

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

990/67

Arkivexemplar

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967:27

Justitiedepartementet

SOU
1967:27A

**FÖRTIDSRÖSTNING
OCH GEMENSAMMA
TVÅDAGARSVAL**

BETÄNKANDE II AV
1965 ÅRS VALTEKNISKA UTREDNING

Stockholm 1967

STATENS
OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967

Kronologisk förteckning

1. Kommunal bostadsförmedling. Hægström, I.
2. Allmänna arvsfonden. Esselte. Ju.
3. Utsökningsrätt VI. Esselte. Ju.
4. Ny domkretsindelning för underrätterna. Esselte. Ju.
5. Statlig publicering. Norstedt & Söner. Fi.
6. Finansiella långtidsperspektiv. Esselte. Fi.
7. Den framtida jordbrukspolitiken. Svenska Reproduktions AB. Jo.
8. Barnstugor. Barnavårdsmannaskap. Barnolycksfall. Kihlström. S.
9. Rikskonserter. Esselte. E.
10. Linköpings högskola. Del I. Victor Pettersson. E.
11. Programbudgetering. Del I. Esselte. Fi.
12. Programbudgetering. Del II. — Studier och försök. Esselte. Fi.
13. Programbudgetering. Del III. — En sammanfattning. Esselte. Fi.
14. Skolans arbetstider. Esselte. E.
15. Tjänsteställning inom krigsmakten. Esselte. Fö.
16. 1958 års utredning kyrka—stat. VII. Folkbokföringen. Beckman. E.
17. 1958 års utredning kyrka—stat. VIII. De teologiska fakulteterna. Almqvist & Wiksell, Uppsala. E.
18. Invandringen. Esselte. I.
19. Statens stöd till ungdomsverksamhet. Esselte. E.
20. Den statliga länsförvaltningen. I. Norstedt & Söner. K.
21. Den statliga länsförvaltningen. II. Bilagor. Norstedt & Söner. K.
22. Skatteförvaltningen. Norstedt & Söner. K.
23. Länsindelningsutredningen. Victor Petterson. K.
24. Lag om skatterätt. Hægström. Fi.
25. Narkotikaproblemet. Del I. Hægström. S.
26. Partiell författningsreform. Esselte. Ju.
27. Förtidsröstning och gemensamma tvådagarsval. Esselte. Ju.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967:27

Justitiedepartementet

FÖRTIDSRÖSTNING OCH GEMENSAMMA
TVÅDAGARSVAL

BETÄNKANDE II AV

1965 ÅRS VALTEKNISKA UTREDNING

STATENS OFFENTLIGA TRYCKERIET 1937

Unpublished document

FÖRTIDSRÖSTNING OCH GEMENSAMMA
TVADAGSRVAL

BETÄNKANDE N:o 1

1937 ÅRS FÖRTIDSRÖSTNING

Innehåll

Skrivelse till departementschefen	5
<i>Författningsförslag</i>	
Förslag till ändringar i riksdagsordningen	9
Förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen	10
Förslag till lag angående ändring i kommunala vallagen	48
<i>Inledning</i>	76
<i>Avd. I. Poströstning och preliminär sammanräkning.</i>	
1 kap. Gällande bestämmelser	81
2 kap. Direktiven	85
3 kap. Historik	86
4 kap. Allmän motivering	105
I. Önskvärdheten av en reform	105
II. Allmänna förutsättningar för en poströstningsreform	105
III. En eller två valdagar?	110
IV. Förtidsröstningsinstitutets närmare utformning	116
1. Kretsen av förtidsröstande s. 116 — 2. Röstmottagande myndighet s. 121 — 3. Förtidsröstningens början och slut på postanstalt, beskickning, konsulat och fartyg s. 125 — 4. Avgivna förtidsrösternas vidare behandling s. 127 — 5. Slutdagens bestämmande s. 131 — 6. Förfarandet vid förtidsrösternas avgivande. Röstmottagare. Öppethållande s. 132—7. Förtidsröstningen och vasedelsförsändelserna s. 138 — 8. Förtidsröstning införd valnämnd s. 140 — 9. Valnämndens befattning med förtidsrösterna s. 140 — 10. Behandlingen av till valnämnden för sent anlända förtidsröster s. 141 — 11. Den preliminära sammanräkningen s. 143 — 12. Förtidsröstningen och endagsvalen s. 143 — 13. Den slutliga sammanräkningen s. 144 — 14. Förtidsröstning för på kriminalvårds- och jämförliga anstalter intagna? s. 146.	
<i>Avd. II. Valsedlarnas utformning vid samtidiga val.</i>	
1 kap. Inledning	151
2 kap. Utredningen	153
<i>Avd. III. Valdistriktindelning.</i>	
1 kap. Gällande bestämmelser och utredningens uppdrag	161
2 kap. Historik	164
3 kap. Utredningen	170
<i>Avd. IV. De föreslagna lagändringarna.</i>	
Riksdagsordningen	177
Lagen om val till riksdagen	177
Kommunala vallagen	188

Sammanfattning..... 191

Bilagor.

1. Utländsk rätt..... 197

2. Förslag till ny utformning av röstkort..... 210

3. Förslag till valsedlar..... 212

4. Förslag till ny utformning av ytterkuvert..... 215

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet.

Genom beslut den 15 januari 1965 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för justitiedepartementet att tillkalla högst sex sakkunniga för att utreda vissa tekniska valfrågor.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade Herr Statsrådet följande sakkunniga att verkställa utredningen, nämligen ledamoten av riksdagens första kammare, ombudsmannen K. T. Dahlberg, byrådirektören S. H. E. Lundgren, ledamoten av riksdagens första kammare, lantbrukaren N. Y. Nilsson, ledamoten av riksdagens andra kammare, redaktören J. O. Nyberg, ledamoten av riksdagens första kammare, lantbrukaren K. I. H. Svanström och borgmästaren B. G. Widegren. Åt Widegren uppdrogs att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete.

De sakkunniga har antagit namnet »1965 års valtekniska utredning.»

Till sekreterare åt utredningen fr. o. m. den 10 maj 1965 förordnades den 13 april 1965 hovrättsassessorn N. P. E. Nilsson.

Utredningen har, i enlighet med de meddelade direktiven, i tidigare betänkande avgivet den 29 december 1965 (SOU 1965: 74), angivit riktlinjerna för en ordning med gemensam valdag för riksdagsvalen och de allmänna borgerliga valen.

I förevarande betänkande, som härmed vördsamt överlämnas, redovisar utredningen de ytterligare överväganden som ett införande av den nämnda ordningen kräver och framlägger erforderliga författningsförslag. Betänkandet innefattar vidare förslag dels till en reform av poströstningsförfarandet, dels ock till ändrade bestämmelser om valdistriktsindelningen i landskommunerna.

Utredningen har — utöver en tidigare redovisad studieresa till Norge — även besökt Finland i samband med det där den 20 och 21 mars 1966 förrättade riksdagsvalet.

Av det till utredningen överlämnade uppdraget återstår härefter en fullständig genomgång av reglerna rörande valsedels ogiltighet.

Stockholm den 18 maj 1967

Björn Widegren

Stig Lundgren

Thure Dahlberg

N. Yngve Nilsson

Olaus Nyberg

Ivan Svanström

/Per-Erik Nilsson

1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025

Genom beslut den 15 januari 1965 benytningsde Kungl. Maj:ts riksdag för justitiedepartementet att tillkalla högst sex sakkunniga för att utreda vissa tekniska frågor.

Med stöd av detta benytningsde tillkallade Hovt. Stenåker följande sakkunniga att verkställa utredningen, nämligen ledamöten av riksdagens första kammare, ombudsmannen K. T. Dahlberg, kyrkostyrelsernas S. H. K. Lundberg, ledamöten av riksdagens första kammare, landstämman K. S. Nilsson, ledamöten av riksdagens andra kammare, redaktören J. O. Zetterberg, ledamöten av riksdagens första kammare, landstämman K. I. H. Svanström och bergmästaren H. G. Widbom. Åt Widbom uppträdde ett såsom välkännande sakkunniga utvald.

De sakkunniga har utvald nämnts 1965 års tekniska utredningskommitté. Till sekreterare åt utredningen utvaldes den 16 maj 1965 följande den 13 april 1965 beställningssekreteraren N. P. E. Nilsson.

Utredningen har i enlighet med de meddelade direktiven i följande förklarande avgivet den 29 december 1965 (SOU 1965: 74), angående tekniska frågor för en ordning med gemensamt vald för riksdagens och de allmänna tekniska valen.

I förvarande betänkande, som härmed fördes utöver övriga tekniska utredningen de ytterligare överväganden som ett införande av den nämnda ordningen påverkar och framhåller erforderliga förklaringsföretag. Betänkandet innehåller vidare förslag dels till en reform av postföretagets tekniska utrustning och till ändrade bestämmelser om valdriftstekniken i telefonnätet.

Utredningen har — utöver en tidigare teknisk studie till N:o 100 — även besökt Finland i samband med det där den 20 och 21 mars 1965 fört utredningsarbete.

Åt det till utredningen överlämnade uppdraget återstår häri en tillständig genomgång av tekniska förändringsförslagen.

Stockholm den 18 maj 1967

Stig Lundgren
Olaus Nyberg
Thure Dahlberg
Lenn Svanström
Björn Widbom
N. P. E. Nilsson
P. O. Eriksson

Författningsförslag

STATENS OCH UNIVERSITETENS BOKFÖRHANDLINGAR 1927

Utsäldningspriset

FÖRHANDLINGAR OCH ÖFRAGA
TYDNINGAR

1927

1927

1927

Innehåll

Skrivelse till departementschefen	5
<i>Författningsförslag</i>	
Förslag till ändringar i riksdagsordningen	9
Förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen	10
Förslag till lag angående ändring i kommunala vallagen	48
<i>Inledning</i>	76
<i>Avd. I. Poströstning och preliminär sammanräkning.</i>	
1 kap. Gällande bestämmelser	81
2 kap. Direktiven	85
3 kap. Historik	86
4 kap. Allmän motivering	105
I. Önskvärldheten av en reform	105
II. Allmänna förutsättningar för en poströstningsreform	105
III. En eller två valdagar?	110
IV. Förtidsröstningsinstitutets närmare utformning	116
1. Kretsen av förtidsröstande s. 116 — 2. Röstmottagande myndighet s. 121 — 3. Förtidsröstningens början och slut på postanstalt, beskickning, konsulat och fartyg s. 125 — 4. Avgivna förtidsrösternas vidare behandling s. 127 — 5. Slutdagens bestämmande s. 131 — 6. Förfarandet vid förtidsrösternas avgivande. Röstmottagare. Öppethållande s. 132—7. Förtidsröstningen och valsedelsförsändelserna s. 138 — 8. Förtidsröstning inför valnämnd s. 140 — 9. Valnämndens befattning med förtidsrösterna s. 140 — 10. Behandlingen av till valnämnden för sent anlända förtidsröster s. 141 — 11. Den preliminära sammanräkningen s. 143 — 12. Förtidsröstningen och endagsvalen s. 143 — 13. Den slutliga sammanräkningen s. 144 — 14. Förtidsröstning för på kriminalvårds- och jämförliga anstalter intagna s. 146.	
<i>Avd. II. Valsedlarnas utformning vid samtida val.</i>	
1 kap. Inledning	151
2 kap. Utredningen	153
<i>Avd. III. Valdistriktsindelning.</i>	
1 kap. Gällande bestämmelser och utredningens uppdrag	161
2 kap. Historik	164
3 kap. Utredningen	170
<i>Avd. IV. De föreslagna lagändringarna.</i>	
Riksdagsordningen	177
Lagen om val till riksdagen	177
Kommunala vallagen	188

Sammanfattning..... 191

Bilagor.

1. Utländsk rätt..... 197
2. Förslag till ny utformning av röstkort..... 210
3. Förslag till valedlar..... 212
4. Förslag till ny utformning av ytterkuvert..... 215

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet.

Genom beslut den 15 januari 1965 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för justitiedepartementet att tillkalla högst sex sakkunniga för att utreda vissa tekniska valfrågor.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade Herr Statsrådet följande sakkunniga att verkställa utredningen, nämligen ledamoten av riksdagens första kammare, ombudsmannen K. T. Dahlberg, byrådirektören S. H. E. Lundgren, ledamoten av riksdagens första kammare, lantbrukaren N. Y. Nilsson, ledamoten av riksdagens andra kammare, redaktören J. O. Nyberg, ledamoten av riksdagens första kammare, lantbrukaren K. I. H. Svanström och borgmästaren B. G. Widegren. Åt Widegren uppdrogs att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete.

De sakkunniga har antagit namnet »1965 års valtekniska utredning.»

Till sekreterare åt utredningen fr. o. m. den 10 maj 1965 förordnades den 13 april 1965 hovrättsassessorn N. P. E. Nilsson.

Utredningen har, i enlighet med de meddelade direktiven, i tidigare betänkande avgivet den 29 december 1965 (SOU 1965: 74), angivit riktlinjerna för en ordning med gemensam valdag för riksdagsvalen och de allmänna borgerliga valen.

I förevarande betänkande, som härmed vördsamt överlämnas, redovisar utredningen de ytterligare överväganden som ett införande av den nämnda ordningen kräver och framlägger erforderliga författningsförslag. Betänkandet innefattar vidare förslag dels till en reform av poströstningsförfarandet, dels ock till ändrade bestämmelser om valdistriktsindelningen i landskommunerna.

Utredningen har — utöver en tidigare redovisad studieresa till Norge — även besökt Finland i samband med det där den 20 och 21 mars 1966 förrättade riksdagsvalet.

Av det till utredningen överlämnade uppdraget återstår härefter en fullständig genomgång av reglerna rörande valsedels ogiltighet.

Stockholm den 18 maj 1967

Björn Widegren

Stig Lundgren

Thure Dahlberg

N. Yngve Nilsson

Olaus Nyberg

Ivan Svanström

/Per-Erik Nilsson

Författningsförslag

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

Substratqualität

**Förslag till
ändringar i riksdagsordningen¹**

(Nuvarande lydelse)

§ 17.

1. Val till riksdagsmän i andra kam-
maren verkställas året näst före början
av de fyra år, för vilka valen gälla, å
den dag, under september månad, som
i vallagen sägs.

2. Förordnar Konungen om nya val
förrättas dessa ofördröjligen för den
tid, som återstår av fyraårsperioden.

3. Avgår riksdagsman innan den tid,
för vilken han blivit vald, tilländalupit,
fyller ledigheten på sätt i vallagen sägs.
Skall ledigheten fyllas genom nytt val,
verkställs sådant ofördröjligen för den
återstående tiden.

(Föreslagen lydelse)

13 §.

1. Val till riksdagen enligt 3 § första
stycket förrättas å de dagar under sep-
tember månad som i vallagen sägs.

2. Meddelas förordnande om nytt val
i hela riket, förrättas valet ofördröjligen.

3. Avgår riksdagsman före utgången
av den tid, för vilken han blivit vald,
fyller ledigheten genom ny röstsamman-
räkning på sätt i vallagen sägs.

§ 24.

Rösträtt må ej utövas av annan val-
berättigad än den som, på sätt i valla-
gen sägs, vid valförrättning personligen
sig inställer; dock må i nyssnämnda lag
bestämmas, att valberättigad, som till
följd av vistelse utom riket eller yrkes-
eller tjänsteförpliktelse är förhindrad
att iakttaga sådan inställelse, må före
valet avgiva valsedel, att make må av-
giva valsedel genom andra maken samt
att valberättigad, som till följd av sjuk-
dom, lyte, vanförhet eller hög ålder är
oförmögen att iakttaga sådan inställel-
se, må avgiva valsedel genom annan
person.

Rösträtt må ej utövas av annan röst-
berättigad än den som på sätt i val-
lagen sägs vid valförrättning personli-
gen sig inställer.

I vallagen må dock bestämmas, att
röstberättigad, som till följd av

- a) vistelse utom riket;
- b) vistelse å annan ort inom riket;
- c) vistelse å sjukvårdsanstalt;
- d) yrkes- eller tjänsteförpliktelse

är förhindrad att inställa sig person-
ligen vid valförrättningen, må före valet
avgiva valsedel.

I vallagen må även bestämmas att
make må avgiva valsedel genom andra
maken samt att röstberättigad, som till
följd av sjukdom, lyte, vanförhet eller
hög ålder är oförmögen att inställa sig
personligen vid valförrättningen, må av-
giva valsedel genom annan person.

¹ Omtryckt 1965: 816

Förslag till lag

angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen

Härigenom förordnas i fråga om lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen¹, dels att 1, 2, 12—29 och 82 §§ skall upphöra att gälla, dels att 30—33, 54, 55, 55 a, 56—59, 60 a, 61, 64—70, 72—79, 81, 83—89, 92, 93 och 97 §§ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels att omedelbart efter var och en av 68, 73 och 75 §§ skall införas en ny paragraf, betecknad respektive 68 a, 73 a och 75 a §, av den lydelse här nedan angives, dels att rubrikerna omedelbart före 1 §, rubriken omedelbart före 12 § och rubriken »Om val till andra kammaren» omedelbart före 30 § skall utgå, dels ock att rubriken omedelbart före 70 § skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

30 §.

För valen till andra kammaren indelas riket i tjuguatta valkretsar, nämligen:

Stockholms stad — — — — — övriga län.

För val till riksdagen indelas riket i tjuguatta valkretsar, nämligen:

31 §.

1. Varje kommun skall med de undantag, som här nedan i mom. 2—7 angivas, bilda ett valdistrikt.

2. Är stad delad i valkretsar för val av stadsfullmäktige, utgör sådan valkrets ett valdistrikt vid riksdagsmannaval, såvida icke jämlikt mom. 3 ytterligare delning i valdistrikt beslutes.

3. Stad eller valkrets för stadsfullmäktigval må, där så finnes lämpligt, delas i två eller flera valdistrikt.

1. Varje kommun skall med de undantag, som här nedan i mom. 2—3 angivas, bilda ett valdistrikt.

2. Är kommun delad i valkretsar för val av kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige, utgör sådan valkrets ett valdistrikt vid riksdagsmannaval, såvida icke jämlikt mom. 3 ytterligare delning i valdistrikt beslutes.

3. Kommun eller valkrets för val av kommunalfullmäktige eller stadsfull-

¹ Senaste lydelse se beträffande 1, 32, 33, 55 a och 57 §§ 1963: 127, 12 och 13 §§ 1965: 53, 14 § 1937: 181, 15, 19—21, 24 och 83 §§ 1921: 316, 17, 30, 61, 66—69 och 76 §§ 1944: 84, 18, 54, 55, 56, 65, 70, 72, 73, 75, 77 och 78 §§ 1962: 71, 25 och 28 §§ 1933: 53, 26 och 27 §§ 1949: 113, 31 § 1930: 180, 58 § 1966: 93, 59 och 79 §§ 1952: 264, 60 a, 93 och 97 §§ 1964: 128, 64 och 74 §§ 1965: 608 samt 81 och 87 §§ 1940: 550.

(Nuvarande lydelse)

4. Är landskommun delad i valkretsar för val av kommunalfullmäktige, utgör sådan valkrets ett valdistrikt vid riksdagsmannaval, såvida icke jämlikt mom. 6 eller 7 ytterligare delning i valdistrikt beslutes.

5. Höra delar av landskommun till olika valkretsar för riksdagsmannaval eller landstingsmannaval, bildar varje del ett valdistrikt för riksdagsmannaval, där ej jämlikt mom. 6 eller 7 ytterligare delning i valdistrikt beslutes.

6. Landskommun, valkrets för kommunalfullmäktigval eller sådan del av kommun, som i mom. 5 sägs, skall, där antalet invånare i sådan kommun, valkrets eller del av kommun överstiger 3 000, indelas i två eller flera valdistrikt med högst 3 000 invånare; dock att på framställning av kommunalstämma Konungens befallningshavande må härifrån medgiva undantag, där särskilda förhållanden inom kommunen anses göra sådan indelning obehövlig eller olämplig.

7. Om landskommun, valkrets för kommunalfullmäktigval eller sådan del av kommun, som i mom. 5 sägs, till följd av samfärdsförhållanden eller andra orsaker finnes icke lämpligen böra utgöra ett enda valdistrikt, må sådan kommun, valkrets eller del av kommun delas i två eller flera valdistrikt.

(Föreslagen lydelse)

mäktige må, där så finnes lämpligt, delas i två eller flera valdistrikt.

32 §.

1. Förslag om indelning i valdistrikt, som i 31 § 3 och 7 mom. sägs, må väckas genom framställning hos Konungens befallningshavande av den, som är boende och vid riksdagsmannaval röstberättigad inom den kommun eller del av kommun, om vars delning i valdistrikt är fråga. Ej må framställning bifallas med mindre yttrande inhämtats från kommunalfullmäktige eller i stad

1. Förslag om indelning i valdistrikt, som i 31 § 3 mom. sägs, må väckas genom framställning hos Konungens befallningshavande av den, som är boende och vid riksdagsmannaval röstberättigad inom den kommun eller del av kommun, om vars delning i valdistrikt är fråga. Ej må framställning bifallas med mindre yttrande inhämtats från kommunalfullmäktige eller i stad stads-

(Nuvarande lydelse)

stadsfullmäktige. Skall kommun på landet delas, må delar av samma by eller hemman ej utan synnerliga skäl förläggas till olika valdistrikt.

Utän föregående framställning vare Konungens befallningshavande berättigad och i fall, varom stadgas i 31 § 6 mom., pliktig att om indelning i valdistrikt eller ändring i redan skedd indelning förordna, sedan på landet kommunalfullmäktige och i stad stadsfullmäktige beretts tillfälle att i ärendet avgiva yttrande. Om ändring i distriktsindelning vare Konungens befallningshavande pliktig att i den ordning nyss sagts förordna även för det fall, att så erfordras, då kommun, efter att tidigare hava indelats i valdistrikt för riksdagsmannaval, delas i valkretsar för val av kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige.

Beslut angående — — — — — skall angivas.

2. Över beslut, som i 1 mom. avses, må besvär anföras i den ordning, som är bestämd för överklagande av Konungens befallningshavandes utslag i mål, vilka bedömas efter *förordningarna om kommunalstyrelse*.

(Föreslagen lydelse)

fullmäktige. Skall kommun på landet delas, må delar av samma by eller hemman ej utan synnerliga skäl förläggas till olika valdistrikt.

Utän föregående framställning vare Konungens befallningshavande berättigad att om indelning i valdistrikt eller ändring i redan skedd indelning förordna, sedan på landet kommunalfullmäktige och i stad stadsfullmäktige beretts tillfälle att i ärendet avgiva yttrande. Om ändring i distriktsindelningen vare Konungens befallningshavande pliktig att i den ordning nyss sagts förordna för det fall, att så erfordras, då kommun, efter att tidigare hava indelats i valdistrikt för riksdagsmannaval, delas i valkretsar för val av kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige.

2. Över beslut, som i 1 mom. avses, må besvär anföras i den ordning som är bestämd för överklagande av Konungens befallningshavandes utslag i mål, vilka bedömas efter *kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753) och kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50)*.

33 §.

För varje kommun skall finnas en valnämnd av fem inom kommunen boende personer, vilka utses för *fyra* år. Ordförande i denna nämnd jämte suppleant för honom förordnas av Konungens befallningshavande före utgången av året näst efter det, då allmänna val av kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige ägde rum. De fyra ledamöterna jämte lika antal suppleanter väljas under nyssnämnda år å tid, då val till befattningar inom kommunen eljest anställas. Utses ny valnämnd under annat år än nu

För varje kommun skall finnas en valnämnd av fem inom kommunen boende personer, vilka utses för *tre* år. Ordförande i denna nämnd jämte suppleant för honom förordnas av Konungens befallningshavande före utgången av året näst efter det, då allmänna val av kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige ägde rum. De fyra ledamöterna jämte lika antal suppleanter väljas under nyssnämnda år å tid, då val till befattningar inom kommunen eljest anställas. Utses ny valnämnd un-

(Nuvarande lydelse)

sagts, skall valet avse allenast den tid, som återstår av löpande *fyraårsperiod*. Det åligger kommunalfullmäktiges och i stad stadsfullmäktiges ordförande att ofördröjligen om valet underrätta valnämndens ordförande samt utan lösen låta tillstålla en var av de valda ledamöterna och suppleanterna i valnämnden ett utdrag av protokollet, i vad dem rör. Om de personers namn och bostad, som blivit till ordförande och suppleant för honom utsedda, låter Konungens befallningshavande i länskungörelserna årligen meddela under rättelse.

(Föreslagen lydelse)

der annat år än nu sagts, skall valet avse allenast den tid, som återstår av löpande *treårsperiod*. Det åligger kommunalfullmäktiges och i stad stadsfullmäktiges ordförande att ofördröjligen om valet underrätta valnämndens ordförande samt utan lösen låta tillstålla en var av de valda ledamöterna och suppleanterna i valnämnden ett utdrag av protokollet, i vad dem rör. Om de personers namn och bostad, som blivit till ordförande och suppleant för honom utsedda, låter Konungens befallningshavande i länskungörelserna årligen meddela underrättelse.

54 §.

1. Förening med politiskt syfte, som icke utgör underavdelning av sådan förening och som har minst ettusen vid val till *riksdagens andra kammare* röstberättigade medlemmar, (parti) må, i den ordning och på de villkor här nedan stadgas, erhålla registrering av *ett partinamn eller en annan beteckning i ord för partiet eller för den meningsriktning partiet företräder (partibeteckning)*.

2. Ansökan om — — — — — i riksgäldskontoret.

3. Partibeteckning må — — — — — ej prövats.

4. Registrerad partibeteckning skall avföras ur registret på ansökan av det parti, för vilket registreringen skett, eller ock efter ansökan av annat parti, där det visas att förstnämnda parti blivit upplöst eller vid två på varandra följande val i hela riket till *andra kammaren* icke i någon valkrets anmält kandidater på sätt i 56 § sägs.

5. Då partibeteckning — — — — — allmänna tidningarna.

6. Parti, som — — — — — 56 § sägs.

7. När val i hela riket till *andra kammaren skola* äga rum, skola i god tid före *valen* från inrikesdepartementet till samtliga Konungens befallningsha-

1. Förening med politiskt syfte, som icke utgör underavdelning av sådan förening och som har minst ettusen vid val till *riksdagen* röstberättigade medlemmar, (parti) må, i den ordning och på de villkor här nedan stadgas, erhålla registrering av partibeteckning.

4. Registrerad partibeteckning skall avföras ur registret på ansökan av det parti, för vilket registreringen skett, eller ock efter ansökan av annat parti, där det visas att förstnämnda parti blivit upplöst eller vid två på varandra följande val i hela riket till *riksdagen* icke i någon valkrets anmält kandidater på sätt i 56 § sägs.

7. När val i hela riket till *riksdagen skall* äga rum, skola i god tid före *valet* från inrikesdepartementet till samtliga Konungens befallningshavande

(Nuvarande lydelse)

vande översändas utdrag ur registret, upptagande varje partibeteckning som är registrerad på grund av ansökan, vilken gjorts, om *valen* förrättas på grund av bestämmelsen i 17 § 1 mom. riksdagsordningen, senast den 20 juli närmast före *valen* samt, om *valen* förrättas på grund av *Konungens* förordnande jämlikt 17 § 2 mom. riksdagsordningen, senast femte dagen efter det förordnandet givits. Vid varje beteckning skall angivas det parti, för vilket registrering- en skett, samt partiets enligt 6 mom. anmälda ombud.

Anmäles till — — — — — i registerutdragen.

(Föreslagen lydelse)

översändas utdrag ur registret, upptagande varje partibeteckning som är registrerad på grund av ansökan, vilken gjorts, om *valet* förrättas på grund av bestämmelsen i 13 § 1 mom. riksdagsordningen, senast den 20 juli närmast före *valet* samt, om *valet* förrättas på grund av förordnande jämlikt 13 § 2 mom. riksdagsordningen, senast femte dagen efter det förordnandet givits. Vid varje beteckning skall angivas det parti, för vilket registreringen skett, samt partiets enligt 6 mom. anmälda ombud.

55 §.

1. Val i hela riket till *andra kammaren* förrättas, då *valen* ske på grund av 17 § 1 mom. riksdagsordningen, å tredje söndagen i september månad samt, i fall som i 17 § 2 mom. riksdagsordningen avses, å den *sön- eller helgdag*, som av Konungen *bestämmer*.

Om *valdag*, som *bestämmer* av Konungen, skall *generalpoststyrelsen* underrättas.

2. Annat val till *andra kammaren* än i 1 mom. sägs förrättas å *sön- eller helgdag*, som Konungens befallningshavande sist fjortionde dagen förut låter kungöra i ortstidningar; och skall *generalpoststyrelsen* underrättas om *valdagen*.

1. Val i hela riket till *riksdagen* förrättas, då *valet* sker på grund av 13 § 1 mom. riksdagsordningen, å tredje söndagen i september månad och *den närmast därpå följande måndagen* samt, i fall som i 13 § 2 mom. riksdagsordningen avses, å den *söndag och den närmast därpå följande måndag*, som av Konungen *bestämmer*.

Om *valdagar*, som *bestämmer* av Konungen, skall *poststyrelsen* underrättas.

2. Annat val till *riksdagen* än i 1 mom. sägs förrättas å *den söndag och den närmast därpå följande måndag*, som Konungens befallningshavande sist fjortionde dagen förut låter kungöra i ortstidningar; och skall *poststyrelsen* underrättas om *valdagarna*.

55 a §.

Då val i hela riket till *andra kammaren* skall förrättas, skall, i den mån *icke* Konungen *annorledes* förordnar, för envar i röstlängden som röstberättigad vid valet upptagen person genom valnämndens försorg upprättas röstkort, utvi-

Då val i hela riket till *riksdagen* skall förrättas, skall, i den mån Konungen *icke* förordnar *annat*, för envar i röstlängden som röstberättigad vid valet upptagen person genom valnämndens försorg upprättas röstkort, utvisande

(Nuvarande lydelse)

sande den röstberättigades namn, yrke eller titel, det valdistrikt den röstberättigade tillhör, *dagen* för valet samt den Konungens befallningshavande, som skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets den röstberättigade tillhör.

Röstkortet skola senast å trettiofemte dagen före valdagen med posten översändas till de röstberättigade.

Då annat val till *andra kammaren* än i första stycket sägs skall förrättas eller då röstkort förkommit, icke utsänts eller ej kommit den röstberättigade till handa, äger röstberättigad efter därom gjord framställning erhålla röstkort. Röstberättigad, som avses i 70 § 2 eller 3 mom., äger, innan röstkortet blivit på sätt ovan i andra stycket sägs översända till de röstberättigade, efter framställning erhålla röstkort.

Framställning om — — — — — till honom.

Röstkort må ej utlämnas före det röstlängden blivit, på sätt i 45 § sista stycket sägs, underskriven eller försedd med intyg, att anmärkning mot densamma ej inom behörig tid framställt, ej heller senare än dagen före valdagen. Röstkort som utfärdats för visst val må användas vid val, som hålles därefter, såframt röstlängden alltjämt länder till efterrättelse.

Närmare föreskrifter — — — — — av Konungen.

(Föreslagen lydelse)

den röstberättigades namn, yrke eller titel, det valdistrikt den röstberättigade tillhör, *dagarna* för valet samt den Konungens befallningshavande, som skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets den röstberättigade tillhör. *Röstkort må upprättas gemensamt för riksdagsmannaval och kommunalval. Är väljaren icke röstberättigad vid samtliga val, skall förhållandet tydligt angivas å kortet.*

Röstkortet skola senast å trettiofemte dagen före *den första* valdagen med posten översändas till de röstberättigade.

Då annat val till *riksdagen* än i första stycket sägs skall förrättas eller då röstkort förkommit, icke utsänts eller ej kommit den röstberättigade till handa, äger röstberättigad efter därom gjord framställning erhålla röstkort. Röstberättigad, som avses i 70 § 1 mom., äger, innan röstkortet blivit på sätt ovan i andra stycket sägs översända till de röstberättigade, efter framställning erhålla röstkort.

Röstkort må ej utlämnas före det röstlängden blivit, på sätt i 45 § sista stycket sägs, underskriven eller försedd med intyg, att anmärkning mot densamma ej inom behörig tid framställt, ej heller senare än dagen före *första* valdagen. Röstkort som utfärdats för visst val må användas vid val, som hålles därefter, såframt röstlängden alltjämt länder till efterrättelse.

56 §.

1. Då val — — — — — valbara personer.
2. Anmälan skall göras skriftligen genom partiets i registerutdraget angivna ombud eller genom någon av honom
2. Anmälan skall göras skriftligen genom partiets i registerutdraget angivna ombud eller genom någon av honom

(Nuvarande lydelse)

därtill förordnad person samt hava inkommit sist å trettiosjunde dagen före valdagen. Vid anmälan skola fogas intyg, utvisande att envar av de anmälda kandidaterna är i röstlängd för *valdistrikt inom valkretsen* uppförd såsom röstberättigad och senast valdagen uppnått tjugutres års ålder, ävensom intyg av varje kandidat, att han lämnat partiet tillstånd att anmäla honom.

Giver anmälan ————— anmälan skett.

Senast å ————— intyg ingivas.

3. *Två eller flera partier, vilka på sätt ovan nämnts, anmält kandidater och vilka ämna samverka med varandra i kartell vid valet, äga hos Konungens befallningshavande gemensamt anmäla en kartellbeteckning. Sådan kartellbeteckning skall tydligt skilja sig från varje i registerutdraget upptagen partibeteckning ävensom från kartellbeteckning, som tidigare behörigen anmälts för valet.*

Anmälan av kartellbeteckning skall göras skriftligen genom partiernas i registerutdraget angivna ombud eller genom personer, som av ombuden därtill förordnats, samt hava inkommit till Konungens befallningshavande senast den dag, som angives i 2 mom. tredje stycket.

4. Sedan den tid gått till ända, inom vilken kandidatanmälan må ändras och anmälan av kartellbeteckning må ske, skall Konungens befallningshavande ofördröjligen företaga slutlig prövning av de inkomna anmälningarna av kandidater och kartellbeteckningar. Finnes någon kandidat icke vara valbar, eller är icke visat, att han lämnat partiet tillstånd att anmäla honom, skall hans namn å anmälan anses obefintligt.

Över godkända anmälningar upprättar Konungens befallningshavande en lista. Å denna uppföras först anmälda

(Föreslagen lydelse)

därtill förordnad person samt hava inkommit sist å trettiosjunde dagen före första valdagen. Vid anmälan skola fogas intyg, utvisande att envar av de anmälda kandidaterna är i röstlängd uppförd såsom röstberättigad och senast första valdagen uppnått tjugutres års ålder, ävensom intyg av varje kandidat, att han lämnat partiet tillstånd att anmäla honom.

anmälan skett.

intyg ingivas.

4. Sedan den tid gått till ända, inom vilken kandidatanmälan må ändras, skall Konungens befallningshavande ofördröjligen företaga slutlig prövning av de inkomna anmälningarna av kandidater. Finnes någon kandidat icke vara valbar, eller är icke visat, att han lämnat partiet tillstånd att anmäla honom, skall hans namn å anmälan anses obefintligt.

Över godkända anmälningar upprättar Konungens befallningshavande en lista. Å denna uppföras partibeteckningarna i bokstavsordning jämte un-

(Nuvarande lydelse)

kartellbeteckningar i bokstavsordning och under varje kartellbeteckning, likaledes i bokstavsordning, partibeteckningarna för de partier, som ingå i kartellen, jämte under varje partibeteckning de av partiet anmälda kandidaterna. Därefter uppföras i bokstavsordning partibeteckningarna för de partier, vilka icke anmält kartellbeteckning, jämte under var och en av dessa partibeteckningar de av partiet anmälda kandidaterna. Å listan utsättes även erinran om bestämmelserna i 59 § andra och femte styckena. Formulär till listan fastställs av Konungen.

Över Konungens — — — — — över valet.

5. Därefter utfärdar — — — — — i ortstidningar.

I kungörelsen skall upptagas:

a) antalet av dem, som skola väljas inom valkretsen;

b) dag, och tider för valet;

c) valstället för — — — — — omförmälda lista;

e) erinran om rätt för väljare att i vissa fall utöva rösträtt inom riket å postantalt samt utom riket å svensk beskickning eller svenskt konsulat; samt

f) då val i hela riket till *andra kam-maren skola* förrättas, erinran om rätt för väljare att i vissa fall utöva rösträtt å svenskt fartyg utom riket.

(Föreslagen lydelse)

der varje partibeteckning de av partiet anmälda kandidaterna. Å listan utsättes även erinran om bestämmelserna i 59 § femte stycket. Formulär till listan fastställs av Konungen.

I kungörelsen skall upptagas:

a) *det antal platser i riksdagen som bestämts för valkretsen enligt 16 § riksdagsordningen;*

b) *dagar och tider för valet;*

e) erinran om rätt för väljare att i vissa fall *före valet* utöva rösträtt inom riket å *postanstalt eller inför valnämnd* samt utom riket å svensk beskickning eller svenskt konsulat; samt

f) då val i hela riket till *riksdagen skall* förrättas, erinran om rätt för väljare att i vissa fall utöva rösträtt å svenskt fartyg utom riket.

Kungörelsen utfärdas gemensamt med kungörelse om annat val som skall förrättas samtidigt.

57 §.

1. Val förrättas — — — — — 91 § sägs.

Om rätt för väljare att i vissa fall avlämna valsedel inom riket å postanstalt samt utom riket å svensk beskickning, svenskt konsulat eller svenskt fartyg stadgas i 70—75 §§.

2. Valet äger — — — — — inom vallokalen.

Det åligger — — — — — avbryta förrättningen.

I vallokal — — — — — omförmälda lista.

Om rätt för väljare att i vissa fall *före valet* avlämna valsedel inom riket å postanstalt *eller inför valnämnd* samt utom riket å svensk beskickning, svenskt konsulat eller svenskt fartyg stadgas i 70—75 §§.

Valet skall pågå mellan klockan *åtta* och elva förmiddagen, mellan klockan ett och *tre* eftermiddagen samt mellan klockan *fem* och nio eftermiddagen.

Där å någon ort andra tider för valets förrättande finnas mera lämpliga, äge Konungens befallningshavande att därom på framställning av valnämnden förordna, med iakttagande att tillträde till valet skall finnas minst två timmar före klockan *tre* eftermiddagen, dock icke mellan klockan elva förmiddagen och klockan ett eftermiddagen, samt minst två timmar efter klockan sju eftermiddagen.

Vid valet skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel skall ovanför namnen ut sättas *en, två eller tre* beteckningar i ord för *viss grupp väljare eller för samverkande sådana grupper eller för viss meningsriktning (väljarbeteckning)*. Ut sättas *två eller tre* beteckningar, skola de uppföras *den ena under den andra*. Användes *kartellbeteckning*, som uppförts å den i 56 § 4 mom. *omförmälda lista*, skall den sättas såsom *första beteckning* och såsom *andra beteckning* utsättas någon av de å listan under *kartellbeteckningen* uppförda *partibeteckningarna*. *Partibeteckning*, som å listan uppförts under *kartellbeteckning*, må ej å valsedel upptagas i annan ordning än nu är sagd. Annan *partibeteckning* må användas antingen såsom *första, andra eller tredje beteckning*.

58 §.

Valet skall pågå, på *söndagen* mellan klockan *nio* och elva förmiddagen, mellan klockan ett och *fyra* eftermiddagen samt mellan klockan *sex* och nio eftermiddagen och på *måndagen* mellan klockan *tio* förmiddagen och *två* eftermiddagen samt mellan klockan *fyra* och *sju* eftermiddagen.

Där å någon ort andra tider för valets förrättande finnas mera lämpliga, äge Konungens befallningshavande att därom på framställning av valnämnden förordna, med iakttagande att tillträde till valet skall finnas, på *söndagen* minst två timmar före klockan *fyra* eftermiddagen, dock icke mellan klockan elva förmiddagen och klockan ett eftermiddagen, samt minst två timmar efter klockan sju eftermiddagen och på *måndagen* minst två timmar före klockan *två* och minst två timmar efter klockan *fem* eftermiddagen.

59 §.

Vid valet skola begagnas valsedlar av *enfärgat gult* papper utan kännetecken.

Å valsedel skall ovanför namnen ut sättas *partibeteckning*.

Ovanför *partibeteckningen* må *angivas att valet gäller riksdagen (valbeteckning)*.

(Nuvarande lydelse)

Nedanför namnen må *vara såsom valkrets* beteckning anbragt beteckning för den valkrets sedeln avser.

Valsedel skall upptaga namnen antingen i en följd, det ena under det andra, eller ock på sätt formulär 2 vid denna lag utvisar. — I förra fallet må namnen å valsedeln vara högst *två* utöver det antal *riksdagsmän valet avser*. Namnen gälla själva riksdagsmannavalet samt, i den mån de därvid icke tagas i anspråk, val av efterträdare för avgången riksdagsman. — I senare fallet må å sedelns vänstra sida upptagas högst *två* namn utöver det antal *riksdagsmän valet avser*. Dessa namn skola uppföras vart för sig i de särskilda rummen och gälla själva riksdagsmannavalet samt, i den mån namnen därvid icke tagas i anspråk, val av efterträdare. För efterträdarevalet må dessutom i motsvarande rum å sedelns högra sida uppföras högst två namn för vart och ett av de för själva riksdagsmannavalet upptagna namnen. Upptager rum å sedelns högra sida två namn, skola de förekomma det ena under det andra.

Har å — — — — — den beteckningen.

Valsedel bör — — — — — vilka åsyftas.

(Föreslagen lydelse)

Nedanför namnen må *angivas* den valkrets sedeln avser (*valkrets* beteckning).

Valsedel skall upptaga namnen antingen i en följd, det ena under det andra, eller ock på sätt formulär 2 vid denna lag utvisar. — I förra fallet må namnen å valsedeln vara högst *fyra* utöver det antal *platser i riksdagen som bestämts för valkretsen enligt 16 § riksdagsordningen*. Namnen gälla själva riksdagsmannavalet samt, i den mån de därvid icke tagas i anspråk, val av efterträdare för avgången riksdagsman. — I senare fallet må å sedelns vänstra sida upptagas högst *fyra* namn utöver det antal *platser i riksdagen som bestämts för valkretsen enligt 16 § riksdagsordningen*. Dessa namn skola uppföras vart för sig i de särskilda rummen och gälla själva riksdagsmannavalet samt, i den mån namnen därvid icke tagas i anspråk, val av efterträdare. För efterträdarevalet må dessutom i motsvarande rum å sedelns högra sida uppföras högst två namn för vart och ett av de för själva riksdagsmannavalet upptagna namnen. Upptager rum å sedelns högra sida två namn, skola de förekomma det ena under det andra.

Närmare föreskrifter om valsedels utseende meddelas av Konungen.

60 a §.

Väljare, som bor avlägset eller isolerat och på *valdagen* saknar möjlighet att färdas med allmänt samfärdsmedel eller icke utan avsevärd tidsspillan kan nyttja dylikt samfärdsmedel för färd till och från vallokalen, bör genom valnämndens försorg beredas möjlighet att infinna sig i vallokalen.

Väljare, som bor avlägset eller isolerat och på *valdagarna* saknar möjlighet att färdas med allmänt samfärdsmedel eller icke utan avsevärd tidsspillan kan nyttja dylikt samfärdsmedel för färd till och från vallokalen, bör genom valnämndens försorg beredas möjlighet att infinna sig i vallokalen *på de för valet bestämda dagarna eller någon av dem*.

(Nuvarande lydelse)

Envar som anmäler sig till röstning erhåller vid valbordet ett valkuvert. Sedan väljaren vid någon av de i 60 § omnämnda avskilda platser inlagt sin valseedel i kuvertet och tillslutit detsamma, överlämnar han utan dröjsmål personligen kuvertet till ordföranden.

Väljaren skall, då han överlämnar valkuvertet, för valförrättaren uppgiva sitt fullständiga namn och sitt hemvist inom valdistriktet. Sedan ordföranden förvissat sig om att väljaren är i röstlängden upptagen såsom röstberättigad och tillsett, att kuvertet är tillslutet och utan annat märke än i 96 § föreskriven ändamålsbeteckning, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan, i sammanhang varmed i röstlängden vid väljarens namn göres anteckning, att rösträtten utövats. Valkuvert, som ej är tillslutet eller som är märkt med annat kännetecken än föreskriven ändamålsbeteckning, skall ej mottagas.

Väljare, som ————— därtill utser.

61 §.

Envar som anmäler sig till röstning erhåller vid valbordet ett valkuvert, *försedd med valbeteckning för valet*. Sedan väljaren vid någon av de i 60 § omnämnda avskilda platser inlagt sin valseedel i kuvertet och tillslutit detsamma, överlämnar han utan dröjsmål personligen kuvertet till ordföranden.

Väljaren skall, då han överlämnar valkuvertet, för valförrättaren uppgiva sitt fullständiga namn och sitt hemvist inom valdistriktet. Sedan ordföranden förvissat sig om att väljaren är i röstlängden upptagen såsom röstberättigad *vid valet* och tillsett, att kuvertet är tillslutet och utan annat märke än i 96 § föreskriven ändamålsbeteckning, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan, i sammanhang varmed i röstlängden vid väljarens namn göres anteckning, att rösträtten utövats. Valkuvert, som ej är tillslutet eller som är märkt med annat kännetecken än föreskriven ändamålsbeteckning, skall ej mottagas.

64 §.

Valsedelsförsändelse som ————— väljarens valseedel.

Finnes att väljaren är röstberättigad, att ytterkuvertet är av föreskriven beskaffenhet samt att på ytterkuvertet äro tecknade förklaring av väljaren ävensom intyg i behörigt skick, och förekommer ej skälig anledning antaga, att ytterkuvertet blivit efter tillslutandet öppnat, bryter ordföranden ytterkuvertet; i annat fall skall det ej mottagas.

Finnes att väljaren är röstberättigad *vid valet*, att ytterkuvertet är av föreskriven beskaffenhet samt att på ytterkuvertet äro tecknade förklaring av väljaren ävensom intyg i behörigt skick, och förekommer ej skälig anledning antaga, att ytterkuvertet blivit efter tillslutandet öppnat, bryter ordföranden ytterkuvertet; i annat fall skall det ej mottagas.

Är innerkuvertet av ————— rösträtten utövats.

Är innerkuvertet ej ————— det återlämnas.

65 §.

Ej må någon i annan ordning än nu är sagd utöva sin rösträtt; dock skall

Ej må någon i annan ordning än nu är sagd utöva sin rösträtt; dock skall

(Nuvarande lydelse)

om rätt att i vissa fall avlämna valsedel inom riket å postanstalt samt utom riket å svensk beskickning, svenskt konsulat eller svenskt fartyg gälla vad i 70—75 §§ stadgas.

(Föreslagen lydelse)

om rätt att i vissa fall *före valet* avlämna valsedel inom riket å postanstalt *eller inför valnämnd* samt utom riket å svensk beskickning, svenskt konsulat eller svenskt fartyg gälla vad i 70—75 §§ stadgas.

66 §.

Då uppehåll i valförrättningen sker, skall valurnan omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar; och bör, innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, valförrättaren inför öppna dörrar förvissa sig om att sigillerna äro obrutna.

1. Då uppehåll i valförrättningen sker, skall valurnan omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar; och bör, innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, valförrättaren inför öppna dörrar förvissa sig om att sigillerna äro obrutna.

2. När valförrättningen avslutas den första valdagen, skall valurnan förseglas på sätt i 1 mom. sägs. Kan betryggande förvaring av valurnan anordnas i eller i anslutning till vallokalen, må urnan förvaras där över natten. I annat fall skall urnan av minst två deputerade överlämnas till valnämnden för förvaring. Över urnor som överlämnats till valnämnden skall föras särskild förteckning, varå skall angivas, när varje urna överlämnats till valnämnden samt namnen på de personer som överlämnat urnan.

Förvaras valurnan i vallokalen, må samma urna begagnas vid valförrättningen följande dag. I annat fall skall en ny urna användas då. Det åligger valnämnden att ombesörja, att till nämnden överlämnad urna i förseglat skick är återförd till vallokalen, innan röstningen där avslutas den andra valdagen.

Det ankommer på valnämnden att, efter samråd med deputerades ordförande, bestämma om valurnans förvaring enligt föreskrifterna i detta mom.

67 §.

De väljare, som, då uppehåll för gudstjänst eller eljest göres i valförrättningen eller då valförrättningen skall sluta, äro tillstädes i vallokalen eller, om utrymme där saknas, å anvisad plats därintill men ej då hunnit deltaga i valet, äga rätt att avlämna sina valsedlar.

De väljare, som, då uppehåll göres i valförrättningen eller då valförrättningen skall sluta, äro tillstädes i vallokalen eller, om utrymme där saknas, å anvisad plats därintill men ej då hunnit deltaga i valet, äga rätt att avlämna sina valedlar.

68 §.

1. När alla, som vid det för valförrättningens slut fastställda klockslaget äga tillträde till valet, avlämnat sina valedlar, förklarar ordföranden röstningen avslutad.

1. När alla, som vid det för valförrättningens slut *den andra valdagen* fastställda klockslaget äga tillträde till valet, avlämnat sina valedlar, förklarar ordföranden röstningen avslutad.

2. Omedelbart därefter uttagas valkuverten ur valurnan och räknas oöppnade. I det protokoll, som i överensstämmelse med av Konungen fastställt formulär och däri givna anvisningar skall föras vid förrättningen, antecknas antalet valkuvert. Jämväl räknas och upptages i protokollet antalet personer, som enligt anteckningarna i röstlängden deltagit i valet. Därefter tillkännagives såväl antalet valkuvert som antalet nyssnämnda personer.

2. Hava från valnämnden inkommit valedlar, som avgivits enligt bestämmelserna i 70—75 §§, räknas de ytterkuvert, vari dessa sedlar inneslutits (förtidsröstkuvert), och antalet jämföres med den över sådana kuvert förda förteckningen.

3. Sedan dessa åtgärder vidtagits, förfäres på följande sätt.

3. Därefter granskas förtidsröstkuverten och därå tecknade uppgifter. Befinnes kuvert ofullständigt ifyllt eller förekommer skälig anledning till antagande att kuvert blivit efter tillslutandet öppnat eller finnas flera förtidsröstkuvert härröra från samma väljare, lämnas dessa kuvert orubbade och däri inneslutna valedlar inverka ej på valet. Lag samma vare, då väljaren icke är upptagen såsom röstberättigad i valdistriktet eller om väljaren, såvitt röstlängden utvisar, utövat sin rösträtt vid valförrättningen.

a) Valkuverten öppnas och innehållet uttages.

b) Befinnes därvid ett valkuvert vara tomt eller dess innehåll utgöras av annat eller mera än en valedel, skall, efter det att i sistnämnda fallen innehållet återinlagts, valkuvertet inläggas i ett annat kuvert, som tillslutes. Antalet sålunda tillslutna kuvert räknas, varefter kuverten inläggas i ett eller flera omslag. Å varje omslag antecknas, att det samma innehåller dylika kuvert, ävensom dessas antal.

Övriga förtidsröstkuvert brytas, varefter valkuverten och valedelsförsändelserna uttagas och granskas. Därvid tillses, att valkuvert eller försändelses ytterkuvert är av föreskriven beskaffenhet och tillslutet, att valkuvertet är utan annat märke än föreskriven ändamålsbeteckning samt att å försändelsens yt-

c) Förekommer anledning antaga, att valedel, som utgjort ett valkuverts enda

(Nuvarande lydelse)

innehåll, är ogill, lägges sedeln åsido. Antalet sålunda åsidolagda valsedlar räknas, varefter sedlarna inläggas i ett eller flera omslag. Å varje omslag antecknas, att detsamma innehåller dylika valsedlar, ävensom dessas antal.

d) De valsedlar, vilka icke enligt bestämmelserna under b) och c) återinlagts i sina valkuvert eller lagts åsido, ordnas i grupper sålunda, att sedlar, vilka äro likalydande med avseende å väljarbeteckning, sammanföras i en grupp. Antalet valsedlar i varje grupp räknas, varefter sedlarna i varje grupp för sig inläggas i ett eller flera omslag. Å varje omslag antecknas de inneliggande valsedlarnas väljarbeteckning samt antal.

e) De omslag, varom i b)—d) förmäles, skola, utöver ovan föreskrivna anteckningar, förses med anteckning, utvisande valdistriktet där förrättningen äger rum. Omslagen skola vara av hållfast beskaffenhet samt omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill, vilka sigill avtryckas å protokollet.

4. I protokollet skall, utöver vad i 2 mom. sagts, ytterligare antecknas:

a) antalet valkuvert, vilka enligt bestämmelserna i 3 mom. b) inneslutits i andra kuvert, jämte antalet omslag, vari dessa kuvert inlagts;

b) antalet valsedlar, vilka enligt bestämmelserna i 3 mom. c) lagts åsido, jämte antalet omslag, vari dessa sedlar inlagts;

c) antalet valsedlar i varje sådan grupp, som omförmäles i 3 mom. d), samt gruppens väljarbeteckning jämte antalet omslag, vari gruppens sedlar inlagts.

5. Förrättningen bör utan avbrott bringas till slut. Därest särskilda skäl föranleda avbrott, må förrättningen icke

(Föreslagen lydelse)

terkuvert äro tecknade förklaring av väljaren och vittnesintyg i behörigt skick. Förekommer ej skälig anledning antaga, att försändelsens ytterkuvert blivit efter tillslutandet öppnat, brytes detta, varefter tillses, att försändelsens innerkuvert är av föreskriven beskaffenhet samt tillslutet och utan annat märke än föreskriven ändamålsbeteckning. Finnas nämnda villkor uppfyllda, nedlägges valkuvertet eller försändelsens innerkuvert i valurnan och blandas med däri befintliga, vid valförrättningen avgivna valkuvert, i samband varmed i röstlängden vid väljarens namn antecknas att rösträtten utövats. I annat fall lägges kuvertet orubbat åsido såsom ogillt.

4. a) Förtidsröstkuvert, som jämlikt 3 mom. första stycket lagts åsido, inläggas i ett eller flera omslag. Å omslaget antecknas, att detsamma innehåller dylika kuvert, ävensom dessas antal.

b) Valkuvert eller valsedelsförsändelsens ytter- eller innerkuvert, som jämlikt 3 mom. andra stycket lagts åsido såsom ogillt, skall återinläggas i förtidsröstkuvertet. Sådana kuvert inläggas i ett eller flera omslag. Å varje omslag antecknas, att detsamma innehåller dylika kuvert, ävensom dessas antal.

Om förtidsröst icke godtages, skall anteckning därom, med kort angivande av skälet härför, göras i den över förtidsröstkuverten förda förteckningen.

5. Valkuverten uttagas därefter ur valurnan och räknas oöppnade. I det protokoll, som i överensstämmelse med av Konungen fastställt formulär och däri givna anvisningar skall föras vid förrättningen, antecknas antalet valkuvert. Jämväl räknas och upptages i protokollet antalet personer, som enligt anteckningarna i röstlängden deltagit i valet. Därefter tillkännagives såväl an-

(Nuvarande lydelse)

avbrytas i annan ordning än att, sedan de i 2 mom. föreskrivna åtgärderna vidtagits, verkställandet av de i 3 och 4 mom. omförmälda åtgärderna i sin helhet uppskjutes, dock icke längre än till påföljande dag. Innan förrättningen sålunda avbrytes, skall tid för densammas fortsättande tillkännagivas; och skola valkuverten inläggas i omslag, vilka förseglas under minst två närvarandes sigill. Dessa omslag jämte andra till valet hörande handlingar skola därefter läggas i säkert förvar; och förrättningen må ej ånyo företagas, innan valförrättaren inför öppna dörrar förvissat sig om att de åsatta sigillen äro obrutna.

(Föreslagen lydelse)

talet valkuvert som antalet nyssnämnda personer.

Där annat eller andra val förrättas å samma dagar inför samma valförrättare, skall dessutom anteckning om detta förhållande göras i protokollet för varje val.

68 a §.

Sedan i 68 § 2—5 mom. föreskrivna åtgärder vidtagits, förfares på följande sätt.

a) Valkuverten öppnas och innehållet uttages.

b) Befinnes därvid ett valkuvert vara tomt eller dess innehåll utgöras av annat eller mera än en valsedel, skall, efter det att i sistnämnda fallen innehållet återinlagts, valkuvertet inläggas i ett annat kuvert, som tillslutes. Antalet sålunda tillslutna kuvert räknas, varefter kuverten inläggas i ett eller flera omslag. Å varje omslag antecknas, att detsamma innehåller dylika kuvert, ävensom dessas antal.

c) Förekommer anledning antaga, att valsedel som utgjort ett valkuverts enda innehåll är ogill, lägges sedeln åsido. Antalet sålunda åsidolagda valsedlar räknas, varefter sedlarna inläggas i ett eller flera omslag. Å varje omslag antecknas, att detsamma innehåller dylika valsedlar, ävensom dessas antal.

d) De valsedlar, vilka icke enligt bestämmelserna under b) och c) återinlagts i sina valkuvert eller lagts åsido, ordnas i grupper sålunda, att sedlar,

(Nuvarande lydelse)

vilka äro likalydande med avseende å partibeteckning, sammanföras i en grupp. Antalet valsedlar i varje grupp räknas, varefter sedlarna i varje grupp för sig inläggas i ett eller flera omslag. Å varje omslag antecknas de inneliggande valsedlarnas partibeteckning samt antal.

e) De omslag, varom i b)—d) för-
mäles, skola, utöver ovan föreskrivna
anteckningar, förses med anteckning,
utvisande valdistriktet där förrättning-
en äger rum. Omslagen skola vara av
hållfast beskaffenhet samt omsorgsfullt
förseglas under minst två närvarandes
sigill, vilka sigill avtryckas å proto-
kollet.

f) I protokollet skall, utöver vad i
68 § 5 mom. sagts, ytterligare anteck-
nas:

1) antalet valkuvert, vilka enligt be-
stämmelserna i b) inneslutits i andra
kuvert, jämte antalet omslag, vari dessa
kuvert inlagts;

2) antalet valsedlar, vilka enligt be-
stämmelserna i c) lagts åsido, jämte
antalet omslag, vari dessa sedlar in-
lagts;

3) antalet valsedlar i varje sådan
grupp, som omförmäles i d), samt grup-
pens partibeteckning jämte antalet om-
slag, vari gruppens sedlar inlagts.

g) Förrättningen skall utan avbrott
bringas till slut.

(Föreslagen lydelse)

vilka äro likalydande med avseende å
partibeteckning, sammanföras i en
grupp. Antalet valsedlar i varje grupp
räknas, varefter sedlarna i varje grupp
för sig inläggas i ett eller flera
omslag. Å varje omslag antecknas de
inneliggande valsedlarnas partibeteck-
ning samt antal.

e) De omslag, varom i b)—d) för-
mäles, skola, utöver ovan föreskrivna
anteckningar, förses med anteckning,
utvisande valdistriktet där förrättning-
en äger rum. Omslagen skola vara av
hållfast beskaffenhet samt omsorgsfullt
förseglas under minst två närvarandes
sigill, vilka sigill avtryckas å proto-
kollet.

f) I protokollet skall, utöver vad i
68 § 5 mom. sagts, ytterligare anteck-
nas:

1) antalet valkuvert, vilka enligt be-
stämmelserna i b) inneslutits i andra
kuvert, jämte antalet omslag, vari dessa
kuvert inlagts;

2) antalet valsedlar, vilka enligt be-
stämmelserna i c) lagts åsido, jämte
antalet omslag, vari dessa sedlar in-
lagts;

3) antalet valsedlar i varje sådan
grupp, som omförmäles i d), samt grup-
pens partibeteckning jämte antalet om-
slag, vari gruppens sedlar inlagts.

g) Förrättningen skall utan avbrott
bringas till slut.

69 §.

Sedan valprotokollet upplästs och
dess riktighet bekräftats av ordföran-
den och två av de närvarande, förklaras
valförrättningen avslutad.

1. Sedan valprotokollet upplästs och
dess riktighet bekräftats av ordföran-
den och två av de närvarande, förklaras
valförrättningen avslutad. *Underrättelse
om antalet valsedlar i varje sådan
grupp som avses i 68 a § d) samt grup-
pens partibeteckning lämnas genast
central sammanräkningsmyndighet som
avses i 85 § 1 mom.*

(Nuvarande lydelse)

Valförrättaren skall därefter ofördröjligen till Konungens befallningshavande insända dels de förseglade omslag, som avses i 68 § 3 mom., dels ock valprotokollet och röstlängden. Sker insändandet med posten, skall försändelsen anordnas som värdepost.

(Föreslagen lydelse)

Valförrättaren skall därefter ofördröjligen till Konungens befallningshavande insända dels de förseglade omslag, som avses i 68 § 4 mom. och 68 a § b)—d), dels ock valprotokollet, röstlängden och den förteckning som avses i 68 § 2 mom. Sker insändandet med posten, skall försändelsen anordnas som värdepost.

2. Sedan underrättelse enligt 1 mom. inkommit från samtliga valdistrikt, fördelar den centrala sammanräkningsmyndigheten preliminärt platserna i riksdagen enligt 17 § riksdagsordningen och offentliggör resultatet av fördelningen i den ordning som myndigheten bestämmer.

Om rätt för väljare att i vissa fall avlämna valseedel å postanstalt, beskickning, konsulat eller fartyg.

Om förtidsröstning.

70 §.

1. Är någon på grund av vistelse å annan ort inom riket förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt, där han är i röstlängden uppförd, må han å valdagen avlämna valseedel, avseende valet i valkretsen dit nämnda distrikt hör, å postanstalt. Den som vårdas eller tjänstgör å sjukvårdsanstalt inom riket, vid vilken postanstalt finnes inrättad, må å valdagen där avlämna valseedel, som nyss sagts, ändock att sjukvårdsanstalten är belägen å den ort, där han är i röstlängden uppförd.

2. Kan med skäl antagas, att röstberättigad kommer att å valdagen vistas utom riket eller att röstberättigad, vilken utövar militärtjänst eller tillhör besättning eller annan personal å fartyg eller personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid post-, tull- eller lotsverket, till följd av tjänstens utövning icke kan ut-

1. Röstberättigad som på grund av

- a) vistelse utom riket;
- b) vistelse å annan ort inom riket;
- c) vistelse på sjukvårdsanstalt; eller
- d) yrkes- eller tjänsteutövning

med skäl kan antagas komma att vara förhindrad att på valdagarna utöva sin rösträtt vid valförrättning för det valdistrikt, där han är uppförd i röstlängden, äger, enligt vad nedan sägs, före valet avlämna valseedel avseende valet i den valkrets, dit nämnda distrikt hör (förtidsröstning).

2. Förtidsröstning äger rum

- a) inom riket å postanstalt eller inför valnämnd;
- b) utom riket å svensk beskickning eller svenskt konsulat, som Konungen bestämmer, eller å svenskt fartyg, där röstmottagning enligt vad nedan är stadgat skall anordnas.

(Nuvarande lydelse)

öva sin rösträtt å valdagen, må sådan röstberättigad före valdagen avlämna valsedel, avseende valet i den valkrets där han är i röstlängd upptagen, å postanstalt inom riket.

3. Vistas röstberättigad utom riket och kan med skäl antagas, att han till följd härav eller till följd av tjänsteutövning som i 2 mom. sägs icke kan utöva sin rösträtt å valdagen inom riket, äger han avlämna valsedel, avseende valet i den valkrets där han är i röstlängd upptagen, å svensk beskickning eller svenskt konsulat, som Konungen bestämmer. Tillhör i fall som nu sagts den röstberättigade besättning eller annan personal å fartyg, där röstmottagning enligt vad nedan är stadgat skall anordnas, eller är han passagerare å dylikt fartyg, må han ock avlämna sådan valsedel å fartyget.

Förekommer, då val till andra kamaren skola förrättas i hela riket, anledning till antagande, att svenskt fartyg kommer att befinna sig utom riket under den tid, då röstmottagning enligt 72 § sker inom riket, äger Konungen på därom gjord framställning föreskriva, att röstmottagning utom riket skall, om hinder härför icke uppkommer, äga rum å fartyget. Konungen meddelar närmare bestämmelser om behörighet att göra sådan framställning och om den ordning, vari framställningen skall ske.

(Föreslagen lydelse)

3. Rätt att före valet avgiva valsedel inför valnämnd tillkommer endast sådan röstberättigad, som är uppförd i röstlängd för kommunen. Förtidsröstning inför valnämnd må, när skäl därtill äro, anordnas på mer än ett ställe inom kommunen.

Förekommer, då val till riksdagen skall förrättas i hela riket, anledning till antagande, att svenskt fartyg kommer att befinna sig utom riket under den tid, då röstmottagning enligt 72 § 2 mom. sker inom riket, äger Konungen på därom gjord framställning föreskriva, att röstmottagning utom riket skall, om hinder härför icke uppkommer, äga rum å fartyget. Konungen meddelar närmare bestämmelser om behörighet att göra sådan framställning och om den ordning, vari framställningen skall ske.

Rätt att avgiva valsedel vid röstmottagning å fartyg tillkommer endast sådan röstberättigad som tillhör fartygets besättning eller annan personal å fartyget eller som är passagerare å fartyget.

72 §.

Röstmottagare är inom riket den postfunktionär, som enligt av *generalpoststyrelsen* meddelade föreskrifter därtill utses, samt utom riket beskickningens eller konsulatets chef eller

1. Röstmottagare å postanstalt inom riket är den postfunktionär, som enligt av *poststyrelsen* meddelade föreskrifter därtill utses. Vid förtidsröstning inför valnämnd är en av valnämndens

(Nuvarande lydelse)

fartygets befälhavare eller den någon av dem i sitt ställe sätter.

Röstmottagning skall äga rum från och med trettionde dagen före valdagen till och med valdagen, utom riket dock ej längre än till dess avgivna valsedlar, enligt vad i 75 § sägs, skola insändas till överståthållarämbetet eller översändas till beskickning eller konsulat för vidarebefordran till ämbetet.

Röstmottagning å postanstalt skall äga rum under den tid postanstalten hålles öppen för allmänheten, å valdag dock minst en timme före klockan elva förmiddagen och en timme efter klockan ett eftermiddagen. Där särskilda skäl därtill äro, må Konungen begränsa tiden för röstmottagning å valdag till den tid postanstalt hålles öppen för allmänheten, dock minst en timme.

De väljare, som, då röstmottagning skall sluta, äro tillstädes i röstningslokalen eller, om utrymme där saknas, å anvisad plats därtill men ej då hunnit utöva sin rösträtt, äga rätt att avlämna sina valsedlar.

Ej må å postanstalt, då röstmottagning äger rum, tal hållas eller tryckta eller skrivna upprop till de väljande tillåtas.

Å postanstalt skall finnas exemplar av denna lag.

(Föreslagen lydelse)

ledamöter röstmottagare. Röstmottagare utom riket är beskickningens eller konsulatets chef eller fartygets befälhavare eller den någon av dem i sitt ställe sätter.

Anordnas röstmottagning inför valnämnd å mer än ett ställe inom kommunen eller finnas eljest särskilda skäl därtill, må valnämnden utse en eller flera personer att som nämndens deputerade vara röstmottagare.

2. Röstmottagning skall äga rum

a) å postanstalt från och med adertonde dagen före första valdagen till och med torsdagen före sistnämnda dag;

b) inför valnämnd under torsdagen, fredagen och lördagen före första valdagen; samt

c) å beskickning, konsulat eller fartyg från och med trettionde dagen före första valdagen till och med torsdagen före sistnämnda dag.

Där förhållandena så kräva må den röstmottagning, varom i c) sägs, avslutas tidigare än torsdagen före första valdagen.

3. Röstmottagning å postanstalt skall äga rum under den tid postanstalten hålles öppen för allmänheten. Där särskilda skäl därtill äro, må Konungen dels förordna att röstmottagning på orter, där mer än en postanstalt finnes, skall begränsas att äga rum på någon eller några av dessa, dels ock inskränka tiden för röstmottagning å postanstalt, dock skall i sistnämnda fall röstmottagning ske under minst två timmar varje dag, som postanstalten hålles öppen för allmänheten.

Röstmottagning inför valnämnd skall äga rum å tider som valnämnden bestämmer, dagen före första valdagen dock ej längre än till klockan tre eftermiddagen. Valnämnden skall utfärda kungörelse angående tider och ställe för

(Nuvarande lydelse)

Där röstmottagning skall äga rum å beskickning eller konsulat, skall chefen för beskickningen eller konsulatet utfärda kungörelse angående dagar och tider samt ställe för röstmottagningen. Kungörelsen skall genom anslag samt där så ske kan, även på annat lämpligt sätt bringas till kännedom.

Där röstmottagning skall äga rum å fartyg, skall fartygets befälhavare bestämma dagar och tider samt ställe å fartyget för röstmottagningen. Vad befälhavaren härutinnan bestämt skall genom anslag eller på annat lämpligt sätt bringas till de ombordvarandes kännedom.

(Föreslagen lydelse)

röstmottagningen. Kungörelsen skall genom anslag och på annat lämpligt sätt bringas till kännedom.

Där röstmottagning skall äga rum å beskickning eller konsulat, skall chefen för beskickningen eller konsulatet utfärda kungörelse angående dagar och tider samt ställe för röstmottagningen. Kungörelsen skall genom anslag samt, där så ske kan, även på annat lämpligt sätt bringas till kännedom.

Skall röstmottagning anordnas å fartyg, skall fartygets befälhavare bestämma dagar och tider samt ställe å fartyget för röstmottagningen. Vad befälhavaren härutinnan bestämt skall genom anslag eller på annat lämpligt sätt bringas till de ombordvarandes kännedom.

4. De väljare, som, då röstmottagning skall sluta, äro tillstädes i röstningslokalen eller, om utrymme där saknas, å anvisad plats därintill men ej då hunnit utöva sin rösträtt, äga rätt att avlämna sina valsedlar.

Ej må å postanstalt, då röstmottagning äger rum, tal hållas eller tryckta eller skrivna upprop till de väljande tillåtas.

Å postanstalt skall finnas exemplar av denna lag.

73 §.

Vid röstningen skola användas sådana valkuvert, som avses i 60 §, samt särskilda ytterkuvert, å vilka röstkortets uppgifter skola kunna ifyllas. Om beskaffenheten av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 96 §.

Väljaren skall med ledning av röstkortet ifylla ytterkuvertet. Väljare, som enligt 71 § avlämnar valsedel utan att innehava röstkort, skall på lämplig plats å ytterkuvertet teckna uppgift om fullständigt namn, yrke eller titel, födelse-

1. Vid röstningen skola användas sådana valkuvert, som avses i 60 §, samt särskilda ytterkuvert (förtidsröstkuvert). Om beskaffenheten av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 96 §.

2. Väljaren skall personligen inställa sig hos röstmottagaren. Han skall därvid förete sitt röstkort. Finnes ej anledning antaga att väljaren är annan än den röstkortet avser, erhåller han av röstmottagaren ett valkuvert, försett med valbeteckning för det val röstning-

(Nuvarande lydelse)

tid, födelsenummer, om detta är för honom känt, mantalsskrivningsort samt bostads- och postadress.

Väljaren skall personligen inställa sig hos röstmottagaren. Han skall därvid förete sitt röstkort. I fall, där röstkort jämlikt 71 § icke erfordras, skall väljaren, om han icke innehar röstkort, i stället uppvisa sin sjöfartsbok. Väljaren avlämnar ytterkuvertet vederbörligen ifyllt, sedan han å detsamma inför röstmottagaren tecknat sitt namn. Sker röstningen före valdagen, skall väljaren å ytterkuvertet teckna uppgift rörande den omständighet, som för honom enligt 70 § 2 eller 3 mom. kan medföra rätt till sådan röstning.

Finnes ytterkuvertet vara i behörig ordning ifyllt och föreligger ej anledning antaga, att väljaren är annan än den röstkortet eller sjöfartsboken avser, samt synes, där röstningen sker före valdagen, den å kuvertet tecknade uppgiften om anledningen härtill sannolik, erhåller väljaren av röstmottagaren ett valkuvert.

Väljaren skall å plats i röstningslokalen, där hans förhävande ej må av någon kunna iakttagas, eller i anvisat enrum inlägga sin valsedel i valkuvertet och tillsluta detsamma, varefter han överlämnar det till röstmottagaren.

Är valkuvertet tillslutet och utan annat märke än föreskriven ändamålsbeteckning, mottages detsamma; i annat fall skall det ej mottagas. Röstmottagaren inlägger i väljarens närvaro mottaget valkuvert i ytterkuvertet samt antecknar därå orten och dagen för avlämnandet.

I sammanhang härmed antecknas väljarens namn samt den Konungens befallningshavande, som enligt vad känt är skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets väljaren tillhör, å en särskild förteckning, vilken föres enligt av Konungen fastställt formulär.

(Föreslagen lydelse)

en avser. Väljaren skall å plats i röstningslokalen, där hans förhävande ej må av någon kunna iakttagas, eller i anvisat enrum inlägga sin valsedel i valkuvertet samt tillsluta detta. Därefter uppsöker han ånyo röstmottagaren och erhåller av denne ett förtidsröstkuvert. Inför röstmottagaren skall väljaren på förtidsröstkuvertets baksida angiva anledningen till att han icke kan inställa sig vid valförrättningen samt teckna sitt namn på härför avsedd plats å kuvertet. Väljaren överlämnar härefter röstkort samt val- och förtidsröstkuvert till röstmottagaren. Är valkuvertet tillslutet och utan annat märke än föreskriven ändamålsbeteckning, mottages detsamma; i annat fall skall det ej mottagas. Röstmottagaren avriver den del av röstkortet, som innehåller uppgift om väljarens person, uppslag och rad, där väljaren är upptagen i röstlängden, samt den valnämnd, till vilken förtidsröstkuvertet skall sändas, (adressdelen) och inlägger i väljarens närvaro nämnda del av röstkortet jämte valkuvertet i förtidsröstkuvertet samt antecknar därå orten och dagen för avlämnandet.

Röstmottagaren antecknar i sammanhang härmed väljarens namn och den valnämnd, till vilken förtidsröstkuvertet skall sändas, å en särskild förteckning, vilken föres enligt av Konungen fastställt formulär.

Därefter tillsluter röstmottagaren förtidsröstkuvertet.

3. Förrättas val till riksdagen samtidigt med annat eller andra val inför samma röstmottagare, skola samtliga de valkuvert som avgivas av väljaren inläggas i ett förtidsröstkuvert.

4. Hur röstavgivningen skall tillgå i de fall, då väljaren enligt 71 § avlämnar valsedel utan att innehava röstkort eller då väljarens röstkort saknar den i 2 mom. omnämnda adressdelen, därom stadgas i 73 a §.

(Nuvarande lydelse)

Därefter tillsluter röstmottagaren ytterkuvertet.

(Föreslagen lydelse)

73 a §.

1. Väljare, som enligt 71 § avlämnar valsedel utan att innehava röstkort, skall vid sin inställelse hos röstmottagaren förete sin sjöfartsbok. Av röstmottagaren erhåller väljaren ett förtidsröstkuvert, på vilket han tecknar uppgift om fullständigt namn, yrke eller titel, födelsetid, födelsenummer, om detta är för honom känt, mantalsskrivningsort samt bostads- och postadress.

Finnes förtidsröstkuvertet behörigen ifyllt och förekommer ej anledning antaga, att väljaren är annan än den sjöfartsboken avser, erhåller väljaren av röstmottagaren ett valkuvert, försett med valbeteckning för det val röstningen gäller.

Sedan väljaren, på sätt i 73 § sägs, inlagt sin valsedel i valkuvertet, överlämnar han detsamma till röstmottagaren. Är valkuvertet tillslutet och utan annat märke än föreskriven ändamålsbeteckning, mottages detsamma; i annat fall skall det ej mottagas. Väljaren angiver inför röstmottagaren på förtidsröstkuvertets baksida anledningen till att han icke kan inställa sig vid valförrättningen samt tecknar sitt namn på härför avsedd plats å kuvertet. Röstmottagaren inlägger i väljarens närvaro valkuvertet i förtidsröstkuvertet samt antecknar därå ort och dag för avlämnandet.

I sammanhang härmed antecknar röstmottagaren väljarens namn samt den valnämnd, till vilken förtidsröstkuvertet skall sändas, å den i 73 § 2 mom. andra stycket omförmälda förteckning.

Därefter tillsluter röstmottagaren förtidsröstkuvertet.

Förrättas flera val samtidigt, skall vad i 73 § 3 mom. är stadgat äga motsvarande tillämpning.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2. Vid sådant val till riksdagen, vid vilket tidigare utfärdat röstkort må be-
gagnas, skall väljare, vars röstkort sak-
nar den i 73 § 2 mom. omförmälda
adressdelen, själv med ledning av röst-
kortet ifylla förtidsröstkuvertet. Röst-
ningen tillgår därefter på sätt i 1 mom.
är stadgat, dock skall vad där sägs om
sjöfartsbok i stället gälla röstkort.

74 §.

Äkta make, vilken röstar i den ord-
ning som i 70 § sägs, äger därvid *av-
giva valsedel jämväl för andra maken.*
För sådant fall skall valsedelförsändel-
se anordnas på sätt och inom tid som i
62 § sägs.

Äkta make, som vill avgiva valsedel
för andra maken jämlikt denna para-
graf, skall förete röstkort för denna
make samt avlämna valsedelförsändel-
sen *jämte ytterkuvert ifyllt i enlighet
med uppgifterna å röstkortet. Härjämte*
skall han *å ytterkuvertet* teckna för-
säkrans, att han är äkta make till den,
som anordnat försändelsen.

Finnes att *ytterkuvertet är i behörig
ordning ifyllt samt att valsedelför-
sändelsen är i behörigt skick och till-
sluten, mottages försändelsen; i annat
fall skall den ej mottagas.* Röstmottaga-
ren inlägger i avlämnarens närvaro
mottagen *försändelse i ytterkuvertet*
samt antecknar därå orten och dagen
för avlämnandet.

I sammanhang härmed antecknas väl-
jarens namn samt den *Konungens be-
fallningshavande, som skall verkställa
röstsammanräkning för den valkrets
väljaren tillhör, å den i 73 § omförmälda*
förteckning.

Därefter tillsluter röstmottagaren *yt-
terkuvertet.*

1. Äkta make, vilken röstar i den
ordning som i 70 § sägs, äger därvid
*jämväl för andra maken avgiva val-
sedel, avseende samma val eller annat
val som äger rum samtidigt.* För sådant
fall skall valsedelförsändelse anordnas
på sätt och inom tid som i 62 § sägs.

2. Äkta make, som vill avgiva val-
sedel för andra maken jämlikt denna
paragraf, skall förete röstkort för den-
na make samt avlämna valsedelför-
sändelsen. *Av röstmottagaren erhåller
han ett förtidsröstkuvert. Å detta skall
han inför röstmottagaren* teckna för-
säkrans, att han är äkta make till den,
som anordnat försändelsen.

Finnes att valsedelförsändelsen är i
behörigt skick och tillsluten, mottages
försändelsen; i annat fall skall den ej
mottagas. Röstmottagaren *avskiljer från
röstkortet den i 73 § 2 mom. första
stycket omförmälda adressdelen, in-
lägger i avlämnarens närvaro nämnda
del och mottagen valsedelförsändelse
i förtidsröstkuvertet* samt antecknar
därå orten och dagen för avlämnandet.
I sammanhang härmed antecknas välja-
rens namn samt den *valnämnd, till
vilken förtidsröstkuvertet skall sändas,*
å den i 73 § 2 mom. *andra stycket om-
förmälda förteckning.*

Därefter tillsluter röstmottagaren *för-
tidsröstkuvertet.*

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3. Vid sådant val till riksdagen, vid vilket tidigare utfärdat röstkort må begagnas, skall avlämnaren, för det fall att makens röstkort saknar den i 73 § 2 mom. första stycket omförmälda adressdelen, med ledning av röstkortet ifylla förtidsröstkuvertet samt därå teckna sådan försäkran, som avses i 2 mom. första stycket i denna paragraf.

Finnes att förtidsröstkuvertet är i behörig ordning ifyllt samt valedelsförsändelsen är i behörigt skick och tillsluten, mottages försändelsen; i annat fall skall den ej mottagas. Röstmottagaren inlägger i avlämnarens närvaro mottagen valedelsförsändelse i förtidsröstkuvertet samt antecknar därå orten och dagen för avlämnandet.

Sedan anteckning gjorts å den i 2 mom. andra stycket omförmälda förteckning, tillsluter röstmottagaren förtidsröstkuvertet.

4. Förrättas flera val samtidigt, skall vad i 73 § 3 mom. är stadgat äga motsvarande tillämpning.

75 §.

Röstmottagare inom riket skall omgående översända ytterkuvert, vari valkuvert eller valedelsförsändelse inlagts, till den Konungens befallningshavande, som skall verkställa röstsammanräkningen.

Röstmottagare utom riket skall översända nämnda ytterkuvert till överståthållarämbetet; dock må röstmottagare å fartyg i stället översända kuverten till svensk beskickning eller svenskt konsulat för vidarebefordran till överståthållarämbetet. Ytterkuverten skola vara inlagda i omslag, och skall, där ytterkuverten sändas med post, försändelsen anordnas som värdepост. Översändandet skall ske i så god tid, att kuverten kunna beräknas vara överståt-

Röstmottagare skall omgående översända förtidsröstkuvert, vari valkuvert eller valedelsförsändelse inlagts, till valnämnden i den kommun, där väljaren är uppförd i röstlängden.

Röstmottagare å fartyg må dock i stället översända förtidsröstkuvert till svensk beskickning eller svenskt konsulat för vidarebefordran till vederbörande valnämnd.

Förtidsröstkuverten skola vara inlagda i omslag, och skall, där kuverten sändas med post, försändelsen anordnas som värdepост.

Förtidsröstkuvert, som från röstmottagare inkommit till valnämnden, liksom de som avgivits inför nämnden, skola införas i särskild förteckning, en

(Nuvarande lydelse)

hållarämbetet tillhanda sist å fjärde dagen efter valdagen.

Ytterkuvert, som från röstmottagare utom riket inkommit till överståthållarämbetet, skall införas i särskild förteckning samt, där väljaren tillhör valkrets, för vilken överståthållarämbetet ej har att verkställa röstsammanräkning, snarast möjligt med posten vidarebefordras till den Konungens befallningshavande, som skall verkställa röstsammanräkningen.

Ytterkuvert, som från röstmottagare inkommit till den Konungens befallningshavande, som har att verkställa röstsammanräkningen, skola numreras i löpande följd. Efter varje tillfälle, då ytterkuvert numreras, skall antalet antecknas i särskilt protokoll. Kuverten skola förvaras under lås.

(Föreslagen lydelse)

för varje valdistrikt inom kommunen. Valnämnden skall därefter översända förtidsröstkuverten och den däröver förda förteckningen till valförrättarna i det valdistrikt, där väljaren är uppförd i röstlängden. I avbidan härpå skola kuverten förvaras under lås. Översändandet skall ske i så god tid, att förtidsröstkuverten äro valförrättarna tillhanda innan röstningen i valdistriktet avslutas.

75 a §.

Inkomma förtidsröstkuvert till valnämnden å sådan tid att de icke kunna vidarebefordras till valförrättarna i det valdistrikt, där väljaren är uppförd i röstlängden, innan röstningen där avslutas, skall valnämnden, sedan kuverten förtecknats i en särskild förteckning med angivande när kuverten inkommit till nämnden, översända kuverten jämte nyssnämnda förteckning till Konungens befallningshavande.

76 §.

Sammanräkning av avgivna röster verkställas av Konungens befallningshavande för varje valkrets å tid och ställe, som Konungens befallningshavande bestämmer. Sammanräkning verkställas vid offentlig förrättning, som skall påbörjas så snart ske kan, dock icke förrän å åttonde dagen efter valdagen.

Sammanräkning av avgivna röster verkställas av Konungens befallningshavande för varje valkrets å tid och ställe, som Konungens befallningshavande bestämmer. Sammanräkning verkställas vid offentlig förrättning, som skall påbörjas å tredje dagen efter andra valdagen.

Om förrättningen utfärdas kungörelse

(Nuvarande lydelse)

Kungörelse om sammanräkningen skall senast dagen förut anslås offentligen och införas i ortstidningar.

Det åligger — — — — — anledningen härtill.

(Föreslagen lydelse)

med uppgift i förekommande fall å den ordningsföljd, vari sammanräkningen, därest hinder icke möter, kommer att företagas för olika val. Sådan kungörelse skall senast dagen före förrättningens början införas i en eller flera av ortens mest spridda tidningar.

77 §.

1. Å utsatt — — — — — öppna dörrar.

2. Hava ytterkuvert inkommit från röstmottagare, räknas kuverten, och antalet jämföres med det över sådana kuvert förda protokollet.

Inkomma ytterkuvert efter sammanräkningens början, lämnas dessa orubbade, och däri inneslutna valsedlar inverka ej på valet.

3. Därefter granskas ytterkuverten och därå teknade uppgifter. Förekommer skälig anledning antaga, att ytterkuvert blivit efter tillslutandet öppnat, eller finnas flera ytterkuvert härröra från samma väljare, lämnas dessa ytterkuvert orubbade, och däri inneslutna valsedlar inverka ej på valet. Lag samma vare, dels då väljaren icke är upptagen såsom röstberättigad i det valdistrikt, som angivits på ytterkuvertet, eller, om väljaren jämlikt 71 § avlämnat valsedel utan att innehava röstkort, i valdistrikt å den mantalsskrivningsort, som angivits å ytterkuvertet, dels ock då väljaren utövat sin rösträtt vid valförrättningen.

Övriga ytterkuvert brytas, varefter valkuverten och valsedelsförsändelserna uttagas och granskas. Därvid tillses, att valkuvert eller försändelses ytterkuvert är av föreskriven beskaffenhet och tillslutet, att valkuvertet är utan annat märke än föreskriven ändamålsbeteckning samt att å försändelsens yt-

2. Hava sådana förtidsröstkuvert, varom förmäles i 75 a §, inkommit från valnämnden, räknas dessa, och antalet jämföres med den över sådana kuvert förda förteckningen.

Inkomma förtidsröstkuvert efter sammanräkningens början, lämnas dessa orubbade, och däri inneslutna valsedlar inverka ej på valet.

3. I 2 mom. omförmälda förtidsröstkuvert och däri inlagda valkuvert eller valsedelsförsändelsers ytter- och innerkuvert granskas. Därvid förfäres på sätt i 68 § 3 mom. är stadgat. Godkända valkuvert och försändelsers innerkuvert nedläggas i en urna, i sammanhang varmed i röstlängden vid väljarens namn antecknas, att rösträtten utövats.

(Nuvarande lydelse)

terkuvert äro tecknade förklaring av väljaren ävensom vittnesintyg i behörigt skick. Förekommer ej skälig anledning antaga, att försändelsens ytterkuvert blivit efter tillslutandet öppnat, brytes detta, varefter tillses, att försändelsens innerkuvert är av föreskriven beskaffenhet samt tillslutet och utan annat märke än föreskriven ändamålsbeteckning. Finnas nämnda villkor uppfyllda, nedlägges valkuvertet eller försändelsens innerkuvert i en urna, i sammanhang varmed i röstlängden vid väljarens namn antecknas, att röstråten utövats. I annat fall lägges kuvertet orubbat åsido såsom ogillt.

4. Valprotokollen uppläsas — — — — — omslagen brytas.

78 §.

Efter det de kuvert, som nedlagts i en urna, uttagits ur denna, uttagas valseglarna ur dessa kuvert och ur de från valförrättarna insända valkuverten. De sålunda uttagna valseglarna jämte de från valförrättarna insända valseglarna granskas, varefter Konungens befallningshavande prövar valseglarnas giltighet och meddelar de beslut, vartill valseglarna och protokollen, med hänsyn jämväl till enligt 76 § sista stycket inhämtade upplysningar, må giva anledning. Hava avgivna valseglar icke förvarats på föreskrivet sätt, skola de förklaras ogilla, såframt ej skälig anledning förekommer till antagande, att obehörig åtgärd icke vidtagits med valseglarna.

Sammanräkningen fortgår därefter på följande sätt:

Efter det de kuvert, som nedlagts i en urna, uttagits ur denna, uttagas valseglarna ur dessa kuvert och ur de från valförrättarna insända valkuverten. De sålunda uttagna valseglarna jämte de från valförrättarna insända valseglarna granskas, varefter Konungens befallningshavande prövar valseglarnas giltighet och meddelar de beslut, vartill valseglarna och protokollen, med hänsyn jämväl till enligt 76 § sista stycket inhämtade upplysningar, må giva anledning. Hava avgivna valseglar icke förvarats på föreskrivet sätt, skola de förklaras ogilla, såframt ej skälig anledning förekommer till antagande, att obehörig åtgärd icke vidtagits med valseglarna.

79 §.

Ogill är valsegel:
till vilken använts annat än vitt papper;
å vilken finnes något kännetecken,

Ogill är valsegel:
till vilken använts annat än enfärgat gult papper; dock skall, om till valsegel använts papper av färg, som föreskrivits

(Nuvarande lydelse)

som uppenbarligen blivit med avsikt där anbragt;

vilken saknar väljarbeteckning;

vilken upptager väljarbeteckning å annat ställe än ovanför namnen;

vilken upptager flera än tre beteckningar ovanför namnen;

vilken annorledes än såsom första beteckning upptager kartellbeteckning, som uppförts å den i 56 § 4 mom. omförmälda lista, eller såsom första beteckning upptager dylik kartellbeteckning utan att såsom andra beteckning upptaga någon av de å nämnda lista under kartellbeteckningen uppförda partibeteckningarna;

vilken upptager någon å omförmälda lista under kartellbeteckning uppförd partibeteckning annorledes än såsom andra beteckning under denna kartellbeteckning;

vilken upptager valkrets-beteckning å annat ställe än nedanför namnen;

vilken icke upptager något giltigt namn; dock att då samtliga namn skola av anledning, som i 80 § andra stycket sägs, anses såsom obefintliga, valsedeln likväl skall tillgodoräknas den A-grupp, B-grupp och C-grupp sedeln jämlikt 81 § på grund av sin väljarbeteckning skall tillhöra.

Finnas i ett valkuvert två likalydande valsedlar, skall allenast en sedel räknas. Finnas i annat fall än nu sagts i ett valkuvert två valsedlar eller finnas i ett valkuvert flera än två valsedlar, äro de alla ogilla. Där i valkuvert finnes jämte valsedel annat än sådan sedel, är valsedeln ogill.

(Föreslagen lydelse)

för annat val, vilket förrättats samtidigt, detta icke föranleda att sedeln ogillas;

å vilken finnes något kännetecken, som uppenbarligen blivit med avsikt där anbragt;

vilken saknar partibeteckning eller upptager mer än en partibeteckning eller upptager sådan å annat ställe än ovanför namnen;

vilken upptager valbeteckning å annat ställe än ovanför partibeteckningen;

vilken upptager valkrets-beteckning å annat ställe än nedanför namnen;

vilken icke upptager något giltigt namn; dock att då samtliga namn skola av anledning, som i 80 § andra stycket sägs, anses såsom obefintliga, valsedeln likväl skall tillgodoräknas det parti, vars partibeteckning den bär.

Har valsedel försetts med valkrets-beteckning avseende annan valkrets än den som väljaren tillhör, skall den omständigheten icke föranleda att sedeln ogillas.

Finnas i ett valkuvert två likalydande valsedlar, skall allenast en sedel räknas.

Har vid val, vilket förrättats i samband med ett eller två andra val, avgivits en eller ock två likalydande valsedlar, försedda med valbeteckning för

(Nuvarande lydelse)

det andra valet eller något av de andra valen, skall med iakttagande av vad i tredje stycket sägs, angivna förhållande icke föranleda, att sedeln ogillas.

Finnas i ett valkuvert, som avlämnats vid val förrättat i samband med ett eller två andra val, två valsedlar, av vilka den ena är försedd med valbeteckning för det förstnämnda valet och den andra är försedd med valbeteckning för det andra eller något av de andra valen, skall endast sedeln med valbeteckning för det val, varvid valkuvertet avgivits, räknas.

Finnas i annat fall än nu sagts i ett valkuvert två valsedlar eller finnas i ett valkuvert flera än två valsedlar, äro de alla ogilla.

Där i valkuvert finnes jämte valsedel annat än sådan sedel, är valsedeln ogill.

81 §.

1. För rösternas sammanräknande ordnas valsedlarna efter väljarbeteckning, varom i 59 § andra stycket sägs, sålunda, att valsedlar med samma första beteckning sammanföras i särskilda grupper (A-grupper).

Förekomma inom A-grupp valsedlar med en andra beteckning, ordnas A-gruppens sedlar efter sådan beteckning (B-grupper). Till A-gruppen hörande sedlar med endast en beteckning anses tillhöra en särskild B-grupp.

Förekomma inom B-grupp valsedlar med en tredje beteckning, ordnas B-gruppens sedlar efter sådan beteckning (C-grupper). Till B-gruppen hörande sedlar med endast två beteckningar anses tillhöra en särskild C-grupp.

2. a) För varje C-grupp bestämmes i erforderlig utsträckning genom särskilda sammanräkningar ordning mellan de namn å gruppens valsedlar, vilka avse själva riksdagsmannavalet.

(Föreslagen lydelse)

det andra valet eller något av de andra valen, skall med iakttagande av vad i tredje stycket sägs, angivna förhållande icke föranleda, att sedeln ogillas.

Finnas i ett valkuvert, som avlämnats vid val förrättat i samband med ett eller två andra val, två valsedlar, av vilka den ena är försedd med valbeteckning för det förstnämnda valet och den andra är försedd med valbeteckning för det andra eller något av de andra valen, skall endast sedeln med valbeteckning för det val, varvid valkuvertet avgivits, räknas.

Finnas i annat fall än nu sagts i ett valkuvert två valsedlar eller finnas i ett valkuvert flera än två valsedlar, äro de alla ogilla.

Där i valkuvert finnes jämte valsedel annat än sådan sedel, är valsedeln ogill.

1. Sedan valsedlarna ordnats efter partibeteckning, bestämmes i erforderlig utsträckning genom särskilda sammanräkningar för varje parti ordning mellan de namn å partiets valsedlar,

(Nuvarande lydelse)

Vid varje sammanräkning gäller valsedel allenast för ett namn.

b) Vid första sammanräkningen gäller valsedel för det namn, som står först å sedeln.

C-gruppens valsedlar ordnas i *namngrupper* så, att sedlar med samma första namn bilda en *namngrupp*.

Valsedlarna inom varje *namngrupp* räknas, och deras antal utgör *namngruppens* rösttal. Samma tal är också jämförelsetal för det namn, som står först på *namngruppens* valsedlar.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, erhåller första platsen i ordningen.

c) Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel för det namn, vilket, bortsett från namn, som redan erhållit plats i ordningen, står främst å sedeln.

Den eller de *namngrupper*, vilkas valsedlar vid närmast föregående sammanräkning gällde för det namn, som erhöll plats i ordningen, upplösas, och nämnda valsedlar ordnas i nya *namngrupper* så, att sedlar, som vid den pågående sammanräkningen gälla för ett och samma namn, bilda en *namngrupp*; däremot bibehållas övriga befintliga *namngrupper* oförändrade.

Valsedlarna inom varje nybildad *namngrupp* räknas och deras antal utgör *namngruppens* rösttal.

För de namn, för vilka finnas gällande valsedlar, beräknas rösttal och jämförelsetal.

Rösttalet för ett namn är lika med rösttalet för den *namngrupp* eller sammanlagda rösttalet för de *namngrupper*, vilkas valsedlar gälla för namnet.

Jämförelsetalet för ett namn är lika med dess rösttal, där icke *namngrupp* av valsedlar, som gälla för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats. Har så skett, erhålles namnets jämförelsetal genom att *dela* dess röst-

(Föreslagen lydelse)

vilka avse själva riksdagsmannavalet.

Vid varje sammanräkning gäller valsedel allenast för ett namn.

2. Vid första sammanräkningen gäller valsedel för det namn, som står först å sedeln.

Partiets valsedlar ordnas i *grupper* så, att sedlar med samma första namn bilda en *grupp*.

Valsedlarna inom varje *grupp* räknas, och deras antal utgör *gruppens* rösttal. Samma tal är också jämförelsetal för det namn, som står först på *gruppens* valsedlar.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, erhåller första platsen i ordningen.

3. Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel för det namn, vilket, bortsett från namn, som redan erhållit plats i ordningen, står främst å sedeln.

Den eller de *grupper*, vilkas valsedlar vid närmast föregående sammanräkning gällde för det namn, som erhöll plats i ordningen, upplösas, och nämnda valsedlar ordnas i nya *grupper* så, att sedlar, som vid den pågående sammanräkningen gälla för ett och samma namn, bilda en *grupp*; däremot bibehållas övriga befintliga *grupper* oförändrade.

Valsedlarna inom varje nybildad *grupp* räknas, och deras antal utgör *gruppens* rösttal.

För de namn, för vilka finnas gällande valsedlar, beräknas rösttal och jämförelsetal.

Rösttalet för ett namn är lika med rösttalet för den *grupp* eller sammanlagda rösttalet för de *grupper*, vilkas valsedlar gälla för namnet.

Jämförelsetalet för ett namn är lika med dess rösttal, där icke *grupp* av valsedlar, som gälla för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats. Har så skett, erhålles namnets jämförelsetal genom att dess rösttal *delas* med

(Nuvarande lydelse)

tal med det tal, som motsvarar den del *namngruppen* tagit i besättandet av plats eller platser, som utdelats (*namngruppens* platstal), ökat med 1, eller, om flera *namngrupper* av valsedlar, som gälla för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats, med dessa *namngrupper* sammanlagda platstal, ökat med 1. Platstalet för en *namngrupp* beräknas sålunda, att *namngruppens* rösttal delas med största jämförelsetalet vid sammanräkningen närmast före *namngruppens* bildande.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, erhåller plats i ordningen.

d) Bråktal, som uppkommer vid delning, beräknas i decimaler, två till antalet. Höjning av den sista decimal-siffran må ej äga rum.

3. För varje *B-grupp* bestämmes i erforderlig utsträckning genom särskilda sammanräkningar ordning mellan de namn å *gruppens* valsedlar, vilka avse själva riksdagsmannavalet. Därvid anses namnen å varje *C-grupps* valsedlar förekomma i den jämlikt 2 mom. bestämda ordning och tillämpas i övrigt de i nämnda mom. angivna grunder.

4. För varje *A-grupp* bestämmes i erforderlig utsträckning genom särskilda sammanräkningar ordning mellan de namn å *gruppens* valsedlar, vilka avse själva riksdagsmannavalet. Därvid anses namnen å varje *B-grupps* valsedlar förekomma i den jämlikt 3 mom. bestämda ordning och tillämpas i övrigt de i 2 mom. angivna grunder.

5. Skola två eller flera platser besättas, fördelas de mellan de olika *A-grupperna* sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas den *A-grupp*, vilken för varje gång uppvisar det största av nedan angivna jämförelsetal. Plats, som blivit en *A-grupp* tilldelad, besättes genast så, att *A-gruppens* första plats tillerkännes den, vars namn är det

(Föreslagen lydelse)

det tal, som motsvarar den del *gruppen* tagit i besättandet av plats eller platser, som utdelats (*gruppens* platstal), ökat med 1, eller, om flera *grupper* av valsedlar, som gälla för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats, med dessa *grupper* sammanlagda platstal, ökat med 1. Platstalet för en *grupp* beräknas sålunda, att *gruppens* rösttal delas med största jämförelsetalet vid sammanräkningen närmast före *gruppens* bildande.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, erhåller plats i ordningen.

4. Bråktal, som uppkommer vid delning, beräknas med två decimaler. Höjning av den sista decimal-siffran må ej äga rum.

(Nuvarande lydelse)

första i ordningen inom A-gruppen, A-gruppens andra plats den, som bär andra namnet i ordningen, A-gruppens tredje plats den, som bär tredje namnet i ordningen, och så vidare efter samma grund, ändå att den, som är berättigad till platsen, redan fått sig tillerkänd plats från en eller flera andra A-grupper.

Jämförelsetalet är lika med A-gruppens rösttal, så länge A-gruppen ännu icke fått sig någon plats tilldelad. Därefter beräknas jämförelsetalet för varje gång så, att A-gruppens rösttal delas med det tal, som motsvarar antalet av A-gruppen tilldelade platser, ökat med 1. Har samma person erhållit platser från två A-grupper, skall dock, vid beräkning av det antal platser, som utdelats, vardera platsen anses blott såsom en halv plats; har någon erhållit platser från 3 A-grupper, anses varje sådan plats såsom en tredjedels plats; och så vidare efter samma grund.

Har en A-grupp redan fått sig tilldelad plats så många gånger, som motsvarar de å gruppens valsedlar upptagna namn, vilka avse själva riksdagsmannavalet, varder den från vidare jämförelse utesluten.

6. Skall blott en plats besättas, tillfaller platsen den, vars namn står främst i ordningen inom den A-grupp, som, enligt vad i 5 mom. sägs, har största jämförelsetalet.

7. Mellan lika rösttal eller jämförelsetal skall, där så erfordras, skiljas genom lottning.

(Föreslagen lydelse)

5. Mellan lika rösttal eller jämförelsetal skall, där så erfordras, skiljas genom lottning.

83 §.

Vid rösternas — — — — — Konungen fastställes.
Samtliga valsedlar — — — — — valet gäller.

Kan förrättningen icke på en dag bringas till slut, eller varder eljest nödigt att densamma uppskjuta eller av-

(Nuvarande lydelse)

84 §.

Kan förrättningen icke på en dag bringas till slut, eller varder eljest nödigt att densamma uppskjuta eller avbryta, skola alla valseklar inläggas i omslag, vilka förseglas under minst två närvarandes sigill. Dessa omslag jämte andra till valet hörande handlingar skola därefter läggas i säkert förvar. Förrättningen må ej ånyo företagas, innan de närvarande förvissat sig om att de åsatta sigillen äro obrutna.

85 §.

Valets utgång kungöres omedelbart genom uppläsning av valprotokollet. Med protokollets uppläsning är valförrättningen avslutad.

(Föreslagen lydelse)

bryta, skola alla valseklar inläggas i omslag, vilka förseglas under minst två närvarandes sigill. Dessa omslag jämte andra till valet hörande handlingar skola därefter läggas i säkert förvar. Förrättningen må ej ånyo företagas, innan de närvarande förvissat sig om att de åsatta sigillen äro obrutna.

84 §.

Resultatet av den sammanräkning som verkstälts av Konungens befallningshavande kungöres omedelbart genom uppläsning av valprotokollet. Med protokollets uppläsning är förrättningen avslutad. Protokollet tillställes ofördröjligen central sammanräkningsmyndighet som avses i 85 § 1 mom.

85 §.

1. Fördelning av platserna i riksdagen mellan partier verkställes av central sammanräkningsmyndighet som Konungen bestämmer.

2. Sedan protokoll, som avses i 84 §, inkommit från samtliga Konungens befallningshavande, fördelar den centrala sammanräkningsmyndigheten platserna i riksdagen med tillämpning av bestämmelserna i 17 § riksdagsordningen samt fastställer i enlighet med protokollen och föreskrifterna i 18 § riksdagsord-

(Nuvarande lydelse)

1. Har någon, som blivit vald till riksdagsman, av sagt sig uppdraget eller eljest avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit vald, då skall Konungens befallningshavande ofördröjligen vid offentlig förrättning, så kungjord, som i 26 § sägs, verkställa ny röstsammanräkning inom den A-grupp, för vil-

(Föreslagen lydelse)

ningen, vilka personer som utsetts till riksdagsledamöter för varje parti och valkrets.

Myndigheten tillkännagiver ofördröjligen valets utgång genom kungörelse i allmänna tidningarna. Genom kungörelsens införande är valet avslutat.

3. Måste förrättning enligt 2 mom. uppskjutas eller avbrytas, skola protokollen över sammanräkningen i valkretsarna samt övriga handlingar som röra valet läggas i säkert förvar. Efter förrättningens slut skola de handlingar, som röra valet, förvaras till utgången av den tid valet gäller.

4. Konungen meddelar de anvisningar som behövas för förrättning enligt 2 mom.

86 §.

Fullmakt för vald riksdagsman utfärdas av Konungens befallningshavande. Sådan fullmakt skall hava följande lydelse:

»Vid röstsammanräkning, som den . . . (dag, månad, år) . . . hållits för . . . (valkretsens namn), har» N. N. »blivit utsedd till ledamot av riksdagens andra kammare för en tid av fyra år, räknade från och med den 1 januari nästkommande år» (eller om valet hållits efter fyraårsperiodens början: »för tiden till den 1 januari år . . .»); »varom detta länder till bevis och fullmakt.» Ort och tid.

Fullmakt för riksdagsledamot utfärdas av den centrala sammanräkningsmyndigheten. Sådan fullmakt skall hava följande lydelse:

»Vid röstsammanräkning den . . . (dag, månad, år) har» N. N. »i . . . (valkretsens namn) utsetts till ledamot av riksdagen för en tid av tre år, räknade från och med den 1 januari år . . .» (eller om valet hållits efter förordnande enligt 13 § 2 mom. riksdagsordningen: »för tiden till den 1 januari år . . .»); »varom detta länder till bevis och fullmakt.» Ort och tid.

87 §.

1. Har någon, som blivit vald till riksdagsman, av sagt sig uppdraget eller eljest avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit vald, då skall Konungens befallningshavande ofördröjligen vid offentlig förrättning, så kungörelse, som i 26 § sägs, verkställa ny röstsammanräkning inom den A-grupp, för vil-

1. Har någon, som blivit vald till riksdagsman, av sagt sig uppdraget eller eljest avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit vald, då skall Konungens befallningshavande ofördröjligen vid offentlig förrättning, varom kungörelse senast dagen förut anslås offentlig och införes i ortstidningar, verk-

(Nuvarande lydelse)

ken den avgångne blivit vald. *Blev den avgångne vald för flera A-grupper, skall sammanräkningen ske inom den A-grupp, från vilken plats först tilldelades honom.*

Vid den nya sammanräkningen tages hänsyn blott till de valsedlar, vilka *upptaga* den avgångnes namn och på grund därav gällde för detta namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen inom A-gruppen. Varje valsedel gäller såsom hel röst. Med iakttagande av att namn å någon, som blivit genom valet utsedd till riksdagsman, anses såsom obefintligt, skall röstvärdet tillgodoräknas det namn, som står främst bland de för den avgångne riksdagsmannen särskilt upptagna efterträdarenamnen eller, om sådant namn ej finnes, det namn för själva riksdagsmannavalet, som står främst å sedeln, eller, om ej heller sådant namn finnes, det namn, som står främst bland samtliga efterträdarenamnen å sedeln. Den som erhållit högsta rösttalet *inträde såsom* ledamot i den avgångnes ställe. Mellan lika rösttal skilje lotten.

Efter sammanräkningens avslutande skola valsedlarna åter inläggas under försegling.

2. Lag samma vare, där riksdagsman, som blivit utsedd jämlikt 1 mom., avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd; och skall vid den nya sammanräkningen såsom förut hänsyn tagas blott till de valsedlar, vilka *upptaga* den först avgångnes namn och på

(Föreslagen lydelse)

ställa ny röstsammanräkning inom *det parti*, för vilket den avgångne blivit vald.

Vid den nya sammanräkningen tages hänsyn blott till de valsedlar, vilka *gällde* för den avgångnes namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen. Varje valsedel gäller såsom hel röst. Med iakttagande av att namn å någon, som blivit genom valet utsedd till riksdagsman, anses såsom obefintligt, skall röstvärdet tillgodoräknas det namn, som står främst av de för den avgångne riksdagsmannen särskilt upptagna efterträdarenamnen, eller, om sådant namn ej finnes, det namn för själva riksdagsmannavalet, som står främst å sedeln, eller, om ej heller sådant namn finnes, det namn, som står främst bland samtliga efterträdarenamnen å sedeln. Den som erhållit högsta rösttalet är *utsedd till* ledamot i den avgångnes ställe. Mellan lika rösttal skilje lotten.

Vid förrättning för ny sammanräkning skall Konungens befallningshavande i protokoll upptaga de föreliggande omständigheterna samt vilken som på grund därav är utsedd till ledamot i den avgångnes ställe. Efter sammanräkningens avslutande skall protokollet uppläsas och valsedlarna åter inläggas under försegling. *Protokollet tillställs ofördröjligen den centrala sammanräkningsmyndigheten.*

2. Lag samma vare, där riksdagsman, som blivit utsedd jämlikt 1 mom., avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd. Vid den nya sammanräkningen skall såsom förut hänsyn tagas blott till de valsedlar, som *gällde* för den först avgångnes namn vid den sam-

(Nuvarande lydelse)

grund därav gällde för detta namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen inom A-gruppen.

(Föreslagen lydelse)

manräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen.

88 §.

1. Finnes i fall, som avses i 87 §, å där omförmälda valseklar icke namn å någon, som kan inträda såsom ledamot i den avgångnes ställe, skall detta angivas i protokollet över förrättningen. Det ankommer i sådant fall på den centrala sammanräkningsmyndigheten att med motsvarande tillämpning av bestämmelserna i 18 § riksdagsordningen tillföra parti, för vilket den avgångne varit vald, dennes plats i annan valkrets. Platsen tillfaller där den, som vid själva riksdagsmannavalet stått närmast i tur att få plats i riksdagen. Kan platsen icke besättas i någon valkrets, skall platsen vara obesatt under återstoden av valperioden.

Om det behöves för tillämpning av föreskrifterna i första stycket, skall Konungens befallningshavande på anmodan av den centrala sammanräkningsmyndigheten verkställa fortsatt sammanräkning enligt 81 § för att fastställa ordning mellan de namn å partis valseklar, vilka avse själva riksdagsmannavalet.

Bestämmelserna i första och andra styckena äga tillämpning även när fel, som på besvär över den omedelbara utgången av valet förklarats hava förelupit, är sådant att det ej kan avgöras, vem som i valkretsen bör inträda i den avgångnes ställe.

2. Avgår riksdagsman, som utsetts enligt denna paragraf, före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd, skall han vid tillämpning av bestämmelserna i 87 § anses hava blivit vald vid själva riksdagsmannavalet.

(Nuvarande lydelse)

88 §.

Vid förrättning, som i nästföregående paragraf avses, skall Konungens befallningshavande i protokoll upptaga de föreliggande omständigheterna samt vilken på grund därav skall inträda i den avgångnes ställe. Sedan detta protokoll vid förrättningen upplästs, utfärde Konungens befallningshavande omedelbart fullmakt för den sålunda utsedde.

Sådan fullmakt skall vara av följande lydelse:

»Sedan» N. N. »blivit utsedd till ledamot av riksdagens andra kammare för . . . (valkretsens namn) för en tid av fyra år, räknade från och med den 1 januari år . . .» (eller om den avgångne utsetts först efter fyraårsperiodens början: »för tiden till den 1 januari år . . .»), »men denna plats blivit ledig, har vid förrättning enligt 87 § av lagen om val till riksdagen» N. N. »blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari år . . .» (eller om förrättningen hållits före fyraårsperiodens början: »för sagda tid»); »varom detta länder till bevis och fullmakt.» Ort och tid.

89 §.

Finnes, i fall, som i 87 § avses, å där omförmälda valsedlar icke namn å någon, som kan inträda såsom ledamot i den avgångnes ställe, då skall nytt val anställas för besättande av den lediga platsen.

Samma lag vare, där fel, som på besvär över den omedelbara utgången av valet förklarats hava förelupit, är sådant, att det ej kan avgöras, vem som bör inträda i den avgångnes ställe.

(Föreslagen lydelse)

89 §.

Sedan ny ledamot utsetts i avgången ledamots ställe eller det fastställts att ny ledamot icke kunnat utses, utfärdar den centrala sammanräkningsmyndigheten kungörelse därom i allmänna tidningarna. Har ny ledamot utsetts, utfärdar myndigheten omedelbart fullmakt för honom.

Sådan fullmakt skall vara av följande lydelse:

»Sedan» N. N. »utsetts till ledamot av riksdagen i . . . (valkretsens namn) för en tid av tre år, räknade från och med den 1 januari år . . .» (eller om den avgångne utsetts först efter treårsperiodens början: »för tiden till den 1 januari år . . .»), »men denna plats blivit ledig, har vid ny sammanräkning» N. N. »i samma valkrets» (eller om 88 § tillämpats: »i . . . valkrets») »utsetts att inträda såsom ledamot av riksdagen för tiden till den 1 januari år . . .» (eller om förrättningen hållits före treårsperiodens början: »för sagda tid»); »varom detta länder till bevis och fullmakt.» Ort och tid.

92 §.

Om besvär över val till andra kammaren är stadgat i riksdagsordningen.

Besvär över val till riksdagen ställas till Konungen och skola vid äventyr av

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

talans förlust hava inkommit till den centrala sammanräkningsmyndigheten sist inom tio dagar från valets avslutande. Efter besvärstidens utgång kungör myndigheten skyndsamt besvären i allmänna tidningarna. Därvid utsättes viss kort tid, inom vilken förklaring över besvären må avgivas till myndigheten. Efter utgången av förklaringstiden insänder myndigheten ofördröjligen besvärshandlingarna och inkomna förklaringar till Konungen.

Den som vill anföra besvär äger inom tre dagar efter begäran därom erhålla utdrag av valprotokoll hos Konungens befallningshavande eller av sådan handling hos den centrala sammanräkningsmyndigheten som visar hur fördelningen av platserna i riksdagen har skett.

93 §.

I de ärenden rörande val till *andra kammaren*, varom i denna lag förmäles, må det vara envar tillåtet att, under iakttagande av behörig tid och ordning, på eget äventyr till myndighet insända handlingar i betalt brev med allmänna posten.

I de ärenden rörande val till *riksdagen*, varom i denna lag förmäles, må det vara envar tillåtet att, under iakttagande av behörig tid och ordning, på eget äventyr till myndighet insända handlingar i betalt brev med allmänna posten.

97 §.

I riksdagen representerat politiskt parti äger vid val till *andra kammaren*, i den omfattning och ordning Konungen bestämmer, erhålla gottgörelse av statsverket för kostnaderna för de valsedlar partiet låtit iordningställa för valet.

I riksdagen representerat politiskt parti äger vid val till *riksdagen*, i den omfattning och ordning Konungen bestämmer, erhålla gottgörelse av statsverket för kostnaderna för de valsedlar partiet låtit iordningställa för valet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1971 men äger redan dessförinnan tillämpning i fråga om val till riksdagen som avser uteslutande tid efter utgången av år 1970.

Vid tillämpning av 54 § 4 mom. i dess nya lydelse skall val i hela riket till riksdagens andra kammare jämföras med val i hela riket till riksdagen.

Förslag till Lag
om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253)

Härigenom förordnas i fråga om kommunala vallagen,¹ dels att 45 § skall upphöra att gälla, dels att 3—5, 11, 19, 20, 22, 23, 25, 26 a, 30—35, 37—41, 43, 44, 46, 47, 52 och 53 §§ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels att omedelbart efter var och en av 38 och 41 §§ skall införas en ny paragraf, betecknad 38 a och 41 a §, av den lydelse här nedan angives, dels ock att rubriken till 6 kap. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 §.

1 mom. Vid val av landstingsmän eller av kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige skall varje kommun eller del av kommun, som enligt lagen om val till riksdagen utgör valdistrikt vid val till riksdagens andra kammare, bilda ett valdistrikt.

2 mom. Vid val av municipalfullmäktige skall varje municipalsamhälle bilda ett valdistrikt. Dock skall, där municipalsamhälle helt sammanfaller med två eller flera valdistrikt vid val till riksdagens andra kammare, varje sådant distrikt utgöra ett valdistrikt jämväl vid val av municipalfullmäktige. Ingå eljest delar av municipalsamhälle i olika valdistrikt vid val till andra kammaren, må länsstyrelsen, när skäl därtill äro, förordna, att varje sådan del skall bilda eget valdistrikt vid val av municipalfullmäktige.

3 mom. Vid val av kyrkofullmäktige skall varje församling el-

1 mom. Vid val av landstingsmän eller av kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige skall varje kommun eller del av kommun, som enligt lagen om val till riksdagen utgör valdistrikt vid val till riksdagen, bilda ett valdistrikt.

2 mom. Vid val av municipalfullmäktige skall varje municipalsamhälle bilda ett valdistrikt. Dock skall, där municipalsamhälle helt sammanfaller med två eller flera valdistrikt vid val till riksdagen, varje sådant distrikt utgöra ett valdistrikt jämväl vid val av municipalfullmäktige. Ingå eljest delar av municipalsamhälle i olika valdistrikt vid val till riksdagen, må länsstyrelsen, när skäl därtill äro, förordna, att varje sådan del skall bilda eget valdistrikt vid val av municipalfullmäktige.

3 mom. Vid val av kyrkofullmäktige skall varje församling el-

1) Senaste lydelse se beträffande 3 § 2 mom. 1946: 191, 3 § 4 mom., 5 §, 19 § 1 och 2 mom., 34 §, och 43 § 1963: 128, 4 §, 11 § 2 mom., 20 § 1 mom., 31 §, 35 § 1 och 3 mom., 38 §, 40 §, 41 § och 44 § 2 och 3 mom. 1962: 72, 11 § 1 mom., 32 § och 33 § 1942: 177, 22 § 1 mom. och 37 § 1966: 94, 23 §, 25 §, 46 §, 52 § 2 mom. och 53 § 1966: 92, 26 a § 1964: 129, 30 § och 39 § 1965: 609 samt 35 § 2 mom. 1961: 606.

(Nuvarande lydelse)

ler, där församling är för dylikt val delad i valkretsar, varje sådan valkrets bilda ett valdistrikt. Där på grund av bestämmelserna i lagen om val till riksdagen delar av församlingen eller av valkretsen ingå i olika valdistrikt vid val till *riksdagens andra kammare*, skall dock varje sådan del bilda eget valdistrikt vid val av kyrkofullmäktige. När skäl därtill äro, må länsstyrelsen förordna, att delar av församling eller valkrets, vilka enligt dessa bestämmelser skulle var för sig bilda eget valdistrikt vid val av kyrkofullmäktige, dock skola vid sådant val tillsammans utgöra ett valdistrikt.

4 m o m. Beslut om — — — — — i beslutet.

4 §.

Röstberättigad äger — — — — — är mantalsskriven.

Om rätt att i vissa fall utöva rösträtt inom riket å postanstalt samt utom riket å svensk beskickning, svenskt konsulat eller svenskt fartyg stadgas i 6 kap.

Om rätt att i vissa fall *före valet* utöva rösträtt inom riket å postanstalt *eller inför valnämnd* samt utom riket å svensk beskickning, svenskt konsulat eller svenskt fartyg stadgas i 6 kap.

5 §.

Kommunalval förrättas inför den valnämnd, som enligt lagen om val till riksdagen har att förrätta val till *riksdagens andra kammare* för kommunen, eller, om i kommunen äro flera valdistrikt, inför deputerade, som valnämnden utser. Beträffande deputerade som nu sagts äger 91 § lagen om val till riksdagen motsvarande tillämpning.

Kommunalval förrättas inför den valnämnd, som enligt lagen om val till riksdagen har att förrätta *sådant* val för kommunen, eller, om i kommunen äro flera valdistrikt, inför deputerade, som valnämnden utser. Beträffande deputerade som nu sagts äger 91 § lagen om val till riksdagen motsvarande tillämpning.

Meddelar länsstyrelse — — — — — skall förrättas.

11 §.

1 m o m. Allmänna kommunalval skola förrättas, val av landstingsmän, kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige *tredje söndagen i september månad*, val av municipalfullmäktige första söndagen i oktober månad samt val av

1 m o m. Allmänna kommunval skola förrättas, val av landstingsmän, kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige *samma dagar som val i hela riket till riksdagen äger rum på grund av 13 § 1 mom. riksdagsordningen* samt val av municipal-

(Nuvarande lydelse)

kyrkofullmäktige tredje söndagen i *sistnämnda* månad.

2 m o m. Annat än allmänt kommunalval skall äga rum *å sön- eller helgdag*, som sist trettiofemte dagen förut bestämmes av länsstyrelsen.

Beträffande församling — — — — — är stadgat.

Sådant val — — — — — äger rum.

Om valdag, som i detta moment sägs, skall den myndighet som bestämt valdagen omedelbart underrätta *generalpoststyrelsen*.

(Föreslagen lydelse)

fullmäktige första söndagen och val av kyrkofullmäktige tredje söndagen i *oktober* månad.

2 m o m. Annat än allmänt kommunalval skall äga rum, när fråga är om val av landstingsmän, kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige, *å den söndag och efterföljande måndag, eller, när valet gäller municipalfullmäktige eller kyrkofullmäktige, å den söndag*, som sist trettiofemte dagen förut bestämmes av länsstyrelsen.

Om valdag *eller valdagar*, som i detta moment sägs, skall den myndighet som bestämt valdagen *eller valdagarna* omedelbart underrätta *poststyrelsen*.

19 §.

1. m o m. Då kommunalval skall förättas, skall, i den mån icke Konungen annorledes förordnar, för envar i röstlängden som röstberättigad vid valet upptagen person genom valnämndens försorg upprättas röstkort, utvisande den röstberättigades namn, yrke eller titel, det valdistrikt den röstberättigade tillhör, dagen för valet samt den myndighet, som skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets den röstberättigade tillhör. Röstkort må upprättas gemensamt för flera *kommunalval*. Är väljaren icke röstberättigad vid samtliga *valen*, skall förhållandet tydligt angivas å kortet.

Röstkorten skola senast å trettiofemte dagen före valdagen *eller, om korten avse flera val som förrättas å olika dagar, å samma tid före den första valdagen* med posten översändas till de röstberättigade.

Upprättande och — — — — — vid valet.

2 m o m. Har röstkort förkommit, icke utsänts eller ej kommit den röstberättigade till handa, äger den röst-

1 m o m. Då kommunalval skall förättas, skall, i den mån Konungen *icke* förordnar *annat*, för envar i röstlängden som röstberättigad vid valet upptagen person genom valnämndens försorg upprättas röstkort, utvisande den röstberättigades namn, yrke eller titel, det valdistrikt den röstberättigade tillhör, dagen *eller dagarna* för valet samt den myndighet, som skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets den röstberättigade tillhör. Röstkort må upprättas gemensamt för flera *val*. Är väljaren icke röstberättigad vid samtliga *val*, skall förhållandet tydligt angivas å kortet.

Röstkorten skola senast å trettiofemte dagen före *den första* valdagen med posten översändas till de röstberättigade.

2 m o m. Har röstkort förkommit, icke utsänts eller ej kommit den röstberättigade tillhanda, äger röstberätti-

(Nuvarande lydelse)

berättigade efter därom gjord framställning erhålla röstkort. Röstberättigad som avses i 35 § 2 eller 3 mom. äger, innan röstkorten blivit på sätt ovan i 1 mom. sägs översända till de röstberättigade, efter framställning erhålla röstkort.

Framställning om — — — — — till honom.

Röstkort må ej utlämnas före det röstlängden blivit, på sätt i lagen om val till riksdagen sägs, underskriven eller försedd med intyg, att anmärkning mot densamma ej inom behörig tid framställts, ej heller senare än dagen före valdagen.

3 m o m. Röstkort som — — — — — till efterrättelse.

4 m o m. Närmare föreskrifter — — — — — av Konungen.

20 §.

1 m o m. När val av landstingsmän, kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige skall äga rum, utfärdar länsstyrelsen därom sist trettioförsta dagen före valdagen kungörelse, som anslås på kommunernas anslagstavlor och införes i ortstidningar.

I kungörelsen skall upptagas:

a) antalet av dem, som skola väljas inom varje valkrets;

b) *dag* och tiden för valet;

c) valstället för varje valdistrikt;

d) erinran om rätt för väljare att i vissa fall utöva rösträtt inom riket å postanstalt samt utom riket å svensk beskickning eller svenskt konsulat; samt

e) då fråga är om allmänt val, erinran om rätt för väljare att i vissa fall utöva rösträtt å svenskt fartyg utom riket.

(Föreslagen lydelse)

gad efter därom gjord framställning erhålla röstkort. Röstberättigad som avses i 35 § 1 mom. äger, innan röstkorten blivit på sätt ovan i 1 mom. sägs översända till de röstberättigade, efter framställning erhålla röstkort.

Röstkort må ej utlämnas före det röstlängden blivit, på sätt i lagen om val till riksdagen sägs, underskriven eller försedd med intyg, att anmärkning mot densamma ej inom behörig tid framställts, ej heller senare än dagen före *första* valdagen eller, om val *förrättas endast en dag*, dagen före denna dag.

1 m o m. När val av landstingsmän, kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige skall äga rum, utfärdar länsstyrelsen därom sist trettioförsta dagen före *första* valdagen kungörelse, som anslås på kommunernas anslagstavlor och införes i ortstidningar.

I kungörelsen skall upptagas:

a) antalet av dem som skola väljas inom varje valkrets;

b) *dagar* och tider för valet;

c) valstället för varje valdistrikt;

d) erinran om rätt för väljare att i vissa fall *före valet* utöva rösträtt inom riket å postanstalt eller *inför valnämnd* samt utom riket å svensk beskickning eller svenskt konsulat; samt

e) då fråga är om allmänt val, erinran om rätt för väljare att i vissa fall utöva rösträtt å svenskt fartyg utom riket.

Kungörelse utfärdas gemensamt med kungörelse för annat val som skall förrättas samtidigt.

2 m o m. Om val av municipalfullmäktige — — i 1 mom. a) — d).

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 mom. Om val av kyrkofullmäktige — i 1 mom. a)—d).

4 mom. I fråga — — — — — och kyrkofullmäktige.

22 §.

1 mom. Val av landstingsman, kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige eller municipalfullmäktige skall pågå mellan klockan åtta och elva förmiddagen, mellan klockan ett och tre eftermiddagen samt mellan klockan fem och nio eftermiddagen.

Där å någon ort andra tider för förrättande av val som avses i första stycket finnas mera lämpliga, äge Konungens befallningshavande att därom på framställning av valnämnden förordna, med iakttagande att tillträde till valet skall finnas *minst de tider som angivas i tredje stycket*.

Val av kyrkofullmäktige skall pågå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen, dock icke mellan klockan elva förmiddagen och klockan ett eftermiddagen, samt minst två timmar efter klockan *sju* eftermiddagen.

1 mom. Val av landstingsmän, kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige skall pågå, på *söndagen* mellan klockan *nio* och elva förmiddagen, mellan klockan ett och *fyra* eftermiddagen samt mellan klockan *sex* och nio eftermiddagen, och på *måndagen* mellan klockan *tio* förmiddagen och *två* eftermiddagen samt mellan klockan *fyra* och *sju* eftermiddagen.

Val av municipalfullmäktige skall pågå mellan klockan *nio* och *elva* förmiddagen, mellan klockan *ett* och *tre* eftermiddagen samt mellan klockan *fem* och *sju* eftermiddagen.

Där å någon ort andra tider för förrättande av val som avses i första och andra styckena finnas mera lämpliga, äge Konungens befallningshavande att därom på framställning av valnämnden förordna, med iakttagande att tillträde till valet skall finnas, på *söndagen* *minst två timmar före klockan fyra* eftermiddagen, *dock icke mellan klockan elva förmiddagen och klockan ett* eftermiddagen, samt *minst två timmar efter klockan sju* eftermiddagen eller vid val av municipalfullmäktige *minst två timmar efter klockan fem* eftermiddagen. *Förrättas val även på måndagen skall tillträde till valet finnas minst två timmar före klockan två och minst två timmar efter klockan fem* eftermiddagen.

Val av kyrkofullmäktige skall pågå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen, dock icke mellan klockan elva förmiddagen och klockan ett eftermiddagen, samt minst två timmar efter klockan *fem* eftermiddagen.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Vallokal och ————— äga rum.

2 m o m. Där flera ————— sina röster.

23 §.

Val är omedelbart och sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken. *Ovanför namnen skall å valsedel utsättas partibeteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av väljare eller för viss meningsriktning). Ovanför partibeteckningen må förekomma en kartellbeteckning (beteckning i ord för två eller flera vid valet samverkande partier) och mellan partibeteckning och namnen en fraktionsbeteckning (beteckning i ord för viss grupp av väljare eller viss meningsriktning). Nedanför namnen må vara anbragt, såsom valbeteckning, en av beteckningarna »landstingsmannaval», »kommunalfullmäktigval», »municipalfullmäktigval», »stadsfullmäktigval», »kyrkofullmäktigval för församlingen», »kyrkofullmäktigval för samfälligheten» eller »kyrkofullmäktigval för skoldistriktet» eller annan beteckning i ord för ifrågavarande slag av val ävensom, såsom valkrets-beteckning, beteckning för den valkrets sedeln avser.*

Valsedel bör ————— vilka åsyftas.

Är något ————— såsom obefintliga.

Närmare föreskrifter om valsedels utseende meddelas av Konungen.

25 §.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som uppenbarligen blivit med avsikt där anbragt;

vilken saknar partibeteckning;

vilken upptager parti-, kartell- eller fraktionsbeteckning å annat ställe än ovanför namnen;

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat papper än sådant som i 23 § första stycket föreskrivits för det val, vid vilket sedeln avgivits; dock skall, om till valsedel använts papper av färg, som föreskrivits för annat val, vilket förrättats samtidigt, detta icke föranleda att sedeln ogillas;

å vilken finnes något kännetecken,

(Nuvarande lydelse)

vilken upptager flera än tre beteckningar ovanför namnen;
 vilken upptager valbeteckning eller valkrets-beteckning å annat ställe än nedanför namnen; eller
 vilken icke upptager något giltigt namn.

Har valsedel ————— sedeln ogillas.
 Finnas i ————— sedel räknas.
 Har vid ————— sedeln ogillas.
 Finnas i ————— avgivits, räknas.
 Finnas i ————— alla ogilla.
 Där i ————— valsedeln ogill.

26 a §.

Väljare, som bor avlägset eller isolerat och på valdagen saknar möjlighet att färdas med allmänt samfärdsmedel eller icke utan avsevärd tidsspillan kan nyttja dylikt samfärdsmedel för färd till och från vallokalen, bör genom valnämndens försorg beredas möjlighet att infinna sig i vallokalen.

(Föreslagen lydelse)

som uppenbarligen blivit med avsikt där anbragt;

vilken saknar partibeteckning eller upptager mer än en partibeteckning eller upptager sådan å annat ställe än ovanför namnen;

vilken upptager valbeteckning å annat ställe än ovanför partibeteckningen; vilken upptager valkrets-beteckning å annat ställe än nedanför namnen; eller vilken icke upptager något giltigt namn.

Väljare, som bor avlägset eller isolerat och på valdagen eller, om valet för-rättas under två dagar, på valdagarna saknar möjlighet att färdas med allmänt samfärdsmedel eller icke utan avsevärd tidsspillan kan nyttja dylikt samfärdsmedel för färd till och från vallokalen, bör genom valnämndens försorg beredas möjlighet att infinna sig i vallokalen på den eller de för valet bestämda dagarna eller någon av dem.

30 §.

Valsedelsförsändelse om ————— väljarens valsedel.

Finnes att väljaren är röstberättigad, att ytterkuvertet är av föreskriven beskaffenhet samt att på ytterkuvertet äro tecknade förklaring av väljaren ävensom intyg i behörigt skick, och förekommer ej skäligen anledning antaga, att ytterkuvertet blivit efter tillslutandet öppnat, bryter ordföranden ytterkuvertet; i annat fall skall det ej mottagas.

Finnes att väljaren är röstberättigad vid valet, att ytterkuvertet är av föreskriven beskaffenhet samt att på ytterkuvertet äro tecknade förklaring av väljaren ävensom intyg i behörigt skick, och förekommer ej skäligen anledning antaga, att ytterkuvertet blivit efter tillslutandet öppnat, bryter ordföranden ytterkuvertet; i annat fall skall det ej mottagas.

Är innerkuvertet av ————— rösträtten utövats.
 Är innerkuvertet ej ————— det återlämnas.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

31 §.

Ej må någon i annan ordning än nu är sagd utöva sin rösträtt; dock skall om rätt att i vissa fall avlämna valsedel inom riket å postanstalt samt utom riket å svensk beskickning, svenskt konsulat eller svenskt fartyg gälla vad i 6 kap. stadgas.

Ej må någon i annan ordning än nu är sagd utöva sin rösträtt; dock skall om rätt att i vissa fall *före valet* avlämna valsedel inom riket å postanstalt *eller inför valnämnd* samt utom riket å svensk beskickning, svenskt konsulat eller svenskt fartyg gälla vad i 6 kap. stadgas.

32 §.

Då uppehåll i valförrättningen sker, skall valurnan omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar; och bör, innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, valförrättaren inför öppna dörrar förvissa sig om att sigillerna äro obrutna.

1 mom. Då uppehåll i valförrättningen sker, skall valurnan omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar; och bör, innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, valförrättaren inför öppna dörrar förvissa sig om att sigillerna äro obrutna.

2 mom. När vid val av *landstingsmän, kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige* valförrättningen avslutas den första valdagen, skall valurnan förseglas på sätt i 1 mom. sägs. Kan betryggande förvaring av valurnan anordnas i eller i anslutning till vallokalen, må urnan förvaras där över natten. I annat fall skall urnan av minst två deputerade överföras till valnämnden för förvaring. Över urnor som överlämnas till valnämnden skall föras särskild förteckning, varå skall angivas, när varje urna överlämnats till valnämnden samt namnen på de personer som överlämnat urnan.

Förvaras valurnan i eller invid vallokalen, må samma urna begagnas vid valförrättningen följande dag. I annat fall skall en ny urna användas då. Det åligger valnämnden att ombesörja, att till nämnden överlämnad urna i förseglat skick är återförd till vallokalen, innan röstningen där avslutas den andra valdagen.

(Nuvarande lydelse)

De väljare, som, då uppehåll för gudstjänst eller eljest göres i valförrättningen eller då valförrättningen skall sluta, äro tillstädes i vallokalen eller, om utrymme där saknas, å anvisad plats därintill, men ej då hunnit deltaga i valet, äga rätt att avlämna sina valsedlar.

33 §.

1 m o m. När alla, som vid det för valförrättnings slut fastställda klockslaget äga tillträde till valet, avlämnat sin valsedlar, förklarar ordföranden röstningen avslutad.

2 m o m. Omedelbart därefter uttagas valkuverten ur valurnan och räknas oöppnade. I det protokoll, som i överensstämmelse med särskilda av Konungen fastställda formulär och i formulären givna anvisningar skall föras vid förrättningen, antecknas antalet valkuvert. Jämväl räknas och upptages i protokollet antalet personer, som enligt anteckningarna i röstlängden deltagit i valet. Därefter tillkännagives såväl antalet valkuvert som antalet nyssnämnda personer. Där särskilda val förrättas å samma dag inför samma valförrättare, skall dessutom anteckning om detta förhållande göras i protokollet för varje val.

(Föreslagen lydelse)

Det ankommer på valnämnden att, efter samråd med deputerades ordförande, bestämma om valurnans förvaring enligt föreskrifterna i detta mom.

3 m o m. De väljare, som, då uppehåll göres i valförrättningen eller då valförrättningen skall sluta, äro tillstädes i vallokalen eller, om utrymme där saknas, å anvisad plats därintill, men ej då hunnit deltaga i valet, äga rätt att avlämna sina valsedlar.

1 m o m. När alla, som äga tillträde till valet vid det för valförrättnings slut fastställda klockslaget å valdagen eller vid val, som förrättas under två dagar, den senare av dessa, avlämnat sina valsedlar, förklarar ordföranden röstningen avslutad.

2 m o m. Hava från valnämnden inkommit valsedlar, som avgivits enligt bestämmelserna i 6 kap., räknas de ytterkuvert, vari dessa sedlar inneslutits (förtidsröstkuvert) och antalet jämföres med den över sådana kuvert förda förteckningen.

3 m o m. Därefter granskas förtidsröstkuverten och därå tecknade uppgifter. Befinnes kuvert ofullständigt ifyllt eller förekommer skäligen anledning till antagande att kuvert blivit efter tillslutandet öppnat eller finnas flera förtidsröstkuvert härröra från samma väljare, lämnas dessa kuvert orubbade och däri inneslutna valsedlar inverka ej på valet. Lag samma vare, då väljaren icke är upptagen såsom röstberättigad i valdistriktet eller om väljaren, såvitt röstlängden utvisar, utövat sin rösträtt vid valförrättningen.

Övriga förtidsröstkuvert brytas, varefter valkuverten och valsedelsförsändelserna uttagas och granskas. Därvid tillses, att valkuvert eller försändelses

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

ytterkuvert är av föreskriven beskaffenhet och tillslutet, att valkuvertet är utan annat märke än föreskriven ändamålsbeteckning samt att å försändelsens ytterkuvert äro tecknade förklaring av väljaren och vittnesintyg i behörigt skick. Förekommer ej skäligen anledning antaga, att försändelsens ytterkuvert blivit efter tillslutandet öppnat, brytes detta, varefter tillses att försändelsens innerkuvert är av föreskriven beskaffenhet samt tillslutet och utan annat märke än föreskriven ändamålsbeteckning. Finnas nämnda villkor uppfyllda, nedlägges valkuvertet eller försändelsens innerkuvert i valurnan och blandas med däri befintliga, vid valförrättningen avgivna valkuvert, i samband varmed i röstlängden vid väljarens namn antecknas att rösträtten utövats. I annat fall lägges kuvertet orubbat åsido såsom ogillt.

4 m o m. a) Förtidsröstkuvert, som jämlikt 3 mom. första stycket lagts åsido, inlägges i ett eller flera omslag. Å omslaget antecknas, att detsamma innehåller dylika kuvert, ävensom dessas antal.

b) Valkuvert eller valsedelsförsändelses ytter- eller innerkuvert, som jämlikt 3 mom. andra stycket lagts åsido såsom ogillt, skall återinläggas i förtidsröstkuvertet. Sådana kuvert inläggas i ett eller flera omslag. Å varje omslag antecknas, att detsamma innehåller dylika kuvert, ävensom dessas antal.

Om förtidsröst icke godtages, skall anteckning därom, med kort angivande av skälet härför, göras i den över förtidsröstkuverten förda förteckningen.

5 m o m. Valkuverten uttagas där-
efter ur valurnan och räknas oöppnade. I det protokoll, som i överensstämmelse med av Konungen fastställt formulär och däri givna anvisningar skall föras vid förrättningen, antecknas antalet val-

(Nuvarande lydelse)

Sedan i 32 § 2 mom. föreskrivna åtgärder vidtagits, förfares på följande sätt.

a) Valkuverten öppnas — — — — — dessas antal.

d) De valsedlar, vilka icke enligt bestämmelserna under b) och c) återinlagts i sina valkuvert eller lagts åsido, ordnas i grupper sålunda, att sedlar, vilka äro likalydande med avseende å *väljarbeteckning* (*kartell-, parti- och fraktionsbeteckning*), sammanföras i en grupp. Antalet valsedlar i varje grupp räknas, varefter sedlarna i varje grupp för sig inläggas i ett eller flera omslag. Å varje omslag antecknas de inneliggande valsedlarnas *väljarbeteckning* samt antal.

e) De omslag — — — — — å protokollet.

f) I protokollet skall, utöver vad i 33 § 2 mom. sagts, ytterligare antecknas:

1) antalet valkuvert, vilka enligt bestämmelserna i b) inneslutits i andra kuvert, jämte antalet omslag, vari dessa kuvert inlagts;

2) antalet valsedlar, vilka enligt bestämmelserna i c) lagts åsido jämte antalet omslag, vari dessa sedlar inlagts;

3) antalet valsedlar i varje sådan grupp, som omförmäles i d), samt gruppens *väljarbeteckning* jämte antalet omslag, vari gruppens sedlar inlagts.

(Föreslagen lydelse)

kuvert. Jämväl räknas och upptages i protokollet antalet personer, som enligt anteckningarna i röstlängden deltagit i valet. Därefter tillkännages såväl antalet valkuvert som antalet nyssnämnda personer.

Där annat eller andra val förrättas å samma dagar inför samma valförrättare, skall dessutom anteckning om detta förhållande göras i protokollet för varje val.

34 §.

Sedan i 32 § 2—5 mom. föreskrivna åtgärder vidtagits, förfares på följande sätt.

a) Valkuverten öppnas — — — — — dessas antal.

d) De valsedlar, vilka icke enligt bestämmelserna under b) och c) återinlagts i sina valkuvert eller lagts åsido, ordnas i grupper sålunda, att sedlar, vilka äro likalydande med avseende å *partibeteckning*, sammanföras i en grupp. Antalet valsedlar i varje grupp räknas, varefter sedlarna i varje grupp för sig inläggas i ett eller flera omslag. Å varje omslag antecknas de inneliggande valsedlarnas *partibeteckning* samt antal.

e) De omslag — — — — — å protokollet.

f) I protokollet skall, utöver vad i 33 § 5 mom. sagts, ytterligare antecknas:

1) antalet valkuvert, vilka enligt bestämmelserna i b) inneslutits i andra kuvert, jämte antalet omslag, vari dessa kuvert inlagts;

2) antalet valsedlar, vilka enligt bestämmelserna i c) lagts åsido jämte antalet omslag, vari dessa sedlar inlagts;

3) antalet valsedlar i varje sådan grupp, som omförmäles i d) samt gruppens *partibeteckning* jämte antalet omslag, vari gruppens sedlar inlagts.

(Nuvarande lydelse)

g) Förrättningen bör utan avbrott bringas till slut. Därest särskilda skäl föranleda avbrott, må förrättningen icke avbrytas i annan ordning än att, sedan de i 33 § 2 mom. föreskrivna åtgärder vidtagits, verkställandet av de i a)—f) omförmälda åtgärderna i sin helhet uppskjutes, dock icke längre än till påföljande dag. Innan förrättningen sålunda avbrytes, skall tid för densamma fortsättande tillkännagivas; och skola valkuverten inläggas i omslag, vilka förseglas under minst två närvarandes sigill. Dessa omslag jämte andra till valet hörande handlingar skola därefter läggas i säkert förvar; och förrättningen må ej ånyo företagas, innan valförrättaren inför öppna dörrar förvisat sig om att de åsatta sigillen äro obrutna.

h) Sedan de i a)—f) föreskrivna åtgärderna vidtagits samt valprotokollet upplästs och dess riktighet bekräftats av ordföranden och två av de närvarande, avslutas valförrättningen. Valförrättaren skall därefter ofördröjligen till den myndighet, som har att verkställa sammanräkningen, insända dels de förseglade omslag, som avses i denna paragraf, dels valprotokollet, dels ock röstlängden. Sker insändandet med posten, skall försändelsen anordnas som värdepost.

(Föreslagen lydelse)

g) Förrättningen bör utan avbrott bringas till slut. Därest särskilda skäl föranleda avbrott, må förrättningen icke avbrytas i annan ordning än att, sedan de i 33 § 5 mom. föreskrivna åtgärder vidtagits, verkställandet av de i a)—f) omförmälda åtgärderna i sin helhet uppskjutes, dock icke längre än till påföljande dag. Innan förrättningen sålunda avbrytes, skall tid för densamma fortsättande tillkännagivas; och skola valkuverten inläggas i omslag, vilka förseglas under minst två närvarandes sigill. Dessa omslag jämte andra till valet hörande handlingar skola därefter läggas i säkert förvar; och förrättningen må ej ånyo företagas, innan valförrättaren inför öppna dörrar förvisat sig om att de åsatta sigillen äro obrutna.

h) Sedan de i a)—f) föreskrivna åtgärderna vidtagits samt valprotokollet upplästs och dess riktighet bekräftats av ordföranden och två av de närvarande, avslutas valförrättningen. Valförrättaren skall därefter ofördröjligen till den myndighet, som har att verkställa sammanräkningen, insända dels de förseglade omslag, som avses i 33 § 4 mom. samt i denna paragraf, dels valprotokollet, dels röstlängden, *dels ock den förteckning, som avses i 33 § 2 mom.* Sker insändandet med posten skall försändelsen anordnas som värdepost.

i) *Förrättas val av landstingsmän, kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige samtidigt med val till riksdagen, skall med vidtagande av i 33 § och i a)—f) i denna paragraf omförmälda åtgärder anstå till dess valförrättningen angående riksdagsmannavalet avslutats.*

6 KAP.

Om rätt för väljare att i vissa fall avlämna valsedel å postanstalt, beskickning, konsulat eller fartyg.

Om förtidsröstning.

35 §.

1 m o m. Vid allmänt val av landsingsmän, kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige, så ock vid annat kommunalval, beträffande vilket Konungen förordnat att röstmottagning å postanstalt skall äga rum å valdagen, må röstberättigad som på grund av vistelse å annan ort inom riket är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättning för det valdistrikt, där han är uppförd i röstlängden, å valdagen avlämna valsedel å postanstalt. Vid val som nu sagts må den, som vårdas eller tjänstgör å sjukvårdsanstalt inom riket, vid vilken postanstalt finnes inrättad, å valdagen där avlämna valsedel, ändock att sjukvårdsanstalten är belägen å den ort, där väljaren är uppförd i röstlängden.

Vid annat kommunalval än som avses i första stycket må röstberättigad närmaste helgfria dag före valdagen avlämna valsedel å postanstalt, om det med skäl kan antagas att den röstberättigade på grund av vistelse å annan ort inom riket eller på grund av vård eller tjänstgöring å sjukvårdsanstalt inom riket är förhindrad att utöva sin rösträtt å valdagen.

2 m o m. Kan med skäl antagas, att röstberättigad kommer att å valdagen vistas utom riket eller att röstberättigad, vilken utövar militärtjänst eller tillhör besättning eller annan personal å fartyg eller personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid post-, tull- eller lotsverket, till följd av tjänstens utövning icke kan utöva sin rösträtt å valdagen, må sådan

1 m o m. Röstberättigad som på grund av

- a) vistelse utom riket;
- b) vistelse å annan ort inom riket;
- c) vistelse på sjukvårdsanstalt; eller
- d) yrkes- eller tjänsteutövning

Med skäl kan antagas, att vara förhindrad att på valdagarna (valdagen) utöva sin rösträtt vid valförrättning för det valdistrikt, där han är uppförd i röstlängden, äger enligt vad nedan sägs före valet avlämna valsedel (f ö r t i d s r ö s t n i n g).

2 m o m. Förtidsröstning äger rum,

a) inom riket å postanstalt eller inför valnämnd;

b) utom riket å svensk beskickning eller svenskt konsulat, som Konungen bestämmer, eller å svenskt fartyg, där röstmottagning enligt vad nedan är stadgat skall anordnas.

(Nuvarande lydelse)

röstberättigad före valdagen avlämna valsedel å postanstalt inom riket.

3 mom. *Vistas röstberättigad utom riket och kan med skäl antagas, att han till följd härav eller till följd av tjänsteutövning som i 2 mom. sägs eller till följd av omständighet som angives i 1 mom. andra stycket icke kan utöva sin rösträtt å valdagen inom riket, äger han avlämna valsedel å svensk beskickning eller svenskt konsulat, som Konungen bestämmer. Tillhör i fall som nu sagts den röstberättigade besättning eller annan personal å fartyg, där röstmottagning enligt vad nedan är stadgat skall anordnas, eller är han passagerare å dylikt fartyg, må han ock avlämna valsedel å fartyget.*

Förekommer, då allmänt val av landstingsmän, kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige skall förrättas, anledning till antagande, att svenskt fartyg kommer att befinna sig utom riket under den tid, då röstmottagning enligt 37 § sker inom riket, äger Konungen på därom gjord framställning föreskriva, att röstmottagning utom riket skall, om hinder härför icke uppkommer, äga rum å fartyget. Konungen meddelar närmare bestämmelser om behörighet att göra sådan framställning och om den ordning, vari framställningen skall ske.

4 mom. Valsedel som — — — — — i röstlängden.

(Föreslagen lydelse)

3 mom. *Rätt att före valet avgiva valsedel inför valnämnd tillkommer endast sådan röstberättigad, som är uppförd i röstlängd för kommunen. Förtidsröstning inför valnämnd må, när skäl därtill äro, anordnas på mer än ett ställe inom kommunen.*

Förekommer, då allmänt val av landstingsmän, kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige skall förrättas, anledning till antagande, att svenskt fartyg kommer att befinna sig utom riket under den tid, då röstmottagning enligt 37 § 2 mom. sker inom riket, äger Konungen på därom gjord framställning föreskriva, att röstmottagning utom riket skall, om hinder härför icke uppkommer, äga rum å fartyget. Konungen meddelar närmare bestämmelser om behörighet att göra sådan framställning och om den ordning, vari framställningen skall ske.

Rätt att avgiva valsedel vid röstmottagning å fartyg tillkommer endast sådan röstberättigad, som tillhör fartygets besättning eller annan personal å fartyget eller som är passagerare å fartyget.

37 §.

Röstmottagare är inom riket den postfunktionär, som enligt av *generalpoststyrelsen* meddelade föreskrifter därtill utses, samt utom riket beskickningens

1 mom. Röstmottagare å *postanstalt* inom riket är den postfunktionär, som enligt av *poststyrelsen* meddelade föreskrifter därtill utses. *Vid förtidsröst-*

(Nuvarande lydelse)

eller konsulatets chef eller fartygets befälhavare eller den någon av dem i sitt ställe sätter.

Röstmottagning skall äga rum från och med trettonde dagen före valdagen till och med valdagen eller, vid annat kommunalval än som avses i 35 § 1 mom. första stycket, närmaste helgfria dag före valdagen. Utom riket skall röstmottagning ej i något fall äga rum längre än till dess avgivna valsedlar, enligt vad i 40 § sägs, skola insändas till överståthållarämbetet eller översändas till beskickning eller konsulat för vidarebefordran till ämbetet.

Röstmottagning å postanstalt skall äga rum under den tid postanstalten hålles öppen för allmänheten, å valdag dock minst en timme före klockan elva förmiddagen och en timme efter klockan ett eftermiddagen. Där särskilda skäl därtill äro, må Konungen begränsa tiden för röstmottagning å valdag till den tid postanstalten hålles öppen för allmänheten, dock minst en timme.

De väljare, som, då röstmottagning skall sluta, äro tillstädes i röstningslokalen eller, om utrymme där saknas, å anvisad plats därintill men ej då hunnit utöva sin rösträtt, äga rätt att avlämna sina valsedlar.

Ej må å postanstalt, då röstmottagning äger rum, tal hållas eller tryckta eller skrivna upprop till de väljande tillåtas.

Å postanstalt skall finnas exemplar av denna lag.

(Föreslagen lydelse)

ning inför valnämnd är en av valnämndens ledamöter röstmottagare. Röstmottagare utom riket är beskickningens eller konsulatets chef eller fartygets befälhavare eller den någon av dem i sitt ställe sätter.

Anordnas röstmottagning inför valnämnd å mer än ett ställe inom kommunen eller finnes eljest särskilda skäl därtill, må valnämnden utse en eller flera personer att som nämndens deputerade vara röstmottagare.

2 m o m. Röstmottagning skall äga rum

a) å postanstalt från och med adertonde dagen före första valdagen till och med torsdagen före sistnämnda dag;

b) inför valnämnd under torsdagen, fredagen och lördagen före första valdagen; samt

c) å beskickning, konsulat eller fartyg från och med trettonde dagen före första valdagen till och med torsdagen före sistnämnda dag.

Där förhållandena så kräva må den röstmottagning, varom i c) sägs, avslutas tidigare än torsdagen före första valdagen.

3 m o m. Röstmottagning å postanstalt skall äga rum under den tid postanstalten hålles öppen för allmänheten. Där särskilda skäl därtill äro, må Konungen dels förordna att röstmottagning på orter, där mer än en postanstalt finnes, skall begränsas att äga rum på någon eller några av dessa, dels ock inskränka tiden för röstmottagning å postanstalt, dock skall i sistnämnda fall röstmottagning ske under minst två timmar varje dag, som postanstalten hålles öppen för allmänheten.

Röstmottagning inför valnämnd skall äga rum å tider som valnämnden bestämmer, dagen före första valdagen

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Där röstmottagning skall äga rum å beskickning eller konsulat, skall chefen för beskickningen eller konsulatet utfärda kungörelse angående dagar och tider samt ställe för röstmottagningen. Kungörelsen skall genom anslag samt, där så ske kan, även på annat lämpligt sätt bringas till kännedom.

Där röstmottagning skall äga rum å fartyg, skall fartygets befälhavare bestämma dagar och tider samt ställe å fartyget för röstmottagningen. Vad befälhavaren härutinnan bestämt skall genom anslag eller på annat lämpligt sätt bringas till de ombordvarandes kännedom.

dock ej längre än till klockan tre eftermiddagen. Valnämnden skall utfärda kungörelse angående tider och ställe för röstmottagningen. Kungörelse skall genom anslag och på annat lämpligt sätt bringas till kännedom.

Där röstmottagning skall äga rum å beskickning eller konsulat, skall chefen för beskickningen eller konsulatet utfärda kungörelse angående dagar och tider samt ställe för röstmottagningen. Kungörelse skall genom anslag samt, där så ske kan, även på annat lämpligt sätt bringas till kännedom.

Skall röstmottagning anordnas å fartyg, skall fartygets befälhavare bestämma dagar och tider samt ställe å fartyget för röstmottagningen. Vad befälhavaren härutinnan bestämt skall genom anslag eller på annat lämpligt sätt bringas till de ombordvarandes kännedom.

4 m o m. De väljare, som, då röstmottagning skall sluta, äro tillstädes i röstningslokalen eller, om utrymme där saknas, å anvisad plats därintill men ej då hunnit utöva sin rösträtt, äga rätt att avlämna sina valsedlar.

Ej må å postanstalt, då röstmottagning äger rum, tal hållas eller tryckta eller skrivna upprop till de väljande tillåtas.

Å postanstalt skall finnas exemplar av denna lag.

38 §.

Vid röstningen skola användas särskilda valkuvert samt särskilda ytterkuvert, å vilka röstkortets uppgifter skola kunna ifyllas. Om beskaffenheten av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 60 §.

Väljaren skall med ledning av röstkortet ifylla ytterkuvertet. Väljare, som enligt 36 § avlämnar valsedel utan att innehava röstkort, skall på lämplig

1 m o m. Vid röstningen skola användas särskilda valkuvert samt särskilda ytterkuvert (förtidsröstkuvert). Om beskaffenheten av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 60 §.

2 m o m. Väljaren skall personligen inställa sig hos röstmottagaren. Han skall därvid förete sitt röstkort. Finnes ej anledning antaga att väljaren är an-

(Nuvarande lydelse)

plats å ytterkuvertet teckna uppgift om fullständigt namn, yrke eller titel, födelsetid, födelsenummer, om detta är för honom känt, mantalsskrivningsort samt bostads- och postadress.

Väljaren skall personligen inställa sig hos röstmottagaren. Han skall därvid förete sitt röstkort. I fall, där röstkort jämlikt 36 § icke erfordras, skall väljaren, om han icke innehar röstkort, i stället uppvisa sin sjöfartsbok. Väljaren avlämnar ytterkuvertet vederbörligen ifyllt, sedan han å detsamma inför röstmottagaren tecknat sitt namn. Sker röstningen före valdagen, skall väljaren å ytterkuvertet teckna uppgift rörande den omständighet, som för honom enligt 35 § 1 mom. andra stycket, 2 eller 3 mom. kan medföra rätt till sådan röstning.

Finnes ytterkuvertet vara i behörig ordning ifyllt och föreligger ej anledning antaga, att väljaren är annan än den röstkortet eller sjöfartsboken avser, samt synes, där röstningen sker före valdagen, den å kuvertet tecknade uppgiften om anledningen härtill sannolik, erhåller väljaren av röstmottagaren ett valkuvert, försett med valbeteckning för det val röstningen avser.

Väljaren skall å plats i röstningslokalen, där hans förehavande ej må av någon kunna iakttagas, eller i anvisat enrum inlägga sin valsedel i valkuvertet och tillsluta detsamma, varefter han överlämnar det till röstmottagaren.

Är valkuvertet tillslutet och utan annat märke än föreskriven ändamålsbeteckning, mottages detsamma; i annat fall skall det ej mottagas. Röstmottagaren inlägger i väljarens närvaro mottaget valkuvert i ytterkuvertet samt antecknar därå orten och dagen för avlämnandet.

I sammanhang härmed antecknas väljarens namn samt den myndighet som

(Föreslagen lydelse)

nan än den röstkortet avser, erhåller han av röstmottagaren ett valkuvert, försett med valbeteckning för det val röstningen avser. Väljaren skall å plats i röstningslokalen, där hans förehavande ej må av någon kunna iakttagas, eller i anvisat enrum inlägga sin valsedel i valkuvertet samt tillsluta detsamma. Därefter uppsöker han ånyo röstmottagaren och erhåller av denne ett förtidsröstkuvert. Inför röstmottagaren skall väljaren på förtidsröstkuvertets baksida angiva anledningen till att han icke kan inställa sig vid valförrättningen samt teckna sitt namn på härför avsedd plats å kuvertet. Väljaren överlämnar härefter röstkort samt val- och förtidsröstkuvert till röstmottagaren. Är valkuvertet tillslutet och utan annat märke än föreskriven ändamålsbeteckning, mottages detsamma; i annat fall skall det ej mottagas. Röstmottagaren avriver den del av röstkortet, som innehåller uppgift om väljarens person, uppslag och rad, där väljaren är upptagen i röstlängden samt den valnämnd, till vilken förtidskuvertet skall sändas (adressdelen) och inlägger i väljarens närvaro nämnda del av röstkortet jämte valkuvertet i förtidsröstkuvertet samt antecknar därå orten och dagen för avlämnandet.

Röstmottagaren antecknar i sammanhang härmed väljarens namn och den valnämnd, till vilken förtidsröstkuvertet skall sändas, å en särskild förteckning, vilken föres enligt av Konungen fastställt formulär.

Därefter tillsluter röstmottagaren förtidsröstkuvertet.

3 m o m. Förrättas kommunalval samtidigt med annat eller andra val inför samma röstmottagare, skall samtliga de valkuvert som avges av väljaren inläggas i ett förtidsröstkuvert.

4 m o m. Hur röstavgivningen skall

(Nuvarande lydelse)

enligt vad känt är skall verkställa sammanräkning av de vid valet avgivna rösterna, å en särskild förteckning, vilken föres enligt av Konungen fastställt formulär.

Därefter tillsluter röstmottagaren ytterkuvertet.

(Föreslagen lydelse)

tillgå i de fall, då väljaren enligt 36 § avlämnar valsedel utan att innehava röstkort eller då väljarens röstkort saknar den i 2 mom. omförmälda adressdelen, därom stadgas i 38 a §.

38 a §.

1 m o m. Väljare, som enligt 36 § avlämnar valsedel utan att innehava röstkort, skall vid sin inställelse hos röstmottagaren förete sin sjöfartsbok. Av röstmottagaren erhåller väljaren ett förtidsröstkuvert, på vilket han tecknar uppgift om fullständigt namn, yrke eller titel, födelsetid, födelsenummer, om detta är för honom känt, mantalsskrivningsort samt bostads- och postadress.

Finnes förtidsröstkuvertet behörigen ifyllt och förekommer ej anledning antaga, att väljaren är annan än den sjöfartsboken avser, erhåller väljaren av röstmottagaren ett valkuvert, försett med valbeteckning för det val röstningen gäller.

Sedan väljaren, på sätt i 38 § sägs, inlagt sin valsedel i valkuvertet, överlämnar han detsamma till röstmottagaren. Är valkuvertet tillslutet och utan annat märke än föreskriven ändamålsbeteckning, mottages detsamma; i annat fall skall det ej mottagas. Väljaren angiver inför röstmottagaren på förtidsröstkuvertets baksida anledningen till att han icke kan inställa sig vid valförrättningen samt tecknar sitt namn på härför avsedd plats å kuvertet. Röstmottagaren inlägger i väljarens närvaro valkuvertet i förtidsröstkuvertet samt antecknar därå ort och dag för avlämnandet.

I sammanhang härmed antecknar röstmottagaren väljarens namn samt den valnämnd, till vilken förtidsröstkuvertet skall sändas, å den i 38 § 2 mom. andra stycket omförmälda förteckning.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Därefter tillsluter röstmottagaren förtidsröstkuvertet.

Förrättas flera val samtidigt skall vad i 38 § 3 mom. är stadgat äga motsvarande tillämpning.

2 m o m. Vid sådant kommunalval, vid vilket tidigare utfärdat röstkort må begagnas, skall väljare, vars röstkort saknar den i 38 § 2 mom. omförmälda adressdelen, själv med ledning av röstkortet ifylla förtidsröstkuvertet. Röstningen tillgår därefter på sätt i 1 mom. är stadgat, dock skall vad där sägs om sjöfartsbok i stället gälla röstkort.

39 §.

Äkta make, vilken röstar i den ordning, som i 35 § sägs, äger därvid jämväl för andra maken avgiva valsedel, avseende samma val eller annat *kommunalval*, som äger rum samtidigt. För sådant fall skall valsedelsförsändelse anordnas på sätt och inom tid, som i 28 § sägs.

Äkta make, som vill avgiva valsedel för andra maken jämlikt denna paragraf, skall förete röstkort för denna make samt avlämna valsedelsförsändelsen *jämte ytterkuvert ifyllt i enlighet med uppgifterna å röstkortet. Härjämte* skall han *å ytterkuvertet* teckna försäkran, att han är äkta make till den, som anordnat försändelsen.

Finnes att *yterkuvertet är i behörig ordning ifyllt samt att valsedelsförsändelsen är i behörigt skick och tillsluten*, mottages försändelsen; i annat fall skall den ej mottagas. Röstmottagaren inlägger i avlämnarens närvaro mottagen *försändelse i ytterkuvertet samt antecknar därpå orten och dagen för avlämnandet.*

I sammanhang härmed antecknas väljarens namn samt den *myndighet, som skall verkställa sammanräkning av de*

1 m o m. Äkta make, vilken röstar i den ordning, som i 35 § sägs, äger därvid jämväl för andra maken avgiva valsedel, avseende samma val eller annat val som äger rum samtidigt. För sådant fall skall valsedelsförsändelse anordnas på sätt och inom tid, som i 28 § sägs.

2 m o m. Äkta make, som vill avgiva valsedel för andra maken jämlikt denna paragraf, skall förete röstkort för denna make samt avlämna valsedelsförsändelsen. Av röstmottagaren erhåller han ett förtidsröstkuvert. Å detta skall han inför röstmottagaren teckna försäkran, att han är äkta make till den som anordnat försändelsen.

Finnes att valsedelsförsändelsen är i behörigt skick och tillsluten, mottages försändelsen; i annat fall skall den ej mottagas. Röstmottagaren *avskiljer från röstkortet den i 38 § 2 mom. första stycket omförmälda adressdelen, samt inlägger i avlämnarens närvaro nämnda del och mottagen valsedelsförsändelse i förtidskuvertet samt antecknar därå orten och dagen för avlämnandet. I sammanhang härmed antecknas väljarens namn samt den valnämnd, till vilken förtidsröstkuvertet skall sändas, å den*

(Nuvarande lydelse)

vid valet avgivna rösterna, å den i 38 §
omförmälda förteckning.

Därefter tillsluter röstmottagaren yt-
terkuvertet.

(Föreslagen lydelse)

i 38 § 2 mom. andra stycket omförmälda förteckning.

Därefter tillsluter röstmottagaren för-
tidsröstkuvertet.

3 m o m. Vid sådant kommunalval,
vid vilket tidigare utfärdat röstkort må
begagnas, skall avlämnaren, för det fall
att makens röstkort saknar den i 38 §
2 mom. första stycket omförmälda
adressdelen, med ledning av röstkortet
ifylla förtidsröstkuvertet samt därå
teckna sådan försäkran, som avses i
2 mom. första stycket i denna paragraf.

Finnes att förtidsröstkuvertet är i be-
hörig ordning ifyllt samt valedelsför-
sändelsen är i behörigt skick och tillslu-
ten, mottages försändelsen; i annat fall
skall den ej mottagas. Röstmottagaren
inlägger i avlämnarens närvaro motta-
gen valedelsförsändelse i förtidsröst-
kuvertet samt antecknar därå orten och
dagen för avlämnandet.

Sedan anteckning gjorts å den i 2
mom. andra stycket omförmälda för-
teckning, tillsluter röstmottagaren för-
tidsröstkuvertet.

4 m o m. Förrättas flera val samtidigt,
skall vad i 38 § 3 mom. är stadgat, äga
motsvarande tillämpning.

40 §.

Röstmottagare inom riket skall om-
gående översända ytterkuvert, vari val-
kuvert eller valedelsförsändelse inlagts,
till den myndighet som skall verkställa
röstsammanräkningen.

Röstmottagare utom riket skall över-
sända nämnda ytterkuvert till överståt-
hållarämbetet; dock må röstmottagare
å fartyg i stället översända kuverten
till svensk beskickning eller svenskt
konsulat för vidarebefordran till över-
ståthållarämbetet. Ytterkuverten skola
vara inlagda i omslag, och skall, där
ytterkuverten sändas med post, försän-
delsen anordnas som värdepost. Över-

Röstmottagare skall omgående över-
sända förtidsröstkuvert, vari valkuvert
eller valedelsförsändelse inlagts, till
valnämnden i den kommun, där välja-
ren är uppförd i röstlängden.

Röstmottagare å fartyg må dock i
stället översända förtidsröstkuverten till
svensk beskickning eller svenskt konsu-
lat för vidarebefordran till vederböran-
de valnämnd.

Förtidsröstkuverten skola vara inlag-
da i omslag, och skall, där kuverten
sändas med post, försändelsen anord-
nas som värdepost.

(Nuvarande lydelse)

sändandet skall ske i så god tid, att kuverten kunna beräknas vara överståthållarämbetet tillhanda sist å fjärde dagen efter valdagen.

(Föreslagen lydelse)

41 §.

Ytterkuvert, som från röstmottagare utom riket inkommit till överståthållarämbetet, skall införas i särskild förteckning samt snarast möjligt med posten vidarebefordras till myndighet, som skall verkställa röstsammanräkningen.

Ytterkuvert, som från röstmottagare inkommit till myndighet, som har att verkställa röstsammanräkning, skola numreras i löpande följd. Efter varje tillfälle, då ytterkuvert numrerats, skall antalet antecknas i särskilt protokoll. Kuverten skola förvaras under lås.

Förtidsröstkuvert, som från röstmottagare inkommit till valnämnden, liksom de som avgivits inför nämnden, skola införas i särskild förteckning, en för varje valdistrikt inom kommunen. Valnämnden skall därefter översända ytterkuverten och den däröver förda förteckningen till valförrättarna i det valdistrikt, där väljaren är uppförd i röstlängden. I avbidan härpå skola kuverten förvaras under lås. Översändandet skall ske i så god tid, att förtidsröstkuverten äro valförrättarna tillhanda innan röstningen i valdistriktet avslutas.

41 a §.

Inkomma förtidsröstkuvert till valnämnden å sådan tid att de icke kunna vidarebefordras till valförrättarna i det valdistrikt, där väljaren är uppförd i röstlängden innan röstningen där avslutas, skall valnämnden, sedan kuverten förtecknats i en särskild förteckning, med angivande när kuverten inkommit till nämnden, översända kuverten jämte nyssnämnda förteckning till den myndighet, som skall verkställa röstsammanräkningen.

43 §.

Sammanräkning verkställes vid offentlig förrättning, som skall påbörjas så snart ske kan, dock icke förrän å åttonde dagen efter valdagen.

Om förrättningen utfärdas kungörelse med uppgift i förekommande fall å

Sammanräkning verkställes vid offentlig förrättning, som skall påbörjas så snart ske kan, dock icke förrän å tredje dagen efter valförrättningens avslutande.

Om förrättningen utfärdas kungörelse med uppgift i förekommande fall å

(Nuvarande lydelse)

den ordningsföljd, vari sammanräkningen, därest hinder icke möter, kommer att företagas för olika val. Sådan kungörelse skall senast *sju dagar* före förrättningens början införas i en eller flera av ortens mest spridda tidningar.

Det åligger ————— anledningen härtill.

(Föreslagen lydelse)

den ordningsföljd, vari sammanräkningen, därest hinder icke möter, kommer att företagas för olika val. Sådan kungörelse skall senast *dagen* före förrättningens början införas i en eller flera av ortens mest spridda tidningar.

44 §.

1 m o m. Å utsatt ————— öppna dörrar.

2 m o m. Hava *ytterkuvert* inkommit från *röstmottagare*, räknas *kuverten*, och antalet jämföres med det över sådana kuvert förda *protokollet*.

Inkomma *ytterkuvert* efter sammanräkningens början, lämnas dessa orubbade, och däri inneslutna valsedlar inverka ej på valet.

3 m o m. *Därefter granskas ytterkuverten och därå tecknade uppgifter. Förekommer skälig anledning antaga, att ytterkuvertet blivit efter tillslutandet öppnat, eller finnas flera ytterkuvert härröra från samma väljare, lämnas dessa ytterkuvert orubbade, och däri inneslutna valsedlar inverka ej på valet. Lag samma vare, dels då väljaren icke är upptagen såsom röstberättigad vid valet i det valdistrikt, som angivits på ytterkuvertet, eller, om väljaren jämlikt 36 § avlämnat valsedel utan att innehava röstkort, i valdistrikt å den mantalsskrivningsort, som angivits å ytterkuvertet, dels ock då väljaren utövat sin rösträtt vid valförrättningen.*

Övriga ytterkuvert brytas, varefter valkuverten och valsedelsförsändelserna uttagas och granskas. Därvid tillses, att valkuvert eller försändelses ytterkuvert är av föreskriven beskaffenhet och tillslutet, att valkuvertet är utan annat märke än föreskriven ändamålsbeteckning samt att å försändelsens ytterkuvert äro tecknade förklaring av väljaren ävensom vittnesintyg i behörigt skick. Förekommer ej skälig anledning antaga,

2 m o m. Hava *sådana förtidsröstkuvert, varom förmåles i 41 a §, inkommit från valnämnden, räknas dessa, och antalet jämföres med den över sådana kuvert förda förteckningen.*

Inkomma *förtidsröstkuvert* efter sammanräkningens början, lämnas dessa orubbade, och däri inneslutna valsedlar inverka ej på valet.

3 m o m. *I 2 mom. omförmälda förtidsröstkuvert och däri inlagda valkuvert eller valsedelsförsändelser jämte dessas innerkuvert granskas. Därvid förfares på sätt i 33 § 3 mom. är stadgat. Godkända valkuvert och försändelsers innerkuvert nedläggas i en urna, i sammanhang varmed i röstlängden vid väljarens namn antecknas, att rösträtten utövats.*

(Nuvarande lydelse)

att försändelsens ytterkuvert blivit efter tillslutandet öppnat, brytes detta, var- efter tillses, att försändelsens innerku- vert är av föreskriven beskaffenhet samt tillslutet och utan annat märke än före- skriven ändamålsbeteckning. Finnas nämnda villkor uppfyllda, nedlägges val- kuvertet eller försändelsens innerkuvert i en urna, i sammanhang varmed i röstlängden vid väljarens namn anteck- nas, att rösträtten utövats. I annat fall lägges kuvertet orubbat åsido såsom ogillt.

4 m o m. Valprotokollen uppläsas — — — — — omslagen brytas.

5 m o m. De kuvert — — — — — med valsedlarna.

45 §.

För rösternas sammanräknande ord- nas valsedlarna efter väljarbeteckning (kartell-, parti- och fraktionsbeteck- ning) sålunda, att valsedlar med sam- ma första beteckning sammanföras i särskilda grupper, här nedan benämnda A-grupper.

Förekomma inom A-grupp valsedlar med en andra beteckning, ordnas A- gruppens sedlar efter sådan beteckning i särskilda grupper, här nedan benäm- da B-grupper. Till A-gruppen hörande sedlar med endast en beteckning bilda en särskild B-grupp.

Förekomma inom B-grupp valsedlar med en tredje beteckning, ordnas B- gruppens sedlar efter sådan beteckning i särskilda grupper, här nedan benäm- da C-grupper. Till B-gruppen hörande sedlar med endast två beteckningar bilda en särskild C-grupp.

46 §.

1 mom. a) För varje C-grupp bestäm- mes i erforderlig utsträckning genom särskilda sammanräkningar ordning mellan de namn å C-gruppens valsedlar, vilka ej avse allenast val av suppleant

(Föreslagen lydelse)

(Denna paragraf utgår)

1 mom. Sedan valsedlarna ordnats efter partibeteckning, skall inom varje parti i erforderlig utsträckning genom särskilda sammanräkningar bestämmas ordning mellan de namn å partiets

(Nuvarande lydelse)

eller efterträdare. Vid varje sammanräkning gäller valsedel allenast för ett namn.

b) Vid första sammanräkningen gäller valsedel för det namn, som står först å sedeln. *C-gruppens* valsedlar ordnas i namngrupper så, att sedlar med samma första namn bilda en *namn-grupp*.

Valsedlarna inom varje *namn-grupp* räknas, och deras antal utgör *namn-gruppens* rösttal. Samma tal är också jämförelsetal för det namn, som står först på *namngruppens* valsedlar.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, erhåller första platsen i ordningen.

c) Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel för det namn, vilket, bortsett från namn, som redan erhållit plats i ordningen, står främst å sedeln.

Den eller de *namngrupper*, vilkas valsedlar vid närmast föregående sammanräkning gällde för det namn, som erhöll plats i ordningen, upplösas, och nämnda valsedlar ordnas i nya namngrupper så, att sedlar, som vid den pågående sammanräkningen gälla för ett och samma namn, bilda en *namn-grupp*; däremot bibehållas övriga befintliga *namngrupper*, oförändrade. Valsedlarna inom varje nybildad *namn-grupp* räknas, och deras antal utgör *namngruppens* rösttal.

För de namn, för vilka finnas gällande valsedlar, beräknas rösttal och jämförelsetal.

Rösttalet för ett namn är lika med rösttalet eller sammanlagda rösttalet för *den eller de namngrupper*, vilkas valsedlar gälla för namnet. Jämförelsetalet för ett namn är lika med dess rösttal, där icke *namn-grupp* av valsedlar, som gälla för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats. Har så skett, erhålles namnets jämförelsetal genom att dela dess rösttal med *namn-*

(Föreslagen lydelse)

valsedlar, vilka ej avse allenast val av suppleant eller efterträdare.

Vid varje sammanräkning gäller valsedel allenast för ett namn.

Vid första sammanräkningen gäller valsedel för det namn, som står först å sedeln.

Partiets valsedlar ordnas i grupper så, att sedlar med samma första namn bilda en *grupp*.

Valsedlarna inom varje *grupp* räknas, och deras antal utgör *gruppens* rösttal. Samma tal är också jämförelsetal för det namn, som står först på *gruppens* valsedlar.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, erhåller första platsen i ordningen.

Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel för det namn, vilket, bortsett från namn, som redan erhållit plats i ordningen, står främst å sedeln.

Den eller de *grupper*, vilkas valsedlar vid närmast föregående sammanräkning gällde för det namn, som erhöll plats i ordningen, upplösas, och nämnda valsedlar ordnas i nya grupper så, att sedlar, som vid den pågående sammanräkningen gälla för ett och samma namn, bilda en *grupp*; däremot bibehållas övriga befintliga *grupper* oförändrade.

Valsedlarna inom varje nybildad *grupp* räknas, och deras antal utgör *gruppens* rösttal.

För de namn, för vilka finnas gällande valsedlar, beräknas rösttal och jämförelsetal.

Rösttalet för ett namn är lika med rösttalet för *den grupp*, eller sammanlagda rösttalet för de *grupper*, vilkas valsedlar gälla för namnet.

Jämförelsetalet för ett namn är lika med dess rösttal, där icke *grupp* av valsedlar, som gälla för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad

(Nuvarande lydelse)

gruppens platstal, ökat med 1, eller om flera namngrupper av valsedlar, som gälla för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats, med dessa namngrupper sammanlagda platstal, ökat med 1. Platstalet för en namngrupp motsvarar den del, namngruppen tagit i besättandet av plats eller platser, som förut utdelats, och beräknas sålunda, att namngruppens rösttal delas med största jämförelsetalet vid sammanräkningen närmast före namngruppens bildande. Bråktal, som uppkommer vid delning, beräknas i decimaler, två till antalet; höjning av den sista decimalsiffran må ej äga rum.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, erhåller plats i ordningen.

2 mom. För varje B-grupp bestämmes i erforderlig utsträckning genom särskilda sammanräkningar ordning mellan de namn å B-gruppens valsedlar, vilka ej avse allenast val av suppleant eller efterträdare. Därvid anses namnen å varje C-grupps valsedlar förekomma i den jämlikt 1 mom. bestämda ordningen och tillämpas i övrigt de i nämnda moment angivna grunderna.

3 mom. För varje A-grupp bestämmes i erforderlig utsträckning genom särskilda sammanräkningar ordning mellan de namn å A-gruppens valsedlar, vilka ej avse allenast val av suppleant eller efterträdare. Därvid anses namnen å varje B-grupps valsedlar förekomma i den jämlikt 2 mom. bestämda ordningen och tillämpas i övrigt de i 1 mom. angivna grunderna.

4 mom. Skola genom valet två eller flera platser besättas, fördelas de mellan de olika A-grupperna sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas den A-grupp, som för varje gång uppvisar det största av nedan angivna jämförelsetal. Plats, som blivit en A-grupp tilldelad, besättes genast så, att A-gruppens

(Föreslagen lydelse)

plats. Har så skett, erhålles namnets jämförelsetal genom att dela dess rösttal med det tal, som motsvarar den del, gruppen tagit i besättandet av plats (platstal), ökat med 1, eller, om flera grupper av valsedlar, som gälla för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats med dessa grupper sammanlagda platstal, ökat med 1. Platstalet för en grupp beräknas sålunda, att gruppens rösttal delas med största jämförelsetalet vid sammanräkningen närmast före gruppens bildande.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, erhåller plats i ordningen.

Bråktal, som uppkommer vid delning, beräknas i decimaler, två till antalet. Höjning av den sista decimalsiffran må ej äga rum.

2 mom. Skola två eller flera platser besättas, fördelas de mellan de olika partierna sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas det parti, vilket för varje gång uppvisar det största av nedan angivna jämförelsetal. Plats, som blivit ett parti tilldelad, besättes genast så, att partiets första plats tillerkännes den, vars namn är det första i ordningen inom partiet, partiets andra plats den, som bär andra namnet i ordningen, partiets tredje plats den, som bär tredje namnet i ordningen, och så vidare efter samma grund, ändå att den, som är berättigad till platsen, redan fått sig tillerkänd plats från ett eller flera andra partier.

Jämförelsetalet beräknas, så länge partiet ännu icke fått sig någon plats tilldelad, genom att partiets rösttal delas med 1,4. Därefter beräknas jämförelsetalet för varje gång så, att partiets rösttal delas med det tal, som är 1 högre än det dubbla antalet av partiet tilldelade platser. Har samma person erhållit platser från två partier, skall dock, vid beräkning av det antal platser

(Növarande lydelse)

första plats tillerkännes den, vilkens namn är det första i ordningen inom *A-gruppen*, *A-gruppens* andra plats den, som bär andra namnet i ordningen, *A-gruppens* tredje plats den, som bär tredje namnet i ordningen, och så vidare efter samma grund, ändå att den, som är berättigad till platsen, redan fått sig tillerkänd plats från en eller flera andra *A-grupper*.

Jämförelsetalet är lika med *A-gruppens* rösttal, så länge *A-gruppen* ännu icke fått sig någon plats tilldelad. Där-efter beräknas jämförelsetalet för varje gång så, att *A-gruppens* rösttal delas med det tal, som motsvarar antalet av *A-gruppen* tilldelade platser, ökat med 1. Har samma person erhållit platser från två *A-grupper*, skall dock vid beräkning av det antal platser, som utdelats, vardera platsen anses blott såsom en halv plats; har någon erhållit platser från tre *A-grupper*, anses varje sådan plats såsom en tredjedels plats; och så vidare efter samma grund.

Har en *A-grupp* redan fått sig tilldelad plats så många gånger, som motsvarar de å *A-gruppens* valsedlar upptagna namnen, vilka ej avse allenast val av suppleant eller efterträdare, skall den uteslutas från vidare jämförelse.

5 mom. Skall blott en plats besättas tillfaller platsen den, vilkens namn står främst i ordningen inom *den A-grupp*, som, enligt vad i 4 mom. sägs, har största jämförelsetalet.

6 mom. Mellan lika rösttal eller jämförelsetal skall, där så erfordras, skiljas genom lottning.

(Föreslagen lydelse)

som utdelats, vardera platsen anses blott såsom en halv plats; har någon erhållit platser från tre *partier*, anses varje sådan plats såsom en tredjedels plats; och så vidare efter samma grund.

Har ett *parti* redan fått sig tilldelad plats så många gånger, som motsvarar de å *partiets* valsedlar upptagna namn, vilka ej avse allenast val av suppleant eller efterträdare, varder det från vidare jämförelse uteslutet.

3 mom. Skall blott en plats besättas, tillfaller platsen den, vars namn står främst i ordningen inom *det parti*, som, enligt vad i 2 mom. sägs, har största jämförelsetalet.

4 mom. Mellan lika rösttal eller jämförelsetal skall, där så erfordras, skiljas genom lottning.

47 §.

Sedan val av *landstingsmän* avslutats, skola suppleanter utses sålunda, att för varje *landstingsman* inom *den A-grupp*, för vilken han blivit vald, företages så

Sedan val av *landstingsmän* avslutats, skola suppleanter utses sålunda, att för varje *landstingsman* inom *det parti*, för vilket han blivit vald, företagas så

(Nuvarande lydelse)

många, dock minst två, nya sammanräkningar, som *A-gruppen* erhållit platser. Har landstingsman fått sig tillerkänd plats från flera *A-grupper*, anses han vald för *den A-grupp*, från vilken plats först tilldelades honom.

Vid varje sammanräkning toges hänsyn blott till de valsedlar, vilka upptaga landstingsmannens namn och på grund därav gällde för detta namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen *inom A-gruppen*. Varje valsedel gäller såsom hel röst. Med iakttagande av att namn å någon, som blivit genom valet utsedd till landstingsman eller till suppleant för den landstingsman sammanräkningen avser, anses såsom obefintligt, skall röstvärdet tillgodoräknas det namn, som står främst av de för den ifrågavarande landstingsmannen särskilt upptagna suppleantnamnen eller, om sådant namn ej finnes, det namn för själva landstingsmannavalet, som står främst å sedeln, eller, om ej heller sådant namn finnes, det namn som står främst bland samtliga suppleantnamnen å valsedeln. Den som erhållit högsta rösttalet är vald till suppleant för den landstingsman sammanräkningen avser. Mellan lika rösttal skall skiljas genom lottning.

De för — — — — — blivit utsedda.

(Föreslagen lydelse)

många, dock minst två, nya sammanräkningar, som *partiet* erhållit platser. Har landstingsman fått sig tillerkänd plats från flera *partier*, anses han vald för *det parti*, från vilket plats först tilldelades honom.

Vid varje sammanräkning toges hänsyn blott till de valsedlar, vilka upptaga landstingsmannens namn och på grund därav gällde för detta namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen. Varje valsedel gäller såsom hel röst. Med iakttagande av att namn å någon, som blivit genom valet utsedd till landstingsman eller till suppleant för den landstingsman sammanräkningen avser, anses såsom obefintligt, skall röstvärdet tillgodoräknas det namn, som står främst av de för den ifrågavarande landstingsmannen särskilt upptagna suppleantnamnen eller, om sådant namn ej finnes, det namn för själva landstingsmannavalet, som står främst å sedeln, eller, om ej heller sådant namn finnes, det namn som står främst bland samtliga suppleantnamnen å valsedeln. Den som erhållit högsta rösttalet är vald till suppleant för den landstingsman sammanräkningen avser. Mellan lika rösttal skall skiljas genom lottning.

52 §.

1 mom. Avgår *landstingsman* — — — — — i stället inträda.
2 mom. Avgår *fullmäktig* före den bestämda tjänstgöringstidens utgång, skall på fullmäktiges anmälan ny sammanräkning företagas. Sammanräkningen verkställs vid offentlig förrättning, som skall påbörjas så snart omständigheterna medgiva det.

Den nya sammanräkningen äger rum inom *den A-grupp*, för vilken den avgångne blivit vald. Blev den avgångne vald för flera *A-grupper*, skall samman-

2 mom. Avgår *fullmäktig* före den bestämda tjänstgöringstidens utgång, skall på fullmäktiges anmälan ny sammanräkning företagas. Sammanräkningen verkställs vid offentlig förrättning, som skall påbörjas så snart omständigheterna medgiva det.

Den nya sammanräkningen äger rum inom *det parti*, för vilket den avgångne blivit vald. Blev den avgångne vald för flera *partier*, skall sammanräkningen

(Nuvarande lydelse)

räkningen ske inom *den A-grupp*, från vilken plats först tilldelades honom. Vid den nya sammanräkningen tages hänsyn blott till de valsedlar, vilka upptaga den avgångnes namn och på grund därav gällde för detta namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen *inom A-gruppen*. Varje valsedel gäller såsom hel röst.

Röstvärdet skall — — — — — skiljer lotten.

Efter sammanräkningens — — — — — under försegling.

(Föreslagen lydelse)

ske inom *det parti*, från vilket plats först tilldelades honom. Vid den nya sammanräkningen tages hänsyn blott till de valsedlar, vilka upptaga den avgångnes namn och på grund därav gällde för detta namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen. Varje valsedel gäller som hel röst.

53 §.

Avgår jämväl enligt 52 § utsedd landstingsman eller fullmäktig före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd, förfares på enahanda sätt, som i nämnda paragraf är sagt; och skall vid ny sammanräkning för utseende av fullmäktig hänsyn såsom förut tagas blott till de valsedlar, vilka upptaga den först avgångnes namn och på grund därav gällde för detta namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen *inom A-gruppen*.

Avgår jämväl enligt 52 § utsedd landstingsman eller fullmäktig före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd, förfares på enahanda sätt, som i nämnda paragraf är sagt; och skall vid ny sammanräkning för utseende av fullmäktig hänsyn som förut tagas blott till de valsedlar, vilka upptaga den först avgångnes namn och på grund därav gällde för detta namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1971 men skall redan dessförinnan tillämpas i fråga om val för tid efter utgången av år 1970.

Inledning

I direktiven för 1965 års valtekniska utredning, vilka innefattas i anförande till statsrådsprotokollet den 15 januari 1965 av chefen för justitiedepartementet, uttalades till frågan om utredningsuppdragets omfattning bl. a. följande. De sakkunnigas arbete borde avse *dels* en utredning rörande de tekniska förutsättningarna för en övergång till en ordning med gemensam valdag för riksdagsval samt val av landstingsmän och kommunal- eller stadsfullmäktige, *dels* en undersökning av möjligheterna för en sådan reform av poströstningsförfarandet att den preliminära röstsammanräkningen kommer att omfatta också poströsterna *dels ock* en översyn av reglerna om valsedels ogiltighet i syfte främst att förebygga onödig kassation. I samband med undersökningen rörande förutsättningarna för en poströstningsreform borde även beaktas, i vad mån valdeltagandet kunde främjas och den ifrågasatta reformen underlättas genom att tiden för allmänna vals förrättande utsträcktes till två dagar. Departementschefen uttalade vidare att de sakkunniga borde uppmärksamma förefintliga skiljaktigheter mellan lagstiftningen om val till riksdagen och reglerna om kommunala val och överväga, om inte bestämmelserna kunde göras likformiga. Vad gällde den gemensamma valdagen borde de sakkunniga — om det överhuvud visade sig tekniskt möjligt att hålla de nämnda valen samtidigt — i en senare etapp av sitt arbete framlägga erforderliga författningsförslag.

Utredningen framlade i december 1965 ett första betänkande om gemensam valdag innefattande en undersökning angående valtekniska förutsättningar att sammanföra vissa allmänna val (SOU 1965:74). I enlighet med de givna direktiven övergick utredningen därefter till att undersöka förutsättningarna för en reform av poströstningen. Arbetet därmed hade fortskridit så långt att inom utredningen enighet hade nåtts om de allmänna principer på vilka en sådan reform borde bygga, när utredningen på hösten 1966 informerades om de riktlinjer, enligt vilka arbetet på en partiell författningsreform bedrevs inom den på våren samma år tillsatta grundlagberedningen. Det framgick därvid, att en samförstånds lösning inom beredningen synes förutsätta införandet av en ordning med gemensam valdag för riksdagsval samt val av landstingsmän och kommunal- eller stadsfullmäktige.

Enligt vad utredningen i sitt nämnda betänkande påpekat skulle en ordning med gemensam valdag för de nämnda valen innebära problem för länsstyrelserna, vilkas bemästrande kunde komma att vålla betydande svårigheter. Länsstyrelsernas arbete skulle emellertid — betonades det — underlättas i inte oväsentlig omfattning om de i särskild ordning avgivna rösterna kunde preliminärt granskas och sammanräknas samtidigt med de vid valförrättningen avgivna. Ett införande av den gemensamma valdagen utan samband med en

sådan reform av poströstningen skulle följaktligen kräva tämligen genomgripande ändringar i reglerna rörande länsstyrelsernas behandling av till dem inkomna poströster. Det kunde vidare förutses, att en ny reglering i sistnämnda hänseende skulle komma att tillämpas vid endast något eller några val, nämligen till dess den förutskickade reformen av poströstningsförfarandet genomförts.

Utredningen har därför bedömt det lämpligast, att så påskynda sitt arbete med poströstningsreformen — spørsmålet om en eller två valdagar däri inbegripet — att de ändringar som betingas av den gemensamma valdagen kan utformas mot bakgrund av ett nytt poströstningsförfarande och att dessa båda reformer alltså genomförs samtidigt. För den valda lösningen talar vidare den omständigheten, att en poströstningsreform, sådan utredningen tänkt sig den utformad, kommer att fordra grundlagsändringar. Även från denna synpunkt är betydande fördelar att vinna om dessa ändringsförslag framläggs och behandlas samtidigt med de förslag till grundlagsändringar som blir en följd av den partiella författningsreformen.

Arbetet inom utredningen har av naturliga skäl måst samordnas med grundlagberedningens verksamhet. Med hänsyn till att riktlinjerna för författningsreformen fastställts först nyligen inom beredningen har utredningen därför kommit att arbeta under tidspress. Detta måste innebära vissa risker för allsidigheten och grundligheten i utredningsarbetet. I föreliggande läge har utredningen emellertid varit nödsakad att förfara på sätt som skett.

I februari 1965 hemställde Svenska kommunförbundet hos Kungl. Maj:t om en översyn av 32 § lagen om val till

riksdagen i syfte att åvägbringa överensstämmelse mellan landskommuner och städer i fråga om indelning av kommun eller valkrets i valdistrikt. Kungl. Maj:t uppdrog genom beslut den 14 maj 1965 åt utredningen att verkställa den begärda översynen. Ehuru denna fråga inte har något omedelbart samband med dem som ovan berörts, har utredningen ansett det angeläget att den snabbt utredes. Då vidare frågan ej är av större omfattning, har det befunnits möjligt att även framlägga resultatet av den angivna översynen i nu förevarande sammanhang.

Detta betänkande innehåller följaktligen tre till det yttre fristående avsnitt, nämligen ett som rör spørsmålet om ett nytt poströstningsförfarande (förtidsröstning), ett som behandlar den gemensamma valdagen från valteknisk synpunkt och ett som rör valdistriktsindelningen. Det bör dock ytterligare betonas, att avsnitten om förtidsröstningen och den gemensamma valdagen såtillvida utgör en enhet som vad i det senare anföres förutsätter införandet av den ordning som föreslås i det förra. Befinns utredningens förslag till ett nytt poströstningsförfarande (förtidsröstning) inte kunna godtas, måste sålunda avsnittet om den gemensamma valdagen omarbetas och andra regler utformas särskilt vad gäller sammanräkningsförfarandet. I sådant fall torde dock några grundlagsändringar inte bli erforderliga och arbetet kunna medhinnas innan den partiella grundlagsreformen slutligt genomförts.

Avslutningsvis bör tilläggas att i föreliggande betänkande redovisas även de förslag till ändringar i vallagarna, som är följden av grundlagberedningens arbete. Denna lösning har främst valts för att öka överskådligheten.

THE NEW YORK

The New York... [The following text is mirrored and illegible due to bleed-through from the reverse side of the page.]

The New York... [The following text is mirrored and illegible due to bleed-through from the reverse side of the page.]

AVDELNING I

Poströstning och preliminär sammanräkning

REVIEWS

Post-lingual and prelingual deafness

KAPITEL 1

Gällande bestämmelser

A. Tiden för valen

Ordinarie val till andra kammaren förrättas den tredje söndagen i september månad. Annat andrakammarval förrättas den sön- eller helgdag, som Konungen bestämmer (55 § ValL). Även de allmänna kommunalvalen skall förrättas den tredje söndagen i september, medan annat än allmänt kommunalval skall äga rum den sön- eller helgdag som länsstyrelsen bestämmer (11 § KVL). Valförrättningarna är så samordnade, att ordinarie andrakammarval och allmänna kommunalval äger rum alternerande vartannat år.

B. Sättet för rösträttens utövning

Rösträtt vid de allmänna valen skall i princip utövas vid personlig inställelse inför valförrättaren i det valdistrikt, där väljaren är uppförd i röstlängden. Från denna regel görs dock undantag för de väljarkategorier som av vissa, i vallagarna angivna skäl är förhindrade att iakttä sådana inställelse vid valförrättningen och som berättigats att i stället rösta på postanstalt, beskickning, konsulat eller fartyg (24 § RO och 70 § ValL samt 4 och 35 §§ KVL). Vidare gäller att make får avge valsedel genom andra maken samt att den som till följd av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är oförmögen att iakttä personlig inställelse vid valförrättningen får avge

valsedel genom annan person (24 § RO, 62 och 63 §§ ValL samt 28 och 29 §§ KVL).

Är röstberättigad på grund av vistelse på annan ort inom riket förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt, där han är uppförd i röstlängden, får han på valdagen avlämna sin valsedel till valet på postanstalt (70 § 1 mom. första punkten ValL och 35 § 1 mom. första punkten KVL). Denna rätt att på valdagen rösta på postanstalt föreligger oavsett anledningen till vistelsen utom hemorten. Den faktiska vistelsen utom hemorten utgör presumtion för att hinder föreligger att rösta vid valförrättningen inom det egna valdistriktet. Någon försäkran härom avkräves inte väljaren.

Vad som i detta sammanhang skall förstås med uttrycket »annan ort» belyses av föredragande departementschefens yttrande i den till 1942 års riksdag avgivna propositionen nr 98, varigenom bl. a. frågan om poströstningens införande vid de kommunala valen underställdes riksdagen. Departementschefen anförde därvid bl. a. följande:

I likhet med en del av de hörda myndigheterna anser jag, att röstning å postanstalt å valdagen icke bör tillåtas för annan än den som på grund av vistelse å annan ort är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt, där han är uppförd i röstlängden. Den som är uppförd i röstlängden inom en ort, som omfattar flera valdistrikt, bör således icke äga rätt att å valdagen rösta å postanstalt å samma ort, därvid jag med ort

avser stad, köping, municipalsamhälle eller annat ur bebyggelsesynpunkt liknande samhälle. Syftet med bestämmelsen i förevarande moment är ju, att den som vistas å annan ort än den, där han är upptagen i röstlängd, och på grund därav är förhindrad att där avlämna sin valsedel, ändock skall beredas möjlighet att utöva sin rösträtt. Sådant hinder kan ej anses föreligga, om väljaren vistas å samma ort, där vallokalen är belägen, ej ens för det fall att denna ort är en större stad med vidsträckt bebyggelse.

Den som vårdas eller tjänstgör på sjukvårdsanstalt inom riket, vid vilken postanstalt finnes inrättad, får på valdagen där avlämna valsedel även om sjukvårdsanstalten är belägen på den ort, där han är uppförd i röstlängden (70 § 1 mom. andra punkten ValL och 35 § 1 mom. andra punkten KVL). Liksom vid annan poströstning skall valsekeln avse valet i den valkrets, där väljaren är röstberättigad.

Regeln att röstmottagning inom riket skall anordnas på valdagen är dock inte undantagslös. Vid sådant kommunalval som inte är allmänt gäller i stället att röstmottagning skall äga rum närmast helgfria dag före valdagen, Konungen dock obelaget att förordna att röstmottagning även vid sådant val skall ske på valdagen (35 § 1 mom. andra stycket KVL).

Vid vistelse *utom riket* på valdagen äger väljaren avlämna valsedel på svensk beskickning eller svenskt konsulat, som Konungen bestämmer. Tillhör den som vistas utom riket besättning eller annan personal på fartyg där röstmottagning enligt meddelat förordnande skall anordnas eller är han passagerare på sådant fartyg får han avlämna valsedel på fartyget. Valsekeln skall även i nu avsedda fall avse valet i den valkrets där den röstberättigade är upptagen i röstlängden (70 § 3 mom. ValL och 35 § 3 mom. KVL).

Röstning före valdagen är medgiven röstberättigad, som med skäl kan anta-

gas komma att vistas utom riket på valdagen. Samma rätt tillkommer röstberättigad som utövar militärtjänst eller tillhör besättning eller annan personal på fartyg eller personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid post-, tull- eller lotsverket, om det med skäl kan antagas att han till följd av tjänstens utövning inte kan utöva sin rösträtt på valdagen. Även i dessa fall sker röstning inom riket på postanstalt samt utom riket på svensk beskickning, svenskt konsulat eller fartyg, där röstmottagning är anordnad (70 § 2 och 3 mom. ValL och 35 § 2 och 3 mom. KVL).

Röstmottagare är på postantalt den postfunktionär, som enligt av poststyrelsen meddelade föreskrifter utses därtill (72 § ValL och 37 § KVL). Som röstmottagare utom riket tjänstgör beskickningens eller konsulatets chef eller fartygets befälhavare eller den någon av dem sätter i sitt ställe. Röstmottagning äger rum från och med trettonde dagen före valdagen till och med valdagen. Utom riket får dock röstningen ej pågå längre än till dess avgivna valsedlar, inlagda i föreskrivna ytterkuvert, skall insändas till överståthållarämbetet eller översändas till beskickning eller konsulat för vidare befordran till ÖA. Översändandet skall ske i så god tid, att kuverten beräknas vara ÖA tillhanda sist på fjärde dagen efter valdagen. På postanstalt äger röstmottagningen rum den tid postanstalten hålles öppen för allmänheten, på valdagen dock minst en timme före klockan 11 och en timme efter klockan 13. I undantagsfall kan Konungen begränsa röstmottagningen till en timme. Där röstmottagning skall äga rum på beskickning eller konsulat skall chefen för beskickningen eller konsulatet utfärda kungörelse angående dagar och tider samt ställe för röstmottagningen. Där röstmottagning skall äga

rum ombord på fartyg skall fartygets befälhavare bestämma dagar och tider samt ställe på fartyget för röstmottagningen.

Röstberättigad som önskar avlämna valsedel i annan ordning än vid valförordningen i det egna valdistriktet skall inneha röstkort (71 § ValL och 36 § KVL). Vid röstmottagning ombord på fartyg får dock den som innehar sjöfartsbok avlämna valsedel, även om han inte kan förete röstkort. Röstkortet upprättas genom valnämndens försorg och innehåller i huvudsak samma uppgifter som de tidigare föreskrivna röstlängdsutdragen (55 a § ValL). Då val skall förrättas i hela riket, skall röstkort översändas till de röstberättigade senast trettiofemte dagen före valdagen. Upprättande och utsändande av röstkort erfordras inte vid kommunalval som inte är allmänt om tidigare utsänt röstkort får användas vid valet (19 § 1 mom. tredje stycket KVL). Skall val till andra kammaren förrättas i endast någon del av riket eller har väljaren förlorat sitt röstkort eller sådant inte utsänts eller inte kommit den röstberättigade till handa, har den röstberättigade rätt att efter rekvisition hos valnämnden få sig röstkort tillställt. Sådan rekvisition skall göras skriftligen eller muntligen till valnämnden. Den som är berättigad att rösta på postanstalt före valdagen eller på svensk beskickning eller konsulat eller på fartyg och som kan ha intresse av att röstkort expedieras till honom redan innan den allmänna utsändningen därav äger rum, kan på särskild framställning få sig röstkort tillställt. Röstkort som utfärdats för visst val får användas även vid val som hålles därefter, under förutsättning att samma röstlängd alltjämt länder till efterrättelse (55 a § tredje och fjärde styckena ValL och 19 § 2 mom. första och andra styckena KVL).

Röstning utom det egna valdistriktet tillgår så att väljaren inställer sig hos röstmottagaren och därvid företer sitt röstkort (73 § ValL och 38 § KVL). Med hänsyn till risken för att röstkort kan komma att tillställas fel person, är föreskrivet att väljaren skall styrka sin identitet, om han inte är känd för röstmottagaren. Vid röstningen skall väljaren till röstmottagaren avlämna ett särskilt ytterkuvert, vilket väljaren skall ifylla med ledning av röstkortet. Ytterkuvert finns tillgängliga hos röstmottagare och valnämnder. De i riksdagen representerade politiska partierna kan även erhålla dylika ytterkuvert och väljaren har därför möjlighet att anskaffa ytterkuvert jämväl hos någon av väljarorganisationernas valbyråer. Sjöman som får rösta utan att inneha röstkort skall på ytterkuvertets framsida ange för hans identifiering erforderliga uppgifter.

Sedan ytterkuvertet vederbörligen ifyllts skall väljaren inför röstmottagaren teckna sitt namn på därför avsedd plats på ytterkuvertet. Sker röstningen före valdagen, skall väljaren på ytterkuvertets baksida ange den omständighet, som för honom kan medföra rätt till sådan röstning.

Väljaren erhåller därefter ett valkuvert av röstmottagaren, under förutsättning att ytterkuvertet är tillfredsställande ifyllt och anledning inte föreligger till antagande att väljaren är annan än den röstkortet avser samt — där röstning sker före valdagen — den angivna omständigheten förefaller sannolik. Väljaren lägger in sin valsedel i valkuvertet på avskild plats i röstningslokalen och överlämnar detta i tillslutet skick till röstmottagaren, som i väljarens närvaro lägger in valkuvertet i ytterkuvertet. Röstmottagaren antecknar på ytterkuvertet orten och dagen för avlämnandet. Samtidigt antecknas på en särskild förteckning väljarens namn samt den

länsstyrelse, som skall verkställa röst-sammanräkningen.

Den som röstar inför röstmottagare, äger samtidigt avlämna valsedel för sin make, även om denne inte själv skulle vara berättigad att rösta i denna ordning (74 § ValL, och 39 § KVL). Härvid skall, förutom valsedelsförsändelsen från maken, även röstkort för denne företes.

Omedelbart efter det röstningen i *val-distriktet* avslutats har valförrättarna att granska där avgivna valkuvert och valsedlar, ordna avgivna sedlar i olika grupper med hänsyn till förefintliga väljarbeteckningar samt att räkna antalet valsedlar i varje grupp (68 § ValL och 34 § KVL). Genom denna räkning (den preliminära sammanräkningen), som emellertid inte har någon bindande verkan för valutgången, får man en uppfattning om hur valet i stort sett utfallit. Man kan räkna ut hur många platser de olika väljargrupperna kan motse vid den slutliga sammanräkningen. Utfallet av de preliminära sammanräkningarna sammanställs och meddelas press, radio och television. Genom dessa medias förmedling blir den prelimi-

nära utgången av valet känd redan på valnatten. Valsedlar och övrigt valmateriel, ordnat på i lagen föreskrivet sätt, insändes omedelbart efter den preliminära granskningen och sammanräkningen till vederbörande länsstyrelse (69 § ValL och 34 och 42 §§ KVL).

De röster som avgivits på postanstalt inom riket eller på beskickning, konsulat eller på fartyg utom riket har emellertid inte enligt hittills gällande regler kunnat beaktas vid den preliminära sammanräkningen. Röstmottagare inom riket skall nämligen översända mottagna ytterkuvert direkt till den länsstyrelse som skall verkställa sammanräkningen; utom riket avgivna röster kommer länsstyrelsen tillhanda via överståthållarämbetet (75 § ValL samt 40 och 42 §§ KVL). Hos länsstyrelsen förvaras ytterkuverten till dess den definitiva sammanräkningen av samtliga vid valet avgivna röster skall ske. Denna sammanräkning, som verkställs vid en offentlig förrättning, skall påbörjas så snart ske kan, dock inte förrän på åttonde dagen efter valdagen (76 § ValL och 43 § KVL).

KAPITEL 2

Direktiven

Vid föredragning i statsrådet den 15 januari 1965¹ anförde chefen för justitiedepartementet till frågan om poströstningen och den preliminära röstsammanräkningens omfattning följande:

För närvarande ingår icke poströsterna i den preliminära röstsammanräkningen. Olägenheterna härav var i allmänhet föga framträdande, så länge poströstningsfrekvensen var jämförelsevis låg. Till följd av olika reformer i syfte att underlätta valdeltagandet har emellertid antalet poströster efter hand stigit avsevärt och är numera så stort att en preliminär röstsammanräkning utan dem lätt ger en icke rättvisande bild av den faktiska valutgången. Såsom jag har framhållit i ett interpellations-svar vid 1964 års höstriksdag, är detta förhållande otillfredsställande. Intresset att snabbt få ett tillförlitligt besked om valutgången talar otvivelaktigt för en sådan reform, att den preliminära röstsammanräkningen kommer att omfatta också poströsterna. En dylik reform torde emellertid icke kunna genomföras

utan den konsekvensen, att poströstningen måste avslutas tidigare än vad nu sker. Härigenom går vissa fördelar med nuvarande poströstningssystem förlorade. Hur stora olägenheterna härav behöver bli, är svårt att överblicka utan närmare undersökning. Den av mig förordade utredningen bör få i uppdrag att verkställa en sådan undersökning. I anslutning härtill bör utredningen pröva, hur poströstningen och den vidare behandlingen av därvid avgivna valsedlar lämpligen bör vara anordnad för att möjliggöra den här ifrågasatta reformen. Härvid bör även beaktas i vad mån valdeltagandet kan främjas och en eventuell reform av poströstningen underlättas genom att tiden för allmänna vals förrättande utsträcker till två dagar. Det bör ankomma på utredningen att utarbeta de författningsförslag som erfordras för genomförande av den här diskuterade reformen rörande den preliminära röstsammanräkningen och vad därmed sammanhänger.

¹ Se även II kamm. prot 1964 nr 31, 17 § och nr 37, 10 §.

KAPITEL 3

Historik

I. Sättet för rösträttens utövning

I Sverige gäller som huvudregel att rösträtten vid politiska val skall utövas vid personlig inställelse inför valförrättaren i det valdistrikt, där väljaren är uppförd i röstlängden.

Bestämmelsen att den röstberättigade måste inställa sig personligen vid förrättningen för att vid riksdagsval få utöva sin rösträtt var ursprungligen undantagslös. 24 § i 1866 års riksdagsordning (RO) föreskrev sålunda, att rösträtt ej fick utövas av annan röstberättigad än den som inställde sig personligen vid valtillfället.

För *kommunalvalens* vidkommande gällde fram till år 1920 andra regler. De röstberättigade hade nämligen vid dessa val rätt att överlåta sin »talan och rösträtt» på annan genom fullmakt (12 § KF den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet, § 12 KF den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse i stad, 5 b) § KF den 21 mars 1862 om landsting). Mot denna ordning riktades emellertid — såväl i riksdagen som annorstädes — kraftig kritik och det hävdades, att fullmaktsröstningen stod i strid »med kravet på valet såsom en väljarens personliga viljeyttring och med kravet på valhemlighetens bevarande samt giver upphov till fullmaktsinsamlingar och andra oegentligheter.»¹ År 1920 föreslog tillkallade sakkunniga (kommunalförfattningssakkunniga), att fullmaktsröstningen skulle avskaffas vid kommunala

representantval.² Departementschefen anslöt sig i proposition till de sakkunnigas mening och riksdagen biföll propositionen.³ Den tidigare för riksdagsval gällande huvudregeln om personlig inställelse vid röstavgivningen kom där efter att gälla även för de kommunala representantvalen.

Tiden fram till 1918

I samband med de i början på 1900-talet framförda kraven på en utsträckning av rösträtten framfördes emellertid även det förslaget att den stränga regeln i 24 § RO borde uppmjukas.

I en motion till 1902 års riksdag yrkades sålunda att nyssnämnda paragraf skulle ändras i syfte att underlätta valdeltagandet för röstberättigade, som på grund av sjukdom, yrkesutövning o. l. inte hade möjlighet att personligen inställa sig vid valtillfället.⁴ KU avvisade emellertid motionen under åberopande av att utskottet inte kunde inse lämpligheten och behövligheten av den ifrågasatta lagstiftningen.⁵ Riksdagen följde utskottet.

Samme motionär återkom 1903 och

¹ Departementschefen i prop. 1920:286 med förslag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m.

² SOU 1920:61.

³ Nyssnämnda prop., KU 1920:52, rskr 1920:392.

⁴ 1902:II:177.

⁵ KU 1902:7.

1906 med samma yrkande.⁶ KU avstyrkte vid båda tillfällena bifall till motionerna.⁷ Emellertid ville en minoritet inom utskottet år 1906 att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära en utredning »om och i vilken utsträckning möjlighet må kunna beredas sådana röstberättigade som vid valtillfället vistas utomlands eller inom riket, men av sin tjänst eller annan giltig orsak äro förhindrade att vid valet sig inställa, att skriftligen få insända sina röster till valförrättaren». Vid frågans behandling i riksdagen följde första kammaren utskottsmajoriteten, medan andra kammaren gick med reservanterna. Som kamrarna stannat vid olika beslut förföll frågan.

1908 aktualiserades spörsmålet på nytt då samme motionär yrkade, att riksdagen måtte antingen bifalla den vid 1906 års riksdag väckta motionen (nr 135) eller i vart fall besluta skrivelse till Kungl. Maj:t av det innehåll som reservanterna i KU samma år hemställt om. Vid motionens behandling i KU⁸ uttalades gillande av motionens syfte. Väl var det, enligt utskottet, av vikt att den i 24 § RO fastslagna grundsatsen att röstning skulle ske vid personlig inställelse upprätthölls som allmän huvudregel, men å andra sidan måste medges, att bestämmelsen kunde lägga hinder i vägen för vissa grupper av väljare att utöva sin rösträtt, hinder som det framstod som angeläget att undanröja. Utskottet fann det därför vara med rättvisa och billighet överensstämmande att man upptog till omprövning huruvida inte, med bibehållande av den i nämnda paragraf uppställda huvudregeln med avseende på rösträttens utövande, undantag därifrån skulle kunna medgivas i vissa fall. Utskottet tillstyrkte i enlighet därmed att en utredning i ämnet begärdes hos Kungl. Maj:t. Riksdagen följde utskottet.⁹

Den begärda utredningen kom emellertid inte omedelbart till stånd. Först år 1913 uppdrogs åt professorn vid Lunds universitet Albert Ernberg att undersöka, om och under vilka villkor undantag kunde göras från bestämmelsen i 24 § RO. Dessförinnan hade emellertid frågan varit föremål för förnyad uppmärksamhet. I yttrande till det statsrådsprotokoll, som åtföljde Kungl. Maj:ts proposition till 1912 års riksdag angående politisk valrätt och valbarhet för kvinnor, anförde sålunda chefen för justitiedepartementet att det för den samtida utövningen av äkta makars valrätt i mycket stor utsträckning kunde föreligga, om inte absolut hinder, så dock avsevärda svårigheter med hänsyn till andra nödiga förrättningar. Särskilt skulle det i många fall möta den största svårighet för hustrun att vid samma tid som mannen avlägsna sig från hemmet och lämna vården av hushåll och barn för att utöva sin valrätt. Detta kunde medföra faktiskt hinder för äkta makar att utöva sin rösträtt. Särskilda åtgärder måste vidtas för att undanröja denna olägenhet. Under hänvisning till den år 1908 begärda utredningen och under påpekande att visst samband fanns mellan frågorna i de båda fallen, förklarade departementschefen, att förslag till åtgärder för att underlätta makars röstning skulle framläggas inom sådan tid att ärendet kunde förekomma till avgörande samtidigt med föreslagna bestämmelser om politisk rösträtt för kvinnor.¹⁰

Under åren efter 1912 blev frågan om röstning utan personlig inställelse be-

⁶ 1903:II:28 och 1906:II: 135.

⁷ KU 1903:2 och 1906:7.

⁸ KU 1908: 2.

⁹ Rskr 1908: 137.

¹⁰ Prop. 1912:110. Där i föreslogs införandet av rösträtt för kvinnor, dock att gift kvinnas rösträtt gjordes villkorad av att mannen fullgjort sina skyldigheter gentemot stat och kommun. Till följd av första kammarens motstånd kom de föreslagna ändringarna ej till stånd.

rörd i åtskilliga propositioner, interpellationer och motioner i sammanhang med — förutom frågan om politisk rösträtt för kvinnor — spörsmålen om fullmaktströstningens avskaffande och införande av röstpikt vid de kommunala valen.¹¹ Några omedelbara resultat uppnåddes dock inte.

Valsedelsförsändelseinstitutet (1918—1933)

Den Ernbergiska utredningen avlämnades 1918. Efter behandling inom justitiedepartementet framlade Kungl. Maj:t i proposition¹² på grundval därav förslag till ny lydelse av 24 § RO ävensom förslag till ny lag om rätt för väljare att utan inställelse inför valförrättare avge valsedel vid val till andra kammaren. Enligt lagförslaget skulle väljare, om hinder mötte för hans personliga inställelse på grund av nödvändigt uppehåll utom valdistriktet antingen till följd av militärtjänst eller på grund av sådant yrke eller allmän tjänst, som regelmässigt medförde vistelse utom distriktet, äga rätt att insända valsedeln till den myndighet, som hade att verkställa sammanräkningen i den valkrets väljaren tillhörde. Röstavgivandet skulle få börja tidigast den 1 september och omgavs av stränga formföreskrifter. — Därjämte stadgades rätt för röstberättigad man eller kvinna att avge röstsedel genom andra maken. Sådan valsedelsförsändelse fick anordnas tidigast åtta dagar före valet.¹³ I sitt yttrande till statsrådsprotokollet anförde departementschefen till utvecklande av grunderna för förslaget bl. a., att man inte torde kunna bestrida det principiellt riktiga i kravet på rätt för vissa grupper av väljare att rösta utan personlig inställelse. Lagstiftaren torde vara förpliktad att tillse om inte undantag kunde göras från kravet på personlig inställelse, för att på så sätt häva den mot-

sägelse mellan den medgivna rätten att rösta och möjligheten att utöva denna rätt som det undantagslösa kravet på personlig inställelse faktiskt innebar. Enligt departementschefen kunde man använda sig av fyra olika utvägar för att komma till rätta med problemet. Ett sätt var att låta den röstberättigade avge sin röst vid valförrättning i annat valdistrikt än det egna. Emellertid ansåg departementschefen denna utväg vara ganska ineffektiv bl. a. av det skälet, att det ofta inte låg så enkelt till att den valman som var förhindrad att närvara vid valförrättningen i hemorten var oförhindrad att delta i valet på annan ort. — Ett annat sätt var att tillåta röstsedelns avgivande inför valförrättaren vid annat tillfälle än den egentliga valförrättningen. Även om fördelar var förknippade härmed pekade departementschefen bl. a. på att valförrättare och valnämnd vid denna ordning skulle komma att på visst sätt fungera permanent under en given tid eller från ett fixerat datum och intill själva valförrättningens slut. Fördelarna med denna ordning skulle istället bättre uppnås och vissa av nackdelarna undvikas genom att väljaren istället fick insända sin röstsedel. — Ytterligare ett sätt att komma förbi svårigheterna vid röstning utan personlig inställelse låg i att tillåta röstning genom fullmakt. Denna lösning borde emellertid, enligt departementschefen, avgjort träda tillbaka för någon från principiella och praktiska synpunkter mera tillfredsställande lösning. Full-

¹¹ Se t. ex. 1914:I:87 och II:227 och 1917:I:130 och II:408.

¹² Prop. 1919:354.

¹³ 1919 hade föreslagits att även kvinnorna skulle tillerkännas rösträtt och valbarhet på samma betingelser som gällde för männen. Riksdagen hade godtagit förslaget och som vilande antagit därav betingade ändringar i grundlagarna (se prop. 1919:358, S¹U 1919:1 o. rskr 1919:268). — De vilande grundändringarna antogs slutligt 1921 (rskr 1921:21).

maktsröstning sådan som den som förekom vid kommunala val inbjöd nämligen till missbruk och innebar allvarliga risker för att valhemligheten skulle kunna äventyras. Det framstod — enligt departementschefen — såsom ytterligt vanskligt, för att inte säga omöjligt, att ordna en fullmaktsröstning på ett annat sätt än det som tillämpades vid de kommunala valen. — Den mest tilltalande röstningsformen erbjöd, ansåg departementschefen, metoden med insändande av valsedel, en »röstning genom brev». Departementschefen anförde härtill:

— Detta röstningssätt, vilket jag ämnar föreslå till införande, torde, bland former för röstning utan personlig inställelse vid valförrättning i det egna valdistriktet, avgiva det bästa garantierna såväl för effektivitet och praktisk användbarhet över huvud som för tillgodoseende av de valrättsliga principerna om valhemlighet och röstningens personliga karaktär i inre mening.—

Departementschefen sade sig visserligen vara medveten om att vissa betänkligheter kunde anföras mot en sådan ordning — förfalskningsrisken kunde inte nonchaleras och valmannen kunde lätteligen utsättas för otillbörliga påtryckningar — men ansåg det valtekniskt möjligt att så utforma bestämmelserna att berörda risker förebyggdes. Detta kunde främst ske genom att inskränka reformens räckvidd till att omfatta fall som framför andra påkallade uppmärksamhet. Längre fram i sitt yttrande betonade departementschefen, att röstning utan personlig inställelse skulle vara ett *undantag*. Vid fixerande av undantagets räckvidd kunde man tänka sig två möjligheter: antingen skulle som »tillbörlig uteblivningsgrund» sättas *laga förfall* eller också — med snävare begränsning — endast hinder beroende på *yrke eller tjänst*. Vid sin granskning av dessa möjligheter fann sig departementschefen böra förorda den senare,

enär den förra innebar höggradiga vanskligheter såväl med hänsyn till den närmare utformningen av begreppet »laga förfall» som med hänsyn till svårigheterna att avgöra om ett av valmannen åberopat hinder föll in under det så utformade begreppet. Efter närmare analys av det förordade alternativet föreslog departementschefen, att rätt att insända valsedel skulle tillkomma väljare, som var förhindrade att inställa sig vid valtillfället på grund av nödvändigt uppehåll utom valdistriktet för utövande antingen av militärtjänst eller av sådant yrke eller sådan allmän tjänst, som regelmässigt medförde vistelse utom distriktet. — Vidare föreslog departementschefen, att äkta makar skulle tillerkännas rätt avge valsedel för varandra, under förutsättning att den make, som avgav valsedeln, själv var röstberättigad. Valsedelsförsändelse genom äkta make skulle få anordnas tidigast åtta dagar före valet. Valsedelsförsändelse genom make skulle adresseras till valförrättaren i det distrikt väljaren vid tiden för valet tillhörde; övriga försändelser skulle insändas till och vara länsstyrelsen till handa, när sammanräkningen skulle påbörjas.

De föreslagna bestämmelserna om rätt att avgiva valsedel utan inställelse inför valförrättare föreslogs införda i en specialförfattning vid sidan av vallagen. I grundlagarna och i vallagen skulle då endast mindre ändringar bli erforderliga.

Propositionen, liksom i anledning av denna väckta motioner,¹⁴ hänvisades av riksdagen till behandling i första särskilda utskottet. I sitt utlåtande¹⁵ uttalade utskottet till en början att de närmare bestämmelserna om röstning utan personlig inställelse borde tas upp i vallagen och inte i särskild lag. I fråga om

¹⁴ Se härom nedan.

¹⁵ S:U 1919:1.

räckvidden av den föreslagna lagstiftningen fann utskottet att företrädere borde ges åt lösningen att medge lättnad endast åt vissa uppräknade yrkes- och tjänstegrupper. Utskottet fann det vidare olämpligt att, såsom propositionen i princip medgav, vasedelsförsändelse skulle kunna anordnas *efter* valdagen och förordade för sin del, att i lagen uttryckligen bestämdes att sådan försändelse ej fick anordnas senare än valdagen. Utskottet ville å andra sidan flytta tillbaka begynnelsepunkten för sådan röstning till den 20 augusti. Vidare ansåg utskottet att vasedelförsändelse genom ena maken borde få anordnas tidigast fjorton dagar före valet.

Riksdagen följde i allt utskottet. De föreslagna ändringarna i 24 § RO antogs som vilande. Vad beträffar ändringarna i vallagen fann riksdagen beslut omedelbart böra fattas.¹⁶

Den vilande ändringen av 24 § RO blev slutligt antagen år 1921.¹⁷ Den nya vallagen utfärdades år 1920 och trädde i kraft år 1921.

I anledning av 1919 års proposition hade i riksdagen väckts ett flertal motioner, vilkas syfte var att utvidga vasedelsförsändelseinstitutets användningsområde. Sålunda hade föreslagits att *sjuka* o. a., som på grund av kroppsligt hinder hade svårigheter att infinna sig personligen vid valtillfället, skulle få begagna vasedelsförsändelse.¹⁸ Särskilda utskottet ställde sig avvisande till motionerna främst när det inte syntes möjligt att så utforma reglerna att obehörig påtryckning på dessa väljare skulle kunna undvikas. Denna fråga kom ånyo upp år 1925.¹⁹ KU hänvisade till särskilda utskottets utlåtande 1919 och motionen föranledde ingen riksdagens åtgärd. År 1925 yrkades vidare i en motion²⁰ att de som bodde mer än fem kilometer från vallokalen eller som kunde nå vallokalen allenast sjöledes

skulle få rösta medelst vasedelsförsändelse. KU²¹ avvisade motionen bl. a. av det skälet, att det ansågs betänkligt att utvidga institutets användningsområde, eftersom kassationsprocenten visat sig vara förhållandevis hög bland på detta sätt avgivna röster.

Samma öde mötte två år 1929 väckta motioner,²² vilka avsåg att möjliggöra för studerande vid universitet, högskolor och seminarier samt utanför riket bosatta medborgare att rösta på ifrågasvarande sätt.²³ Som skäl för sitt avslagsyrkande anförde KU, utöver vad år 1925 andragits, att en vidsträckt användning av vasedelsförsändelseinstitutet skulle förringa värdet av de preliminära sammanräkningar, som enligt beslut år 1927²⁴ skulle verkställas på valdagen och sålunda åter framskjuta tidpunkten för valresultatets överblickande.

För de kommunala valens vidkommande infördes i samband med fullmaktsröstningens avskaffande år 1920 motsvarande rätt att använda vasedelsförsändelse som gällde för riksdagsvalens del genom lagen den 30 juni 1920 om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva vasedel vid vissa kommunala val. Reglerna härom kom sedermera att inflyta i

¹⁶ Rskr 1919:268.

¹⁷ Rskr 1921:21.

¹⁸ Se t. ex. 1919:I:415.

¹⁹ 1925:I:86, 87.

²⁰ 1925:II:127.

²¹ KU 1925:12.

²² 1929:II:102, 103.

²³ KU 1929:4. År 1924 hade riksdagen bifallit ett förslag (prop. 1924:19) att göra vasedelsförsändelseinstitutet tillämpligt även på den som tillhör personal vid svensk beskickning eller konsulat samt äkta make till sådan person (KU 1924:6, rskr 1924:46).

²⁴ Prop. 1927:188, KU 1927:17, rskr 1927:150. Jfr. KU 1927:2 ang. åtgärder för ett snabbare offentliggörande av valresultaten vid landstingsval och kommunalfullmäktigeval.

den år 1930 antagna kommunala vallagen (§§ 35—41).²⁵

Röstning i annat valdistrikt och inför särskilda röstmottagare (1934—1941)

Som av det anförda framgått ansågs på många håll valedelsförsändelseinstituttet redan när det infördes ha en alltför begränsad räckvidd och det hävdades att en utvidgning av möjligheterna att rösta utan personlig inställelse var erforderlig. Det förslaget hade därvid framförts att väljare borde beredas möjlighet att avge valedel vid valförrättning i annat valdistrikt än det, där han var uppförd i röstlängden. År 1933 verkställdes inom justitiedepartementet en utredning rörande denna fråga och en promemoria avlämnades samma år.²⁶ I denna berördes i huvudsak endast andrakammarvalen och utredningen utmynnade i förslag att 24 § RO skulle omredigeras samt att ändringar skulle göras främst i VaL men i vissa hänseenden även i KVL. Förslaget vilade på principen att alla som, likgiltigt av vilken anledning, vistades annorstädes än på hemorten på valdagen borde beredas tillfälle att utöva sin rösträtt. Det föreslogs därför att sådan väljare som var förhindrad att utöva rösträtt vid riksdagsval i det egna valdistriktet skulle få avlämna valedel vid valförrättning i annat distrikt. Förutsättning för rätt till sådan röstning skulle vara att väljaren försett sig med ett av vederbörande myndighet utfärdat identitetskort utvisande att väljaren var uppförd i röstlängden. Valedelsförsändelseinstitutet skulle vid denna ordning bli endast subsidiärt i förhållande till röstning i annat valdistrikt. Endast väljare som till följd av yrke eller tjänst var förhindrade att komma tillstädes vid förrättningen i något distrikt, skulle

nämligen få begagna möjligheten att rösta genom valedelsförsändelse.

På grundval av promemorian utarbetades en proposition med förslag till ändringar i 24 § RO.²⁷ Propositionens ändamål var att undanröja det hinder för en reform som låg i RO:s ordalag. I sitt yttrande till statsrådsprotokollet förklarade departementschefen sig visserligen inte utan ytterligare utredning vara beredd att ta bestämd ståndpunkt till förslaget i promemorian men tillade, att en reform i huvudsaklig överensstämmelse därmed syntes principiellt önskvärd.

I sitt utlåtande över propositionen anmärkte KU,²⁸ att de åtgärder som vidtagits för att underlätta röstningen för vissa kategorier väljare knappast kunde anses fylla skäliga anspråk. Att utsträcka valedelsförsändelseinstitutets tillämplighetsområde bedömde utskottet som befämligt inte minst från valsäkerhetens synpunkt. Det kunde snarare ifrågasättas om inte instituttet borde begränsas eller avskaffas för väljare inom landet, om det visade sig tekniskt möjligt att på ett tillfredsställande sätt annorledes underlätta valdeltagandet. Utskottet fortsatte:

— En dylik utväg har antytts i propositionen och närmare utvecklets i promemorian. Den där åsyftade rätten för väljare att avlämna röst vid valförrättning i annat valdistrikt inom riket än det, där han är i röstlängden uppförd, äger den förtjänsten, att det medger upprätthållandet av kravet på personlig inställelse inför valförrättare. Det är vidare icke uteslutet, att den åsyftade rätten för väljare att rösta vid valförrättning utom hemorten skulle kunna komma envar till godo som av anledning som helst valdagen vistas å annan ort inom riket än hemorten, utan att valsäkerheten härigenom äventyrades. Mot den i propositionen antydda vägen för underlättande av valdel-

²⁵ Promemorian finnes fogad som bilaga till prop. 1933: 277 s. 6 ff.

²⁶ Prop. 1930:99, KU 1930:30.

²⁷ Prop. 1933:227.

²⁸ KU 1933:32.

tagandet lärer enligt utskottets mening vägan- de principiella invändningar icke kunna riktas. Tänkbart är emellertid, att hinder av teknisk eller annan art kunna förefinnas för införande av bestämmelser i angiven i riktning. —

Utskottet ansåg det därför behövt med en fortsatt utredning i ämnet, vilken inte borde begränsas till andrakammar- valen. Vid sådant förhållande fann utskottet det vara fördelaktigast att där- efter i ett sammanhang få ta ställning till frågan om erforderliga ändringar i grundlag och vallag. Riksdagen delade utskottets mening och begärde i skri- velse förnyad utredning.²⁹

Tillkallade sakkunniga avlämnade år 1934 en promemoria »med utredning rörande åtgärder till underlättande av valdeltagandet.»³⁰ I promemorian före- slogs *dels* en omformulering av 24 § RO *dels* ock ändringar i Vall. Ändring- arna i Vall gick ut på att valberättigad som på grund av vistelse på annan ort var förhindrad utöva sin rösträtt i det egna valdistriktet skulle få avlämna val- sedel vid valförrättning i *annat* distrikt eller — om val inte samtidigt ägde rum i hela riket — i annat valdistrikt inom samma valkrets. Vidare skulle väljare, som med skäl kunde antas vistas utom riket på valdagen eller som tillhörde vissa yrkesgrupper och inte kunde kom- ma tillstädes vid valförrättning, få av- lämna sin röstsedel *före* valdagen. Så- dan förtidsröstning skulle inom riket få ske inför röstmottagare förordnad av magistraten eller, i stad utan magi- strat, av valnämnden och utom riket på svensk beskickning eller svenskt konsulat. Röstmottagning skulle äga rum fr. o. m. trettionde dagen före valet och — inom riket — t. o. m. dagen före valdagen, då valkuverten omedelbart skulle sändas till vederbörande läns- styrelse; utom riket fick röstmottagning- en pågå så länge att kuverten kunde beräknas vara överståthållarämbetet till-

handa sist dagen efter valdagen. Vid röstning i annat distrikt än det egna skulle mottagna valkuvert inläggas i särskilda ytterkuvert och efter förätt- ningens slut sändas till länsstyrelsen i det län, där röstmottagningen ägt rum. Ytterkuvertet som innehöll valkuvert från väljare utom länet skulle översän- das till den länsstyrelse, som skulle verkställa sammanräkningen för den val- krets ifrågavarande väljare tillhörde. — Samtliga nu behandlade former av röstning förutsatte att väljaren försett sig med ett röstlängdsutdrag.

I anledning av riksdagens skrivelse upptog de sakkunniga vidare till be- handling frågan om inte samma ord- ning med röstning i annat valdistrikt borde införas även vid de kommunala valen. De sakkunniga uttalade härtill att det väl var tekniskt möjligt att tillämpa det av dem för riksdagsvalens vidkom- mande föreslagna systemet vid samt- liga val. Emellertid borde, enligt de sakkunnigas mening, förslag i detta hänseende inte föreläggas 1934 års riks- dag, främst enär det framstod som olämpligt att förrätta 1934 års kom- munalval enligt ett nytt system medan det därefter — år 1936 — följande va- let till andra kammaren skulle förrät- tas efter de äldre reglerna. Under alla omständigheter borde därför ett nytt system inte vinna tillämpning förrän vid 1938 års kommunalval.

I proposition till 1934 års riksdag³¹ anslöt sig departementschefen till de sakkunnigas förslag och hänvisade till 1933 års proposition samt uttalade vi- dare:

— Det förslag de sakkunniga framlagt — — — synes väl ägnat att så långt lämpligen kan ske underlätta deltagandet i dessa val utan

²⁹ Rskr 1933:251.

³⁰ Promemorian finnes fogad som bilaga till prop. 1934:216 s. 21 ff.

³¹ Prop. 1934:216.

att därigenom valsäkerheten minskar. — De olägenheter, som kunna uppkomma vid de föreslagna bestämmelsernas tillämpning — jag avser här närmast att resultatet av den preliminära sammanräkningen i valdistrikten skulle bliva något osäkrare än vad nu är förhållandet samt att den definitiva sammanräkningen skulle något försenas — lärer i förhållande till de fördelar som skulle vinnas icke vara av avgörande betydelse. —

Mot tanken att avskaffa vasedelsförsändelseinstitutet för vissa yrkes- och tjänstemän och ersätta det med möjligheten att före valet avlämna röstsedel kunde, enligt departementschefen, inte några bärande skäl anföras; institutet hade inte alls uppfyllt de anspråk som man vid dess tillkomst ställde på det. Det hade också fått en synnerligen ringa praktisk betydelse. Genom den föreslagna metoden skulle valdeltagandet underlättas för många som enligt den äldre ordningen på grund av vistelse utom riket på valdagen inte var i tillfälle att delta i valet. — Vad angick de kommunala valen fann departementschefen att frågan om underlåtande av deltagande i dessa t. v. borde anstå och göras till föremål för ytterligare överväganden. Departementschefen anslöt sig således i allt till de sakkunnigas förslag.

Sedan KU — med vissa mindre justeringar ägnade att skapa större garantier mot obehörigt uttag av röstlängdsutdrag — tillstyrkt bifall till propositionen, antog riksdagen dels det framlagda grundlagsförslaget som vilande dels ock — under förutsättning att ändringen i RO blev beslutad — det av KU justerade förslaget till ändringar i ValL.³²

I den sålunda villkorligt antagna lagen om ändringar i ValL infördes år 1935 den ändringen att röstmottagningen inte fick börja tidigare än adertonde dagen före valet. Ändringen betingades av detta år beslutade bestämmelser om

införande i ValL av skydd för väljarbeteckningar som förutsatte anmälningar av kandidater och kartellbeteckningar till länsstyrelsen. Sista dagen för sådana anmälningar bestämdes till tjugofemte dagen före valdagen, dock fick ändringar göras under fem dagar därefter. Efter utgången av denna tid skulle länsstyrelsen utfärda kungörelse om valet.³³

Den sedan år 1934 vilande ändringen av 24 § RO antogs slutligt år 1937.³⁴ Kungl. Maj:t utfärdade därefter dels kungörelse angående ändringar i grundlag dels ock lag om vissa ändringar i vissa delar av ValL.³⁵

De år 1940 av tidsläget föranledda stora militärinkallelserna gjorde att departementschefen fann det erforderligt att genom ändringar i ValL söka underlätta för de inkallade att delta i val. Han föreslog i proposition till 1940 års riksdag att röstmottagningen skulle, i den mån Kungl. Maj:t bestämde, få anordnas förutom i städer även på landsbygden inför röstmottagare, som förordnades av länsstyrelsen.³⁶ Propositionen godtog av riksdagen.³⁷

Frågan om att åstadkomma likhet mellan riksdags- och kommunalvalen i vad gällde röstning utan personlig inställelse togs ånyo upp i riksdagen i en motion år 1939.³⁸ Någon riksdagens åtgärd föranledde dock inte denna motion, sedan KU uttalat³⁹ att Kungl. Maj:ts uppmärksamhet redan var fäst på frågan. I sitt nyssnämnda utlåtande 1940: 10 erinrade KU om vad sålunda år 1939 uttalats och tillade, att utskottet

³² KU 1934:16; rskr 1934:256.

³³ Prop. 1935:139, KU 1935:11 och rskr 1935:196.

³⁴ KU 1937:1, rskr 1937:18.

³⁵ SFS 1937:40, 41.

³⁶ Prop. 1940:129.

³⁷ KU 1940:10, rskr 1940:160.

³⁸ 1939:II:186.

³⁹ KU 1939:3.

förväntade att en utredning av frågan skulle igångsättas inom en snar framtid.

Poströstningens införande

I anledning av tre vid 1941 års riksdag väckta motioner hemställde KU att riksdagen ville anhålla om förnyad utredning av frågan, om och i vad mån deltagande i kommunala val kunde underlättas på liknande sätt som beträffande andrakammarvalen. Riksdagen följde utskottet och avlät den önskade skrivelsen.⁴⁰

De sakkunniga som tillkallades i anledning av denna riksdagens skrivelse avgav sitt *betänkande år 1941*.⁴¹ I detta diskuterades frågan om möjligheten och lämpligheten av att vid kommunalval tillämpa de för riksdagsvalen gällande bestämmelserna om röstning i främmande valdistrikt och röstning före valdagen. De sakkunniga fann att vissa olägenheter skulle uppkomma med en dylik ordning, olägenheter som främst betingades av att val av landstingsmän och kommunal- eller stadsfullmäktige inte ägde rum samtidigt i hela riket. De sakkunniga uttalade vidare att »de vid val till andra kammaren gällande instituten — — — måste anses invecklade och deras tillämpning medför ett avsevärt arbete för valförrättare och myndigheter, som hava att taga befattning med valen». Trots att det måste anses önskvärt att samma röstningsmetoder tillämpas vid samtliga val, ansåg de sakkunniga sig inte kunna förorda att institutet »röstning i främmande distrikt» infördes för de kommunala valens del. En utvidgning av rätten att använda valedelsförsändelse ansågs inte heller kunna förordas. Om nämligen rätten skulle utsträckas till alla som kunde vara förhindrade att på valdagen utöva sin rösträtt vid valförrättning, skulle detta kunna medföra att ett mycket stort

antal personer skulle begagna sig av denna rätt. Valdagen skulle till följd därav kunna förlora sin karaktär av valdag, vilket skulle kunna medföra att intresset för valen minskades. Därjämte skulle resultatet av de preliminära sammanräkningarna blir mindre tillförlitligt. Valedelsförsändelseinstitutet innebär ej tillräcklig säkerhet för bevarandet av valhemligheten. På grund härav och då det var tekniskt invecklat borde det — enligt de sakkunnigas mening — avskaffas även för de kommunala valens vidkommande. Efter diskussion av möjliga utvägar för att uppnå det önskade syftet att underlätta deltagandet i kommunala val stannade de sakkunniga för följande. Röstning före valdagen skulle få ske i samma omfattning som vid riksdagsval. Röstningen skulle dock ske inom riket på fast postanstalt och utom riket på svensk beskickning eller konsulat. Sådan röstning skulle få äga rum fr. o. m. adertonde dagen före valdagen och — inom riket — t. o. m. valdagen samt utom riket intill dess avgivna röstsedlar skulle insändas till överståthållarämbetet, vilket skulle ske i så god tid att de kunde beräknas vara ÖÄ till handa sist dagen efter valdagen. — Personer som på valdagen inte vistades i sitt eget valdistrikt skulle erhålla möjlighet att på den dagen rösta på fast postanstalt inom riket. Det skulle åligga röstmottagare att översända ytterkuverten med däri inneslutna valedlar till den myndighet som skulle verkställa sammanräkningen, dvs. länsstyrelsen i det län där väljaren var mantalsskriven.

I motiveringen för sitt förslag uttalade de sakkunniga vidare:

— Eftersom ytterkuverten, i vad avser röstning inom riket skulle befordras direkt till de röstsammanräknade myndigheterna, skulle

⁴⁰ 1941:I:48 o. II:71, 166; KU 1941:10, rskr 1941:128.

⁴¹ SOU 1941:28.

tidsödande fördelningsförrättningar hos länsstyrelserna undvikas. I fråga om kuvert, som inkommit från utlandet, skulle överståhållarämbetet endast hava att, utan företagande av särskild förrättning, vidarebefodra dessa till vederbörande myndigheter. De slutliga röstsammanräkningarna skulle kunna påbörjas tidigare än vad fallet skulle vara om fördelningsförrättningar först måste äga rum. Sammanräkningarna skulle visserligen taga något längre tid i anspråk än vad för närvarande är förhållandet vid kommunalval men däremot icke i stort sett längre tid än vad fallet skulle vara, om de vid andrakammarvalen gällande instituten skulle tillämpas. Vidare skulle slutlig sammanräkning — i likhet med vad förhållandet skulle vara vid ett införande av nyssnämnda institut — icke kunna äga rum omedelbart efter röstningens avslutade och icke heller så snart efter valet som i vissa fall för närvarande är möjligt. —⁴²

De sakkunniga anmärkte därjämte att en undersökning huruvida de föreslagna röstningsmetoderna skulle kunna tillämpas även vid val till andra kammaren gett vid handen, att detta lät sig göras.

I proposition till 1942 års riksdag⁴³ anslöt sig departementschefen till de sakkunnigas mening med det undantaget, att han inte fann sig kunna biträda förslaget att preliminär sammanräkning skulle ske vid *samtliga* kommunala val. Enligt hans mening borde landstingsvalet ge fullt tillräcklig vägledning för bedömandet av stadsfullmäktigevalet som inte var av samma politiska intresse. Härtill kom att en preliminär sammanräkning av två val skulle vara betungande och medföra försening av valförrättningarnas avslutande. Enligt propositionen skulle det alltså inte föreligga någon skyldighet för valförrättarna att företa preliminär sammanräkning vid val av fullmäktige i stad, som deltar i landsting eller val av kyrkofullmäktige för stadsförsamling, kyrklig samfällighet i stad eller skoldistrikt. Huruvida sådan sammanräkning skulle ske borde magistrat eller valnämnd i staden besluta om. Departementschefen

uttalade vidare, att »sedan det nya systemet tillämpats vid årets kommunalval, synes med ledning av därvid vunna erfarenheter frågan om införandet av samma system vid val till riksdagens andra kammare böra övervägas».

Propositionen föranledde inga erinringar från KU:s sida och bifölls av riksdagen.⁴⁴

Sedan yttranden inhämtats från ett flertal myndigheter angående erfarenheterna av poströstningen vid 1942 års kommunalval för att utröna om det bedömdes lämpligt att införa motsvarande bestämmelser vid andrakammarvalen och det i dessa yttranden nära nog undantagslöst tillstyrkts att så skedde, tillkallades en sakkunnig för att närmare utreda denna fråga. I en därefter utarbetad *promemoria* hänvisade den sakkunnige till att den vid kommunala val tillämpade ordningen — i förhållande till vad som gällde vid andrakammarvalen — var förbunden med betydande fördelar och påpekade det önskvärda i att samma röstningsmetoder användes vid olika val. Den sakkunnige föreslog därför att den vid kommunalval införda möjligheten att rösta på postanstalt, beskickning och konsulat skulle tillämpas även andrakammarvalen.⁴⁵ Vidare diskuterades i promemorian vissa såväl i riksdagen som under remissbehandlingen framförda förslag till ändringar i förfarandet, nämligen dels den tanken att alla som inte hade tillfälle att delta

⁴² Sammanräkning skulle — enligt de sakkunnigas förslag — påbörjas tidigast åttonde dagen efter valdagen. Vid bestämmande av denna tidsfrist hade man tagit hänsyn till den tid som skulle åtgå innan alla ytterkuvert inkommit från samtliga postanstalter (beräknad till fem dagar) och vidare beaktat möjligen förekommande förseningar (s. 37). Preliminär sammanräkning föreslogs vidare skola äga rum vid samtliga kommunala val (s. 39).

⁴³ Prop. 1942:98.

⁴⁴ KU 1942:5; rskr 1942:120.

⁴⁵ Promemorian finnes fogad som bilaga till prop. 1944:10.

i valet i det egna distriktet skulle tillåtas få rösta före valdagen dels ock ett förslag att slopa kravet på att väljaren vid poströstning skulle inneha röstlängdsutdrag.⁴⁶ Den sakkunnige ställde sig emellertid avvisande till båda dessa förslag.

Departementschefen var i alla stycken ense med den sakkunnige och föreslog i proposition till 1944 års riksdag⁴⁷ de ändringar i VaL som förordats av den sakkunnige.

I sitt utlåtande tillstyrkte KU⁴⁸ bifall till propositionen endast med någon förlängning av den tid varunder postanstalt skulle vara öppen. Utskottet tillade emellertid.

— Den omständigheten att utskottet ——— tillstyrker det i propositionen framlagda lagförslaget innebär ej, att utskottet betraktar den för de kommunala valen redan införda och nu jämväl för valen till andra kammaren förordade röstningsmetoden såsom en slutgiltig ösning på frågan, om det eller de lämpligaste sätten för underlättande av de röstberättigades deltagande i allmänna val. —

Utskottet fann det därför angeläget att genom en allsidigt sammansatt utredning undersöka frågan om det föreslagna röstningssystemet inte kunde än ytterligare förenklas.

Riksdagen⁴⁹ anslöt sig i alla delar till utskottet och samma år (1944) tillkallades sakkunniga med främsta uppgift att »undersöka om ej förfaringssättet kan ytterligare förenklas samt göras mera smidigt och lättillgängligt för de röstberättigade». I sitt 1945 *avgivna betänkande*⁵⁰ diskuterade de sakkunniga — i det hänseende som nu närmast är av intresse — frågan om avskaffande av kravet på att väljare som ville rösta på postanstalt skulle inneha röstlängdsutdrag. I beaktande av de förslag som år 1944 framlagts av folkbokföringskommittén,⁵¹ innebärande införandet av ett system med s. k. medborgarkort, ansåg sig de sakkunniga — trots att röst-

längdsutdraget från vissa synpunkter ansågs vara att föredraga — likväl kunna förordna en övergång till användandet av medborgarkort i stället för röstlängdsutdrag, främst för att tillmötesgå framställda krav på att valdeltagandet skulle underlättas. En förutsättning var dock att medborgarkortet skulle komma att innehålla vissa, av de sakkunniga angivna uppgifter. Vidare upptog de sakkunniga till granskning frågan om rätt för sjuka personer att rösta utan personlig inställelse. Betänkandet innehöll i denna del förslag om att den som vårdades på sjukvårdsanstalt, där postanstalt fanns inrättad, skulle äga rätt att på valdagen rösta på postanstalten, oavsett om sjukvårdsanstalten var belägen på den ort där den vårdade var uppförd i röstlängden.

Departementschefen upptog de sakkunnigas förslag i proposition till 1948 års riksdag. Utskottet och riksdagen godkände i alla delar det framlagda förslaget.⁵²

Trots de förbättringar som sålunda vidtagits i vallagarna i syfte att underlätta medborgarnas deltagande i val, rådde på flera håll den uppfattningen att åtskilliga hinder ännu kvarstod, som försvarade eller hindrade rösträttens fullgörande för olika medborgargrupper. I motion till 1949 års riksdag (II: 161) föreslogs att riksdagen skulle begära en utredning i syfte att undanröja de hinder härutinnan som valordningen ansågs inrymma för vissa väljarkategorier, främst sjuka och väljare utom riket. I motionen uttalades vidare att de-

⁴⁶ Jfr 1943:II:153 o. KU 1943:10 samt 1942:I:203 o. II:271.

⁴⁷ Prop. 1944:20.

⁴⁸ KU 1944:2.

⁴⁹ Rskr 1944:61.

⁵⁰ SOU 1945:64.

⁵¹ SOU 1944:52.

⁵² Prop. 1948:104; KU 1948:18; rskr 1948:123. Se även 1947:I:117 o. II:90 samt KU 1947:8.

lade meningar framkommit om vad som menades med begreppet »annan ort» i 70 § ValL och det ifrågasattes om inte — främst med hänsyn till de avlägset boende — en uppmjukning borde ske i fråga om rätten att rösta på postanstalt.

KU (utl. nr 22) fann att de ifrågasatta ändringarna skulle stöta på alltför stora tekniska svårigheter, i den mån de över huvud taget kunde anses motsvaras av något praktiskt behov. Till begreppet »annan ort» anförde utskottet att vid den tolkning postverket givit åt begreppet — eller att med ort förstått samhälle med tätare bebyggelse jämte landsbygden närmast omkring — hänsyn tagits till avlägset boende väljares intresse i den utsträckning som kunde bedömas lämplig. Utskottet avstyrkte alltså bifall till motionen och riksdagen följde utskottet.

I motioner till 1953 års riksdag (I: 199 och II: 255) anfördes, att postanstalterna inte var idealiska som röstmot-tagare, åtminstone inte med den dåvarande begränsningen av den tid, under vilken de hölls öppna på valdagen. I syfte att förbättra väljarnas möjligheter att utöva rösträtten föreslogs att väljare, som uppehöll sig på annan ort på valdagen, skulle få avlämna valsedels hos valnämnden på den orten.

Utskottet (utl. nr 6) erinrade om att en röstningsmetod, som i många avseenden liknade den som motionärerna förordat, tillämpats vid 1940 års andrakammarval. Erfarenheterna av det senare införda poströstningsinstitutet gav vid handen att detta inte lett till de i motionerna angivna konsekvenserna. Utskottet fann sig därför inte kunna tillstyrka motionerna. Riksdagen följde utskottet och avtog motionerna.

År 1955 tillkallades en sakkunnig med uppdrag att verkställa teknisk översyn av bestämmelserna rörande allmänna val. Utredningen, som antog namnet

1955 års valutredning, framlade samma år ett delbetänkande som bl. a. behandlade valedelsförsändelse genom äkta make och röstmottagning på beskickningar och konsulat. I förstnämnda hänseende föreslogs ett avskaffande av kravet att make, som överlämnade andra makens valedelsförsändelse, själv skulle vara röstberättigad (24 § RO). I det senare hänseendet föreslogs att på beskickning eller konsulat mottagna röster skulle översändas till överståthållarämbetet i så god tid, att de kunde beräknas vara ÖÅ tillhanda sist den fjärde dagen efter valdagen. Detta skulle innebära att på många platser röstning skulle kunna ske ända fram till valdagen.

I proposition till 1956 års riksdag⁵³ föreslog departementschefen ett genomförande av utredningens förslag. KU tillstyrkte med vissa smärre justeringar propositionen och riksdagen antog dels grundlagsändringsförslaget som vilande dels ock förslagen till ändringar i vallagarna⁵⁴ sådana dessa utformats av utskottet.

På förslag av 1955 års valutredning avskaffades år 1960 för andrakammarvalens vidkommande röstlängdsutdragen vid röstning inför särskild röstmottagare och ersattes med de s. k. röstkortet, vars utsändande från att ha varit beroende av valnämndens eller magistratens eget gottfinnande skulle göras obligatoriskt. Vid utskottsbehandlingen av propositionen i ämnet uttalades att fördelarna med förslaget — bl. a. valdeltagande skulle därigenom främjas — var så betydande att de mer än väl uppvägs av olägenheterna med detsamma.⁵⁵

⁵³ Prop. 1956:166.

⁵⁴ KU 1956:11, rskr 1956:274. — Grundlagsändringsförslaget antogs slutligt 1957; KU 1957:10, rskr 1957:284.

⁵⁵ Prop. 1960:103, KU 1960:12; rskr 1960:154.

Anledningen till att reformen inte kom att omfatta även de kommunala valen var följande. Genom beslut år 1951 hade poststyrelsen bestämt att postanstalterna från och med den 15 juni detta år i allmänhet inte längre skulle vara öppna på sön- och helgdagar. Med hänsyn till vallagarnas bestämmelser var postanstalterna alltjämt skyldiga att hålla öppet för röstmottagning de sön- och helgdagar då val ägde rum. I skrivelse till Kungl. Maj:t nyssnämnda år anförde poststyrelsen, att det visserligen var befogat, att postanstalterna även i fortsättningen hölls öppna för allmänheten för enbart röstmottagning då val till andra kammaren och allmänna kommunalval ägde rum. När fråga var om särskilda kommunalval eller sådana särskilda val, som omnämns i 89 § ValL, ansåg styrelsen en ändring erforderlig med hänsyn till de kostnader och de svårigheter för postverket som var förenade med ett extra öppethållande av postanstalterna på valdagar. I avbidan på begärd ändrings införande och i syfte att nedbringa kostnaderna för de särskilda valen förfor styrelsen så att den vid dessa val efter samråd med inrikesdepartementet höll endast vissa postanstalter öppna på valdagen. Från utfärdarna av röstlängdsutdrag inhämtade styrelsen uppgift om till vilka väljare röstlängdsutdrag utfärdats, varefter styrelsen tog kontakt med dessa väljare och erhöll upplysning var dessa avsett att avlämna sin röstsedel. På valdagen hölls endast de postanstalter öppna där någon väljare sagt sig vilja poströsta. Om systemet med röstkort infördes även vid kommunala val, fanns inte någon möjlighet att i förväg få kännedom om vilka som ämnade rösta på postanstalt, om inte särskilda åtgärder vidtogs. Det ansågs därför nödvändigt att närmare överväga frågan om poströstningen innan ställning togs till

fråga om införande av röstkort vid kommunala val.

Nämnda problem togs upp till behandling av 1955 års valutredning i ett den 15 december 1960 avgivet betänkande. Däri uttalades att en strikt tillämpning av reglerna om postanstalternas öppethållande på valdagar vid varje särskilt kommunalval skulle medföra orimliga konsekvenser. Att hålla samtliga landets postanstalter öppna endast för att bereda ett relativt litet antal poströstande väljare möjlighet att avlämna sina röstsedlar var alltför betungande och kostsamt. Utredningen framhöll att den vid vissa särskilda kommunalval tillämpade ordningen — eller att poströstning endast fick äga rum vid vissa enstaka postanstalter — inte kunde tillämpas om röstlängdsutdragen ersattes med röstkort. Om man ville ersätta röstlängdsutdragen med röstkort — och starka skäl talade för en sådan reform — blev det nödvändigt att åstadkomma en mera definitiv lösning av frågan om poströstningen vid enstaka kommunalval. Utredningen ansåg för sin del att den mest ändamålsenliga lösningen av frågan var att tidpunkten för poströstningen vid mindre kommunalval flyttades *från* valdagen *till* den närmast helgfria dagen före denna dag. Om denna ordning genomfördes förelåg inte något hinder att införa systemet med röstkort även vid kommunalvalen. Utredningen uttalade att den föreslagna ordningen inte var förenad med annan olägenhet än att den möjligen kunde tänkas medföra ett ökat utnyttjande av poströstningsförfarandet. Risker för missbruk ansåg dock utredningen inte vara större än i övriga fall, då rätten att rösta i särskild ordning gjorts beroende av någon omständighet vars förhandenvaro inte kunde — eller inte behövde — styrkas på annat sätt än genom väljarens försäk-

ran. Risken för missbruk utgjorde därför enligt utredningen inte något avgörande hinder mot att genomföra den ifrågavarande ändringen.

Utredningens förslag fick ett gynnsamt mottagande bland remissinstanserna och lades också till grund för proposition till 1961 års riksdag.⁵⁶ KU⁵⁷ hade inga erinringar att göra och riksdagen följde utskottet. De sålunda beslutade ändringarna trädde i kraft den 1 januari 1962.⁵⁸

I betänkande år 1961 angående vissa frågor rörande allmänna val⁵⁹ föreslog 1955 års valutredning bl. a. *dels* att den tid varunder röstning före valdagen fick äga rum skulle utsträckas från aderton till trettio dagar, *dels* att röstmottagning skulle anordnas ombord på en del svenska fartyg för att bereda de ombordanställda möjlighet att i större utsträckning utnyttja sin rösträtt *dels* ock att personalen på sjukvårdsanstalter, där postanstalt var inrättad, skulle få möjlighet att på valdagen rösta på postanstalten även om sjukvårdsinrättningen låg i vederbörande hemort. I proposition till 1962 års riksdag⁶⁰ tillstyrkte departementschefen genomförande av utredningens förslag, och KU och riksdagen hade inga erinringar att göra mot propositionen.⁶¹

I samband med den år 1963 beslutade domstolsreformen, varigenom bl. a. magistratsinstitutionen avskaffades, företogs vissa ändringar i vallagarna. Till grund för dessa låg valutredningens nysnämnda betänkande och ändringarna innebar att de allmänna valen i varje kommun skulle förberedas och ledas av en för hela kommunen gemensam valnämnd om fem ledamöter, vilkas mandattid skulle vara fyra år och vidare att länsstyrelserna skulle vara sammanräkningsmyndighet för samtliga val. En nödvändig förutsättning för ett genomförande av sistnämnda ordning

ansågs vara att preliminär sammanräkning av rösterna ägde rum vid samtliga kommunala val och bestämmelse härom intogs i lagen.⁶²

Frågan om underlättande för sjuka, invalider och åldringar att delta i allmänna val togs ånyo upp år 1963, då 1955 års valutredning framlade sitt slutbetänkande.⁶³ Där avvisades den tidigare alternativt framlagda lösningen med ambulerande röstmottagare och gavs företräde åt det systemet att väljare, som till följd av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder var oförmögen att inställa sig vid valförrättningen för det valdistrikt där han var uppförd i röstlängden, skulle äga rätt att rösta genom valesedelsförsändelse. Valesedel skulle avlämnas vid förrättningen av barn eller barnbarn eller av fader, moder, syskon eller vårdare, under förutsättning att den som avlämnade valesedeln var över 18 år. Inläggandet av innerkuvertet skulle ske i närvaro av två vittnen, nämligen den som skulle inge sedeln och en utomstående person och väljaren skulle på heder och samvete intyga att sådant förhållande förelåg som berättigade honom att rösta

⁵⁶ Prop. 1961:175.

⁵⁷ KU 1961: 18.

⁵⁸ SFS 1961: 606.

⁵⁹ SOU 1961:20. Tiden för anmälan av kandidater föreslogs skulle utgå den 37:e dagen före valdagen (56 § Vall).

⁶⁰ Prop. 1962:53.

⁶¹ KU 1962:9, Rskr 1962:137.

⁶² Prop. 1963:56; KU 1963:7.

⁶³ SOU 1963:54. I ett 1961 avgivet betänkande (SOU 1961:20) hade utredningen framlagt två alternativa förslag till generell lösning av denna fråga. Betänkandet gjordes till föremål för en vidlyftig remissbehandling. Erinras må vidare om den i vallagarna (60 a § Vall och 26 a § KVL) år 1964 införda föreskriften att väljare som bor avlägset eller isolerat och på valdagen saknar möjlighet att färdas med allmänt samfärdsmedel eller inte utan avsevärd tidspillan kan använda sådant samfärdsmedel för färd till och från vallokalen genom valnämndens försorg bör beredas tillfälle att infinna sig i vallokalen. (Prop. 1964: 59; KU 1964: 11; rskr 1964: 188).

genom valsedelsförsändelse. Sådan försändelse skulle få anordnas tidigast trettio dagar före valet.

Förslaget lades i allt väsentligt till grund för proposition till 1965 års riksdag.⁶⁴ Vid propositionens behandling i KU⁶⁵ uttalades:

— Utskottet har efter ingående överväganden funnit, att de i propositionen framlagda lagförslagen bör anses innefatta en godtagbar lösning av de otvivelaktigt ytterst vanskliga valtekniska frågor, som aktualiserats. — — — Utskottet är emellertid inte berett att nu tillstyrka någon ytterligare utvidgning eller förenkling av bestämmelserna i förhållande till propositionens förslag — — —.

Utskottet betonade det angelägna i att erfarenheterna av det nya valsedelsförsändelseinstitutets tillämpning vid kommande val gjordes till föremål för noggrann uppmärksamhet och anförde:

— Skulle dessa bli mindre gynnsamma än utskottet ansett sig kunna förutsätta, måste en åtstramning av regelsystemet övervägas. Befinnes åter detta fungera på tillfredsställande sätt — — — bör i stället kunna prövas, om den berörda väljarkategoriens rösträttsutövning bör ytterligare underlättas, i första hand genom att möjlighet öppnas även för poströstning med sådan valsedelsförsändelse, som här avses.

Riksdagen antog de föreslagna ändringarna i vallagarna (rskr 1965:353).

I sammanhanget kan erinras om en vid 1965 års riksdag framställd motion⁶⁶ vari hemställdes om en utredning »om sådan ändring i vallagen, att de som röstar på annan ort valdagen kan få avlämna sin valsedel i den vallokal som finns i den ort där den röstande befinner sig.» Under hänvisning till förevarande utredning, avstyrkte KU motionen.⁶⁷

Författningsutredningen antydde i sitt 1963 avlämnade betänkande (VI del 2)⁶⁸ under rubriken »vissa huvudpunkter; lag om val till riksdagen» (FRF 6 kap. 8 §) en reform av poströstningen i det man uttalade:

— I samband med utarbetande av förslag till ny vallag bör undersökas möjligheten att införa en sådan ordning, att samtliga å postanstalt avlämnade valsedlar räknas redan vid den preliminära sammanräkningen, något som måste betecknas som i hög grad önskvärt. En sådan ordning torde förutsätta, att röstningen på postanstalt är avslutad två å tre dagar före andra valdagen⁶⁹, dvs. på fredagen eller lördagen före valet och att poströsterna sändes från postanstalterna direkt till respektive valförrättare. —

II. Tiden för allmänna vals förrättande

I strävandena att underlätta för väljarna att utöva sin rösträtt och främja valdeltagandet har man även använt utvägen att utsträcka tiden för valens förrättande. Liksom på så många andra områden inom valrätten, kom utvecklingen under förhållandevis lång tid att följa olika banor vad angår de kommunala valen å ena och riksdagsvalen å andra sidan.

De kommunala valen

År 1919 framlade Kungl. Maj:t i proposition¹ förslag till lag angående utsträckande till två dagar av vissa valförrättningar under våren 1919. I yttrande till

⁶⁴ Prop. 1965:106. Införandet av möjligheten att för dessa fall begagna valsedelsförsändelse fordrade ändring av § 24 RO. Prop. härom framlades för 1964 års riksdag (nr 140/1964). Efter tillstyrkan av KU (utl. nr 19/1964) antogs grundlagsändringen som vilande. Slutligt beslut härom fattades 1965 (se KU 1965:39).

⁶⁵ KU 1965:40 (SFS 1965:608).

⁶⁶ Mot. 1965:I:356. Cfr. Mot. 1953:I:199 o. II:255 där samma hemställan gjordes. KU avstyrkte (utf. nr 6) och riksdagen följde utskottet.

⁶⁷ KU 1965:32.

⁶⁸ SOU 1963:17 s. 307 ff särskilt 310—311.

⁶⁹ Utredningen hade vidare tänkt sig att riksdagsvalet skulle förrättas å »tredje söndagen i september och den efterföljande måndagen.» Vissa kritiska anmärkningar av mera teknisk natur anfördes under remissbehandlingen mot den sålunda skisserade ordningen, se SOU 1964:38 s. 89—90.

¹ Prop. 1919:76.

förslaget anförde föredragande departementschefen att de ändringar i kommunalförfattningarna som genomförts 1918 skulle komma att medföra en högst betydande ökning av antalet röstande vid de kommunala valen. Det framstod som angeläget att vidta särskilda anordningar för att ge väljarna tillfälle att rösta »utan alltför mycket uppoffring av tid och bekvämlighet.» Utvägen att åstadkomma detta genom att göra mindre valdistrikt var stängd på grund av den korta tid som återstod fram till valen. Däremot fanns möjligheten att utsträcka valförrättningen till mer än en dag. För valdistrikt, vars invånarantal översteg 3 000, borde föreskrivas, att landstings- och kommunalfullmäktigvalen skulle hållas under mer än en dag; för mindre distrikt borde en sådan föreskrift göras fakultativ.

KU² delade i allt väsentligt de synpunkter som förts fram i propositionen. Utskottet uttalade vidare att valdagar borde följa omedelbart på varandra samt föreslog att förrättningen — om synnerliga skäl det fordrade — skulle kunna utsträckas över tre dagar. Riksdagen följde i allt utskottet.³

Vid 1920 års riksdag hemställdes i ett flertal motioner att vad sålunda bestämts för år 1919 måtte ges fortsatt giltighet. Det konstaterades genomgående att anordningen visat sig ändamålsenlig och underlättat valförrättningen för alla berörda parter. Metoden hade — hävdades det — betydande fördelar framför en lösning som gick ut på att skapa mindre valdistrikt, främst på grund av att sistnämnda lösning skulle vålla svårigheter i vad det gällde att anskaffa lämpliga valförrättare.

KU anförde i sitt utlåtande⁴ att den förändring av valdistriktsindelningen som var att vänta visserligen skulle komma att verka underlättande på valdeltagandet. Denna valdistriktsindel-

ning skulle emellertid inte hinna genomföras till höstvalen 1920. Vid sådant förhållande och då 1919 års provisoriska bestämmelser »verkat på ett tillfredsställande sätt och vunnit allmänt erkännande inom de kommuner, vari de tillämpats», fann utskottet det motiverat att föreslå en prolongation av dessa till den 1 juli 1921. Detta blev också riksdagens beslut.⁵

Sedan riksdagen år 1920 antagit förslaget om obligatorisk valdistriktsindelning på landsbygden anmodade departementschefen i cirkulärskrivelse samma år samtliga länsstyrelser att inkomma med yttrande huruvida bestämmelserna om två eller flera valdagar kunde anses erforderliga även efter den 1 juli 1921.

De inkomna yttrandena låg till grund för en proposition till 1921 års riksdag⁶ vari departementschefen föreslog att den till den 1 juli 1921 gällande lagen med vissa föreskrifter i fråga om val till kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän skulle äga fortsatt tillämpning till den 1 juli 1922. I sitt yttrande till stadsrådsprotokollet anförde departementschefen bl. a.

— Det övervägande antalet länsstyrelser har /emellertid/ ansett de provisoriska bestämmelser, vilka meddelats genom den ifrågavarande lagen den 30 juni 1920, böra i större eller mindre utsträckning erhålla fortsatt giltighet, icke blott i vad de avse städerna utan även beträffande landskommunerna. Från intet håll har gjorts gällande, att bestämmelserna i fråga skulle vålla olägenheter i tillämpningen eller att några väsentliga ändringar i desamma skulle vara av behovet påkallade. — Med hänsyn till den uppfattning, som sålunda kommit till uttryck hos de myndigheter, vilka i förevarande hänseende äga den största sakkunskap,

² KU 1919:9.

³ Rskr 1919:30.

⁴ KU 1920:54. Jfr Prop. 1920:286, vari hade förslagits obligatorisk valdistriktsindelning i landskommuner med över 3 000 invånare. Prop. hade tillstyrkt av KU.

⁵ Rskr 1920:396.

⁶ Prop. 1921:104.

tvekar jag icke att tillstyrka, att bestämmelser med enahanda syfte, som i nu gällande lag i ämnet måtte meddelas även för tiden efter den 1 juli 1921. —

I avbidan på ytterligare erfarenheter och de förslag kommunalförfattnings-sakkunniga⁷ kunde komma att framlägga i syfte att bereda de valberättigade ökade möjligheter att deltaga i valen, ansåg departementschefen att bestämmelserna borde ges formen av en särskild, provisorisk lag att gälla till den 30 juni 1922.

KU⁸ delade departementschefens uppfattning i sakfrågan men fann det mindre lämpligt att bestämmelsernas giltighetstid begränsades på sätt i propositionen föreslagits. Att bibehålla bestämmelserna utan sådan begränsning utslöt inte — enligt utskottet — att de i sinom tid inarbetades i en särskild vallag eller helt eller delvis ersattes av andra.

Riksdagen⁹ följde utskottet och lag i ämnet utfärdades.¹⁰ Enligt lagen skulle som huvudregel val till fullmäktige i kommuner med mer än 3 000 invånare äga rum på två på varandra följande dagar, av vilka den ena skulle vara en söndag. För mindre kommuner samt vid val av stads- och municipalfullmäktige samt av landstingsmän var bestämmelsen fakultativ. Om synnerliga skäl förefanns kunde i kommun med mer än 3 000 invånare val utsättas att äga rum jämväl en tredje förrättningsdag.

År 1930 samlades alla bestämmelser rörande kommunala val i en gemensam vallag. Denna reform hade föregåtts av en utredning som avsett en allmän, i hudsak formell revision av gällande förordningar om kommunalstyrelse på landet och i stad. I ett år 1928 angivet betänkande föreslogs att samtliga bestämmelser om representantval skulle samlas i en vallag. I denna hade de i den provisoriska lagen av år 1921 ingående bestämmelserna inarbetats. Departe-

mentschefen ställde sig kritisk till förslaget med en vallag och fann det lämpligast att låta den föreslagna lagen omfattas endast bestämmelserna om de kommunala valen¹¹. I §§ 11—15 i den av departementschefen föreslagna kommunala vallagen stadgades bl. a. att val av landstingsmän som regel skulle anordnas tredje söndagen i september, eller närmast därförut infallande lördag. Möjlighet skulle även finnas att anordna valet dagen före eller efter den sålunda bestämda dagen. Vidare stadgades att val av kommunal-, municipal-, stads- och kyrkofullmäktige skulle anordnas två på varandra följande dagar; på landet skulle en av dagarna vara en söndag. I sådant fall fanns möjlighet att anordna valet endera förrättningsdagen i annan lokal än den sedvanliga (16 §). Vad sålunda föreslagits vann riksdagens gillande.¹² Den tidigare gällande provisoriska lagstiftningen i ämnet upphävdes härigenom.

Vid övervägande av en riksdagens skrivelse 1935¹³ med begäran om utredning av frågan om att förlägga stadsfullmäktigvalen i Stockholm till september månad, fann departementschefen det lämpligt att till samtidig behandling uppta frågan om en till september förlagd, för hela riket gemensam valdag för stadsfullmäktig-, landstings- och elektorsval. På grundval av en inom departementet utarbetad promemoria förelades 1936 års riksdag en proposition,¹⁴ vari — i de hänseenden som nu är av intresse — föreslogs dels att val

⁷ Tillsatta år 1919. De sakkunniga föreslog sitt betänkande — SOU 1921:6 — inte någon ny reglering av detta område.

⁸ KU 1921:32.

⁹ Rskr 1921:185.

¹⁰ SFS 1921:252.

¹¹ SOU 1928:2 o. Prop. 1930:99.

¹² Se SFS 1930:253.

¹³ Rskr 1935:237.

¹⁴ 1936:12.

av landstingsmän och stadsfullmäktige skulle förrättas tredje söndagen i september dels ock att val av kommunal-, municipal- och kyrkofullmäktige skulle få bestämmas äga rum på två på varandra följande dagar. För det fall att kommunalmäktigvalen utsatts till samma dag som landstingsvalet, fick fullmäktigvalet dock inte utsträckas till ytterligare en dag.

Förslaget antogs — efter KU:s tillstyrkan — av riksdagen.¹⁵

De sakkunniga som tillkallats år 1941 för att utreda frågan »huruvida och i vad mån deltagandet i kommunala val kunde underlättas på liknande sätt som beträffande andrakammarvalen»¹⁶ föreslog bl. a. att landstings-, kommunal- och stadsfullmäktigvalen skulle sammanföras till en dag, tredje söndagen i september medan municipal- och kyrkofullmäktigvalen föreslogs förlagda till andra dagar. I anledning av detta förslag anförde de sakkunniga:

— Om ett sammanförande av valen till vissa dagar anses böra ske skulle emellertid — — — möjligheterna att förrätta kommunalfullmäktigval liksom även val av municipal- och kyrkofullmäktige å två dagar och å olika lokaler upphöra. Dessa möjligheter hava dock begagnats endast i ett fåtal fall. Kommunalfullmäktigvalen hava dessutom i allt större omfattning bestämts att äga rum samtidigt med landstingsmannavalen, varigenom berörda möjligheter uteslutits. Samma möjligheter hava tidigare funnits även beträffande val av landstingsmän samt, i vad avser vals förrättande å två dagar, i fråga om stadsfullmäktigval men avskaffades, då dessa val förlades till viss bestämd dag, och några större olägenheter därav torde icke hava uppkommit. —

11 § KVL fick i de sakkunnigas förslag följande lydelse: »Allmänna val skola förrättas, val av landstingsmän, kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige å tredje söndagen i september månad, val av municipalfullmäktige å den söndag, som infaller två veckor efter tredje söndagen i september månad,

samt val av kyrkofullmäktige å den söndag, som infaller fyra veckor efter tredje söndagen i september månad — ».

I proposition till 1942 års riksdag anslöt sig departementschefen helt till de sakkunnigas mening i detta hänseende. KU gjorde ingen erinran mot propositionen och riksdagen följde utskottet.¹⁷

Beslutade lagändringar trädde i kraft den 1 juli 1942 (SFS 1942:177).

Andrakammarvalen

I anledning av propositionen nr 104 till 1921 års riksdag föreslogs i en motion i första kammaren¹⁸ att bestämmelserna i 1920 års provisoriska lag skulle göras tillämpliga även vid val till andra kammaren. Vid motionens behandling i utskottet ställde sig detta kritiskt till tanken. Ett införande av sådana regler för andrakammarvalens vidkommande skulle fordra ändring av 17 § RO. I denna paragraf hade emellertid samma år slutligt införts bestämmelse om enhetlig valdag. Enligt utskottets mening borde någon ändring i vart fall inte vidtas förrän de nya valrättsbestämmelserna hunnit tillämpas och »sådan erfarenhet vunnits, som visar ett uppenbart behov av ändringar i den av motionären föreslagna riktningen.» Denna utskottets mening delades av riksdagen.¹⁹

Tanken på att även för andrakammarvalens del införa möjlighet till flerdagsval återkom emellertid i en proposition till 1928 års riksdag.²⁰ Under hänvisning till de för kommunala valen gällande reglerna föreslogs däri, att 17 § RO skulle så ändras att där skulle stadgas att valen skulle förrättas »under september månad, å tid som i vallagen

¹⁵ KU 1936:17, rskr 1936:69.

¹⁶ SOU 1941:28;

¹⁷ Prop. 1942:98, KU 1942:5 o. rskr 1942:120.

¹⁸ 1921:I:10

¹⁹ KU 1921:32, rskr 1921:185.

²⁰ Prop. 1928:178.

sägs».²¹ Departementschefen erinrade i yttrande till statsrådsprotokollet om att en förberedande undersökning angående »eventuellt erforderliga åtgärder i ändamål att för avlägset boende valmän å landsbygden underlätta deltagandet i allmänna val» verkställts inom departementet. Över denna undersökning hade yttranden infordrats. I fortsättningen anförde departementschefen:

— Bland de uppslag, som framkommit för främjande av nyss angivna ändamål, märkes särskilt förslag att beträffande valen till andra kammaren utsträcka tiden för röstavlämningen till två eller möjligen flera dagar eventuellt i förening med förläggandet av valförrättningen till olika ställen inom valdistriktet för olika tider — — — Med hänsyn till sambandet mellan bestämmelserna om röstavlämningen vid valen till andra kammaren å ena samt kommunala val å andra sidan har jag för avsikt att låta verkställa en undersökning, huruvida uniforma bestämmelser i detta hänseende lämpligen skulle kunna införas — — — Emellertid hindrar riksdagsordningen i dess nuvarande formulering ett införande av bestämmelser i vallagen om utsträckning av tiden för avlämnandet av röster vid andrakammarvalen till två eller flera dagar. Grundlagsändring synes därför böra vidtagas i syfte, att möjliggöra införandet i vallagen av bestämmelser i antydd riktning, därest sådana vid den fortsatta utredningen skulle befinnas lämpliga. —

KU:s majoritet ställde sig välvillig till förslaget och hemställde, att riksdagen, med bifall till propositionen, måtte så-

som vilande för vidare grundlagsenlig behandling anta förslaget till ändring av 17 § RO.²² Första kammaren följde utskottet medan andra kammaren avsåg dess hemställan och Kungl. Maj:ts proposition. Ändringsförslaget hade därigenom fallit.²³

Tanken på flerdagsval för andrakammarvalens del har nyligen ånyo aktualiserats. I författningsutredningens betänkande (VI del 2)²⁴ upptogs under 6 kap. 8 § RF²⁵ ett stadgande att närmare bestämmelser om val till riksdagen skulle ges i lag. Något utformat förslag till ny vallag framlade utredningen emellertid inte utan nöjde den sig med att ange huvuddragen av de ändringar som enligt utredningen borde göras. Under rubriken »valets förrättande m. m.» upptogs som första punkt att »tid för lagtima val är tredje söndagen i september och den efterföljande måndagen». Någon närmare motivering för denna ändring anföres inte i betänkanudet.

²¹ Valen skulle — enligt den äldre lydelsen — ske »å den dag, under september månad, som i vallagen sägs.»

²² KU 1928:21.

²³ I kamm. prot. 1928:30 s. 31. II kamm. prot. 1928:33 s. 6 ff. KU 1928:34; rskr 1928:228.

²⁴ SOU 1963:17.

²⁵ Gäller enkammaralternativet; motsvarande stadgande i tvåkammaralternativet återfinns i 6 kap. 12 §.

KAPITEL 4

Allmän motivering

I. Önskvärdheten av en reform

Antalet av de i särskild ordning avgivna rösterna — dvs. vad som med en sammanfattande term benämnes poströster — är inte obetydligt och har under senare år i allmänhet varit stigande. Sålunda utgjorde — vad andra kammarvalen beträffar — antalet poströster vid 1956 års val 2,9 procent, vid 1958 års val 3,5 procent, och vid 1960 års val 4,5 procent av det totala antalet avgivna röster. Poströsternas andel av de avgivna rösterna sjönk emellertid vid 1964 års val något till 4,3 procent. Bilden är liknande för de kommunala valen; den uppåtgående tendensen är dock där obruten. Av poströsterna avges flertalet på postanstalt på valdagen.¹

Den preliminära röstsammanräkning som enligt gällande bestämmelser skall företas vid samtliga här i riket förrättade val omfattar emellertid endast de röster som avgivits inför valnämnden eller dess deputerade vid valförrättningarna i de olika valdistrikten. Poströsterna däremot översänds från vederbörande röstmottagare till den länsstyrelse² som har att verkställa den definitiva sammanräkningen (75 § ValL och 40 § KVL). Denna sammanräkning får i sin tur inte påbörjas förrän tidigast på åttonde dagen efter valdagen.

Det torde utan överdrift kunna påstås att utgången av den preliminära sammanräkningen tilldrar sig det ojämförligt största intresset hos allmänhe-

ten, medan offentliggörandet av det slutliga resultatet oftast passerar mera omärkligt. Med hänsyn till det stora antalet poströster kan emellertid det preliminära resultatet komma att ge en vilseledande bild av valutgången, inte minst beträffande mandatförskjutningarna mellan partierna. Så länge antalet poströster var förhållandevis litet var denna nackdel mindre framträdande men med den omfattning poströstningen numera fått framstår den gällande ordningen som klart otillfredsställande. Mot bakgrunden härav och med hänsyn till det önskvärda i att folkviljans utslag fastställes så snabbt som möjligt framstår det som eftersträvanvärt att söka skapa en sådan ordning att den preliminära sammanräkningen kommer att omfatta samtliga vid valet avgivna röster.

II. Allmänna förutsättningar för en poströstningsreform

A. Av den tidigare lämnade redogörelsen för gällande rätt har framgått, i vil-

¹ Vid 1964 års andrakammarval avgavs på postanstalt inom riket totalt cirka 178 000 röster. Av dessa avgavs 28 000 före valdagen och 150 000 på valdagen. Motsvarande antal vid 1960 års andrakammarval var 189 000, 20 000 och 169 000 respektive. — Antalet utom riket avgivna röster (dvs. på beskickning, konsulat eller fartyg avgivna) uppgick vid 1964 års val till cirka 4 000.

² Med »länsstyrelse» avses här och i fortsättningen även överståthållarämbetet som hittills varit sammanräkningsmyndighet för Stockholms stad.

ka fall undantag medges från den för röstavgivning stadgade huvudregeln (24 § RO och 4 § KVL), att rösträtten skall utövas vid personlig inställelse vid valförrättningen i det valdistrikt, där väljaren är uppförd i röstlängden.

Om det endast gällde att åstadkomma överensstämmelse mellan det preliminära och det definitiva sammanräkningsresultatet, skulle detta kunna ske genom att begränsa möjligheterna till poströstning och strängare iakttäva villkoret att väljaren för att få delta i valet skall inställa sig vid valförrättningen, antingen personligen eller — om valsedelsförsändelse är möjlig — genom bud. Detta skulle alltså i princip innebära en återgång till den före 1918 gällande ordningen. Stora väljarkategorier skulle emellertid genom en sådan föreskrift berövas möjlighet att utöva sin rösträtt. Ett sådant absolut villkor skulle i praktiken innebära, att den utveckling som präglat hithörande område av den svenska valrätten och som gått ut på att underlätta valdeltagandet för samtliga kategorier väljare, skulle brytas. Det framstår därför som uteslutet att den antydda utvägen skulle kunna begagnas.

För många väljare är det antingen omöjligt eller i vart fall förenat med större eller mindre svårigheter att inställa sig personligen vid valförrättningen i det egna valdistriktet. Lagstiftningen bör därför inriktas på att även i sådana fall bereda väljaren varierande alternativ att utöva rösträtten. Man måste alltså även i fortsättningen räkna med sådana röstavgivningsregler som — för de fall som nu avses — bereder en väljare tillfälle att avge sin röst i särskild ordning, antingen inför särskilt förordnad röstmottagare eller på annat sätt. I detta hänseende kommer en reform alltså inte att i sak innebära något principiellt nytt.

B. Det är i vallagarna (68 § Vall och 34 § KVL) föreskrivet att den preliminära sammanräkningen skall påbörjas omedelbart efter röstningens avslutande och som regel slutföras i ett sammanhang. I praktiken torde det inte heller förekomma att avbrott i sammanräkningsförfarandet görs, utan detta torde undantagslöst fortgå så att det preliminära resultatet kan offentliggöras under kvällens eller nattens lopp.

Utredningen har utgått från att den preliminära sammanräkningen även i fortsättningen skall företas redan på valnatten.

Sammanställt med det eftersträfvade målet att den preliminära sammanräkningen skall omfatta *samtliga* vid ett val avgivna röster, innebär det nyss sagda att även de röster som inte avges vid den ordinarie förrättningen bör vara det lokala valorganet till handa när den preliminära sammanräkningen vidtar.

En väljare kan, som nyss nämnts, av olika anledningar vara ur stånd eller i varje fall ha svårigheter att inställa sig personligen vid valförrättningen i det egna valdistriktet. Vid sidan av det förhållandet, att väljaren flyttat från en kommun till en annan efter röstlängdens tillkomst men före valet och han sålunda fortfarande är röstberättigad i den förra kommunen, torde en mer eller mindre tillfällig vistelse på annan ort än hemorten vara det vanligaste hindret för personlig inställelse. Härav följer naturligen att röstavgivning i särskild ordning i första hand måste innebära rätt för väljaren att avlämna valsedel på den ort där han faktiskt befinner sig. För att en där avgiven röst skall kunna ingå i den preliminära sammanräkningen måste den — oavsett om röstavgivningen sker inför röstmottagare eller anordnas på annat sätt — avges i tid för att hinna befordras från

orten för röstavgivningen *till* det sammanräknande organet och vara detta till handa senast när sammanräkningen där skall börja. Den faktiska befordringstiden är i flertalet fall sådana, att en väljare som befinner sig utom hemorten måste avlämna sin valsedel på den ort där han vistas åtminstone någon dag före den, då sammanräkningen skall ske.

Som en ytterligare förutsättning för reformens genomförande torde gälla, att den röstavgivning som inte sker vid de ordinarie valförrättningarna måste vara avslutade *före* valet. Visserligen kan tänkas fall där en i särskild ordning avgiven röst kan hinna befordras från den ort där väljaren uppehåller sig till det sammanräknande organet under loppet av sammanräkningsdagen. Någon särregel för dessa undantagsfall synes dock inte böra ges. För ett sådant ställningstagande talar inte minst önskvärdheten av att erhålla enhetliga och för samtliga berörda parter lätt tillämpade regler. Det synes sålunda inte vara möjligt att med den ifrågasatta reformen förena möjligheten till röstavgivning i särskild ordning samtidigt med de ordinarie förrättningar. Som senare skall visas gäller detta även om tiden för valets förrättande skulle utsträckas till ytterligare en dag utöver söndagen.

Den omständigheten att den ifrågasatta reformen förutsätter att röstavgivning som inte äger rum vid de ordinarie förrättningar måste förläggas till tiden före valet, har föranlett utredningen benämna denna typ av röstning *förtidsröstning*.

Till en reform av antydd innebörd har anförts att den medför, att en väljare som till följd av sjukdomsfall eller eljest oförutsett måste lämna hemorten före valet men efter det förtidsröstningen avslutats, kan komma att betas möjligheten att utöva sin rösträtt, nämligen

om utvägen att rösta genom valsedelsförsändelse är stängd för honom. Det nuvarande förfarandet ger honom möjlighet att i sådant fall rösta på valdagen. Det har ifrågasatts om inte denna möjlighet borde bibehållas. Från praktisk synpunkt framstår det emellertid som olämpligt, att såväl väljare som valfunktionärer skall tvingas beakta förhandenvaron av olika regler om när en väljare skall få utöva rösträtten. Om utredningen alltså inte är beredd att förorda särskilda regler för ifrågavarande väljares vidkommande, vill utredningen i sammanhanget dock påpeka, att den avser att öppna viss möjlighet till röstavgivning inför valnämnd under de sista dagarna före valet. Här avsedda väljare torde ej sällan kunna begagna sig av denna möjlighet och den nu behandlade invändningen förlora i tyngd.

Den konsekvensen av reformen att den röstavgivning som sker i särskild ordning måste avslutas någon tid före valet har i annat sammanhang³ föranlett påpekandet, att de på detta sätt röstande inte skulle kunna vägledas i sitt ställningstagande av vad som förekommer i valrörelsens slutskede. Hänvisning gjordes därvid till den partiledardebatt som f. n. äger rum på kvällen fredagen före valet, en tidpunkt som antagits komma att ligga efter den då ifrågavarande röstning måste vara avslutad. Man syntes dock enig om att detta förhållandet inte kunde tillmätas avgörande betydelse, särskilt som nämnda debatt utan större olägenhet kunde förläggas till en tidigare dag. Utredningen har för sin del inte funnit skäl till en annan bedömning.

C. Enligt gällande bestämmelser får *före valet* valsedel avlämnas endast av sådan väljare som på grund av vistelse utom riket eller viss yrkes- eller tjäns-

³ Riksdagens prot. 1965:II:31, 17 § och 37, 10 §.

teutövning är förhindrad att inställa sig personligen vid valförrättningen i det distrikt, där han är uppförd i röstlängden (24 § RO jämförd med 70 § 2 och 3 mom. ValL och 35 § 2 och 3 mom. KVL). Övriga väljare, för vilka hinder föreligger, är hänvisade att utöva rösträtten på postanstalt *på valdagen* (70 § 1 mom. ValL och 35 § 1 mom. KVL). Det absoluta flertalet av de i särskild ordning avgivna rösterna utgörs av sådana som avlämnats på valdagen.⁴

Utredningen har ansett det uteslutet att rätten att begagna det tänkta förtidsröstningsinstitutet skulle begränsas till de väljare som redan nu har rätt att rösta före valet. Att en väljare inte kan inställa sig personligen (se ovan vid A.) måste inbegripa även andra hinder än utlandsvistelse och viss yrkes- eller tjänsteutövning. Enligt utredningens mening kan ett införande av förtidsröstningsinstitutet — vilka fördelar som i övrigt än må vara förknippade därmed — inte förordas med mindre den enskilde väljaren därigenom erbjuds åtminstone i stort sett samma möjligheter att utöva rösträtten som den nuvarande ordningen ger.

En ytterligare förutsättning för reformens genomförande synes följaktligen vara, att till sådana omständigheter som kan berättiga en väljare att förtidsrösta under alla förhållanden hänförs inte blott vistelse utom riket eller nu bestämde yrkes- eller tjänsteförpliktelser utan i princip även sådana som enligt gällande lag berättigar en väljare att poströsta på valdagen. I jämförelse med nuvarande bestämmelser måste alltså kretsen av dem som äger rätt att rösta före valet väsentligen utvidgas.

Spörsmålet om att utvidga rätten att rösta före valet har tidigare och senast i samband med författningsutredningens år 1963 framlagda förslag varit föremål för diskussion.⁵ Mot en utvidg-

ning har bl. a. anförts, att möjlighet skulle saknas att ens något så när kontrollera om förutsättningarna för en dylik röstning var för handen. Detta har bedömts leda till en så stark ökning av de före valet avgivna rösterna, att valdagen skulle förlora sin speciella karaktär och intresset för valen på sikt minska. Man synes därvid ha utgått från att någon annan bevisning om föreliggande hinder inte skulle krävas än väljarens försäkran, att han inte kunde inställa sig personligen vid valförrättningen. För att öka kontrollmöjligheterna och undgå de befarade konsekvenserna av en utvidgning av rätten till röstning före valet är det givetvis tänkbart att omge förtidsröstningen med bevisregler ägnade att förhindra eller minska riskerna för missbruk. Bortsett från att en dylik ordning kan antagas vålla komplikationer av praktisk natur, torde det med skäl kunna befaras att den skulle medföra att många väljare, som i och för sig är berättigade att rösta på nämnda sätt, till följd av bevissvårigheter förvägras denna rätt och sålunda betas möjligheten att överhuvudtaget rösta. Redan med hänsyn till denna eventualitet kan utredningen inte förorda införande av särskilda bevisregler för att styrka en rätt att förtidsrösta.

Även om man alltså inte kan kräva annat eller mera än en försäkran från väljaren att han saknar möjlighet att rösta vid valförrättningen kan det emellertid ifrågasättas, om risken verkligen är så stor för att förtidsröstningen skall få onödigt stor omfattning. I Danmark och Norge tilläts i princip envar väljare, som inte kan inställa sig vid den ordinarie förrättningen på valdagen

⁴ Se not 1 ovan.

⁵ Se P. M. ang. vissa ändringar i lagen om val till riksdagen, fogat som bil. till prop. 1944:10 s. 19; SOU 1945:64 s. 48 f; KU 1950:11; SOU 1963:17 s. 309—11 samt remissyttrandena däröver, SOU 1964:38 s. 90.

(valdagarna), att rösta per brev respektive på »förhånd» utan att presentera annan bevisning härom än sin egen försäkran. De där brukade systemen har inte — såvitt hittills gjorda erfarenheter ger vid handen — medfört de negativa konsekvenser som befarats skall inträda om rätten att rösta före valet skulle utvidgas även här i landet.⁶ Av intresse kan vidare vara att erinra om vad 1955 års valutredning uttalade, när den i betänkande den 15 december 1960⁷ föreslog att tidpunkten för poströstning vid särskilda kommunalval skulle flyttas från valdagen till närmast därefter infallande helgfria dag. Det konstaterades att detta förslag inte syntes förenat med annan olägenhet än att det möjligen kunde medföra ett ökat utnyttjande av poströstningsförfarandet. Risken för missbruk bedömdes dock inte vara större än i övriga fall, då rätten att rösta i särskild ordning gjorts beroende av någon omständighet vars förhandenvaro inte kunde — eller inte behövde — styrkas på annat sätt än genom väljarens egen försäkran. Valutredningen ansåg därför att denna risk inte utgjorde något avgörande hinder mot att genomföra den ifrågasatta ändringen.⁸

Erfarenheterna från Danmark och Norge kan alltså inte sägas visa att de där gällande vidsträckta möjligheterna att rösta före valet missbrukats. Väljarna har uppenbarligen lojalt iakttagit de för sådan röstning gällande reglerna. Anledning saknas enligt utredningens mening att antaga, att förhållandet skulle bli ett annat här i landet efter ett införande av det tänkta förtidsröstningsinstitutet.

Samtidigt med att man genom förtidsröstning möjliggör för dem som verkligen har svårigheter att utöva sin rösträtt vid den ordinarie valförrättningen att rösta, är det angeläget — bl.a. för

att begränsa behovet av förtidsröstning till rimlig omfattning — att själva valförrättningen blir så lätt tillgänglig för väljarna som möjligt. Dessa synpunkter har utredningen, som skall framgå av det följande, också sökt beakta. Det är även önskvärt att väljarna på olika sätt uppmanas att i första hand rösta vid de ordinarie förrättningarna.

D. För den ifrågasatta reformens genomförande torde sammanfattningsvis följande allmänna förutsättningar gälla:

- 1) röstavgivning tillåts äga rum i annan ordning än vid personlig inställelse vid valförrättningen i det valdistrikt, där väljaren är uppförd i röstlängden;
- 2) denna röstavgivning måste vara avslutad före valet;
- 3) kretsen av de väljare som äger rätt att rösta före valet måste — i förhållande till vad nu gäller — väsentligen utvidgas.

Utredningen kommer i följande avsnitt att redogöra för hur det föreslagna förtidsröstningsinstitutet i detalj bör utformas. Här skall blott ytterligare tilläggas att utredningen utgått från att förtidsröstningen under alla förhållanden skall ske inför myndighet. Endast därigenom synes garantier kunna skapas för att röstningen skall kunna ske utan att valhemligheten äventyras och väljarna utsätts för obehöriga påtryckningar. Någon återgång till den tidigare använda metoden att tillåta röstning genom insändande av valsedel (brevröstning), har utredningen sålunda inte ansett böra komma i fråga.

⁶ Sålunda utgjorde — enligt av utredningen inhämtade uppgifter — i Norge antalet förhandsstemmer vid 1959 års kommunalval 2,5 procent av totala antalet avgivna röster. Vid 1960 års stortingsval var nämnda procent 4,3 och vid 1963 års kommunalval 4,2. — Som jämförelse kan nämnas att vid 1964 års andra kammarval här i riket utgjordes 4,3 procent av det totala antalet avgivna röster av poströster.

⁷ Föreligger i stencil.

⁸ Se vidare prop. 1961:175, s. 24 ff.

III. En eller två valdagar?

I sina direktiv har departementschefen ålagt utredningen att i anslutning till den ifrågasatta reformen beakta »i vad mån valdeltagandet kan främjas och en eventuell reform av poströstningen underlättas genom att tiden för allmänna vals förrättande utsträcker till två dagar».

Inledningsvis bör erinras om att en ordning med val under två dagar f. n. praktiseras i två oss närstående länder, nämligen Finland och Norge. I *Finland* infördes bestämmelser härom redan i 1906 års lag om val till riksdagen, tillkommen i samband med att ständsriksdagen avskaffades. Enligt vad utredningen erfarit vid kontakt med det finska justitieministeriet har det inte kunnat närmare utrönas, vilka överväganden som låg bakom införandet av denna ordning. När 1906 års vallag år 1935 ersattes av en ny vallag, synes man utan vidare ha utgått från att valen skulle förrättas under två dagar. Vid den reformering av vallagen som företogs år 1950 ifrågasattes inte någon ändring i detta hänseende. Viss diskussion förekom i frågan vilka av veckans dagar som skulle vara valdagar, därvid man slutligen stannade för alternativet söndag/måndag. Jämväl de kommunala valen förrättas i Finland under två dagar, söndag och måndag. — Genom ändring i »loven om stortingsvalg» infördes i *Norge* år 1965 den bestämmelsen, att dessa val skulle förrättas en söndag och den efterföljande måndagen. Bestämmelsen är såtillvida fakultativ som envar kommun äger ansöka hos distriktvalgstyret (dvs. den högsta valmyndigheten i varje valkrets) om befrielse från skyldigheten att hålla val på *söndagen*. Metoden med val under två dagar praktiserades första gången vid 1965 års stortingsval. I den proposition, vari

ändringen föreslogs, framhölls att det var fråga om en »prøveordning» och att vid de stundande valen vunna erfarenheter skulle bli avgörande för såväl om ändringen skulle bli bestående som om samma ordning skulle införas även för de kommunala valen.⁹ I motiven till 1965 års ändringar uttalades vidare att avsikten främst var att underlätta väljarnas möjligheter att utöva sin rösträtt vid de ordinarie valförrättningarna. De väljare man främst tänkte på var de som hade sin yrkesverksamhet förlagd utom hemortskommunen under veckan och som alltså vistades i hemmet bara under helgerna. Som exempel på sådana grupper nämndes fiskare och skogs- och anläggningsarbetare.

Om det även här i riket skulle befinnas motiverat och lämpligt att utsträcka de allmänna valen till att omfatta två valdagar, bör enligt utredningens mening någon av dagarna lördag eller måndag vid sidan av söndagen tas i anspråk därför. Visserligen har vid några tillfällen och senast vid 1966 års vårriksdag¹⁰ i motion framförts yrkandet att valen ej borde förrättas på söndag, varvid åberopats att religiösa skäl talade för att verksamheten på denna veckodag inskränktes till det absolut nödvändiga. När KU¹¹ ställde sig avvisande till motionen, hänvisade utskottet till ett sitt avstyrkande utlåtande vid 1951 års riksdag¹² avgivet med anledning av en

⁹ Vid 1965 års val hölls val under två dagar i 255 kommuner medan i 211 kommuner, bland dem Oslo stad, endast måndagen var valdag. — Enligt vad utredningen inhämtade vid sitt besök i Norge i samband med 1965 års stortingsval, bedömdes den nya ordningen ha medfört betydande fördelar. I proposition till 1966 års storting har också föreslagits, att samma möjlighet att hålla val under två dagar som gäller för stortingsvalen skall införas vid de kommunala valen (odelstingsprop. 25/1966).

¹⁰ 1966:II:61.

¹¹ KU 1966:4.

¹² KU 1951:11.

motion av likartad innebörd. I detta utlåtande anförde utskottet:

— Något förslag om valens förläggande till en vardag har efter år 1919 ej varit föremål för riksdagens prövning förrän genom nu förevarande motion. Detta förhållande visar enligt utskottets mening, att valens förläggande till en söndag så vuxit in i det allmänna medvetandet, att några principiella betänkligheter mot söndagen som valdag knappast längre äro för handen. —

Även om kravet på valens förläggande till annan dag än söndag sålunda förnyats, kan det ifrågasättas om inte det skäl som år 1951 anfördes mot en sådan ändring snarast än mer vuxit i styrka. Som nyss nämnts finner utredningen därför att valen även i fortsättningen böra äga rum å söndag och att, om ytterligare en dag anslås för valens förrättande, denna bör vara en av dagarna lördag eller måndag.¹³

Vad så gäller frågan om tiden för vals förrättande bör utsträckas, torde rent allmänt kunna sägas att en sådan reform borde främja valdeltagandet.¹⁴ Allt fler arbetsplatser tillämpar femdagarsvecka och människornas rörlighet ökar. Ett mycket stort antal väljare tillbringar den förlängda veckoslutsledigheten utom hemorten och då ofta i fritidshus, som ligger på betydande avstånd från den egentliga bostaden. Många av dessa måste — om de skall hinna in till vallokalerna innan dessa stängs — avbryta sin vistelse där tidigare än vad eljest skulle blivit fallet. Om däremot möjlighet fanns att rösta redan på lördagen eller ännu hellre på måndagen, då det alldeles övervägande flertalet av dessa väljare under alla förhållanden måste vara åter i hemorten, skulle de nämnda väljarnas valdeltagande underlättas och troligen också kunna öka.

En spridning av valet till två dagar skulle vidare kunna leda till minskad köbildning och därigenom mindre tidsförlust för väljarna vid de ordinarie för-

rättningarna och bidra till att dessa kan genomföras med större lugn.

Redan under nuvarande förhållanden innebär detta en fördel. Realiseras tanken på en för riksdagsval och allmänna borgerliga kommunalval gemensam valdag blir vinsten än mera betydelsefull. Införandet av gemensam valdag kommer flestades att innebära att väljarna skall rösta vid tre val samtidigt. För varje väljare kommer därigenom röstavgivningen — dvs. valedlarnas inläggande i kuvert och lämnande — att ta längre tid i anspråk än vad nu är fallet. Skall valen genomföras på en dag medför detta i sin tur att riskerna för köbildning och därav förorsakad tidsutdräkt för väljarna kommer att öka ej obetydligt och det torde bli erforderligt att genom olika åtgärder söka förebygga en sådan utveckling. När det gäller att sprida valdeltagandet ligger det nära till hands att utsträcka tiden för valens förrättande. Även om en sådan åtgärd måhända inte kan sägas utgöra en nödvändig förutsättning för att införa en ordning med gemensam valdag, torde dock inte minst de nämnda praktiska problemen lättare kunna bemästras om för valens genomförande anslås två dagar.

Om även de i särskild ordning avgivna rösterna skall ingå i den preliminära sammanräkningen, blir fördelarna med tvådagarsval än mer framträdande. Inledningsvis har konstaterats, att förutsättning för en sådan ordning är att

¹³ Jfr även SOU 1965:74 s. 43.

¹⁴ Jfr den norska odelstingspropositionen 29/1965 där det uttalas bl. a. »Ordningen (med val under två dagar) vil vaere till fordel for alle velgere och vil kunne bidra til å øke den alminnelige frammøteprosent.» (s. 4). — I en preliminär analys av 1965 års stortingsval konstaterar Statistisk Sentralbyrå: »Områder med 2-dagers valg hadde — totalt sett — noe høyere valgdeltakning enn området med 1-dags valg. Forholdet varierte dog tildels betydelig fra valgdistrikt til valgdistrikt.»

dessa röster (förtidsrösterna) avges före valet, varvid även kretsen av dem som skall berättigas rösta på detta sätt väsentligt utvidgas så att därav i princip omfattas även de väljare som enligt gällande ordning äger poströsta på valdagen.

Det kan här erinras om att en ordning med tvådagarsval medför att slutdagen för förtidsrösternas avgivande kan förläggas närmare valet, då den första valdagen kan inräknas i den nödvändiga befordringstiden. Vidare finns anledning antaga att väljarnas behov att begagna sig av förtidsröstningsinstitutet blir mindre om valet förrättas under två dagar i stället för en, särskilt om måndagen görs till valdag vid sidan av söndagen. Väljare som tillfälligt vistas utom hemorten under veckoslutet kan då, som nämnts, antas vara åter i hemorten och kan rösta vid valförrättningen i det egna valdistriktet. Den invändning som anförts mot en utvidgad rätt till röstning före valet förlorar i motsvarande mån i tyngd. Ett införande av en ordning med val under två dagar kan f.ö. beräknas ha liknande verkan på behovet av att begagna det nuvarande poströstningsinstitutet om detta finnes böra bibehållas i gällande utformning.

Ytterligare en fördel av tvådagarsval må här nämnas. Valförrättningarna i de olika distrikten kan i sådant fall — utan att väljarnas möjligheter att avge sina röster begränsas i jämförelse med vad nu gäller — avslutas någon eller några timmar tidigare än vad nu i allmänhet sker. Det preliminära resultatet kan därigenom föreligga tidigare på valnatten till fördel för alla dem som bevakar valet. Även riskerna för fel och misstag på grund av trötthet hos valförrättarna minskas.

Mot nu angivna fördelar med val under två dagar måste ställas de svårighe-

ter av i främsta rummet praktisk natur som obestriddligen är förbundna med en dylik ordning. Vad som då i första hand måste beaktas är att de svårigheter att anskaffa lämpliga valförrättare som — särskilt i de största städerna — redan nu är påtagliga, ytterligare skulle accentueras. Vidare måste man räkna med större kostnader för tvådagarsval än val under en dag. Bortsett från att valförrättarna måste ersättas för två dagars tjänstgöring, måste förmodligen arvoden som sådana höjas för att göra uppdraget att tjänstgöra som valförrättare mer attraktivt än vad det uppenbarligen nu är. Denna konsekvens torde inträda vare sig lördagen eller måndagen väljs som valdag vid sidan av söndagen. Som det övervägande flertalet vallokaler är inrättade i skolor och övriga undervisningsanstalter och andra vallokaler lämpliga utrymmen knappast står att uppbringa, måste vidare undervisningen inställas den dag som vid sidan av söndagen väljes till valdag. Innan femdagarsveckan genomgående införts även för skolornas vidkommande, torde det från denna synpunkt vara likgiltigt vilken av dagarna lördag eller måndag som väljes som »andra» valdag. Slutligen bör beaktas att problem kan uppstå att anordna betryggande transport och förvaring av de valunor och övrigt valmateriel, som av säkerhetsskäl inte kan förvaras i vallokalen natten mellan första och andra valdagen.

Utredningen är medveten om att angivna med tvådagarsval förbundna konsekvenser i och för sig måste i hög grad beaktas. Särskilt i samband med införandet av en gemensam valdag för riksdagsval och allmänna borgerliga kommunalval och en reform av poströstningen i anslutning därtill är emellertid de fördelar som står att vinna med tvådagarsval betydande. Det torde inte

heller kunna hävdas, att de praktiska svårigheterna skulle vara oöverkomliga. För att åstadkomma att personal i tillräcklig omfattning står till valnämndernas förfogande som valförrättare, bör allvarligt övervägas om inte befattningshavare vid statliga och kommunala organ skulle kunna tas i anspråk för sådana uppdrag utan att de behöver vidkännas löneavdrag eller möjlig förlust av andra förmåner. Även vid privata företag anställda borde på motsvarande sätt kunna, genom företagsledningens tillmötesgående, beredas tillfälle att fungera som valförrättare. Det gäller ju dock uppgifter som för ett demokratiskt styrelseskick är av grundläggande betydelse och som normalt sett inte kommer ifråga oftare än vart fjärde (tredje) år. Även andra åtgärder för att stimulera personalrekryteringen synes möjliga. Vad gäller uppkommande lokalproblem torde dessa — liksom fallet är i våra grannländer Finland och Norge — kunna lösas genom att något allmänt skollov förläggs till den måndag, då val skall förrättas. Härigenom skulle också bland de denna dag lediga lärarna kunna erhållas villiga valfunktionärer. Frågan om förvaringen av urnorna natten mellan den första och andra valdagen, skulle kunna lösas på motsvarande sätt som i Norge.¹⁵ Är avståndet mellan vallokalen och kommunens centralort mera betydande och kan betryggande förvaring ordnas på platsen för röstgivningen, bör alltså urnorna kvarstå där, vederbörligen förseglade. I annat fall kan föreskrivas att de skall föras till valnämnden för att där förvaras. Kvarstår urnorna på röstavgivningsstället, bör de kunna användas vid följande dags förrättning. Har urnorna i stället förts till valnämnden, bör nya urnor användas den andra dagen. Det bör i sådant fall åligga valnämnden att — förutsatt att sammanräkning skall ske

ute i valdistrikten — i god tid före sammanräkningens början återföra första dagens urnor till valförrättarna i respektive distrikt.

Med hänsyn till vad sålunda anförts finner sig utredningen böra föreslå, att tiden för allmänna vals förrättande utsträcks till två dagar.

Utredningen vill emellertid ifrågasätta om inte för två av de allmänna valen, nämligen kyrko- och municipalfullmäktigvalen, undantag bör göras från en regel att allmänna val skall förrättas under två dagar. Valdeltagandet är vid dessa val så lågt att det knappast framstår som erforderligt att förrätta dessa val under mer än en dag. Visserligen kan invändas, att systemet blir mer komplicerat om särbestämmelser ges för dessa val. Emellertid måste tidigare angivna praktiska och ekonomiska hänsyn i detta sammanhang väga tyngre och utredningen vill därför förorda, att såväl kyrko- som municipalfullmäktigvalen även i fortsättningen skall företagas och slutföras under en dag och då — liksom hittills — på en söndag.

När utredningen stannat för att föreslå att de allmänna valen — med nämnda två undantag — skall förrättas under två dagar, är utredningen medveten om att det i många av de minsta valdistrikten med relativt få röstberättigade kan synas onödigt kostsamt och i övrigt omotiverat betungande att hålla vallokalerna öppna under två dagar. Av statistiken från 1964 års andrakammarval kan utläsas, att en mycket stor

¹⁵ Enligt Stortingsvalgloven (27 §) kan valnämnden föreskriva *antingen* att den eller de urnor som använts ute på de olika »stemmesteden» den första dagen skall föras till valnämnden och förvaras i dess lokaler, *eller* också att urnorna skall kvarstå i vallokalen om betryggande förvaring där kan ordnas. I förstnämnda fall skall nya urnor användas vid den andra dagens förrättning, i det senare kan samma urnor användas den andra dagen.

andel av valdistrikten omfattar endast ett ringa antal röstberättigade. Vad exempelvis Stockholms läns valkrets beträffar fanns i 31,6 procent av valdistrikten ett väljarunderlag på mindre än 500 röstberättigade; i 3,8 procent av distrikten uppgick antalet röstberättigade till mindre än 100. I Gotlands läns valkrets var motsvarande procenttal 96,6 respektive 6,1, i Skaraborgs läns valkrets 77,2 respektive 8,7 och i Västerbottens läns valkrets 83,5 respektive 23,6. I Kristianstads läns valkrets fanns inte något distrikt med mindre än 100 röstberättigade, men 35,5 procent av valdistrikten hade mindre än 500 röstberättigade.

När ordningen med val under två dagar infördes i Norge, gavs samtidigt möjlighet för kommunen (valsgognet) att förrätta valet under endast en dag och då på måndagen, som av hävd är den ordinarie valdagen. Det ankommer på distriktvalgstyret (svensk motsvarighet länsstyrelsen) att efter ansökan av valnämnden (valgstyret) i kommunen besluta härom. Valnämnden skall enligt lagen utförligt motivera varför valet i kommunen enligt dess mening bör förrättas under bara en dag. I motiven uttalar härtill att valnämnden, när den skall ta ställning till om en ansökan skall göras, skall beakta syftet med ordningen med val under två dagar: »Det er hensynet til velgerne som her har vaert avgjørende. Bare hvis valgstyret efter en ingående vurdering av forholdene i kommunen finner at ingen gruppe velgere vil ha saerlige vansker med å få stemt om søndagsvalg sløyfes, bør søknad sendes.» Vid 1955 års stortingsval söktes för 261 valsgogn befrielse från skyldigheten att förrätta valet på söndagen. (Det totala antalet valsgogn utgjorde 466). Av dessa ansökningar bifölls 210 medan 51 avslögs.¹⁶

De finska vallagarna däremot öppnar inte några möjligheter att begränsa valen till endast en dag. Lagen om val till riksdagen stadgar sålunda, att valförrättningen i *varje* valdistrikt (eller röstningsområde som den finska termen lyder) skall börja den tredje söndagen i mars månad klockan 12 och följande dag klockan 9 samt fortgå vardera dagen utan avbrott till klockan 20 (43 §). Enligt bestämmelser i lagens 4 § skall som huvudregel landskommun som har mer än 1 500 invånare och stad eller köping, vars invånarantal överstiger 3 000 indelas i valdistrikt (röstningsområden). Valdistriktsindelningen är densamma vid de kommunala valen. Enligt vad utredningen inhämtat från det finska justitieministeriet uppgick antalet röstningsområden vid 1966 års riksdagsval till 5 392, vilket ger ett statistiskt genomsnitt om 833 personer (invånare) per röstningsområde.¹⁷

Även om man skulle överväga att — på motsvarande sätt som i Norge — överlämna åt valnämnden eller länsstyrelsen efter ansökan av valnämnden att förordna, att val skall förrättas under endast en dag, skulle de fördelar som härmed är att vinna främst gälla valdistrikt med ett förhållandevis litet väljarunderlag. Av flera skäl är det emellertid inte önskvärt att för framtiden bibehålla en valdistriktsindelning med så små valdistrikt. I en senare avdelning av betänkandet kommer utredningen att till närmare undersökning ta upp frågorna kring valdistriktsindelningen. I detta sammanhang vill utredningen blott nämna att den

¹⁶ Som Oslo stad utgör en egen valkrets är valgstyret där samtidigt distriktsvalgstyre. Av detta skäl medtas inte Oslo, där valet förrättades under endast en dag, i statistiken.

¹⁷ Som jämförelse kan nämnas att vårt land vid 1964 års riksdagsval var indelat i 6 216 valdistrikt, vilket ger en statistiskt genomsnitt om 1 163 personer (invånare) per valdistrikt.

utgått från att valdistriktsindelningen i fortsättningen skall genomföras så att de nuvarande minsta valdistrikten skall försvinna. Sker det, kommer de skäl som kan anföras för ett undantag från regeln om att val skall förrättas under två dagar att avsevärt förlora i betydelse. Även under nuvarande förhållanden kan mot en undantagsregel av här ifrågasatt slag invändas att regelsystemet blir oenhetligt. Variationer i valtiderna innebär — såsom även i andra sammanhang påpekats¹⁸ — uppenbara olägenheter för väljarna. Vid sidan härav måste också beaktas att en väljare i ett litet valdistrikt kan ha lika stora svårigheter att inställa sig vid valförrättningen som väljaren i ett mera folkrikt område och att han därför bör ha samma möjligheter som den senare att utöva rösträtten. Utredningen finner sig därför inte kunna förorda, att möjlighet öppnas att förrätta riksdags-, landstings-, stadsfullmäktig- och kommunalfullmäktigvalen under endast en dag.

Vad så angår spørsmålet vilken dag som jämte söndagen bör väljas som valdag, har ovan påpekats, att de med tvådagarsval förbundna fördelarna skulle bättre framträda om måndagen och inte lördagen valdes. Vidare har konstaterats att de nämnda dagarna — när det gäller att komma tillrätta med de praktiska svårigheter som en dylik ordning för med sig — är tämligen likvärdiga. Vid dessa förhållanden finner utredningen sig böra förorda, att de val som enligt förslaget skall förrättas under två dagar (dvs. riksdags-, landstings-, stadsfullmäktig- samt kommunalfullmäktigvalen), skall förrättas på en söndag och den efterföljande måndagen. Såvitt angår måndagen torde valförrättningen inte behöva pågå längre än till klockan 19, dvs. den bör utan olägenhet kunna avslutas två timmar tidigare än vad som f. n. i allmänhet är fallet.

De överväganden som nu redovisats har avsett de ordinarie valen, dvs. de val som sker p. g. a. 17 § 1 mom. RO och 11 § 1 mom. KVL. Sådana val som anordnas enligt 17 § 2 och 3 mom. RO skall enligt gällande bestämmelser äga rum på den sön- eller helgdag som Konungen (gäller nyval enligt 17 § 2 mom.) eller länsstyrelsen (gäller stickval enligt 17 § 3 mom. eller val efter upphävande) bestämmer. Motsvarande regler för de kommunala valens vidkommande ges i 11 § 2 mom. KVL. Utredningen har emellertid ansett starka skäl kunna anföras för att reglerna om valdagarna görs enhetliga även såtillvida att extra val skall äga rum på samma veckodagar som föreskrivs för ordinarie val. Utredningen förordar därför att möjligheten att anordna val på annan dag än söndag utgår och att således även i nu avsedda fall val skall äga rum en söndag och den efterföljande måndagen.

För närvarande gäller att de ordinarie valen förrättas under hösten året före den fyraårsperiod för vilken de gäller. Riksdags-, landstings-, stadsfullmäktig- och kommunalfullmäktigvalen förrättas sålunda den tredje söndagen i september månad; municipalfullmäktigvalen förrättas den första söndagen i oktober månad och kyrkofullmäktigvalen den tredje söndagen i sistnämnda månad. Diskuteras kan om den sålunda gällande ordningen bör bibehållas eller valen förläggas till någon annan tid på året. Att som nu sker förrätta valen i omedelbar anslutning till vanlig semestertid för otvivelaktigt med sig olägenheter av skiftande slag. Inte minst med hänsyn till det förberedelsearbete som skall utföras av myndigheter och de olika partiorganisationerna, kunde en flyttning av tiden för valen fram-

¹⁸ Se t. ex. prop. 1966:31 ang. valtider vid allmänna kommunalval.

stå som motiverad och önskvärd. Det torde därvid inte komma i fråga annat än att tidigarelägga valen; att förrätta valen senare under året än vad nu är fallet torde — om mandatperioden skall börja löpa den 1 januari året efter valet eller, vad gäller stadsfullmäktige i Stockholm, redan den 15 oktober valåret — vara utslutet på grund av den tid fastställt av valresultatet kräver.

Erinras må därom att riksdagsvalen i Finland, vilka tidigare ägt rum i juli månad, sedan år 1966 förrättas i mars. Genom flyttningen hoppades man kunna öka valdeltagandet, vilket tidigare då valen förrättades under semestertid varit förhållandevis lågt.

Det vill synas som från valteknisk synpunkt starka skäl kan anföras för en tidigareläggning av valen. Som författningsfrågan i hela dess vidd f. n. är föremål för utredning har valtekniska utredningen inte funnit anledning att i förevarande sammanhang närmare ingå på frågan. Utredningen har alltså utgått från att valen liksom hittills skall förrättas under september och oktober månader.

Avslutningsvis bör påpekas att den föreslagna utsträckningen av tiden för riksdagsvalens förrättande till två dagar fordrar grundlagsändring (17 § RO).

IV. Förtidsröstningsinstitutets närmare utformning

I. Kretsen av förtidsröstande

Som tidigare konstaterats förutsätter införandet av en ordning med förtidsröstning en utvidgning av kretsen av dem som skall äga rätt att avlämna valsedel före valet.

Nämnda krets bör emellertid inte göras så vidsträckt, att bestämmelsen i 24 § RO att rösträtten skall utövas vid personlig inställelse vid valförrättning-

en i praktiken förlorar sin karaktär av huvudregel. Röstning utan inställelse vid valförrättning bör även i fortsättningen vara en undantagsbestämmelse avsedd att användas endast i sådana fall, då särskilda omständigheter det påkallar. En väljare bör därför få förtidsrösta endast om han till stöd därför kan anföra att för honom föreligger hinder att närvara vid förrättningen, därvid med hinder då bör förstås omständigheter av inte alltför obetydlig karaktär, som påtagligt försvårar väljarens möjligheter att inställa sig vid valförrättningen. En väljare som befinner sig på hemorten bör alltså inte få förtidsrösta enbart av det skälet att han finner detta bekvämare än att på någon av valdagarna uppsöka vallokalen.

Vidare bör uppmärksammas, att en väljare som har att bestämma om han skall förtidsrösta eller inte, i många fall inte med absolut säkerhet vet om ett väntat hinder verkligen också kommer att föreligga på valdagarna. Vid den bedömning av föreliggande omständigheter han sålunda måste företaga, bör sannolikheten för hindrets förhandenvaro inte vara alltför ringa. Detta har utredningen funnit böra markeras därigenom att det uppgivna hindret *med skäl* skall kunna antas komma att betaga väljarens möjlighet att inställa sig personligen vid valförrättningen.

De allmänna villkor som bör gälla för rätten att få förtidsrösta kommer sålunda att i sak överensstämma med dem som redan nu gäller för att få rösta i särskild ordning.

Med utgångspunkt från det anförda skall ställning tas till frågan hur kretsen av de till förtidsröstning berättigade närmare bör bestämmas.

Inledningsvis har utredningen uttalat, att till omständigheter av beskaffenhet att medföra rätt till förtidsröstning i varje fall måste hänföras,

inte blott de som enligt gällande lag konstituerar rätt för en väljare att avlämna valsedel före valet, utan i princip även sådana som nu berättigar en väljare att poströsta på valdagen. Med detta uttalande har då också angivits den minsta omfattning som nämnda krets kan tillåtas ha.

I nära anslutning till lagens nuvarande utformning kan den ifrågavarande kretsen tänkas bestämd på följande sätt:

(a) Röstberättigad som på grund av vistelse utom riket eller å annan ort inom riket med skäl kan antagas vara förhindrad att på valdagarna utöva sin rösträtt vid valförrättning för det valdistrikt, där han är uppförd i röstlängden, äger före valet avlämna valsedel (*förtidsröstning*). Samma rätt tillkommer röstberättigad som fullgör militärtjänst eller tillhör besättning eller personal å fartyg eller personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid post- eller tullverket eller lots- eller fyrstaten¹⁹ och som till följd av tjänstens utövning inte kan utöva sin rösträtt på någon av valdagarna.

Röstberättigad som med skäl kan antagas komma att vårdas eller tjänstgöra på sjukvårdsanstalt på de för valet bestämda dagarna må ock avlämna valsedel före valet ändock att sjukvårdsanstalten är belägen å den ort, där han är i röstlängden uppförd.

Det torde inte kunna bestridas, att en sådan uppräknings för att bestämma vilka som kan förtidsrösta framstår som i flera hänseenden otillfredsställande. Medan ett så vagt bestämt hinder som vistelse på annan ort skall berättiga till förtidsröstning, tillåts endast väljare som tillhör vissa, strikt avgränsade yrkesgrupper rösta på detta sätt. Det måste för väljarna framstå som svårbegripligt och ägnat att väcka irritation att, medan t. ex. vistelse på ett sommarställe berättigar en väljare att förtidsrösta, så utestängs från samma möjlighet den som på grund av jourtjänst som brandman eller inom annat, i lagen inte uppräknat yrke är förhindrad att uppsöka vallokalen på valdagar-

na. Det torde vara svårt att rationellt förklara en sådan gränsdragning mellan de till förtidsröstning berättigade och de därifrån uteslutna.

Vad gäller hinder på grund av yrke eller tjänst har bestämmelserna härom i det nyss skisserade alternativet oförändrade överflyttats från den nuvarande lagen, som i detta hänseende fick sin utformning år 1921. I motiven anfördes då, att endast sådant yrke eller tjänst, som regelmässigt medförde vistelse utom valdistriktet borde medföra rätt till röstning i särskild ordning. En sådan princip kan dock knappast anses anpassad efter förhållanden i det nutida samhället med ett mera differentierat yrkesliv och kan därför knappast accepteras. Det vore otvivelaktigt bättre om rätten till sådan röstning anknöts mera till om yrket eller tjänsten som sådan är av den arten att den tvingar väljaren till arbetspass eller jourtjänst av längre beskaffenhet och mindre till om yrket eller tjänsten tvingar honom till vistelse utom hemorten.

I enlighet med det nu anförda kan ifrågavarande bestämmelse utformas på följande sätt:

(b) Röstberättigad som på grund av vistelse utom riket eller å annan ort inom riket eller eljest med skäl kan antagas vara förhindrad att på valdagarna utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt där han är i röstlängden uppförd, äger avge sin röst före valet (*förtidsröstning*).

I jämförelse med alternativ a) innebär detta alternativ en ytterligare utvidgning av kretsen av dem till förtidsröstning berättigade. Villkoren för rätten till förtidsröstning har i detta fall angivits helt allmänt.

De angivna hindren — vistelse utom riket eller å annan ort inom riket —

¹⁹ Lotsarna sorterar numera under sjöfartsstyrelsen, se SFS 1955:674 och instruktionen för Styrelsen, SFS 1965:689.

får nämligen i detta alternativ endast exemplifierande karaktär, väljaren obehaget att åberopa varje annan omständighet, exempelvis yrke eller tjänst eller vistelse på sjukhus. Häri ligger emellertid en betydande svaghet hos detta alternativ. Den korrektion mot en inte önskvärd ökning av antalet förtidsröster som ansetts böra åstadkommas genom att det hinder som väljaren åberopar skall vara av en inte alltför otydlig karaktär, kan med denna metod komma att förlora i betydelse. En bestämmelse av ifrågavarande slag kan lätt komma att ges en alltför extensiv tolkning.

Det kunde måhända invändas att den skillnad som föreligger mellan alternativen a) och b) är mera formell än reell, eftersom någon annan bevisning om det åberopade hindrets existens än väljarens egen försäkran inte behöver förebringas. Som tidigare anförts måste man emellertid utgå från att det alldeles övervägande flertalet av väljarna inte medvetet åsidosätter en bestämmelse av ifrågavarande art. Man kan alltså inte bortse från att ett uppräknande av de hinder som i de enskilda fallen måste föreligga för att förtidsröstning skall få äga rum, ger en betydande stadga åt systemet. Det finns därför skäl för antagande att antalet förtidsröster skall bli mindre om alternativ a) väljes än om kretsen av de till förtidsröstning berättigade bestämmes på sätt alternativ b) anger. Från denna synpunkt synes det förstnämnda alternativet vara att föredraga.

Med hänsyn till det anförda synes det önskvärdt att i bestämmelsen konkret anges de hinder som bör berättiga till förtidsröstning men att uppräknningen närmare än gällande bestämmelser anpassas till det rådande behovet.

I anslutning härtill kan bestämmelsen tänkas utformad på följande sätt.

- (c) Röstberättigad som på grund av
- 1) vistelse utom riket,
  - 2) vistelse å annan ort inom riket,
  - 3) vistelse på sjukvårdsanstalt, eller
  - 4) yrkes- eller tjänsteutövning

med skäl kan antagas komma att vara förhindrad att på valdagarna utöva sin rösträtt vid valförrättning för det valdistrikt, där han är uppförd i röstlängden, äger före valet avlämna valseedel (*förtidsröstning*).

Om bestämmelsen utformas på detta sätt täcker den helt alternativet a) och öppnar dessutom möjlighet för ytterligare andra väljarkategorier, vilkas tjänsteutövning — utan att vara hänförlig till i gällande lag angivna yrken eller tjänster — utgör hinder för personlig inställelse vid valet, att förtidsrösta. Vidare ger metoden med en uppräknning av de fall då förtidsröstning får ske en eftersträvad stadga åt systemet samtidigt som väljarna erhåller önskvärd vägledning. I förhållande till alternativ b) framträder förtidsröstningens undantagskaraktär mera uttalat, enär endast sådana hinder som faller inom de uppräknade fyra grupperna får åberopas som stöd för en begäran att förtidsrösta. Detta alternativ kan alltså — vad gäller räckvidden — sägas utgöra ett mellanting mellan alternativen a) och b). Visserligen innebär särskilt den fjärde gruppen med dess tämligen vaga bestämning »yrkes- eller tjänsteutövning» i och för sig vissa risker för missbruk. Det torde emellertid, som i annat sammanhang påpekats, vara berättigat att antaga, att det alldeles övervägande flertalet väljare lojalt skall rätta sig efter bestämmelserna och inte utnyttja förtidsröstningsmöjligheten annat än då detta är sakligt motiverat.

Utredningen har för sin del funnit det sist uppställda alternativet innefatta en godtagbar lösning och vara att föredraga framför de båda tidigare nämnda alternativen. I det följande vill utredningen för några särskilda fall belysa de omständigheter som bör få åbe-

ropas som stöd för en begäran att få förtidsrösta.

Bland de hinder som sålunda skall få åberopas för en begäran att få förtidsrösta ingår — liksom hittills — »vistelse å annan ort» (punkt 2). Mot användandet av denna formulering har tidigare kritik riktats, därvid det gjorts gällande, att detta uttryck var föga vägledande och därför vållade svårigheter för både väljare och röstmottagare. Det har även hävdats att den tolkning därav som gjorts i praxis varit alltför snäv.²⁰

I gällande postreglemente (IV., 47 §) anföres till tolkning av uttrycket följande:

a) Den som vid sådant val, då poströstning äger rum på valdagen, på grund av vistelse på annan ort inom riket är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt, där han är uppförd i röstlängden, har rätt att istället rösta på postanstalt, dock inte på postanstalt inom det valdistrikt eller inom det tätortsområde, där väljaren är röstberättigad.

Med tätortsområde avses här område med sammanhängande bebyggelse inom en stads, köpings eller kommuns administrativa område.

Föreskrifterna ovan innebär följande:

Om postanstalten ligger inom det valdistrikt, där väljaren är röstberättigad, får poströstning inte ske. Om postanstalten ligger inom annat valdistrikt men likväl inom den ort (stad, köping, municipalsamhälle, by etc), där väljaren är röstberättigad får poströstning inte heller ske. En person, som är röstberättigad i Farsta, får alltså inte poströsta i Vällingby, eftersom både Farsta och Vällingby ligger inom Stockholms stad. Som undantag härifrån gäller dock att i de speciella fall, då det inom en stad etc. finns flera »samhällen» som ur bebyggelse-synpunkt är helt skilda från varandra, medges poströstning mellan de olika samhällena, förutsatt att de inte ligger inom samma valdistrikt. En person som är röstberättigad i Svappavaara, får t. ex. post-rösta på postkontoret i Kiruna, trots att Svappavaara ligger inom Kiruna stad. Svappavaara ligger nämligen ca 5 mil från själva tätortsområdet Kiruna utan sammanhängande bebyggelse emellan och tillhör annat valdistrikt.

Även om städer eller andra kommuner, som gränsar till varandra, bildar en sammanhängande tätbebyggelse, får poströstning ske mellan kommunerna. En person som är röstberättigad

i Stockholm får sålunda poströsta i grannkommunen Solna.

Till poststyrelsen inkommer — främst under valdagarna — regelmässigt förfrågningar om vad som skall förstås med »vistelse å annan ort». Efter det ovanstående tolkning intagits i reglementet, har emellertid antalet sådana förfrågningar stadigt nedgått och var vid 1964 års andrakammarval relativt få. Detta förhållande visar, enligt utredningens mening, att uttryckets innebörd blivit på ett tillfredsställande sätt klargjord och att det i och för sig väl låter sig brukas.

Det torde f. ö. inte vara praktiskt möjligt att genom någon annan bestämning ange, under vilken förutsättning en väljare som befinner sig utom hemorten skall få förtidsrösta. I Danmark och Norge medför vistelse utanför den *kommun*, där väljaren är mantalsskriven, rätt att rösta per brev resp. »på förhånd».²¹ Att här i riket föreskriva att vistelse utanför hemortskommunen skall utgöra villkor för rätt att förtidsrösta, torde dock inte kunna komma i fråga. Redan nu och än mer när kommunreformen till fullo genomförts, skulle ett sådant villkor leda till att många väljare som vistades eller skulle komma

²⁰ Ang. formuleringen, se prop. 1933:227 och 1934:216. I betänkande 1941 föreslogs, att den samma skulle utbytas mot bestämningen »vistelse utom det valdistrikt — — —» (SOU 1941:28, s. 31). Departementschefen ansåg dock att formuleringen borde bibehållas oförändrad (prop. 1942:98, s. 43). — Ang. senare kritik däremot, se 1949:II:161 och KU 1949:22.

²¹ *Lov om valg till folketinget*, 55 §: »Vaelgere, som på grund af ophold uden for den kommune — — — vil vaere forhindret att infinde sig på afstemningsstedet — — — kan insende deres stemmeseddel — — —». *Lov om stortingsvalg*, 18 §: »En velger har adgang till å avgi stemme på forhånd — — — når han erklærer att han vil vaere hindret fra å møte personlig på valgtinget, a) enten ved fraevaer fra valgsognet i den for stemmegivningen bestemte tid — — —». Som regel utgör varje kommun ett valsgogn, dock att stad kan indelas i flera sådana.

att vistas på betydande avstånd från hemorten men ändock inom kommunens gränser, skulle ha att övervinna betydande hinder innan de kunde utöva sin rösträtt. Ett minskat valdeltagande kan bli följden. Inte heller synes den utvägen böra begagnas att låta vistelse utom det egna valdistriktet få bli avgörande i detta hänseende. Som redan inledningsvis i detta avsnitt påpekats bör endast någorlunda påtagliga hinder konstituera rätt till förtidsröstning. Sådant hinder kan inte anses föreligga om väljaren vistas på samma ort som den där vallokalen är belägen och det inte ens om denna ort är en större stad med vidsträckt bebyggelse.

Det anförda har lett utredningen till uppfattningen att den hittillsvarande bestämningen lämpligen bör bibehållas.

I anslutning till vad nu gäller har bland dem till förtidsröstning berättigade upptagits de som till följd av vistelse för vård på sjukhus kan antagas komma att vara förhindrade att utöva rösträtten vid valförrättningen (punkt 3). Utredningen har övervägt om inte sjukdom över huvudtaget och sålunda inte blott sådan som föranlett eller föranleder intagning på sjukhus borde konstituera rätt för vederbörande att förtidsrösta. Man kan tänka sig fall där en väljare har kännning av en analkande sjukdom och där det sålunda kunde vara motiverat att låta honom utöva rösträtten innan sjukdomen blir akut, då hans möjligheter att inställa sig vid valförrättningen blir små eller obefintliga. Den utvidgning av valsefelsförsändelseinstitutets användningsområde, som nyligen genomförts och i vilket hänseende utredningen inte avser att föreslå några ändringar,²² har emellertid haft till syfte att underlätta bl. a. dessa väljares röstavgivning. En sådan väljare har alltså numera beretts möjlighet att på valdagen avlämna val-

sedel genom vissa närmare anförvanter eller sin vårdare.

Då sjuka och med dem jämställda sålunda redan erhållit möjlighet att använda valsefelsförsändelse kunde ifrågasättas nödvändigheten av att undantagslöst berättiga de på sjukhus vårdade att förtidsrösta. Behovet av denna röstningsmöjlighet framstår med gällande ordning som särskilt påtagligt endast för de väljare som inte är gifta och som alltsedan tiden före förtidsröstningsperiodens början och över valdagarna vårdas på sjukhus utom hemorten. Avses intagning ske efter det nämnda period har börjat löpa, kan en sådan väljare förtidsrösta före intagningen, enär han i sådant fall kommer att vistas på annan ort på valdagarna. I alla andra fall har den som vårdas på sjukhusen i varje fall teoretisk möjlighet att — i de fall då han inte kan inställa sig personligen vid valförrättningen — rösta med valsefelsförsändelse, antingen genom äkta make före eller på valdagarna eller genom anförvant eller vårdare på valdagarna.

I praktiken torde emellertid de senast omnämnda väljarnas röstningsproblem inte kunna anses tillfredsställande lösta genom de möjligheter till förtidsröstning som sålunda står dem till buds. En intagens möjligheter att personligen inställa sig vid valförrättningen är vanligen ytterst begränsade. Ett utnyttjande av valsefelsförsändelseinstitutet torde f. ö. inte heller alltid vara möjligt. För att en väljare skall kunna rösta genom äkta make, vare sig före valet eller på valdagarna, förutsätts att den make, genom vilken röstavgivningen skall ske, själv är i stånd att inställa sig vid förrättningen i valdistriktet eller där mottagning av förtidsröster är anordnad. Institutets användbarhet begränsas härigenom i avsevärd grad. Vad

²² Se avsnitt 7 nedan.

gäller vasedelsförsändelse genom anförvant eller vårdare kan jämväl dess användbarhet för de på sjukhus intagna komma att visa sig begränsad. En sådan väljare torde inte alltid ha en avlämningsberättigad anförvant i sin närhet och den av lagen anvisade utvägen att därför anlita vårdare (dvs. någon vid sjukhuset anställd befattningshavare) torde inte överallt kunna tillämpas. Det ansträngda personalläget vid flertalet av våra sjukhus gör det nämligen antagligt, att det kan bli svårt att i erforderlig omfattning friställa personal för röstavlämnning. Uppdraget att fungera som röstavlämnare kan naturligen inte tillåtas inkräkta på personalens normala arbetsuppgifter. I sammanhanget bör vidare beaktas att en uppdelning av den i övrigt tämligen homogena grupp, som de på sjukhus vårdade utgör, i sådana som får förtidsrösta och sådana som inte får detta, torde framstå som oberättigad och kunna vålla praktiska svårigheter. Utredningen förordar därför att även den omständigheten att en väljare vårdas på sjukhus skall ge honom rätt att förtidsrösta.

Vid avfattningen av *punkt 4* har utredningen beaktat de synpunkter som vid alternativ a) anförts. Under denna punkt faller följaktligen inte blott de i nuvarande vallagar uppräknade yrkes- och tjänstegrupper utan över huvud taget väljare, vars yrkes- eller tjänstövning är så förlagd och har en sådan omfattning, att den utgör hinder för honom att inställa sig vid valförordningen i det egna valdistriktet.

2. Röstmottagande myndighet

Inledningsvis har utredningen uttalat att den utgått från att förtidsröstningen skall ske inför myndighet. Praktiskt sett kommer framför allt ifråga att förlägga förtidsröstning *inom riket* till

postanstalt²³ eller till valnämnden och dess deputerade.

När den nuvarande ordningen med röstavgivning på postanstalt år 1941 föreslogs till införande uttalade de sakkunniga, att antalet postanstalter ungefär borde motsvara antalet valdistrikt för att erforderlig lättnad i valdeltagandet skulle ernås och väljarna alltså utan alltför stora uppoffringar av tid och bekvämlighet skulle kunna utöva sin rösträtt. Av statistiskt material som redovisats i betänkandet framgår, att antalet *postanstalter* då var 4 165 (varav 236 postkontor, 184 postexpeditioner, 3 736 poststationer och 9 brevlämningsställen) medan antalet *valdistrikt* vid 1940 års andrakammarval var 4 920 (varav 4 108 på landsbygden och 812 i städerna).²⁴

Situationen är i detta hänseende på väg att radikalt förändras. Till följd av vad som närmast kan betecknas som en strukturrationalisering av postverksamheten har antalet *postanstalter* minskat. Nedgången har särskilt gällt poststationerna, som under åren 1940—1965 minskat med 1 663 stycken. Antalet postkontor och postexpeditioner har dock under samma tid ökat med 1 015. Detta rationaliseringsarbete påbörjades huvudsakligen under mitten av 1950-talet och de efter denna tid indragna poststationerna — ca 1 000 stycken — har ersatts med lantbrevbärare och postombud. Antalet postombud var vid 1965 års ingång ca 650. En nyssnämnda år gjord undersökning av hushållsunderlaget för återstående poststationer har visat, att inom de områden av landet, där enligt gällande normer underlag finns för lantbrevbäring, dvs. i huvudsak i Syd- och Mellansverige samt i

²³ Med postanstalt förstås postkontor, postexpedition och poststation. Röstmottagning sker *inte* hos postombud eller lantbrevbärare.

²⁴ SOU 1941:28, s. 27 f.

Norrlands kustland, ytterligare ca 1 000 poststationer kommer att dras in och ersättas med lantbrevbärare inom den närmaste tioårsperioden. När detta arbete slutförts skulle återstå ca 1 100 poststationer. Beträffande många av dessa är det tveksamt om de kan bibehållas som poststationer eller om deras verksamhet skall övertas av postombud. Skulle nu gällande normer rörande hushållsunderlag strikt tillämpas skulle flertalet av dem ersättas med postombud. Återstående poststationer torde komma att utbytas mot postexpeditioner.²⁵

Gentemot nu nämnda siffror bör ställas antalet *valdistrikt*, som vid 1965 års ingång var 6 216.

Den kraftiga fortlöpande minskningen av det totala antalet postanstalter, vilken minskning helt faller på poststationerna, kan göra det tveksamt om den nuvarande ordningen med röstavgivning på postanstalt kan bibehållas. I samma mån som antalet av dessa röstmottagningsställen minskar, försvåras berörda väljares möjligheter att utan alltför stor omgång utöva sin rösträtt. Utvägen att tillåta röstavgivning även inför postombud torde — med hänsyn redan till ombudens varierande kompetens — inte kunna förordas.

Utvecklingen på det valrättsliga området har under senare tid präglats av en uttalad strävan att stärka de lokala valnämndernas ställning och hos dem koncentrera ledningen av valen. Otvivelaktigt skulle betydande fördelar vara att vinna om den ifrågasatta förtidsröstningen skulle kunna ske inför och i övrigt administreras av dessa nämnder. Valnämndens ledamöter utses numera för fyra år i taget och hos dem samlas erfarenheter av och en vana vid valrättsliga spörsmål som är av utomordentligt stor betydelse. Därest förtidsröstning föreskrivs skola ske inför valnämnden måste förutsättas att denna

föreses med någon form av kansli, beläget i kommunens centralort. Med den sakkunskap som sålunda skulle finnas tillgänglig är det berättigat att utgå från att röstavgivningen skulle kunna ske på ett betryggande sätt.

Avgörande praktiska olägenheter synes emellertid vara förknippade med en ordning sådan som den skisserade. Antalet kommuner och därmed också antalet valnämnder är för närvarande inte större än att det framstår som i praktiken ogörligt att nöja sig med ett röstningsställe i varje kommun.²⁶ I annat fall skulle avstånden till röstmottagningsställena för väljarna flerstädes i landet bli betydande. Detta kan i sin tur leda till ett minskat valdeltagande. Än mer otillfredsställande blir situationen i detta avseende när kommunreformen genomförs. Det torde därför bli nödvändigt att inrätta flera röstningsställen i varje kommun. Att skapa en sådan omfattande valmyndighetsorganisation och att hålla denna i verksamhet under hela den tid, som måste reserveras för förtidsröstningen, kan otvivelaktigt komma att visa sig svårt och ställa stora administrativa krav. På många håll finns uttalade svårigheter att rekrytera lämpliga valförrättare redan till de ordinarie valförrättningarna på valdagarna. En av de viktigaste

²⁵ Enligt nuvarande normer erfordras i allmänhet ett underlag om minst ca 40 hushåll (varje hushåll omfattar statistiskt sett, 2,7 medlemmar) för inrättande av självständigt postombud. För inrättande av poststationer erfordras ett direktbetjäningunderlag på 150—200 hushåll. En utredning pågår f. n. inom postverket med uppgift att undersöka om nuvarande gränsdragning mellan självständiga postombud och poststationer är lämplig eller om den bör ändras eller om de två slagen av postanordningar kan sammanslås till en enda.

²⁶ Vid 1965 års ingång fanns i riket 133 städer, 787 landskommuner, 95 köpingar och 18 municipalsamhällen eller totalt 1 013 primärkommunala enheter. Den beslutade kommunreformen kommer att reducera detta antal till 282 (se SFS 1964:162).

fördelarna med valnämnden som röst-mottagare skulle alltså i praktiken inte uppnås. Utvägen att låta valnämnden ombesörja någon form av ambulerande röstmottagning torde inte heller innebära en godtagbar lösning.

Inte något av de uppställda alternativen går sålunda fritt från invändningar. Beaktas bör emellertid att postanstalterna begagnats som röstmottagningsställen under avsevärd tid. Allmänheten har vant sig vid att rösta på postanstalt och många postfunktionärer har förvärvat en betydande vana vid detta slag av röstning. Det minskande antalet poststationer inger dock oro för metodens användbarhet i framtiden. Att helt övergå till valnämnderna som röstmottagare kan emellertid inte anses motiverat. En dylik lösning skulle bli kostsam och i övrigt alltför vittutseende. Slutsatsen blir därför att postanstalterna bör bibehållas som röstmottagningsställen. Detta innebär dock inte att förtidsröstningen uteslutande bör ske där. Uppenbara fördelar är enligt utredningens mening att vinna om röstavgivningen på postanstalt kan kompletteras med en bestämmelse av innehåll att röstavgivning i viss utsträckning även får ske inför valnämnden. Förutom att antalet röstmottagningsställen därigenom ökas, skulle den tid förlängas varunder förtidsröstning får ske. Utredningen förordar därför att möjlighet öppnas till förtidsröstning även inför valnämnd. Emellertid bör röstavgivningen inför valnämnd — främst med hänsyn till personalrekrytering och lokalanskaffning — begränsas såväl tidsmässigt som i fråga om antalet röstmottagningsställen.

Beträffande den tidsmässiga begränsningen vill utredningen i detta sammanhang blott nämna att det förefaller lämpligast att tillåta röstavgivning inför valnämnden under den tid omedelbart

före och fram till valet då, som nedan närmare skall utvecklas, röstmottagning på postanstalt av praktiska skäl är utesluten. Den närmare bestämningen av den tid, varunder denna typ av röstning skall få äga rum, är sålunda avhängig bl. a. av hur länge förtidsröstning på postanstalt skall få pågå. Utredningen återkommer i det följande till dessa frågor.

Vad gäller antalet röstavgivningsställen för röstning inför valnämnd torde det med nuvarande kommunindelning i allmänhet vara tillräckligt med *ett* sådant ställe i varje kommun; i kommuner med vidsträckt areal eller där särskilda förhållanden sådant eljest påkallar, bör redan nu ytterligare något eller några röstmottagningsställen kunna inrättas. Behovet av en sådan möjlighet blir naturligen än mera uttalat ju större de primärkommunala enheterna blir. I de sammanslagna kommunerna torde ofta de förutvarande kommunalkontoren kunna utnyttjas som röstmottagningsställen.

Av det förhållandet att röstavgivning inför valnämnden skall äga rum dagarna omedelbart före valet då röstning på postanstalt av befordringstekniska hänsyn inte kan få ske, följer att möjligheten att förtidsrösta på detta sätt måste begränsas till sådana väljare, som är uppförda i ifrågavarande kommuns röstlängd.

Ett införande av möjlighet till röstavgivning inför valnämnden i den omfattning ovan angivits skulle — förutom att leda till en minskning av postanstalternas arbetsbörda — medföra den fördelen, att sådana inom ifrågavarande kommun boende väljare som visserligen avsett att rösta vid personlig inställelse vid valförrättningen men som — efter utgången av den tid som anslås för förtidsröstning på postanstalt — oförmodat måste lämna hemorten och till-

bringa valdagarna utom denna, i flertalet fall beredes möjlighet att det oaktat utöva sin rösträtt.

Den omständigheten att bland de till förtidsröstning berättigade väljarna upptagits även de som vårdas på sjukhus, föranleder i detta sammanhang vissa ytterligare överväganden. Man kan i allmänhet inte räkna med att en väljare som är intagen på sjukhus skall vara i stånd att uppsöka en utanför sjukhuset belägen postanstalt eller att inställa sig inför valnämnden för att utöva den rätt till förtidsröstning som tillkommer honom. Med hänsyn härtill skulle alltså utövandet av rösträtten — i vart fall för dem av nämnda väljare som inte kan rösta genom valsefelsförsändelse — i praktiken bli avhängigt av om postanstalt är inrättad vid sjukhuset. Permanenta postanstalter finns emellertid f. n. vid endast 23 av landets sjukhus.²⁷ Det torde — enligt vad utredningen inhämtat — inte kunna påräknas att ytterligare sådana postanstalter skall inrättas. Om inte åtgärder vidtas för att underlätta ifrågavarande väljares valdeltagande kommer de, ehuru formellt berättigade att förtidsrösta, att i praktiken vara ur stånd att begagna denna rätt. Den närmast till hands liggande lösningen är otvivelaktigt att genom inrättande av tillfälliga postanstalter ges sagda rätt ett reellt innehåll, och utredningen förordar, att denna utväg — liksom hittills — skall begagnas.

Enligt gällande bestämmelser ankommer det på Kungl. Maj:t att efter hörande av medicinal- och poststyrelserna besluta, i vilken omfattning tillfälliga postanstalter skall inrättas. Vid 1964 års andrakammarval anordnades tillfälliga postanstalter vid 401 sjukhus med tillhopa 66 355 vårdplatser. 49 704 av där intagna patienter var röstberättigade och 15 053 av dem — eller 30,3 procent — utövade sin rösträtt. Av de

totalt 18 027 patienter, som endast hade möjlighet att rösta vid sjukhuset (dvs. de var ogifta, änkor, änklingar eller fränskilda, och enligt dåtida regler uteslutna från att begagna valsefelsförsändelse) röstade 9 416 eller 52,5 procent. Av övriga patienter — 31 677 till antalet — röstade 17,8 procent på sjukhuset. Inför 1966 års kommunalval förordnade Kungl. Maj:t att röstmottagning på valdagen skulle anordnas vid följande slag av sjukhus — under förutsättning att anstalten i fråga rymde minst 25 vårdplatser — nämligen lasarett, övriga sjukvårdsanstalter av lasarettskaraktär, sjukstugor, epidemi- och tuberkulosjukvårdsanstalter samt sjukhem för akut eller långvarigt kroppssjuka eller konvalecenter. Röstmottagning skulle även anordnas vid sådant sjukhus med minst 20 vårdplatser, om röstmottagning där ägt rum vid tidigare val.

I vilken omfattning röstmottagning skall anordnas på sjukhusen bör — enligt utredningens mening — inte heller i fortsättningen föreskrivas i vallagarna. Liksom hittills bör det utan särskild lagbestämmelse avgöras av Kungl. Maj:t efter hörande av nämnda myndigheter. Utredningen vill i detta hänseende blott tillägga, att det inte synes osannolikt att den införda möjligheten för sjuka och åldringar att rösta genom valsefelsförsändelse kan minska behovet av vid sjukhusen särskilt inrättade postanstalter. Innan några mera bestämda slutsatser låter sig dras torde emellertid erfarenheterna från ytterligare val böra avvaktas.²⁸

Utredningens förslag om förtidsröstning förutsätter även att sådan röstning skall kunna ske *utom riket*. I anslutning till uppfattningen att förtidsröstningen bör ske inför myndighet synes det na-

²⁷ Vid 1964 års utgång fanns i landet totalt 538 anstalter för kroppsligt sjuka.

²⁸ Se vidare härtill avsnitt 7 nedan.

turligt att för dessa fall även i fortsättningen ta i anspråk svensk beskickning eller svenskt konsulat. Förtidsröstning utom riket bör dessutom — liksom hittills — vara möjlig ombord på svenskt fartyg, beträffande vilket särskild föreskrift meddelats om att röstmottagning där får anordnas.

3. Förtidsröstningens början och slut på postanstalt, beskickning, konsulat och fartyg.

a. Förtidsröstningens början.

Enligt gällande bestämmelser (72 § andra stycket ValL och 37 § andra stycket KVL) skall för de väljare som är berättigade att avge sina röster före valet, röstmottagning anordnas från och med 30:e dagen före valdagen. Vad sålunda stadgats gäller såväl för de väljare som röstar på detta sätt *inom riket* som för dem som avger sina röster *utomlands*. Tidigare och fram till år 1962 gällde att här avsedd röstmottagning fick påbörjas den 18:e dagen före valet. I det betänkande som låg till grund för 1962 års ändringar²⁹ uttalades, att det för väljare, som vistades utom riket, många gånger torde vara svårt att under den jämförelsevis korta tid som stod till buds för röstningen — vilken f. ö. på många orter måste avbrytas åtskilliga dagar före valdagen — komma i förbindelse med beskickning eller konsulat, där röstning var anordnad. Även för personer, som vistades här i riket men som avsåg att avresa till utlandet före valdagen, skulle det vara fördelaktigt, om de i större utsträckning än vad den då gällande lagen medgav, fick tillfälle att rösta på postanstalt före avresan. Ett genomförande av det samtidigt framlagda förslaget till fartygsröstning förutsatte också med nödvändighet en utsträckning av nämnda tid.

Den tid varunder förtidsröstning skall få ske bör — om tvådagarsval införes

— ställas i relation till den första av valdagarna.

För de röstberättigade som vistas utom riket torde det vara erforderligt att även efter nu ifrågavarande reforms genomförande medge rätt till förtidsröstning under avsevärd tid. Någon anledning att förkorta den tid som nu står till buds synes inte finnas. Å andra sidan förefaller det inte heller nödvändigt att förlänga densamma. Utredningen får därför föreslå, att mottagning av förtidsröster *utom riket* skall äga rum fr. o. m. den 30:e dagen före första valdagen.

Vad angår förtidsröstning *inom riket* talar de skäl som år 1962 föranledde förlängning av den tid varunder röstavgivning får ske för att denna inte görs alltför kort och det kunde därför — även med bortseende från önskvärheten av enhetliga bestämmelser — förefalla motiverat att även i fortsättningen tillåta förtidsröstning inom riket under samma tid som f. n. gäller. Då nu fråga är om att införa rätt till förtidsröstning mera generellt för dem som av skilda grunder är förhindrade att rösta vid den ordinarie förrättningen, måste det å andra sidan av flera skäl anses önskvärt att förtidsröstningen inte påbörjas tidigare än nödvändigt. Som ovan påpekats bör, även efter reformens genomförande, valens tyngdpunkt ligga på valdagarna. En konsekvens härav torde bli att den tid som skall stå till buds för förtidsröstning inte tas till längre än vad som är absolut nödvändigt. I annat fall lär det vara antagligt, att många väljare, som inte med säkerhet vet hur deras situation kommer att vara omkring valdagarna, tar det säkra för det osäkra och röstar i förtid. En inte önskvärd ökning av antalet förtidsröster kunde därav bli följ-

²⁹ SOU 1961:21 s. 64 f; se vidare prop. 1962:53 och KU 1962:9.

den. Ju närmare valdagarna förtidsröstningens inledande kan läggas, desto säkrare bör flertalet av dessa tveksamma väljare kunna bedöma var de då kommer att uppehålla sig. Det torde också från postverkets synpunkt vara ett starkt önskemål att röstmottagning på postanstalt äger rum under en relativt kort tidrymd. Därigenom kan tillgängliga personalresurser bättre koncentreras på röstmottagningen, vilket i sin tur måste medföra såväl att risken för felbehandling av där avgivna röster reduceras som att besvärande sammanblandning med andra postala göromål i betydande grad undviks.

När utredningen med hänsyn till vad sålunda anförts därför finner sig böra förorda att förtidsröstningen inom riket äger rum under kortare tid är 30 dagar, bör detta förslag ses mot bakgrund av att utredningen samtidigt föreslår att rätten att rösta före valet utvidgas till att omfatta en avsevärt större krets väljare än den som berörs av den nuvarande regeln. En fullständig jämförelse med gällande rätt är därför inte möjlig att göra. Det kan således inte sägas att utredningens förslag i ifrågavarande hänseende generellt sett innebär en försämring av väljarnas möjligheter att delta i valen.

Det kan diskuteras under hur många dagar som förtidsröstning inom riket sålunda bör få äga rum. Utredningen har för sin del stannat för att föreslå att förtidsröstning inom riket skall få inledas den 18:e dagen före första valdagen. Vid detta sitt ställningstagande har utredningen beaktat det förhållandet, att semestrarna oftast förläggas så, att ledigheten börjar löpa på en måndag och att en ev. avresa från hemorten sker så snart som möjligt efter arbetsveckans slut. Om förtidsröstningen får börja den 18:e dagen före första valdagen, kan sålunda även väljare som

har ledighet under två veckor före valet rösta under de sista dagarna av sin hemmavaro.

b. Förtidsröstningens slut

Förtidsröstningen måste, som redan tidigare konstaterats, avslutas i så god tid före valet att avgivna röster kan vara tillgängliga när den preliminära sammanräkningen skall börja. Svaret på frågan hur lång tid före är främst beroende av vilken valmyndighet det skall åligga att preliminärt granska och sammanräkna dessa röster. Till detta spörsmål återkommer utredningen i ett följande avsnitt. Vad det nu gäller är att undersöka *hur* tidpunkten för förtidsröstningens avslutande lämpligen bör bestämmas.

Detta synes kunna ske antingen så att förtidsröstningen får fortgå till och med en viss, i lagen angiven dag, eller också så att slutdagen görs flexibel i den meningen, att förtidsröstningen i varje enskilt fall skall ske på sådan tid att avgivna valsedlar är det sammanräknade organet till handa vid sammanräkningens början eller en viss bestämd tidpunkt dessförinnan. En kombination av dessa två metoder är också tänkbar.

Den förstnämnda metoden används, såvitt utredningen kunnat utröna, inte i något med Sverige jämförbart land. I Danmark, England och Västtyskland används i princip den senare av de två metoderna. I Norge gäller att »stemmeavgivning må ikke foregå senere en dagen før valget kl. 8 (20) kveld». (Lov om valg till Stortinget, 19 §). Paragrafen innehåller dock det tillägget, att röstavgivningen under alla förhållanden skall ske så tidigt att valsedeln kan vara vederbörande »valgstyre» till handa innan röstningen i vallokalen slutar. Där har alltså de båda metoderna kombinerats.

Genom att föreskriva att förtidsröst-

ningen skall avslutas på en viss, i lagen bestämd tidpunkt ges åt systemet en enhetlighet och formell stadga som måste bedömas som eftersträvansvärd.

Den senare av metoderna förutsätter för sin praktiska tillämpning att väljaren själv gör sig underkunnig om, när han sist måste förtidsrösta för att hans röst skall kunna beaktas vid den preliminära sammanräkningen. Röstningen kräver således en viss aktivitet från väljarens sida, vilket kan komma att få en viss avhållande effekt på väljarnas benägenhet att rösta. Systemet blir även mera lösligt och kan vålla irritation. Från poststyrelsen har anförts, att väljare som avser att förtidsrösta i sådant fall ofta torde komma att vända sig till postanstalten, antingen på hemorten eller på den ort där han avser att förtidsrösta, för att få besked om när han senast måste rösta. För personalen vid främst de mindre postanstalterna torde det stöta på betydande svårigheter att lämna ett korrekt besked i detta hänseende, eftersom postpersonalen inte alltid äger den erforderliga kännedomen om tåg- och flygtider, befordringsvägar o. dyl., varpå en sådan upplysning måste baseras.

Vid sitt bedömande av de uppställda alternativen har utredningen funnit övervägande skäl tala för det förstnämnda, således att förtidsröstningen skall få pågå till och med en bestämd, i lagen angiven tidpunkt.

Det kunde emellertid ifrågasättas om inte den angivna regeln borde — liksom fallet är i Norge — kompletteras med den anvisningen till väljarna att röstavgivningen i allt fall bör ske i så god tid före valet, att avgivna valsedlar är vederbörande valmyndighet till handa vid en viss senaste tidpunkt. Härigenom skulle främst de väljare, som vistas långt från hemorten göras uppmärksamma på vikten av att rösta i god tid före valet.

Bortsett från att väljaren kan få svårt att erhålla besked om när han i sådant fall bör rösta (jfr vad ovan anförts), blir behovet av ett dylikt tillägg i avgörande mån beroende av hur det skall förfaras med till valmyndigheten för sent anlända förtidsröster. Som utredningen avser att föreslå att dylika röster inte skall kasseras enbart av det skälet att de kommer för sent för att ingå i den preliminära sammanräkningen har utredningen inte funnit behov föreligga av det nämnda tillägget. — En annan sak är att den förtidsröstning som äger rum utom riket inte överallt kan få fortgå till och med den för sådan röstavgivning bestämda sista dagen. Hänsynen till den tid som krävs för att förtidsröster från den ifrågavarande utrikes belägna orten skall hinna fram till den lokala sammanräkningsmyndigheten, kan i sådana fall föranleda att förtidsröstningen avslutas tidigare i förhållande till första valdagen än vad generellt föreskrives.

4. Avgivna förtidsröstens vidare behandling

Vid den preliminära granskning och sammanräkning som enligt nu gällande bestämmelser i 68 § ValL samt 33 och 34 §§ KVL skall verkställas i omedelbar anslutning till röstningens slut, kan endast vid förrättningen avgivna röster beaktas. Poströsterna och andra i särskild ordning angivna röster sänds av vederbörande röstmottagare direkt till den länsstyrelse som skall göra den slutliga sammanräkningen eller — vad gäller utom riket avlämnade röster — till Ö.Ä., som i förekommande fall vidarebefordrar dem till nämnda länsstyrelse. Utredningen har förutsatt, att det även efter förtidsröstningens genomförande skall ankomma på valförrättarna att preliminärsammanräkna valet och att denna sammanräkning skall påbör-

jas omedelbart efter röstningens slut. För att förtidsrösterna skall kunna ingå i denna måste, som redan tidigare påpekats, rösterna vara det lokala valorganet till handa senast vid nyssnämnda tidpunkt.

När författningsutredningen på sin tid förde fram tanken på en ordning enligt vilken samtliga på postanstalt avlämnade valsedlar skulle räknas redan vid den preliminära sammanräkningen,³⁰ anfördes under remissbehandlingen från en länsstyrelse, att ordningen förutsatte att poströsterna sändes direkt från röstmottagarna till respektive valförrättare. Enligt denna länsstyrelses mening skulle det emellertid vara äventyrligt att på valförrättarna överlåta den många gånger besvärliga granskningen av poströsterna. Erfarenheterna visade nämligen — anfördes det — att redan den förhållandevis enkla granskningen av valkuvert och deras innehåll, som nu åvilade valförrättarna, sällan utfördes på ett korrekt sätt och vållade länsstyrelserna avsevärda bekymmer. Knappast från något valdistrikt avlämnades en helt riktig preliminär sammanräkning. Detta ledde i allmänhet icke till några allvarliga komplikationer, då eventuella felaktigheter som regel lätt kunde rättas vid den slutliga sammanräkningen. En sådan rättelse skulle däremot i regel bli omöjlig att åstadkomma beträffande på postanstalt avlämnade, i något avseende felaktiva valkuvert eller valsedelsförsändelser, som godtagits av valförrättaren vid den preliminära sammanräkningen.³¹

Gentemot den anförda invändningen kan dock bl. a. anföras, att man i ett annat hänseende inte tvekat att anförtro valförrättarna en granskningsuppgift av betydande grannlagenhet. När det gäller de s. k. valsedelsförsändelserna, vilkas användningsområde f. ö. nyligen utvidgats,³² åligger det valförrättarna att

vid mottagandet av dessa granska såväl ytter- som innerkuverten i formellt hänseende. Denna ordning har, såvitt känt, inte föranlett några betänkligheter.

Andra utvägar än att anförtro granskningen av förtidsrösterna åt valförrättarna är emellertid möjliga. Sålunda kunde denna uppgift läggas på valnämnderna. Om så sker torde garantier skapas för en i alla avseenden betryggande behandling av förtidsrösterna.³³ Situationen kompliceras emellertid av det förhållandet att en till valnämnden koncentrerad granskning med visshet kommer att kräva en avsevärd tid. Vid sitt besök i Oslo erfor utredningen, att granskningen och sammanräkningen av de 20 000 »förhåndsstemmer», som »valgstyret» (valnämnden) i staden hade att utföra, krävde en tid av ungefär fem dagar, oaktat »valgstyret» hade en mycket god tillgång på personal och en i övrigt mycket väl utvecklad sammanräkningsorganisation. Som jämförelse kan nämnas att vid 1964 års *andrakammarval* avgavs i Stockholms stads valkrets totalt 28 466 poströster (motsvarande 6,2 % av det totala antalet avgivna röster). Det kan antagas att det stora flertalet av förtidsrösterna kommer att avges mot slutet av den för förtidsröstningen bestämda tiden. Till stöd härför kan anföras de i Norge gjorda erfarenheterna. Även om den svenska valnämndens befattning med förtidsrösterna skulle bli något mindre tidskrävande än det norska valgstyrets med

³⁰ SOU 1963:17 s. 310—11.

³¹ Se SOU 1964:38 s. 90

³² Se 64 § ValL och 30 § KVL (SFS 1965:608, 609).

³³ Resonemanget tar främst sikte på de kommuner som är indelade i valdistrikt. Det alldeles övervägande flertalet kommuner är också indelade. Vid 1964 års andrakammarval var endast 45 av landets totalt 1 013 kommuner inte indelade i valdistrikt. Antalet inte indelade kommuner har under senare år varit i stadig sjunkande.

»förhandsstemmerne», lär det vara realistiskt att utgå från att en sådan granskning, åtminstone i kommuner med ett mera betydande antal poströster, skulle ta en avsevärd tid i anspråk. Med hänsyn till det anförda och under beaktande av gällande befordringstider (se här om nedan) innebär den diskuterade möjligheten att förtidsröstningens slutdag måste förläggas längre från valet än vad som kan anses önskvärdt.

Även om berörda konsekvens av en ordning med valnämnden som granskningsmyndighet i och för sig skulle kunna accepteras, talar mot densamma ytterligare följande. Valnämndens granskning torde böra innefatta — förutom en formell kontroll av ytterkuverten — jämväl frågan om vederbörande väljare är röstberättigad vid valet. Valnämnden måste alltså ha tillgång till den aktuella röstlängden. Detta innebär att valnämndens granskning måste vara avslutad, när valförrättningarna i de olika valdistrikten skall börja. I den tänkta situationen att en väljare förtidsröstat men det oaktat inställer sig vid den ordinarie förrättningen, torde följden därav bli, att denne väljare inte kan tillåtas rösta vid förrättningen, då röstlängden utvisar att han redan utövat sin rösträtt. Att i nämnda läge ogiltigförklara förtidsrösten torde nämligen redan av praktiska skäl vara uteslutet. Enligt utredningens mening utgör denna följd en avgörande invändning mot att föreskriva att valnämnden skall fungera som granskare av förtidsrösterna. Den omständigheten, att väljaren inställer sig vid valförrättningen visar att det av honom som grund för förtidsröstningen åberopade hindret i själva verket inte förelegat. Det måste anses stötande att en, på oriktiga grunder i extraordinär väg avgiven valsedel skulle gälla, medan valförrättarna skulle vägra motta den valsedel väljaren önskar

avlämna enligt huvudregeln, dvs. vid personlig inställelse vid valförrättningen.

Det kan tilläggas att det, om valnämnden skall granska förtidsrösterna, inte torde vara möjligt att undvika att vid dubbelröstning lämna förtidsrösten företräde framför den personliga röstningen genom en föreskrift att valnämnden använder ett exemplar av röstlängden och valförrättarna i de olika valdistrikten ett annat. Visserligen skulle då valnämndens granskning kunna pågå även efter det valförrättningarna i distrikten påbörjats. Vid ett senare tillfälle skulle längderna kunna jämföras för att konstatera om dubbelröstning ägt rum. Utredningen är dock inte beredd att förorda denna utväg, som otvivelaktigt torde komma att vålla svårigheter i det praktiska arbetet och förlänga den tid som sammanräkningen kräver.

Utredningen finner sig med hänsyn till det anförda inte kunna förorda att ifrågavarande granskning sker genom valnämndens försorg.

Kvar står då den först anvisade utvägen, att valförrättarna skall såväl granska som sammanräkna samtliga förtidsröster. De invändningar som riktats här emot, behöver, som förut antytts, inte anses avgörande. Om det för valförrättarna betonas att de, i fall av osäkerhet om en förtidsröst bör godkännas eller ej, hellre skall vägra godkännande och därmed överlämna åt länsstyrelsen att vid den definitiva sammanräkningen pröva förtidsrösten, torde f. ö. de befara riskerna för oriktiga avgöranden kunna väsentligt reduceras.

Utredningens förslag kommer visserligen att öka valförrättarnas arbetsbörda och sammanräkningsarbetet kommer att ta längre tid. Nämnda ökning torde dock bli relativt måttlig. Om valförrättningen den andra valdagen, såsom föreslagits, avslutas redan klockan 19

bör valresultatet ändock kunna föreliggat tidigare än vad nu är fallet.³⁴

Utredningen finner alltså att det bör åligga valförrättarna i de skilda valdistrikten att granska och sammanräkna förtidsrösterna. När författningsutredningen på sin tid föreslog, att poströsterna skulle ingå i den preliminära sammanräkningen, synes man vid remissbehandlingen ha utgått från, att poströsterna skulle sändas från röstmottagarna *direkt* till vederbörande valförrättare. En sådan ordning bedömdes avsevärt öka risken för felsändning i jämförelse med gällande förfarande, då dessa röster sändes endast till länsstyrelserna.³⁵ Enligt utredningens uppfattning kan man inte bortse från den anförda invändningen mot att låta röstmottagarna på postanstalt, beskickning, konsulat eller fartyg sända av dem mottagna förtidsröster direkt till valförrättarna i de många olika valdistrikten. Den omständigheten att den preliminära sammanräkningen skall omfatta även förtidsrösterna behöver emellertid inte nödvändigtvis medföra att röstmottagarna sänder dessa röster till valförrättarna. En annan lösning ligger nära till hands, nämligen att låta valnämnden stå som mottagare av förtidsrösterna; på valnämnden skulle det därefter ankomma att vidarebefordra av den mottagna förtidsröster till valförrättarna i det distrikt, till vilket vederbörande väljare hör, för att vara tillgängliga för dessa när röstningen där avslutas och granskning och sammanräkning skall börja. Eftersom antalet möjliga adressater i sådant fall reduceras med ca 5/6 i jämförelse med vad som blir fallet om valförrättarna står som mottagare, minskar uppenbarligen riskerna för felexpedieringar avsevärt. Även från andra synpunkter synes denna ordning vara att föredraga. Enligt gällande rätt — och någon ändring i det hänseendet avser

utredningen inte att föreslå — får väljare, som tillhör besättning på svenskt fartyg, rösta utan att förete röstkort. Om det är högst antagligt att en sådan väljare inte vet till vilket valdistrikt han hör, är det mindre sannolikt att han är okunnig om, i vilken kommun han är mantalsskriven. Ökade garantier skapas för att på detta sätt avgivna röster kommer rätt adressat till handa, om valnämnden står som mottagare. Möjligen kan »omvägen» över valnämnden något fördröja förtidsrösternas befordran till vederbörande valförrättare. Det torde dock vara möjligt att genom enkla praktiska åtgärder motverka en sådan fördröjning t. ex. genom att valnämnden tilldelas ett postfack, där anlända försändelser avhämtas. Valnämnden blir härigenom inte beroende av de vanliga brevbäringsturerna.

I analogi med nuvarande ordning skulle man kunna tänka sig att förtidsrösterna sänds till länsstyrelsen i det län, där vederbörande väljare är hemmahörande. Från länsstyrelsen skulle då förtidsrösterna sändas vidare till rätt valdistrikt. Vid denna metod måste emellertid befordringstiden bli betydligt förlängd. Det finns desto mindre anledning att vid införandet av förtidsröstning förorda denna utväg som några avgörande invändningar inte förefaller kunna riktas mot metoden med valnämnden som mottagare av förtidsrösterna.

Utredningen får därför föreslå, att röstmottagare skall — i andra fall än

³⁴ Av tillgängliga statistiska uppgifter från 1964 års andrakammarval framgår att det största antal poströster hänförligt till ett valdistrikt var 747 (Storkyrkoförs. 1:a dt). I detta tal ingår dock röster från i diplomatisk tjänst utom riket stationerade personer (14 § 2 mom. Folkbokföringsförordningen). Göteborgs 54:e dt var det närmast största med 376 poströster. — Statistiskt genomsnitt för hela riket var 29,4 poströster per valdistrikt.

³⁵ Se SOU 1964:38 s. 90; jfr även SOU 1961:20 s. 156.

de då förtidsröster avgivits omedelbart inför valnämnden — översända mottagna förtidsröster till valnämnden i den kommun, där vederbörande väljare är upptagen i röstlängden. På valnämnden skall därefter ankomma att fördela inkomna och inför nämnden avgivna röster på vederbörande valdistrikt.³⁶ Vad nu föreslagits bör gälla jämväl de utom riket avgivna förtidsrösterna. Röstmottagare på fartyg bör dock ha möjlighet att — om detta befinnes lämpligare — sända mottagna förtidsröster till närmaste svenska beskickning eller konsulat för vidarebefordran till vederbörande valnämnd.

5. Slutdagens bestämmande

a. Vid förtidsröstning på postanstalt inom riket

Av skäl som redovisats i det föregående bör förtidsröstningens slutdag förläggas så nära valet som det är möjligt. Såvitt angår förtidsröstningen på postanstalt måste emellertid slutdagen bestämmas från den förutsättningen, att en denna dag avgiven röst i allmänhet skall kunna befordras från röstmottagaren till den ort där den röstande är mantalskriven, även om denna är avlägsen. Annat befordringssätt än per post torde därvid inte komma i fråga. Förtidsröstningen måste därför vara avslutad någon eller några dagar före valet.

Från postverket har beträffande gällande befordringstider upplysts följande. Av faktiskt befordrad postmängd är normalt sett 94,4 procent framme och kan utdelas med första brevbärningsturen dagen efter inlämnandet. 5,0 procent utdelas med den andra turen denna dag, medan 0,6 procent av nämnda postmängd är framme och kan utdelas med den första turen den andra dagen efter inlämnandet. I samtliga fall har förutsatts att försändelsen inlämnas för

befordran efter kontorstid, dvs. efter klockan 17. I vissa undantagsfall kan befordringstiden dock bli betydligt längre.³⁷ Det har vidare anförts att vid fastställandet av den veckodag, då röstavgivningen skall avslutas, hänsyn inte enbart kan tas till befordringstiderna utan även till att felexpedieringar kan förekomma och anslutningar mellan postförande lägenheter kan brytas.

Det kan uppenbarligen inte komma i fråga att bestämma slutdagen under hänsynstagande till den långa befordringstid som i något särfall kan uppkomma. Slutdagen skulle i så fall komma att ligga längre från valet än som från flera synpunkter kan anses lämpligt. Det synes i stället — med hänsyn till föreliggande utredning — berättigat att utgå från att befordringstiden i allmänhet ej överstiger två dygn. I denna tid bör då uppenbarligen den första av de två föreslagna valdagarna kunna inräknas. I enlighet härmed skulle förtidsröstningen kunna pågå t. o. m. fredagen.

Emellertid bör i sammanhanget även beaktas — förutom vad poststyrelsen anfört — att enligt utredningens förslag avgivna förtidsröster skall av röstmottagaren sändas till valnämnden som i sin tur skall vidarebefordra dem till valförrättarna i de olika valdistrikten, där granskning och sammanräkning skall ske. Detta arrangemang förutsätter att valnämnden — såsom nedan närmare skall utvecklas³⁸ — vidtar vissa åtgärder med de till den anlända för-

³⁶ I avsnitt 9 nedan behandlas närmare de åtgärder som valnämnden har att vidtaga med till den anlända (och inför den avgivna) förtidsröster.

³⁷ Som exempel har anförts, att en försändelse från Saittarova (i Tornedalen) till Ystad, vilken inlämnas på tisdagen, är — om flygbefordran används — framme och kan utdelas med första brevbärningsturen på fredagen. Om tågbeordran anlitas är försändelsen framme samma tid på lördagen.

³⁸ Se avsnitt 10.

tidsröster, som, utan att vara alltför omfattande, dock kräver viss tid. Av betydelse är vidare de inskränkningar i posttrafiken som förekommer på söndagarna. Det anförda kan åberopas för lämpligheten av att förtidsröstningen avslutas en dag tidigare, alltså på torsdagen.

Frågan om slutdagens placering kan emellertid även röna inflytande av det sätt varpå ett annat spörsmål bedöms. Man måste nämligen räkna med att en den sista dagen avgiven förtidsröst — antingen till följd av att befodrings-tiden är avsevärt längre än den som antagits som den normala eller på grund av oförutsett dröjsmål i postgången — inte hinner fram till valnämnden i tid för att kunna vidaresändas till vederbörande valförrättare. Utredningen har redan tidigare antytt att den inte är av den uppfattningen att en sådan för sent anländ röst skall förklaras ogiltig. Från den synpunkten att det är angeläget att slutdagen förläggs så nära valet som möjligt, kunde det med hänsyn härtill synas följdriktigast att välja fredagen som slutdag. Utredningen har emellertid ansett att det framför allt gäller att skapa förutsättningar för att praktiskt taget alla förtidsröster verkligen hinner fram och kan ingå i den preliminära sammanräkningen. Detta sker lättare om torsdagen väljes till slutdag framför fredagen. En sådan lösning står knappast i motsats till ett godkännande även av till valnämnden för sent anlända förtidsröster. Syftet härmed är, som senare ytterligare skall utvecklas, att skydda den enskilde väljaren från risken att hans röst på grund av omständigheter utanför hans kontroll kan komma att ogiltigförklaras, och måste därför under alla förhållanden anses motiverat.

Vad sålunda anförts gör att utredningen finner sig böra förorda att för-

tidsröstningen får pågå t. o. m. torsdagen före valet.

b. Vid förtidsröstning på beskickning, konsulat eller fartyg utom riket.

Att uppställa bestämda regler om slutdagen för den förtidsröstning som äger rum på beskickning, konsulat eller fartyg låter sig inte göra, då befodrings-möjligheterna från skilda platser starkt varierar. Inte heller synes det utredningen lämpligt att i lagtexten intaga någon särbestämmelse om att röstavgivningen där skall ske på sådan tid att avgivna valedlar är vederbörande valnämnd till handa vid en viss senaste tidpunkt. Utredningen föreslår därför, att regeln att förtidsröstningen skall få pågå t. o. m. torsdagen före valet i princip skall gälla jämväl för den förtidsröstning som sker inför ifrågavarande röstmottagare. I den mån förhållandena det kräver, bör vederbörande beskicknings eller konsulats chef eller fartygs befälhavare äga rätt föreskriva att förtidsröstningen — för att avgivna röster med betryggande garanti skall hinna fram till valnämnden den andra valdagen — skall avslutas tidigare än på torsdagen. De röstberättigade bör underrättas härom genom den kungörelse och det anslag om röstmottagningen som skall utfärdas. Avser röstmottagare på fartyg att låta av honom mottagna förtidsröster befodras till vederbörande valnämnd via svensk beskickning eller svenskt konsulat måste, som nämnts, tiden för röstmottagningen ombord på fartyget bestämmas under beaktande av den förlängning av befodrings-tiden detta kan komma att medföra.

6. Förfarandet vid förtidsrösternas avgivande. Röstmottagare. Öppethållande.

I 73 § ValL och 38 § KVL ges regler för hur röstavgivning inför röstmotta-

gare skall tillgå. Från poststyrelsen har till det nuvarande förfarandet anförts, att det är omständligt och tidskrävande samt ställer höga krav på både väljarens och röstmottagarens noggrannhet. Det har därför från verkets sida ifrågasatts, om inte ytterkuvert kunde förses med fönster, i vilket kuvert väljarens röstkort kunde inläggas. Härigenom skulle väljaren befrias från uppgiften att överföra röstkortets uppgifter om namn, yrke, födelseår o. s. v. till ytterkuvertets framsida. För röstmottagaren skulle det innebära en betydande lättnad att slippa granska att uppgifterna är rätt ifyllda. Även andra förenklingar borde övervägas.

Vid utformningen av regler på hit hörande område måste till en början beaktas att fråga är om en röstavgivning av extraordinär natur. Den sker i utrymmen inrättade för andra behov än att tjäna som vallokaler och måste genomföras utan den kontroll i övrigt som kan anordnas i en vanlig vallokal. Hänsynen till valhemligheten och rätts-säkerheten vid själva förrättningen sätter därför bestämda gränser för hur långt man kan gå i förenkling av proceduren. Detta förhållande kan illustreras med exempel från Norge. De regler som gäller för själva proceduren kring »förhandsstemmegivningen» är i allt väsentligt identiska med dem som i vårt land gäller för röstavgivningen på postanstalt, medan de norska valreglerna som helhet måste anses vara enklare uppbyggda än motsvarande svenska.

Utredningen vill därför redan inledningsvis konstatera att den inte funnit det möjligt att omskapa proceduren vid poströstningen i större omfattning. Däremot bör övervägas om inte vissa däri ingående moment kan ändras så att röstavgivningen blir något snabbare och risken för misstag och felexpedieringar minskas.

Av intresse i det sammanhanget är det av poststyrelsen under hand framförda förslaget att ytterkuverten skall förses med fönster.

Det torde inte kunna bestridas, att en sådan ordning skulle innebära betydande fördelar. Förutom att röstavgivningen kräver mindre tid, om väljaren befrias från skyldigheten att överföra röstkortets uppgifter på ytterkuvertets framsida och röstmottagarens granskningsuppgift minskar i omfattning, vinnes den fördelen att uppgifterna angående valdistrikt, uppslag och rad i röstlängden o. l. blir fullt korrekta, något som med det nuvarande förfarandet, enligt vad erfarenheten visar, inte alltid är fallet. Utredningens förslag att förtidsrösterna skall från röstmottagaren sändas, inte som nu till länsstyrelsen i det län, där väljaren är mantalsskriven, utan till valnämnden i hemortskommunen fordrar att valnämndens adress tydligt anges på ytterkuvertet. De risker för ofullständigheter härutinnan som otvivelaktigt finns om väljaren själv skall överföra denna uppgift på ytterkuvertet elimineras med den ifrågasatta metoden.

Enligt gällande ordning förrättas flerstädes i landet två kommunala val samtidigt och enligt meddelade föreskrifter skall ett ytterkuvert användas för varje slags val. Vid genomförande av förslaget om gemensam valdag för riksdagsval och allmänna borgerliga kommunalval (dvs. landstings- och stadsfullmäktig- eller kommunalfullmäktigval) kommer flertalet väljare att rösta vid tre val samtidigt.

Röstkortet utfärdas f. n. i ett exemplar för varje röstberättigad. Att föreskriva att väljaren skall erhålla ett röstkort för vart och ett av de tre (undantagsvis två) val som förrättas samtidigt torde inte kunna komma ifråga. Riskerna för att något eller några av röst-

korten skall komma på avvägar måste bedömas såsom betydande. Om man alltså inte kan utfärda ett röstkort för varje val, varom fråga är, kunde måhända den utvägen anvisas att väljaren fick lägga in samtliga valkuvert i ett fönsterkuvert, vari röstkortet sedan skulle inläggas. Med nuvarande sammanräkningsordning torde metoden dock inte kunna rekommenderas. Antalet direkt till länsstyrelserna inkommande röster är stort och blir vid en ordning med tre samtidiga val än större. Hårtill kommer att länsstyrelserna har att sammanräkna valen i en viss ordning. Den anvisade metoden skulle därför med visshet öka länsstyrelsernas redan nu stora arbetsbörda ävensom riskerna för sammanblandningar och andra misstag vid sammanräkningen. Om däremot den av utredningen föreslagna ordningen genomförs att förtidsrösterna skall räknas av valförrättarna i de olika valdistrikten, torde några allvarligare betänkligheter inte möta mot att väljaren begagnar endast ett (gemensamt) ytterkuvert för samtliga de valkuvert som av honom avges.

Ytterligare andra omständigheter måste emellertid beaktas i sammanhanget. Röstkort avseende *kommunala val* utfärdas f. n. regelmässigt gemensamt för flera val (se 19 § 1 mom. första stycket KVL). Samma röstkort skall alltså användas dels vid de kommunala val som förrättas i september och dels vid sådana val som äger rum i oktober samma år. De röstkort som utfärdas vid såväl riksdagsval som kommunala val får vidare begagnas vid alla de val som hålls under den tid därefter då den röstlängd, på vars uppgifter röstkorten bygger, länder till efterrättelse. En ordning, enligt vilken väljaren skall använda samma röstkort vid flera på varandra följande val, är uppenbarligen oförenlig med det förut skisserade sys-

temet att röstkortet vid förtidsröstning inläggs i ett fönsterkuvert. Å andra sidan uppstår extra kostnader om en ny upplaga röstkort skall framställas.

Man torde alltså böra utgå från att den i förenklingssyfte anvisade metoden inte kan användas om de nuvarande bestämmelserna rörande röstkorts utseende skall bibehållas oförändrade. Det kan dock ifrågasättas om inte röstkorten kan ges en utformning som medger ett användande av metoden. Detta kunde ske på följande sätt. Röstkorten görs tvådelade, därvid den ena delen — det »egentliga» röstkortet — till form och innehåll motsvarar det nuvarande röstkortet. Denna del skall i första hand användas vid röstning vid valförrättningen. Röstkortets andra del, som bör vara så anbragt vid den tidigare nämnda delen att den med lätthet — t. ex. genom perforering — kan skiljas från denna, innehåller i huvudsak de uppgifter som nu skall införas på ytterkuvertet och är så uppställd att uppgifterna »ryms» inom ytterkuvertets fönster. Vid förtidsröstningen rivs sistnämnda del — i fortsättningen benämnd *adressdelen* — av och läggs in i fönsterkuvertet, medan det egentliga röstkortet behålls av väljaren (se bilaga 2 som visar hur röstkortet kan tänkas utformat). En väljare som förtidsröstat vid de först förrättade valen (dvs. riksdags-, landstings- och stadsfullmäktig- eller kommunalfullmäktigvalen) skulle alltså ha kvar vad ovan benämnts det egentliga röstkortet. Vid senare inträffande val skulle han då kunna förtidsrösta på sätt f. n. gäller, dvs. genom att ifylla ytterkuvertet med ledning av röstkortets uppgifter.

För att undgå behovet av två olika tillvägagångssätt vid förtidsröstning kunde tänkas att röstkortet försågs med två eller flera adressdelar. Den eller de andra av dessa skulle då kunna använ-

das vid förtidsröstning avseende val av municipal- och kyrkofullmäktige eller vid eventuellt inträffande om- eller nyval. Som antalet förtidsröstande vid de nämnda fullmäktigvalen är och även i fortsättningen kan antas bli förhållandevis obetydligt,³⁹ torde dock de skäl som kan anföras för förändringen beträffande röstkortets utformning vad gäller riksdagsvalen och de allmänna borgerliga valen, inte med samma tyngd kunna åberopas för de ifrågavarande fullmäktigvalens vidkommande, särskilt som ett av mer än två delar bestående röstkort skulle bli svårare att hantera för dem som därmed har att ta befattning.

Samma synpunkter kan anläggas när det gäller att bedöma den inverkan som möjligheten av ett omval bör ha på röstkortets utformning. Det förefaller nämligen utredningen olämpligt att utforma *samtliga* röstkort under hänsynstagande till en sådan eventualitet, som i den mån den blir aktuell, dock kommer att beröra ett mycket begränsat antal väljare. Den möjligheten kan också föreligga att en ny upplaga röstkort hinner framställas till ett sådant val.

Vad slutligen möjligheten av nyval beträffar bestäms tidpunkten för ett sådant av flera faktorer. Den del av röstkortsframställningen som det åligger länsstyrelserna att ombesörja torde numera, sedan avancerade tekniska hjälpmedel därför tagits i bruk, kunna klaras på mycket kort tid. Det förefaller därför inte uteslutet att nya röstkort för ett dylikt val kan framställas och distribueras inom den tid som till följd av andra skäl måste förflyta mellan beslutet om nyval och valets förrättande. Det bör här också beaktas, att innehav av röstkort enligt gällande regler är en nödvändig förutsättning för röstning inför röstmottagare. Utredningen

avser inte att föreslå någon ändring i detta hänseende. Det kan förutses att många väljare gör sig av med eller förlägger röstkortet sedan det väl använts vid det ordinarie valet. Dessa väljare måste, om de avser att förtidsrösta vid ett nyval och en helt ny upplaga röstkort inte hinner framställas, hos valnämnden hemställa att få röstkort sig tillställt (55 a § ValL och 19 § 2 mom. KVL). Röstkort som utfärdas i anledning av sådan begäran bör givetvis avfattas i den nu föreslagna nya formen, dvs. tvådelat. De fall, i vilka det nuvarande tillvägagångssättet kommer att användas, torde med hänsyn till det anförda bli fåtaliga vid här avsedda val.

Vad nu sagts torde f. ö. äga tillämpning även för omvalens vidkommande.

Vägande skäl kan alltså anföras mot att förse röstkortet med mer än en adressdel. Det kan därför inte förordas att så sker. Detta leder i sin tur till att den diskuterade metoden genomgående inte kan användas vid andra val än de ordinarie riksdags-, landstings- och fullmäktigvalen. Vid övriga val — dvs. kyrko- och municipalfullmäktigvalen samt ev. om- eller nyval — torde det, i den mån en ny upplaga röstkort inte framställts till ett om- eller nyval, bli nödvändigt att bibehålla den gällande ordningen enligt vilken alltså väljaren har att själv överföra röstkortets uppordningen, enligt vilken alltså väljaren gifter till ytterkuvertet. Vid kyrko- och municipalfullmäktigval kan antalet förtidsröstande förutses bli obetydligt. Om- och nyval är ytterst sällsynta. Det kan därför inte anses motiverat att av hänsyn till dessa val avstå från de fördelar som är att vinna för de verkligt stora

³⁹ Vid 1962 års kyrkofullmäktigval avgavs totalt 5 398 poströster (motsvarande 0,9 procent av samtliga avgivna röster) och vid de samma år förrättade municipalfullmäktigvalen uppgick antalet poströster till 194 (Statistisk årsbok 1965, s. 394).

valen. Den omständigheten att det blir nödvändigt att framställa ytterkuvert utan fönster för ifrågavarande val torde inte behöva inge några avgörande betänkligheter.

Det bör också erinras om att ombordanställda på fartyg kan rösta inför röstmottagare utan att förete röstkort (71 § ValL och 36 § KVL). Utredningen förut-sätter att dessa bestämmelser bibehålls. Sker röstning utan att röstkort företes, är man hänvisad till att begagna ytterkuvert av i princip samma utförande som nu och låta dessa röstande ifylla erforderliga uppgifter på detta. Inte heller vad nu anförts synes böra tilläggas avgörande vikt. Det är emellertid angeläget att röstkort i största möjliga utsträckning utsänds till ombordanställda på de svenska fartyg där röstmottagning skall äga rum.

Utredningen får därför föreslå att förtidsröstningen som regel skall tillgå på följande sätt.

Väljaren inställer sig personligen hos röstmottagaren och uppvisar sitt röstkort. På anfordran skall han kunna legitimera sig. När identifieringen är klar, erhåller väljaren erforderligt antal valkuvert. På avskild plats lägger väljaren in valsedeln (valsedlarna) i valkuvertet (valkuverten) samt uppsöker därefter ånyo röstmottagaren. För det fall att väljaren inte dessförinnan försett sig med ett ytterkuvert (Detta ytterkuvert benämns i fortsättningen *förtidsröstkuvert* för att skilja det från valsedelsförsändelses ytterkuvert) erhåller han av röstmottagare ett dylikt kuvert. Inför denne anger han — genom att sätta ett kryss i därför avsedd ruta på förtidsröstkuvertets baksida (se bilaga) skälet varför han inte kan inställa sig vid den ordinarie förrättningen, samt bekräftar detta genom sin namnteckning. Därefter överlämnar han valkuvertet (-kuverten), förtidsröstku-

vert samt röstkortet till röstmottagaren. Denna avriver röstkortets adressdelsamt inlägger den och valkuverten i förtidsröstkuvertet. Väljarens namn förs upp på en särskild förteckning över de förtidsröstande. När detta skett förser röstmottagaren förtidsröstkuvertet med stämplrar på därför avsedda platser, varjämte röstmottagaren sätter sitt namn eller signatur på förtidsröstkuvertet. Röstmottagaren tillsluter därefter förtidsröstkuvertet.

Vid kyrko- och municipalfullmäktigval och vid sådan förtidsröstning som får ske utan att väljaren företer röstkort samt vid andra val, med anledning av vilka särskilda tvådelade röstkort ej utfärdats och väljaren inte försett sig med ett sådant, är förfaringsättet desamma som det nuvarande.

Enligt gällande bestämmelser skall som röstmottagare fungera, på postanstalt den postfunktionär som av poststyrelsen utses och på beskickning eller konsulat, beskickningens eller konsulatets chef. Röstmottagare ombord på fartyg är fartygets befälhavare. I sistnämnda två fall äger angiven röstmottagare sätta annan i sitt ställe (72 § första stycket ValL och 37 § första stycket KVL).

Vad sålunda stadgats torde böra gälla även efter förtidsröstningens genomförande.

Röstmottagning på postanstalt skall f. n. ske under den tid postanstalten är öppen för allmänheten. På valdagen skall röstavgivning kunna ske minst en timme före klockan elva f.m. och en timme efter klockan ett e.m. Konungen kan begränsa tiden för röstmottagningen på valdagen till den tid postanstalt hålles öppen för allmänheten, om särskilda skäl föranleder detta, dock att sådan mottagning skall pågå minst en timme (72 § tredje stycket ValL och 37 §

tredje stycket KVL). Röstmottagning på beskickning, konsulat eller fartyg skall äga rum de dagar och tider, som chefen för beskickningen eller konsulatet eller fartygets befälhavare bestämmer. Vad sålunda bestämts skall genom kungörelse eller anslag bringas till de därav berörda kännedom (72 § sjunde och åttonde styckena ValL och 37 § sjunde och åttonde styckena KVL). Vid de tillfälliga postanstalter som inrättas på sjukhus anordnas — enligt av Kungl. Maj:t meddelad föreskrift — röstmottagning på de tider som poststyrelsen bestämmer.

Den förtidsröstning utredningen föreslår till införande bör — vad gäller de fall den sker på postanstalt — under den för sådan röstning bestämda tidsperioden få äga rum då postanstalten är öppen för allmänheten. Möjlighet bör dock finnas att — där särskilda förhållanden gör det motiverat — begränsa tiden för sådan röstmottagning till vissa timmar varje dag. Beslutanderätten i dylika frågor bör tillkomma Kungl. Maj:t efter hörande av poststyrelsen. Där detta anses påkallat bör även valnämnden i den kommun, där postanstalten är belägen, beredas tillfälle att yttra sig i ärendet.

Utredningens förslag innebär att röstmottagning i princip skall anordnas på landets samtliga postanstalter. Det bör emellertid enligt utredningens mening inte vara uteslutet att på vissa tätorter med flera postanstalter koncentrera röstmottagningen till några av dessa. Detta skulle göra det lättare för poststyrelsen att till uppdraget att fungera som röstmottagare avdela personal med erfarenhet av röstmottagning, vilket i sin tur skulle kunna medverka till en säkrare behandling av förtidsrösterna. I väljarnas möjligheter att utöva rösträtten torde en sådan ordning inte behöva innebära någon avgörande in-

skränkning. Genom anslag och annonser i ortspresen om på vilka postanstalter förtidsröster mottas bör väljarna kunna erhålla tillfredsställande information om vad de har att iaktta, om de avser att förtidsrösta och kunna anpassa sin röstavgivning därefter.

Var och i vilken omfattning en sådan koncentration av förtidsröstningsställen får anordnas, bör inte föreskrivas i vallagarna, utan dessa frågor bör avgöras av Kungl. Maj:t efter hörande av poststyrelsen.

Rörande röstmottagningen på de tillfälliga postanstalter, som inrättas vid vissa sjukhus, är följande att anmärka. Det torde av praktiska skäl vara uteslutet att hålla en sådan postanstalt öppen för röstmottagning under hela den tid, varunder sådan röstning eljest föreslås få ske, eller fr. o. m. 18:e dagen före första valdagen t. o. m. torsdagen före denna dag. Förutom att det torde visa sig utomordentligt svårt att tillgodose de personella krav som i sådant fall skulle uppkomma, skulle en dylik ordning dra högst avsevärda kostnader även om avlämning av förtidsröster tilläts få ske blott någon eller några timmar varje dag. Det är enligt utredningens mening inte heller nödvändigt att dessa postanstalter skall fungera under hela den nyssnämnda tiden. För att bereda de väljare, för vilkas röstavgivning dessa postanstalter i främsta rummet är avsedda, fullt godtagbara möjligheter att utöva rösträtten, synes det tillräckligt, om röstmottagning anordnas under någon eller några dagar därav och då under ett begränsat antal timmar. Det är givetvis önskvärt att röstmottagningen i sådant fall förläggs så nära valet som möjligt. Från poststyrelsen har emellertid påpekats, att det av praktiska, främst personella hänsyn kunde bli erforderligt att på vissa orter anordna röstmottagningen på söndagen före

valet. Utredningen förutsätter dock att röstmottagningen inte förläggs så tidigt i andra fall än när det av praktiska skäl är oundgängligen nödvändigt.

De närmare bestämmelserna om när röstmottagning skall anordnas på ifrågavarande postanstalter torde inte heller de böra intas i vallagarna, utan det bör ankomma på Kungl. Maj:t att efter hörande av poststyrelsen besluta där-om.⁴⁰

Vad slutligen gäller de vid några av de större sjukhusen befintliga permanenta postanstalterna bör dessa i nu behandlat hänseende följa de allmänna reglerna om öppethållande. Dessa anstalter har allmän postal verksamhet och betjänar ej endast de på sjukhuset vårdade och de där tjänstgörande utan även övrig allmänhet.

När det gäller förtidsröstning utom riket (på beskickning, konsulat eller fartyg) kan det av naturliga skäl knappast generellt bestämmas när den skall få äga rum. Det bör därför, liksom hittills, ankomma på de för röstningen ansvariga att bestämma dagar och tider samt — i förekommande fall — plats för röstmottagningen. Vad sålunda bestämts bör genom kungörelse eller anslag bringas till de personers känedom som därav berörs.⁴¹

7. Förtidsröstningen och valedelsförsändelserna

Gällande vallagar tillåter i vissa fall en väljare att rösta genom s. k. valedelsförsändelse. Det är här fråga om ett röstande genom bud och inte genom fullmäktig eller ombud. Sålunda äger äkta make inge valedel genom andra maken. Sker detta vid valförrättningen är det inte nödvändigt att den make som inge valedeln själv är röstberättigad eller ens att maken är myndig. Vidare får väljare som till följd av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder

är oförmögen att inställa sig vid valförrättningen i det valdistrikt, där han är uppförd i röstlängden inge valedel genom barn eller barnbarn, fader eller moder eller sin vårdare. Möjligheten för väljare som hindras av sjukdom eller liknande att rösta genom valedelsförsändelse infördes genom ändringar 1965 i RO samt VaL och KVL.⁴² Vallagarna innehåller noggranna föreskrifter om hur dessa båda slag av valedelsförsändelse formellt skall anordnas.

I ett betydelsefullt hänseende föreligger emellertid skillnad mellan de nämnda typerna av valedelsförsändelse. Medan valedelsförsändelse genom äkta make får avlämnas inte blott vid valförrättningen utan även till särskilt förordnad röstmottagare under förutsättning att den make som inge valedeln själv röstar inför röstmottagaren, får valedelsförsändelse genom anförvant eller vårdare avlämnas endast vid den ordinarie valförrättningen. Vad som med en sammanfattande term benämnts poströstning är m. a. o. tillåten när det gäller valedelsförsändelse genom äkta make men förbjuden beträffande valedelsförsändelse genom anförvant eller vårdare. Såsom av den historiska

⁴⁰ Jfr inrikesdepartementets skrivelse av den 18 mars 1966 ang. röstmottagning vid vissa sjukvårdsanstalter vid 1966 års kommunalval. Där föreskrevs bl. a. att röstmottagningen skulle pågå under den tid på valdagen som poststyrelsen bestämde.

⁴¹ Angående förtidsröstning inför valnämnd, se avsnitt 8 nedan.

⁴² Se SFS 1965:608, 609. Ang. förarbetena, se SOU 1961: 20 och 1963:54 samt prop. 1694:140 och KU 1964:19 o. 39 (RO 24 §) och 1965:106 och KU 1965:40. — Lagarna definierar inte närmare begreppet vårdare. Av förarbetena kan dock utläsas att därmed bör förstås den som i skilda ting lämnar väljaren bistånd som inte är av helt obetydlig eller tillfällig karaktär. Om en sjuk eller invalidiserad väljare, som är gift och skulle kunna begagna sig av äktamake-röstningen, istället anordnar en valedelsförsändelse av nu ifrågavarande slag, torde situationen i allmänhet vara den att väljarens make ändå i egenskap av vårdare blir behörig att avlämna försändelsen.

översikten framgått, diskuterades under förarbetena till 1965 års lagändring om inte valedelsförsändelse i båda fallen borde likställas i detta hänseende så att poströstning blev möjlig även med den nya typen av valedelsförsändelser. I propositionen avvisade dock departementschefen tanken härpå, under motivering att en sådan ordning säkerligen skulle komplicera det gällande systemet för sådan röstning. KU uttalade för sin del att man borde avvakta erfarenheterna av det nya institutets tillämpning för att, om dessa befanns goda, därefter pröva om möjlighet till poströstning borde öppnas även för valedelsförsändelse från sjuka och likställda.

Ett genomförande av utredningens förslag att på valdagen inte tillåta annan röstavgivning än den som sker vid valförrättningarna i de olika distrikten men istället väsentligt utsträcka rätten att rösta före valet, innebär för äktamakeröstningens del sålunda inte något principiellt nytt. Vid detta förhållande finner utredningen inte några betänkligheter möta mot att bibehålla en ordning, enligt vilken äkta make som förtidsröstar därvid skall äga rätt att avge valedel för den andra maken, oavsett om denne själv är berättigad att rösta på detta sätt eller ej.

Huruvida även tillämpningsområdet för den senast införda, särskilt för sjuka avsedda typen av valedelsförsändelse bör så utvidgas, att förtidsröstning med sådan försändelse blir möjlig, är mera tveksamt. Vid poströstning genom äkta make krävs, som nämnts, att den make som avlämnar valedeln är berättigad att poströsta. Huruvida den på vars vägnar röstningen sker, har rätt att rösta i sådan ordning är däremot likgiltigt. För att förtidsröstning med valedelsförsändelse genom anförvant och därmed jämställda per-

soner skall få någon praktisk betydelse, torde det emellertid inte vara möjligt att upprätthålla kravet att den som avlämnar valedeln själv skall vara berättigad att förtidsrösta. I stället torde frågan om förtidsröstning skall få ske böra anknytas till om den, vars valedel skall avlämnas på detta sätt, har rätt att begagna utvägen att förtidsrösta. Utredningen föreslår nu att alla de som till följd av vård på sjukhus hindras att rösta på valdagarna, skall vara berättigade att förtidsrösta. Under inga förhållanden kan därför en lösning av frågan för de sjukas vidkommande ske med tillämpning av samma regler som nu gäller för äktamakeröstning på postanstalt. Beaktas bör vidare att de avsedda reglerna om valedelsförsändelse från sjuka och likställda kommit till användning vid endast ett valtillfälle. Det är ännu inte närmare känt i vilken omfattning den nya möjligheten använts eller vilka erfarenheter som därvid gjorts. Att göra några mera bestämda uttalanden vare sig om institutets praktiska betydelse eller om enskildheter i dess utformning från ett så begränsat material som erfarenheterna från ett enda val, förefaller f. ö. tämligen äventyrligt. Utredningen finner det därför mindre välbetänkt att nu företa en principiellt så betydelsefull ändring i institutets användningsområde som att öppna möjlighet till förtidsröstning med dessa valedelsförsändelser. Man torde inte heller få bortse från riskerna för att en dylik, helt ny möjlighet till röstavgivning kan komma att komplicera det system utredningen föreslår till införande. Utredningen är därför av den mening, att ytterligare erfarenheter bör avvaktas innan frågan upptas om en utvidgning av institutets användningsområde genom öppnande av möjlighet till förtidsröstning.

8. Förtidsröstning inför valnämnd

Som komplettering till förtidsröstning på postanstalt skall enligt utredningens förslag sådan röstning i viss begränsad utsträckning få ske inför valnämnd. Angående tiden för denna typ av förtidsröstning har utredningen i ett tidigare avsnitt rent generellt uttalat, att den bör ske under den tid omedelbart före och fram till valet, då röstmottagning på postanstalt inte kan tillåtas.

Utredningens förslag att förtidsröstningen på postanstalt skall få pågå t.o.m. torsdagen före valet leder sålunda till att förtidsröstning inför valnämnden skall få ske under fredagen och lördagen före valet. Emellertid har utredningen funnit skäl föreligga för att tillåta röstavgivning inför valnämnden även under den sista dag — dvs. torsdagen — då förtidsröstning på postanstalt får ske. Det kan säkerligen antagas att åtskilliga förtidsröstande väntar med att avge sina röster till den sista dagen, varför en möjlighet till förtidsröstning inför valnämnden denna dag kan minska belastningen på postanstalterna.

Som röstmottagare bör i allmänhet någon eller några av valnämndens ledamöter fungera. Särskilt i de fall röstmottagning inför valnämnd anordnas på mer än ett ställe inom kommunen men även eljest då det anses erforderligt eller lämpligt, bör valnämnden kunna utse en eller flera betrodda och i övrigt lämpliga personer utom nämnden att vara röstmottagare.

Vad gäller de tider under angivna dagar, då förtidsröstning inför valnämnden får ske, har utredningen ansett det lämpligast att överlämna åt valnämnden att — med beaktande av de lokala förhållandena — bestämma dessa. I analogi med de regler som gäller för för-

tidsröstning på postanstalt bör emellertid en tidpunkt på lördagen anges, efter vilka någon förtidsröstning inte får ske. Utredningen vill för sin del föreslå, att denna tidpunkt bestäms till klockan 15.

Det bör ankomma på valnämnden att genom kungörelse och på annat lämpligt sätt göra de röstberättigade underkunniga såväl om när förtidsröstning inför nämnden får ske som de villkor i övrigt som gäller för denna typ av förtidsröstning.

9. Valnämndens befattning med förtidsrösterna

Utredningens förslag att valnämnden skall fungera — förutom som röstmottagare — även som mottagningsmyndighet för de på postanstalt inom riket och de på beskickning, konsulat eller fartyg utom riket avgivna förtidsrösterna, medan valförrättarna skall granska och sammanräkna dessa röster (tillika med de vid valförrättningen avgivna rösterna), kräver naturligen, att valnämnden vidtar vissa åtgärder med de till den anlända (och inför den avgivna) förtidsrösterna. Nämnden bör sålunda sortera förtidsrösterna alltefter som de inkommer i olika grupper efter valdistrikten samt på särskilda listor förteckna de i varje sådan grupp ingående rösterna. Det är givetvis också önskvärt att de till varje valdistrikt lämnade rösterna sorteras i den ordning som de röstande återfinnes i röstlängden. Förteckningen bör bifogas förtidsrösterna när dessa översändes till valförrättarna. Om alltså valnämndens befattning med förtidsrösterna i främsta rummet blir av förmedlande art, är nämnden naturligtvis oförhindrad att utöva en viss granskande verksamhet och för valförrättarna påpeka därvid konstaterade brister av formell natur.

Det är naturligen inte möjligt att ge några generella regler om när valnämnden skall ha slutfört detta sitt arbete och när förtidsrösterna sålunda senast skall översändas till vederbörande valförrättare⁴³. Detta måste nämnden själv avgöra under beaktande av de lokala förhållandena liksom också vilket befordringssätt som skall komma till användning. Blott den regeln bör uppställas att förtidsrösterna skall vara valförrättarna till handa *senast* när röstningen i distriktet avslutas, dvs. senast klockan 19.

En situation som kräver uppmärksamhet är den när en förtidsröst anländer till »fel» valnämnd, dvs. till valnämnden i kommun, i vars röstlängd vederbörande väljare inte finns upptagen. Risken för felexpedieringar kan inte uteslutas. För de undantagsfall när förtidsröstning kan ske utan företeende av röstkort tillkommer att väljaren kan ha misstagit sig beträffande mantalskrivningsorten. Har felexpediering skett torde den mottagande valnämnden snabbt kunna konstatera detta och vidarebefordra förtidsröstkuvertet till rätt valnämnd eller eventuellt den länsstyrelse som skall verkställa sammanräkningen. Vilken av dessa två utvägar som skall begagnas, får givetvis bli beroende av när i förhållande till valdagarna, felexpedieringen uppmärksammas. Vad gäller de fall då felaktig mantalskrivningsort angivits på förtidsröstkuvertet bör valnämnden, försåvitt den själv kan konstatera att väljaren inte är upptagen i kommunens röstlängd, om möjligt vidarebefordra förtidsrösten till rätt valnämnd eller länsstyrelse. Konstateras felaktigheten först vid valförrättarnas granskning, torde förtidsrösten böra behandlas som ogiltig.

Utredningen får utöver det anförda hänvisa till följande avsnitt.

10. Behandlingen av till valnämnden för sent anlända förtidsröster

Utredningen har i avsnitt 5 ovan funnit sig kunna räkna med att inom riket avgivna förtidsröster i det alldeles övervägande antalet fall efter postbefordran är vederbörande valnämnd till handa senast under loppet av den andra dagen efter den, då valsedeln avlämnades till röstmottagaren. Med hänsyn härtill och med beaktande bl. a. av den tid som kan beräknas åtgå för att valnämnden skall medhinna de åtgärder med de till den inkomna förtidsrösterna, som det enligt utredningens förslag skall åligga nämnden att vidtaga, har utredningen funnit att avlämnande av förtidsröster inte bör få pågå längre än t. o. m. torsdagen före valet. Som redan påpekats kan emellertid befordringstiden i undantagsfall vara längre än två dygn och även i fall där befordringstiden normalt är kortare, kan det inträffa att postbefordringen fördröjes av oförutsedda händelser, t. ex. felexpedieringar, avbrott i förbindelserna o. l. Det kan därför inte uteslutas, att ett mindre antal röster kommer valnämnden till handa så sent att de inte hinner distribueras till de olika valdistrikten och ingå i den preliminärsammanräkning, som där skall företas omedelbart efter röstningens avslutande.

Det blir därför nödvändigt att närmare undersöka hur man skall förfara med dessa till valnämnden för sent anlända röster. Två lösningar synes möjliga. *Antingen* skall sådana röster omedelbart kasseras *eller* också skall valnämnden i sin tur översända dem direkt till vederbörande länsstyrelse och av den beaktas vid den definitiva sammanräkningen.

⁴³ Någon vidareändring kommer givetvis ej i fråga när nämnden inte delegerat uppdraget som valförrättare.

Metoden med omedelbar kassering leder till att det preliminära resultatet så nära som möjligt överensstämmer med det slutliga, då ej andra förändringar vidtas än de som kan följa av att länsstyrelsen underkänner tidigare godkända röster respektive godkänner sådana som underkänts. Häri ligger den viktigaste principiella vinsten med denna metod. Det kan i detta sammanhang erinras om att såväl de danska som de norska vallagarna stadgar, att de brev-röster respektive förhandsstemmer som anländer till den lokala valmyndigheten efter en viss angiven tidpunkt — i Danmark sedan den ordinarie val-förrättningen påbörjats och i Norge efter det den avslutats — inte beaktas. Samma regler gäller f. ö. i Västtyskland.⁴⁴

Det måste emellertid anses principiellt mindre tillfredsställande att de röster som avlämnas inom föreskriven tid inte får påverka valet endast av den anledningen, att de så försenats under befordringen att de ej kan medtagas i den preliminära sammanräkningen. En väljare som avgett sin röst inom den i lag föreskrivna tiden bör sålunda kunna utgå från att hans röst om möjligt också skall påverka valets utgång, även om den — till följd av omständigheter som han inte kan råda över eller ens förutse — inte når fram till vederbörande valmyndighet i tid för att kunna beaktas vid den preliminära sammanräkningen. Enligt utredningens mening bör avgörande vikt fästas vid dessa synpunkter. Utredningen har därför, som redan i det föregående antytts, kommit till den uppfattningen att försenade röster inte skall kasseras av valnämnden. Istället bör valnämnden över-sända dessa till länsstyrelsen för att beaktas vid den definitiva sammanräkningen. En annan sak är att en röst som inkommer till länsstyrelsen efter

det sammanräkningen där har börjat inte kan komma i betraktande.⁴⁵

Den föreslagna lösningen förutsätter att valnämnden inte vidtar någon annan åtgärd med de försenade rösterna än att den översänder dem till länsstyrelsen i det skick vari de anlät till nämnden. För kontrollens skull bör dock valnämnden förteckna dem med angivande av den tid då de ankom till nämnden.

Med den förordade lösningen kan det preliminära valresultatet bli något osäkrare än vad fallet skulle ha blivit om man valt att föreskriva omedelbar kassering av ifrågavarande röster. Det bör emellertid betonas att utredningen sökt ge sitt förslag om förtidsröstning en sådan utformning att en förtidsröst endast i undantagsfall torde anlända till valnämnden så sent att den inte kan beaktas vid den preliminära sammanräkningen. Berörda konsekvens torde därför inte böra tillmätas nämnvärd betydelse. Inte heller behöver det väcka allvarligare betänkligheter att den befattningshavare vid länsstyrelsen som granskar från valnämnden inkomna förtidsröster, i de fall då fråga om en enda, till ett visst valdistrikt hörande förtidsröst lätt kan finna ut hur väljaren röstat.

Metoden kan komma att något öka länsstyrelsernas arbetsbörda och måhända något förlänga den tid som krävs för sammanräkningen. Hänsynen till den enskilde väljaren och hans möjligheter att påverka valet har utredningen dock ansett väga tyngre.

I praktiskt hänseende torde metoden inte behöva vålla några svårigheter. Av den datumstämpel eller annan datum-

⁴⁴ Se Lov om valg till folketinget 59 §, Lov om stortingsvalg 50 § samt Bundeswahlordnung 71 § (5).

⁴⁵ Jfr de nuvarande reglerna i 77 § 2 mom., andra stycket ValL och 44 § 2 mom., andra stycket KVL.

markering som — liksom hittills — vid röstavgivningstillfället bör åsättas det ytterkuvertet vari valkuvertet med valedeln inneslutes, kan snabbt konstateras, om förtidsrösten avgivits inom den föreskrivna tiden. Skulle det i något fall befinnas att en förtidsröst avgivits senare än torsdagen skall rösten givetvis omedelbart kasseras.

Vad angår förfarandet hos länsstyrelsen synes det lämpligt att de förtidsröster, som ankommer dit direkt från valnämnderna, där förvaras åtskilda från övriga röster i avbidan på den definitiva sammanräkningen.

11. Den preliminära sammanräkningen

När röstningen i vallokalen avslutats och den preliminära sammanräkningen vidtar, bör valförrättarna först gripa sig an med granskningen av förtidsrösterna. Först granskas förtidsröstkuverten. I samband därmed undersöks om väljaren är upptagen i röstlängden för distriktet. Är kuvertet ofullständigt ifyllt eller finns det skäl att antaga att det blivit öppnat efter tillslutandet bör det öppnat läggas åt sidan. Så bör också ske om väljaren inte finns upptagen i röstlängden. Skulle det visa sig att väljaren enligt röstlängden utövat sin rösträtt vid valförrättningen bör den vid förrättningen avgivna rösten gälla. Har en väljare avlämnat flera förtidsröstkuvert bör samtliga läggas åt sidan.

Finner sig valförrättarna inte kunna godta en förtidsröst, bör detta antecknas på den förteckning över förtidsrösterna som valnämnden upprättat. I förteckningen bör även det skäl som föranlett underkännandet anges.

Godkända förtidsröstkuvert öppnas och valkuverten och valedelsförsändelserna uttas och granskas. Valförrättarna skall tillse, att valkuvert och valedelsförsändelsens ytterkuvert är av

föreskriven beskaffenhet och tillslutet, att valkuvertet är utan märke, att det bär föreskriven ändamålsbeteckning och att valedelsförsändelsen är i behörigt skick. Är det sistnämnda förhållandet brytes försändelsens ytterkuvert och innerkuvertet granskas på samma sätt. Godkända valkuvert eller innerkuvert nedläggs i den valurna som brukats vid förrättningen samtidigt som anteckning sker i röstlängden att rösträtten utövats.

Underkänns en valedelsförsändelse på den grund att ytterkuvertet inte är i behörigt skick, bör ytterkuvertet läggas in i förtidsröstkuvertet och anteckning göras i förteckningen. På samma sätt bör förfaras om ett valkuvert eller en valedelsförsändelsens innerkuvert inte kunnat godtas.

När förtidsrösterna granskats och godkända valkuvert nedlagts i valurnan blandas dessa med de tidigare nedlagda valkuverten.

Förrättas flera val samtidigt behandlas de vid respektive val avgivna förtidsrösterna var för sig på angivet sätt.

Sammanräkningen sker därefter på sätt som för närvarande gäller.

12. Förtidsröstningen och endagsvalen

Utredningen har i sina överväganden rörande förtidsröstningsinstitutets närmare utformning utgått från att valen skall förrättas under två dagar. Emellertid har utredningen, på skäl för vilka ovan redogjorts, föreslagit att två av valen — municipal- och kyrkofullmäktigvalen — skall förrättas under allenast *en* dag. Det kan med hänsyn härtill ifrågasättas om särbestämmelser — främst beträffande tiden för förtidsröstningens avslutande och därmed sammanhängande frågor — bör ges för de nämnda två valen.

Vid endagsval måste förtidsrösterna vara valnämnden till handa senast på

söndagen för att kunna ingå i den preliminära sammanräkningen. Den tid som står till buds för postbefordring av en den sista förtidsröstningsdagen av-given förtidsröst blir alltså ett dygn kortare än vid tvådagarsvalen. Vidare får valnämnden en dag mindre till förfogande för att sortera, förteckna och vidarebefordra förtidsröster till valförrättarna. Detta kunde möjligen motivera en motsvarande tidigareläggning av förtidsröstningens slutdag. Som redan tidigare konstaterats har emellertid vid hitills hållna kyrko- och municipalfullmäktigval såväl det totala antalet av-givna röster som antalet poströster varit relativt lågt. Det saknas anledning an-taga att någon förändring därvidlag skulle inträda genom införandet av förtidsröstningen. På grund härav och då en förtidsröst som anländer till val-nämnden så sent att den inte hinner vidarebefordras till valförrättarna i de olika distrikten, innan röstningen där avslutas, kan medtas i den definitiva sammanräkningen, har utredningen inte ansett det nödvändigt att införa några särbestämmelser för dessa vals vidkommande. Härför talar också önskvärdheten av enhetliga regler.

Av sistnämnda skäl och med beaktande av det vid kyrko- och municipalfullmäktigvalen förhållandevis ringa valdeltagandet, har utredningen vidare funnit att röstningen vid dessa val bör sluta vid den tidpunkt då vid tvådagarsvalen röstningen skall sluta den andra valdagen, eller klockan 19.

13. Den slutliga sammanräkningen

Enligt gällande bestämmelser (76 § första stycket VaL och 43 § första stycket KVL) skall den slutliga sammanräkningen verkställas av länsstyrelsen vid offentlig förrättning, som skall påbör-

jas så snart ske kan, dock inte förrän den åttonde dagen efter valdagen.

Bestämmelsen går tillbaka till det år 1941 avgivna sakkunnigförslaget som ledde till införande av poströstningsinstitutet vid kommunala val. I förslaget uttalades härtill:⁴⁶

— Enligt det av de sakkunniga föreslagna systemet kan sammanräkning icke ske omedelbart efter röstningens avslutande utan först sedan så lång tid därefter förflutit att ytterkuvert kunna hava inkommit från samtliga postanstalter i riket. Denna tid synes med normal postgång beräknas till fem dagar, men med hänsyn till möjligen förekommande förseningar torde tiden böra förlängas med några dagar. På grund av vad nu sagts böra bestämmelserna i 34 § om omedelbar sammanräkning utgå samt i 43 § stadgas, att sammanräkning skall påbörjas tidigast å åttonde dagen efter valdagen.

Motsvarande föreskrift intogs sedermera i 76 § VaL.⁴⁷

Genom den starka stegringen av antalet poströstande har sammanräkningsmyndigheternas arbetsbörda ökat högst väsentligt. Detta har i sin tur medfört en viss försening av sammanräkningarnas slutförande jämfört med tidigare. Önskemål har därför vid flera tillfällen framförts om sådana ändringar i reglerna för röstsammanräkning, att länsstyrelsernas arbete därmed skulle underlättas och påskyndas. Det har ifrågasatts, om inte sammanräkningsmyndigheten borde medges rätt att tidigare än på åttonde dagen efter valdagen granska och öppna från röstmottagare inkomna ytterkuvert samt verkställa avprickning i röstlängden.

1955 års valutredning upptog i ett år 1961 avlämnat betänkande⁴⁸ detta spörsmål till behandling. Utredningen kom till den slutsatsen, att det inte syntes möjligt att låta sammanräkningen i dess helhet påbörjas tidigare än den åttonde

⁴⁶ SOU 1941:28, s 37.

⁴⁷ Se prop. 1944:10.

⁴⁸ SOU 1961:20 s. 154 ff.

dagen samt anförde till stöd för sin uppfattning:

— Inte minst med tanke på konsulatrösterna och, därest utredningens förslag om fartygsröstning genomföres, de å svenskt fartyg avgivna rösterna, synes det enligt utredningens förmenande icke böra ifrågakomma att förkorta den i vallagarna fastställda tidsfristen om åtta dagar för sammanräkningens påbörjande. Genom en år 1956 företagen lagändring har nämligen den tidpunkt, vid vilken till röstmottagare utom riket avgivna valsedlar sist skall vara överståthållarämbetet till handa, bestämts till fjärde dagen efter valdagen.⁴⁹ För att ämbetet skall ha möjlighet att till vederbörande sammanräkningsmyndighet vidarebefordra sådana valsedlar, som inkomma till ämbetet först på fjärde dagen efter valet, så att de kan beräknas med säkerhet komma sammanräkningsmyndigheten till handa före röstsammanräkningens början, torde den härför bestämda tidsfristen om åtta dagar vara erforderlig. —

Inte heller fann sig valutredningen kunna förorda, att länsstyrelserna gavs rätt att före den egentliga sammanräkningens början granska och öppna inkomna ytterkuvert och verkställa avprickning i röstlängden. För de fall att en väljare avlämnat flera ytterkuvert, skulle — om sådana åtgärder fick vidtas — vissa stötande konsekvenser kunna inträda.⁵⁰

Om utredningens förslag genomföres kommer den granskning av de införa särskilda röstmottagare avgivna rösterna att åvila valförrättaren, bortsett från det fåtal försenade sådana röster som kan komma att översändas till länsstyrelsen från valnämnderna. Sammanräkningsmyndigheten erhåller därigenom i princip endast redan preliminärt granskade och räknade valsedlar och befrias från den tids- och arbetskraftskrävande granskningen av det primärmaterial som de i särskild ordning avgivna rösterna utgör.⁵¹ Fördelarna härmed blir än mer framträdande om en ordning med gemensam valdag införs.

Ett genomförande av utredningens förslag om förtidsröstning torde vidare innebära, att den slutliga sammanräkningen kan påbörjas tidigare än vad nu är fallet. Den nuvarande tidsfristen mellan valets avslutande och sammanräkningens början är, som av det ovan anförda framgätt, främst motiverad därav att röstavgivningen utom riket i princip får pågå så länge att avgivna röster är överståthållarämbetet till handa på fjärde dagen efter valdagen, var-efter de vidarebefordras till vederbörande länsstyrelse. Denna bestämmelse medför att röstmottagning kan komma att äga rum på valdagen. Enligt utredningens förslag skall förtidsröstningen på postanstalt undantagslöst avslutas på torsdagen före valet. Förtidsröstning utom riket skall avslutas på sådan tid före valet att avgivna förtidsröster är tillgängliga för valförrättarna när den preliminära sammanräkningen skall börja. Vid bestämmandet av den tid, som måste förflyta mellan valets avslutande och den slutliga sammanräkningens början, behöver alltså inte särskild hänsyn tas till utomlands avgivna röster.⁵² Av betydelse för bestämmandet av nämnda tidsfrist blir då endast den tid som kan beräknas åtgå för att befordra valsedlar och övriga valmateriel

⁴⁹ Ändringen tillkommen för att möjliggöra röstning utom riket t. o. m. valdagen, se prop. 1956:166.

⁵⁰ Fall av dubbelröstning är dock ytterst sällsynta. Vid 1964 års andrakammarval lades totalt 15 ytterkuvert orubbade åt sidan på den grund att väljaren röstat på mer än en postanstalt. (77 § 3 mom. ValL, jfr 44 § 3 mom. KVL).

⁵¹ Enligt uppgift från länsstyrelsen i Stockholms län arbetade åtta grupper om tre medlemmar under cirka tre dagar med att granska de vid 1966 års kommunalval avgivna post-rösterna.

⁵² Hur med en förtidsröst, som anländer så sent till valnämnden, att den inte hinner vidarebefordras till valförrättarna innan förrättningen avslutas, skall förfaras framgår av avsnitt 10 ovan.

från valförrättarna till vederbörande länsstyrelse. Med hänsyn till att en sådan befordran med normal postgång inte heller den torde kräva längre tid än högst två dagar, kan sammanräkningen påbörjas den tredje dagen efter valet. Utredningen får därför föreslå, att länsstyrelsen skall påbörja sammanräkningen den tredje dagen efter valet.

14. Förtidsröstning för på kriminalvårds- och jämförliga anstalter intagna?

I utredningens uppdrag ingår visserligen inte att undersöka hur de på kriminalvårds- och liknande anstalter intagnas deltagande i val skall kunna underlättas. Berörda problem har emellertid under senare tid varit föremål för debatt och utredningen har därför funnit det vara på sin plats att avslutningsvis något beröra hur dessa väljares röstavgivning skulle kunna anordnas inom ramen för utredningens förslag i övrigt. Vad i detta sammanhang anföres har sålunda inte karaktären av förslag från utredningens sida utan är endast att anse som synpunkter på hur dessa väljares röstavgivning kan tänkas i framtiden inordnas i det av utredningen förordade systemet för valens förrättande.

I det betänkande som 1944 års vallagssakkunniga avgav och som ligger till grund för de nuvarande reglerna om sjukhusröstning, uttalades att röstning inte syntes böra ske på sjukvårdsanstalter inom fångvården. Intagning på fångvårdsanstalt måste — enligt de sakkunniga — anses innebära ett faktiskt hinder för utövandet av rösträtt. Man pekade därvid på de för fångvårdsanstalterna gällande censurreglerna.⁵³ 1955 års valutredning tog upp problemet med de på kriminalvårdsanstalt intagnas valdeltagande i ett betänkande 1961.⁵⁴ Där uttalades att det i och för

sig inte var omotiverat att bereda dessa röstberättigade möjlighet att rösta, men det betonades att denna frågas lösning var beroende av att problemen kring de sjukas röstning först löstes. När valutredningen senare lade fram förslag⁵⁵ till regler om de sjukas röstning, föreslogs samtidigt vissa lättnader för de på kriminalvårds- eller alkoholistanstalt intagnas röstavgivning. Dessa skulle, på samma sätt som på sjukhus intagna väljare, få avlämna valseedel på vid anstalten inrättad postanstalt på valdagen, även om vårdanstalten var belägen på den ort där den intagne var uppförd i röstlängden. Det var emellertid inte utan tvekan som utredningen föreslog denna lösning. Förslaget förutsatte att den samtidigt föreslagna möjligheten för sjuk väljare att rösta genom valsefelsförsändelse skulle komma att minska behovet av tillfälliga postanstalter på sjukhusen. Att så skedde bedömdes som en förutsättning för att postverket skulle kunna inrätta tillfälliga postanstalter vid fångvårdsanstalterna. Valutredningens förslag föranledde emellertid inte någon vidare åtgärd.

Om de väljare, som är intagna på kriminalvårds- eller därmed jämförliga anstalter skall kunna delta i allmänna val i någon större utsträckning måste uppenbarligen kretsen av de till förtidsröstning berättigade utvidgas till att omfatta jämväl dem. Av i tidigare betänkanden redovisad statistik framgår, att endast omkring hälften av de på sådana anstalter intagna har möjlighet att rösta, antingen genom äktamakeförsändelse eller i samband med permissioner. Detta framstår av flera skäl som mindre tillfredsställande.⁵⁶ Utredning-

⁵³ SOU 1944:64 s. 41.

⁵⁴ SOU 1961:20 s. 125 f.

⁵⁵ SOU 1963:54 s. 39 ff.

⁵⁶ Se fångvårdsstyrelsens yttrande över SOU 1961:20, redovisat i SOU 1963:54 s. 41.

en är sålunda av den principiella uppfattningen att åtgärder bör vidtas för att underlätta nu ifrågavarande väljares deltagande i val. Andra lösningar — såsom exempelvis en generösare permissionsgivning — än att berättiga ifrågavarande väljare rätt att rösta före valet torde inte kunna komma ifråga. För att de intagna i praktiken skall kunna utöva en dem tillerkänd rätt till förtidsröstning måste uppenbarligen särskilda röstmottagningsställen inrättas vid anstalterna. Om man inte väljer att låta valnämnden ansvara för inrättande av dessa röstmottagningsställen, torde de böra organiseras som tillfälliga postanstalter. Med denna ordning som enligt utredningens mening i och för sig är att föredra framför varje annan lösning, kommer emellertid betydande or-

ganisatoriska krav att ställas på postverket, krav som säkerligen inte kan tillgodoses om tillfälliga postanstalter i fortsättningen skall inrättas vid sjukhusen i åtminstone samma utsträckning som nu. Inrättandet av tillfälliga postanstalter vid anstalter inom kriminalvården torde därför förutsätta att införandet av metoden att låta främst sjuka och åldringar rösta med valsedelsförsändelse visar sig få den effekten, att antalet tillfälliga postanstalter på sjukhusen kan avsevärt minskas. Om de intagna inom kriminalvården och liknande skall få möjlighet att förtidsrösta synes därför inte kunna definitivt besvaras, förrän någorlunda säker vetenskap vunnits om de organisatoriska förutsättningarna för en dylik ordning föreligger.

The first part of the book is devoted to a general survey of the history of the world, from the beginning of time to the present day. The author discusses the various stages of human civilization, from the primitive state of nature to the establishment of the modern world. He traces the development of the human mind, the growth of the human body, and the progress of the human race. The second part of the book is devoted to a detailed account of the history of the world, from the beginning of time to the present day. The author discusses the various stages of human civilization, from the primitive state of nature to the establishment of the modern world. He traces the development of the human mind, the growth of the human body, and the progress of the human race.

The third part of the book is devoted to a detailed account of the history of the world, from the beginning of time to the present day. The author discusses the various stages of human civilization, from the primitive state of nature to the establishment of the modern world. He traces the development of the human mind, the growth of the human body, and the progress of the human race. The fourth part of the book is devoted to a detailed account of the history of the world, from the beginning of time to the present day. The author discusses the various stages of human civilization, from the primitive state of nature to the establishment of the modern world. He traces the development of the human mind, the growth of the human body, and the progress of the human race.

THE HISTORY OF THE WORLD
 FROM THE BEGINNING OF TIME TO THE PRESENT DAY
 BY
 HENRY THOMAS HOOD
 VOL. VII

AVDELNING II

Valsedlarnas utformning vid samtida val

[The following text is extremely faint and illegible, appearing to be a list or index of items related to election ballots.]

11. 11. 1901

Verzeichnis der Mitglieder

1. 1. 1901

2. 1. 1901

KAPITEL 1

Inledning

I. Förslaget om gemensam valdag

I sitt i december månad 1965 offentliggjorda betänkande (SOU 1965:74) redovisade utredningen resultatet av en undersökning angående de valtekniska förutsättningarna att sammanföra valen till riksdagen med valen till landsting och kommunal- eller stadsfullmäktige till en gemensam förrättning. Undersökningen ledde fram till slutsatsen att ett sådant sammanförande var möjligt under vissa bestämda förutsättningar. Dessa kan sammanfattningsvis anges sålunda.

a) Valsedlar och -kuvert för de olika valen bör göras olikfärgade och förses med tydlig markering utvisande för vilket val de gäller.

b) Vid valdistriktsindelningen beaktas, att distrikten inte görs större än att förrättningen kan fortgå utan att vålla väljarna onödigt tidsspillan.

c) Förfarandet vid röstavgivningen bör överses och anvisningar meddelas hur denna lämpligen bör organiseras.

d) Möjlighet bör öppnas att, där så befinner sig erforderligt, begränsa den preliminära sammanräkningen av rösterna på valnatten till att omfatta endast riksdagsvalet. Sammanräkningen av de samtidigt därmed förrättade kommunalvalen kan däremot, om så erfordras, anstå till följande dag.

e) Länsstyrelsernas sammanräkning underlättas genom att ökade personalresurser ställs till deras förfogande och

tidsfristen före sammanräkningens början förkortas väsentligt.

Vid detta sitt ställningstagande utgick utredningen från den förutsättningen, att övergången till en ordning med gemensam valdag för ifrågavarande val skulle ske inom ramen för det nu gällande valförfarandet.

Med det förslag till förtidsröstning som utredningen upptagit i det nu framlagda betänkandet har vissa av de angivna villkoren beaktats.

Det föreslagna förtidsröstningsinstitutet innebär sålunda att valförrättarna och inte länsstyrelserna skall granska och sammanräkna de i särskild ordning avgivna rösterna (förtidsrösterna). Genom att länsstyrelserna befrias från denna tids- och arbetskrävande uppgift torde den omständigheten, att den definitiva sammanräkningen kommer att omfatta tre, istället för som nu två val knappast medföra någon ökad belastning på länsstyrelserna. Enligt utredningens förslag kommer länsstyrelserna också att kunna börja sammanräkningen tidigare än vad nu sker.

Givetvis är det önskvärt att tillräckliga personella och andra resurser ställs till länsstyrelsernas förfogande. Det är synnerligen angeläget att valresultatet föreligger så snabbt som möjligt. Länsstyrelserna har f. n. i många fall uppenbara svårigheter att erhålla personal i tillräcklig omfattning för sammanräkningsarbetet.

Beträffande den preliminära samman-

räkningen innehåller utredningens förslag möjlighet att, om detta visar sig nödvändigt, låta den preliminära sammanräkningen i fråga om kommunalvalen anstå till dagen efter valen (se 68 a § ValL och 35 § KVL i förslaget). Endast riksdagsvalet skall obligatoriskt preliminärräknas i omedelbar anslutning till röstningens avslutande.

Vad gäller förfarandet vid röstavgivningen måste uppenbarligen de rådande lokala förhållandena vara avgörande för vad som kan åtgöras för att åstadkomma enkelhet och reda vid valförrättningen. Med hänsyn härtill bör det i första hand vara valnämndens och valförrättarnas uppgift att organisera röstavgivningen på det sätt som med hänsyn till givna yttre förutsättningarna framstår som mest ändamålsenligt.

Av de förutsättningar som ovan uppställts för en övergång till en ordning

med gemensam valdag återstår att behandla dels spørsmålet hur valdistriktsindelningen bör göras, dels ock frågan om valedlars och valkuverts utformning. Valdistriktsindelningen upptas i följande avdelning av betänkandet, medan i förevarande avdelning behandlas frågan om valedlar och valkuvert.

II. Gällande bestämmelser m. m.

I betänkandet SOU 1965: 74 (s. 7 ff.) har utredningen lämnat redogörelse såväl för de gällande reglerna om valedlars och -kuverts utseende som för de nuvarande kassationsbestämmelserna. Utredningen får här hänvisa till nämnda redogörelse. För en utförligare redogörelse för de olika kassationsgrunderna och deras historia, kan hänvisas till 1955 års valutrednings betänkande SOU 1961: 20 s. 141 ff.

KAPITEL 2

Utredningen

I. Skall riksdagsvalen och de allmänna borgerliga kommunalvalen äga rum vid ett och samma tillfälle, kommer väljarna flerstades att få ta befattning med valsedlar och valkuvert för tre olika val. Risker för att väljarna kommer att förväxla valmaterielen för de olika valen blir i sådant fall otvivelaktigt betydande. Ett sammanförande av de nämnda valen torde därför — som utredningen också i sitt tidigare betänkande konstaterat — förutsätta att särskilda åtgärder vidtas i syfte att i största möjliga utsträckning eliminera riskerna för att sådana förväxlingar skall uppstå.

En metod vore därvid att förrätta valen i skilda rum. Genom en sådan åtgärd skulle väljarna lättare kunna hålla de olika valen isär. Som utredningen framhöll i det tidigare betänkandet är det emellertid främst av praktiska skäl inte möjligt att föreskriva att skilda lokaler skall användas.

En annan utväg som ligger nära till hands är att ge valsedlarna och valkuverten en sådan utformning att de lätt kan skiljas från dem som skall brukas vid andra samtidigt förrättade val. Särskilt kommer därvid i fråga att använda olikfärgade valsedlar och -kuvert. Det har gentemot en sådan metod invänts dels att den kan innebära vissa risker för valhemligheten dels att den kan leda till svårbemästrade problem i kassationshänseende. I sitt tidigare betänkande har utredningen tagit upp

dessa invändningar till behandling och kommit fram till att de inte kan tillmätas avgörande betydelse.

Under de fortsatta överväganden som numera ägt rum har utredningen därför arbetat vidare efter denna linje. De olika spörsmål som därvid närmare undersökts har gällt dels huruvida valsedlarna bör tillverkas av olikfärgat papper eller om de bör förses med tryck i skilda färger, dels huruvida ytterligare särskiljande effekt kan uppnås genom det grafiska utförandet.

Utredningen har för ändamålet införskaffat utlåtande från bl. a. stiftelsen Svenskt Färgcentrum.

Till en början har övervägts om valsedlar (och -kuvert) kan förses antingen med en bård eller ett mittparti i färg, medan sedeln (kuvertet) i övrigt skall vara vit. För utredningen har emellertid framhållits att det är tveksamt om man bör arbeta med sådana lösningar, då de komplicerar valsedelsframställningen. Det bör här påpekas att utredningen utgått från att valsedlarna även i fortsättningen skall framställas på samma sätt som nu, dvs. i allmänhet genom de olika partiorganisationernas försorg. Med hänsyn till särskiljningseffekten har rådfrågad expertis uppgivit, att det under inga förhållanden förefaller lämpligt att ha färgskillnad som åtskiljande faktor i samband med påtryckta bårder o. l. Istället borde annan effekt av grafisk natur komma till användning.

I anledning av sistnämnda synpunkt har utredningen övervägt möjligheten att använda siffror eller bokstäver som markering på en i övrigt helt vit valseedel (och kuvert). Det är emellertid tveksamt om man med en sådan metod, som står den nuvarande valbeteckningen nära, skulle uppnå en tillräckligt särskiljande effekt. Bruket av valbeteckningar på de nuvarande kommunala valseedlarna har, som erfarenheten visar, inte ensamt kunnat motverka felläggningar i den utsträckning som varit önskvärd. Under alla förhållanden torde denna metod vara mindre effektiv än den, som förutsätter olikfärgade valseedlar.

Av möjliga särskiljningsmetoder synes alltså den som arbetar med valseedlar av olikfärgat papper vara att föredraga. Beaktas måste emellertid att sådana färger såvitt möjligt bör väljas, som ger även väljare med defekt färgsinne erforderlig ledning vid röstningen.¹ Då utredningen utgått från att valseedelsframställningen även i fortsättningen skall ske på privat väg, innebär nyssnämnda förutsättning att valseedlarna måste kunna framställas av sådant färgat papper som normalt tillverkas. Kan färgvalet inte göras bland sådant papper, torde nämligen valseedelsframställningen bli alltför kostsam. Det anförda leder till slutsatsen, att olikfärgade valseedlar kan förordas endast om bland det färgade standardpapperet sådana färger finns, som med hänsyn till väljare med defekt färgseende lämpar sig för valseedelsframställning.

Genom av Färgcentrum företagna undersökningar har klarlagts, att valseedlarna kan framställas av det färgade standardpapper pappersbruken utnyttjar, utan att rimliga krav på särskiljbarhet i förening med god identifierbarhet av de enskilda färgerna behöver efter sättas. I utlåtandet har emellertid un-

derstrukits att av hänsyn såväl till väljare med defekt färgsinne som till det förhållandet att det i och för sig inte finnes någon naturlig förankring för symbolbetydelsen av en färg till ett visst val, färgat papper lämpligen bör utnyttjas som stödande information i kombination med både klartext och ytterligare grafiskt starkt markerad symbol.

I anslutning till det anförda finner utredningen lämpligt att vid gemensamma val begagnas valseedlar och kuvert framställda av papper i skilda färger i kombination med andra markeringar ägnade att särskilja valseedlar och valkuvert för olika val.

II. Om olikfärgade valseedlar skall begagnas uppkommer fråga om hur det skall förfaras om valseedel avsedd för ett val använts vid annat, samtidigt förrättat val.

Gällande bestämmelser stadgar att vid val *skall* begagnas valseedlar av vitt papper. Har papper av annan färg använts till valseedel, skall en sådan valseedel ogiltigförklaras (59 och 79 §§ Vall samt 23 och 25 §§ KVL). Som förut nämnts har mot olikfärgade valseedlar rests den invändningen att en fellämnad valseedel måste ogiltigförklaras, vilket ansågs obilligt. Det är emellertid inte uteslutet att utforma kassationsreglerna så, att inte enbart den omständigheten att en valseedel är av fel färg medför ogiltighet. Det är också utredningens bestämda uppfattning att en sådan

¹ Vad som allmänligen benämns färgblindhet är vanligare bland män än bland kvinnor. Anomalt färgseende förekommer bland 8,2 procent av männen, medan 0,5 procent av kvinnorna har defekt färgsinne. Den s. k. rödgröna färgblindheten (protanomaler och deuteranomaler resp. protanoper och deuteranoper) är den utan varje jämförelse vanligaste. Blågul färgblindhet (tritanomaler resp. tritanoper) förekommer endast bland 0,0002 procent av männen. Total färgblindhet (monokromater) finns hos 0,003 procent bland männen.

felläggning inte bör föranleda att valsedeln ogiltigförklaras.

Det kan i sammanhanget erinras om att KVL i gällande lydelse medger att valbeteckning (dvs. beteckning i ord för det val sedeln avser) får anbringas på valsedeln, vilken bestämmelse för-änletts av att olika kommunala val redan nu kan förrättas samtidigt. Den omständigheten att en väljare vid det ena av dessa val avgivit en valsedel försedd med valbeteckning för det andra, samtidigt förrättade valet föranleder inte att en sådan sedel ogillas. Syftet med valbeteckningen är att underlätta för väljaren att hålla isär sedlarna för de olika valen, dvs. i princip detsamma som de här behandlade färgbestämmelserna skulle få. Det ligger därför nära till hands att begagna samma regler för behandlingen av en fellagd färgad valsedel som redan nu gäller för en valsedel med felaktig valbeteckning.

Kassationsreglerna får emellertid inte utformas så att de i praktiken ger möjlighet att använda valsedlar av vilken färg som helst. En sådan möjlighet skulle vara olämplig redan med hänsyn till valhemligheten. Det är därför nödvändigt att för vart och ett av valen föreskriva att valsedlarna skall ha en viss bestämd färg. I kassationsbestämmelserna kan då som huvudregel stadgas att en valsedel av annan färg skall ogillas. Från den nämnda huvudregeln bör uppställas det undantaget att om valsedel har färg, som föreskrivits för ett annat samtidigt förrättat val, avvikelser i färg inte skall föranleda att sedeln ogillas.

Det ligger givetvis i partiorganisationernas liksom i väljarnas intresse att valsedlar av rätt färg kommer till användning vid vart och ett av de samtidigt förrättade valen. Man torde alltså kunna utgå från att en bestämmelse av nyssnämnda innehåll inte missbru-

kas på det sättet, att valsedlar av annan färg än den som avses för ett val, i större mängd används vid annat val. Undantagsregeln torde således bli tillämplig vid enstaka felläggningar.

III. Som tidigare nämnts kan det färgade standardpapper som pappersbruken utnyttjar begagnas vid valseldsförställning utan att rimliga krav på särskiljbarhet i förening med god identifierbarhet av de enskilda färgerna behöver eftersättas. Ehuru detta inte tidigare utsagts har den ytterligare förutsättningen därvid förelegat, att en av ifrågavarande färger skall vara vitt. Förutom att den regeln alltid gällt att valsedlar skall framställas av vitt papper och det därför förefaller naturligt att bibehålla den vita färgen även i fortsättningen, har utredningen beaktat, att emellanåt, och i synnerhet vid stads- och kommunalfullmäktigval, särskilda åsiktsgrupper bildas inför ett val. Sådana grupper framträder ibland nära inpå valet. Det kan då föreligga svårigheter att anskaffa annat för valsedlar lämpligt papper än vitt.

Till valseldsförställning bör sålunda därutöver inte komma i fråga papper av andra färger än sådana som tydligt skiljer sig såväl från varandra som från vitt och som dessutom låter sig särskiljas även för i varje fall det stora flertalet väljare med anomalt färgsinne.

Med dessa förutsättningar som utgångspunkt har Färgcentrum undersökt förekommande kulört standardpapper. Undersökningen har avsett prov av s. k. olifantpapper med vikten 52 gram men äger tillämpning även på sådant papper med vikten 90 gram. De undersökta proverna, som undergått kolorimetrisk analys, har kodbeteckningarna 640 (färgbeteckning: röd), 642 (rosa), 644 (lax), 646 (guldgul), 648 (gul), 650 (citrongul), 652 (ljusgrön), 654 (mörk-

grön), 656 (blå) och 658 (lila). Motsvarande beteckningar för olifantpapper med vikten 90 gram är 540—558. Som underlag vid bedömningen användes dels trikromatiska mätvärden enligt CIE-systemet, erhållna genom filterkolorimeter Color-Eye, dels diagram för de tre vanligaste typerna av dikromatiskt färgseende (Judd-Wyszecki: Color in Business, Science and Industry, pp. 118—120). På grund av att en av färgerna som nämnts bör vara vitt, uteslöts vid undersökningen från början de färgtonssvaga kulörerna 648, 650, 652 och 658. De övriga uppfördes i ett kombinationsschema, varvid varje parvis kombination granskades med avseende på förväxlingsriskerna för de olika typerna av anomalt färgseende. Efter detta urval kvarstod kombinationerna 640—646, 644—654, 644—656, 646—654 samt 646—656. I undersökningsprotokollet anförs därefter:

Av dessa färger är de som innehåller 644 tveksamma med hänsyn till verbala benämningar (gul, brandgul, orange, gulröd, röd). För de övriga fyra färgerna är däremot benämningarna *röd*, *gul*, *grön*, *blå*, spontant naturliga och otvetydiga för alla personer med normalt färgseende. — Färgsinnesdefekta personer har ofta god hjälp av ljushetskillnader vid bedömning av olikfärgade objekt. För den lilla gruppen totalt färgblinda är ljushetskillnader helt utslagsgivande. Av de enligt ovan utvalda färgerna har 646, 654 och 656 alla Y-värdet (reflexionsfaktorer) omkring 50 %, varför ljusheten ej ger någon hjälp vid deras särskiljande. 640 har däremot $Y = 29\%$ och skiljer sig därigenom tydligt från de övriga. Ur denna synpunkt skulle därför kombinationen 640 röd — 646 gul vara att föredraga, men motiveringen har full relevans endast för den lilla gruppen av monokromater och tritanoper. — Å andra sidan bör man i första hand välja två färger, vilka ligger så långt från varandra som möjligt i färgdiagrammet och på motsatta sidor om neutralpunkten (vitt) eller förväxlingslinjer genom denna. För samtliga iakttagare ligger 646 gul och 640 röd på samma sida om denna förväxlingslinje,

vilket innebär att de av alla dikromater ses som nyanser av samma färgton (gult respektive rött). Skillnaderna mellan dessa två färger och mellan den gula och vitt kan också starkt reduceras i glödlampsljus. På samma sätt ser protanoper och vissa protanomaler 646 gul och 654 grön som nyanser av samma färgton. Färgparet 646 gul och 656 blå har däremot för alla icke-monokromater motsatt färgton och är alltså ur denna synpunkt att föredra. — Sammanfattningsvis finner man således att acceptabel särskiljbarhet i förening med god identifierbarhet av de enskilda färgerna i princip erhålles, om 646 gul kombineras med vilken som helst av 640 röd, 654 grön och 656 blå. Av angivna skäl rekommenderas dock i första hand kombinationen gult—blått, i andra hand gult—rött. — Vi vill slutligen framhålla att dessa slutsatser utgör extrapolationer ur i den vetenskapliga litteraturen tillgängligt material och att vi ej haft möjlighet att praktiskt pröva deras giltighet — t. ex. beträffande preferensgraderingen av de utvalda alternativen — genom försök med färgsinnesdefekta iakttagare. Vi tillmåter dock de teoretiska resultaten en hög grad av sannolikhet.

I utlåtandet understryks, som redan tidigare omnämnts, att färgat papper lämpligen bör utnyttjas som stödjande information i kombination med såväl klartext som ytterligare grafiskt starkt markerad symbol. Denna symbol bör ha formen av särskiljande bokstäver (förslagsvis R, L, K), vilka anbringas på både valsedlar och -kuvert. För att ytterligare understryka kombinationen av stor bokstav och färgen på papperet föreslås att bokstäverna görs negativa mot svart platta, varvid själva bokstaven kommer att framträda med samma färg som valsedelns papper. Tryckeritekniciskt är detta, enligt utlåtandet, att föredraga, då det även för det minsta tryckeri är lättare att anskaffa en för ändamålet speciellt utformad kliché än att vid varje tillfälle söka trycka i specifik färg.

Sammanfattningsvis föreslås sålunda i Färgcentrums utlåtande, att valsedlar

och -kuvert framställs av papper i färger med de verbala beteckningarna vitt, gult och blått, *att* varje valsedel och -kuvert för speciellt val förses med stor bokstav negativt mot svart botten, *att* bokstavsbeteckningen alltid skall ha samma utseende varför den lämpligen görs som kliché *samt att* valsedeln kompletteras med klartext om vilken typ av val det gäller.² I utlåtandet betonas dock att kravet på god färgöverensstämmelse inte bör sättas alltför högt, vilket blir möjligt om kombinationen färg och bokstavssymbol används.

Den förordade lösningen förutsätter alltså att såväl valsedlar som -kuvert skall förses med valbeteckning i visst utförande.

För kommunalvalens vidkommande innebär det sistnämnda inte något i princip nytt, då valbeteckning i ord är tillåten vid dessa val, ValL däremot saknar motsvarande bestämmelse. Behövet av valbeteckning har tidigare inte varit särskilt framträdande vid riksdagsvalen, då de inte annat än i undantagsfall förrättats samtidigt med annat val. Situationen i detta hänseende blir en annan när gemensam valdag, omfattande även riksdagsvalen, införes.

Utredningen har inte funnit några bärande skäl mot att tillåta valbeteckning även på riksdagsvalsedlarna. Det i yttrandet framförda förslaget härom bör alltså kunna genomföras.

Av den undersökning som utförts framgår att valbeteckningen — förutom att den bör innehålla benämningen på valet, helst kombinerad med en bokstavsbeteckning i visst utförande — lämpligen bör placeras överst på sedeln och inte, som KVL nu stadgar, nedanför namnen. Enligt gällande ordning får en valsedel inte innehålla mer än partibeteckningen ovanför namnen. Bestämmelsen bör därför kompletteras med att ovanför denna — dvs.

överst på sedeln — får anbringas en valbeteckning.

Bestämmelsen om valbeteckning på valsedel bör vara fakultativ bl. a. därför att en obligatorisk föreskrift här om ger upphov till en ny kassationsanledning. På valkuverten vilka, liksom hittills, skall framställas genom statsverkets försorg, bör den alltid finnas anbragt. Utredningen förutsätter också att valsedelsframställarna regelmässigt skall förse sina valsedlar med en sådan beteckning. Som förut sagts, ligger det i partiernas intresse att väljarna begagnar de för varje val avsedda valsedlarna.

IV. Utredningen finner alltså att de valsedlar som skall begagnas vid de val som förrättas samtidigt inför samma valförrättare — dvs. riksdags-, landstings-, stadsfullmäktig- och kommunalfullmäktigval — bör göras olikfärgade, därvid färger med beteckningarna *gult*, *blått* och *vitt* skall komma till användning. Det förutsätts att papperet skall vara *enfärgat*; variationer i färger — såsom flammighet o. l. — bör inte få förekomma. De valsedlar som är avsedda för *riksdagsvalet* föreslås vara gula, de som gäller *landstingsvalet* blå och de som skall avges vid *stads- eller kommunalfullmäktigevalen* vita. De för dessa val föreskrivna valkuverten skall även framställas av papper i nämnda färger.

Kyrko- och municipalfullmäktigvalen berörs inte av reformen med gemensam valdag. Skäl saknas därför att frångå den nuvarande bestämmelsen att de till dessa val begagnade valsedlarna skall vara framställda av vitt papper.

Utredningen föreslår vidare att de vid valen begagnade valsedlarna får förses med valbeteckning utvisande

² Av bilaga 3 framgår hur en valsedel bör utformas enligt Färgcentrums färg.

vilket val sedeln avser. De i Färgcentrums utlåtande angivna riktlinjerna i detta hänseende torde därvid böra tjäna till ledning.

Med beteckningarna *gult* och *blått* avses de färger som av pappersbruken försetts med kodbeteckningarna 646 och 656 vad gäller olifantpapper med vikten 52 gram och 546 och 556, när fråga är om sådant papper med vikten 90 gram. Utredningen har emellertid inte ansett erforderligt att de nämnda beteckningarna anges i vallagarna. Det åligger enligt 96 § Vall och 60 § KVL Konungen att för varje val fastställa formulär rörande de olika kuvert som skall begagnas vid ifrågavarande val samt föranstalta om nämnda kuverts framställande. Detta sker regelmässigt genom att kungörelse utfärdas med bestämmelser om formulär till valkuvert m. m.³ I kungörelsen kommer alltså att bestämmas i vilka färger de för de olika valen avsedda kuverten skall fram-

ställas. I denna kungörelse bör dessutom kunna anges — genom kodbeteckning eller på annat lämpligt sätt — färger på det papper som bör användas till valsedlar för varje val.

Utredningen har inte heller ansett att utformningen av valbeteckningen, som ju förutsätts vara densamma på såväl valsedlar som -kuvert, bör närmare anges i vallagarna. I den nämnda kungörelsen bör även utformningen därav närmare anges. Det förtjänar också att övervägas, om inte de klichéer som därvid bör komma till användning, kan framställas centralt genom statsverkets försorg.

De ändringar i gällande lag som i övrigt föranleds av utredningens förslag i denna del kommer att behandlas vid respektive paragrafer i den särskilda motiveringen.

³ Se t. ex. KK den 4 februari 1966 (SFS 1966:30).

AVDELNING III

Valdistriktsindelning

1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

KAPITEL 1

Gällande bestämmelser

För utseende av samhällets representativa organ indelas landet i mindre enheter, på vilka medborgarnas representationsrätt fördelas. Förutom rent praktiska skäl talar för en sådan ordning önskvärldheten att garantera de skilda ortsintressena ett visst inflytande på representationens sammansättning. De mindre enheterna för representationsrätten har även den fördelen att de möjliggör en bättre kontakt mellan väljarna och deras representanter. De enheter som sålunda bildas benämnas *valkretsar*. Vad angår riksdagsvalen ger RO i gällande lydelse utförliga direktiv för valkretsindelningen vid förstakammarvalen (6 § 2.), medan grundlagen beträffande andrakammarvalen endast hänvisar till ValL (14 §). Valkretsindelningen vid landstingsvalen regleras av bestämmelserna i 10 och följande §§ i landstingslagen. Reglerna om valkretsindelningen vid fullmäktigvalen ges i kommunallagens 9 och följande §§.

Ju folkrikare valkretsen är, desto nödvändigare blir det att fördela röstavgivningen på olika lokaler; härigenom kan man undvika längre avstånd från vallokalen, köbildningar och tidsutdräkt vid röstavgivningen och även i andra hänseenden få valet att löpa smidigare. Av denna anledning uppdelas valkretsarna i mindre territoriellt avgränsade delar, valdistrikt. Liksom summan av valkretsarna är det representerade samhället, blir summan av valdistrikten valkret-

sen. Det föreligger emellertid en väsensskillnad mellan valkretsen och valdistrikten. Medan valkretsarna är enheter för medborgarnas representationsrätt, d. v. s. representationsområden, saknar valdistrikten allt samband med denna. Valkretsens representanter fördelas alltså inte på valdistrikten, utan valdistrikten är en rent valteknisk anordning för att underlätta valförrättningens genomförande. Då valdistrikten alltså endast är röstavgivningsområden utan betydelse för den medborgerliga representationsrätten, omnämns de inte heller i grundlag.

Valdistriktsindelningen är densamma vid riksdags-, landstings- och fullmäktigvalen (31 och 32 §§ ValL jämförd med 10 § kommunallagen och 18 § landstingslagen samt 3 § KVL). 31 § ValL stadgar som huvudregel att *varje* kommun skall bilda ett valdistrikt. Från denna huvudregel uppställas emellertid följande fem undantag.

1. Är *stad* delad i valkretsar för val av stadsfullmäktige utgör sådan valkrets ett valdistrikt vid riksdagsval, om inte ytterligare delning enligt 2. nedan beslutas.

2. *Stad* eller *valkrets för stadsfullmäktigval* må, där det finns lämpligt, delas i två eller flera valdistrikt.

3. Är *landskommun* delad i valkretsar för val av kommunalfullmäktige, utgör sådan valkrets ett valdistrikt vid riksdagsval, såvida inte ytterligare delning i valdistrikt beslutas.

4. Hör delar av landskommun till olika valkretsar för riksdags- eller landstingsval, bildar varje del ett valdistrikt för riksdagsval, om inte ytterligare delning beslutas.

5. *Landskommun, valkrets för kommunalfullmäktigval* eller sådan del av kommun, som omtalas vid punkten 4, skall, om antalet *invånare* överstiger 3 000, indelas i två eller flera valdistrikt med högst 3 000 invånare. Länsstyrelsen kan dock — på framställning av kommunalstämma — medge undantag härifrån, om särskilda förhållanden inom kommunen anses göra en sådan indelning obehövlig eller olämplig.

6. Om landskommun, valkrets för kommunalfullmäktigval eller del av kommun, som omtalas vid punkten 4, till följd av samfärdsförhållanden eller andra orsaker, finns inte lämpligen böra utgöra ett enda valdistrikt, får sådan kommun, valkrets eller del av kommun delas i två eller flera valdistrikt.

Enligt 32 § VaL får förslag om sådan indelning i valdistrikt, som avses i punkterna 2 och 6 ovan, väckas genom framställning hos länsstyrelsen av den som bor och vid riksdagsval är röstberättigad inom den kommun eller kommundel, om vars indelning det är fråga. Sådan framställning får inte bifallas utan att yttrande inhämtats från kommunal- eller stadsfullmäktige. Länsstyrelsen är berättigad och i fall som omnämns vid punkten 5 ovan pliktig att utan föregående framställning förordna om indelning i valdistrikt eller ändring i redan skedd indelning sedan yttrande inhämtats från kommunal- eller stadsfullmäktige. Länsstyrelsen är även skyldig att — om så erfordras — förordna om ändring i distriktsindelning då kommun, efter att tidigare ha indelats i valdistrikt för riksdagsval, delas i valkretsar för val av kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige.

För varje kommun skall finnas en valnämnd om fem, inom kommunen boende personer, som utses för en tid av fyra år (33 § VaL och 5 § KVL). Är kommunen delad i flera valdistrikt, skall valnämnden för varje valdistrikt utse tre eller flera personer att som valnämndens deputerade vara valförrättare i distriktet (91 § VaL och 5 § KVL).

Framställning från svenska kommunförbundet och utredningens uppdrag

I till Konungen ställd och den 10 februari 1965 till justitiedepartementet inkommen skrivelse, anförde *Svenska kommunförbundet* följande:

I lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen stadgas i 31 § om delning av valkretsar i två eller flera valdistrikt. Sålunda stadgas i mom. 3, att stad eller valkrets för stadsfullmäktigval må delas i två eller flera valdistrikt, där så finnes lämpligt. I fråga om landskommun stadgas i mom. 6, att landskommun, valkrets för kommunalfullmäktigval eller sådan del av kommun, som i mom. 5 sägs, skall, där antalet invånare i sådan kommun, valkrets eller del av kommun överstiger 3 000, indelas i två eller flera valdistrikt med högst 3 000 invånare; dock att på framställning av kommunalstämma Konungens befallningshavande må härifrån medge undantag, där särskilda förhållanden inom kommunen anses göra sådan indelning obehövlig eller olämplig. — Ovan nämnda bestämmelser, som erhöll sin nuvarande utformning genom lagändring år 1930, innebär att indelningen i valdistrikt sker enligt olika grunder i städer, å ena, och i landskommuner, å andra sidan. Den pågående urbaniseringsprocessen har emellertid lett till en betydande koncentration av befolkningen till tätorter, antingen dessa utgöres av städer, köpingar eller municipalsamhällen eller av icke-administrativa tätorter på landet. Inflyttningen till tätorterna har varit påfallande stor under de senaste tio åren, framförallt i orter med mellan 5 000 och 20 000 invånare. Denna utveckling är av allt att döma ännu långt ifrån avslutad. — För landskommuner med snabbt växande tätorter innebär

den nämnda utvecklingen att valdistriktsindelningen måste överses varje år och — om invånarantalet i något valdistrikt överstiger 3 000 — indelningen ändras, om inte länsstyrelsen medger undantag. Då ändring av valdistriktsindelningen är en ganska omständlig procedur föredrar valnämnderna ofta att hos länsstyrelsen begära undantag från tvånget att företa sådan ändring. Förklarligt nog vill man också undvika att irritera väljarna med alltför ofta återkommande ändringar av indelningen i valdistrikt. I större tätorter torde för övrigt valdistriktens invånarantal utan olägenhet kunna väsentligt överstiga 3 000. Antalet vallokaler bör där inte vara större än nödvändigt. Undantag från tvånget att ändra valdistriktsindelningen medges dock i regel för endast ett år i sänder, varför ny framställning om undantag, med åberopande av de särskilda förhållanden varpå framställningen grundar sig, måste göras varje år. Länsstyrelsernas ställningstaganden i dessa frågor präglas också — av förklarliga skäl — av en viss restriktivitet. — Gällande ordning innebär i förenämnda avseenden att landskommuner med växande tätorter är missgynnade i jämförelse med städerna. För att inte frågan om ändring i valdistriktsindelningen i sådana landskommuner skall behöva aktualiseras alltför ofta bör samma regler för valdistriktsindelning gälla i landskommunerna som i städerna. Med hänsyn till den utveckling som ägt rum synes det påkallat att jämställdhet i förevarande avseende mellan

städer och landskommuner åvägbringas med det snaraste. I samband därmed bör också ordet »kommunalstämma» i 32 § 6 mom. vallagen utmönstras ur lagen. — Det kan vidare ifrågasättas om inte antalet röstberättigade i stället för totala invånarantalet borde vara bestämmande för valdistriktens maximala storlek, om latituder härför över huvud taget skall anges i lagen. Antalet invånare i åldersgrupperna 0—20 år är i regel avsevärt större — relativt sett — i de växande tätorterna än genomsnittligt i riket, vilket innebär att antalet röstberättigade i sådana tätorter är på motsvarande sätt proportionsvis mindre. Eftersom valnämndernas och valdeputerades arbetsbelastning i högre grad beror av antalet röstberättigade än av totala invånarantalet bör antalet röstberättigade vara en mera rättvisande mätare än totala invånarantalet vid bestämmandet av valdistriktens storlek. Vid en översyn av bestämmelserna ifråga synes även detta förhållande böra beaktas. — Under åberopande av det anförda får kommunförbundet härmed hemställa, att ovan berörda bestämmelser i 32 § lagen om val till riksdagen måtte göras till föremål för skyndsam översyn i syfte att åvägbringa jämställdhet mellan landskommuner och städer i fråga om indelning av kommun eller valkrets för fullmäktigval i två eller flera valdistrikt.

Utredningen erhöll den 14 maj 1965 Kungl. Maj:ts uppdrag att verkställa den begärda översynen.

KAPITEL 2

Historik

1. Riksdagsvalen

(tiden fram till år 1921)

Termen valdistrikt förekommer, såvitt kunnat utrönas, första gången i ett år 1903 av särskilda kommitterade avgivet betänkande¹ avseende — förutom förslag till ändringar i RF och RO i syfte att utvidga valrätten till andra kammaren — förslag till lag om val till riksdagen. I förslaget 2 § stadgades:²

— Inom de särskilda valkretsarna för rättas valen i allmänhet kommunvis och varje kommun bildar då ett valdistrikt; men kommun, som till följd av folkmängdens storlek, samfärdsförhållandena eller andra orsaker finnes icke lämpligen böra utgöra ett enda valdistrikt, må på därom gjord framställan efter beslut av Konungens befallningshavande delas i två eller flera valdistrikt. —

I motiven till detta stadgande uttalade kommitterade bl. a. följande:

— Rösterna skall således i regel avgivas på ett ställe inom varje kommun. Åtskilliga kommuner finnas dock, där i anseende till folkmängdens storlek rösterna måste uppsamlas på ett större eller mindre antal ställen inom kommunen. Detta gäller i första rummet de städer, vilka enligt förslaget skola bilda egna valkretsar, men även i andra städer kan det bliva nödigt att rösterna avgivas på mer än ett ställe. På landsbygden lärer i allmänhet icke på grund av folkmängdens storlek i de särskilda kommunerna behöva inrättas flera valställen för en kommun; dock jämväl på landet här och var kommuner finnas, i vilka det blir ändamålsenligt att anordna flera valställen. En del landskommuner i norra Sverige äro däremot av den utsträckning i vidd och samfärdsmedlen där så föga utvecklade att det för invånarna

kan tänkas bliva en avsevärd lättnad om kommunen delas i skilda områden, var med sitt röstuppsamlingsställe. — — — För att i de fall som nu blivit nämnda, bereda möjlighet att så indela en kommun i skilda områden, som kan vara nödigt eller lämpligt för att underlätta rösternas uppsamlande, hava kommitterade föreslagit att Konungens Befallningshavande skall äga om en dylik indelning förordna. —

Den på grundval av betänkandet framlagda propositionen³ vann emellertid inte KU:s gillande i vad angick de föreslagna ändringarna i RF och RO. Utskottet utarbetade i dessa delar ett eget förslag⁴ men som riksdagens kamrar vid utlåtandets behandling stannade vid olika beslut förföll hela frågan.⁵

Redan år 1905 hade riksdagen att ånyo ta ställning till denna fråga i anledning av en, med beaktande av de i KU år 1903 framförda synpunkterna framlagd proposition. Inte heller denna proposition vann riksdagens bifall.⁶ Samma öde röntes en år 1906 i allt väsentligt med 1905 års proposition likalydande proposition.⁷

Förslag om ändringar i RF och RO väcktes emellertid ånyo redan följande

¹ Riksdagstrycket, 1904 2 saml. 2 avd 1 band

² Stavningen moderniserad.

³ Prop. 1904: 51.

⁴ KU 1904: 5.

⁵ Rskr 1904: 175.

⁶ Prop. 1905: 26, KU utl. nr 6 och rskr nr 123.

⁷ Prop. 1906: 55, KU utl. nr 7 och rskr nr 151. Den paragraf som behandlade valdistriktsindelningen hade i detta förslag undergått vissa redaktionell ändring, se härom nedan.

år, 1907. I det förslag till vallag som i samband därmed förelades riksdagen⁸ och vars definitiva antagande avsågs skola ske vid den riksdag som hade att ta slutlig ställning till de föreslagna grundlagsändringarna, hade bestämmelsen om valdistriktsindelningen (förslaget 19 §) samma lydelse som i 1906 års proposition:

— I valkrets som innefattar flera kommuner, förrättas val kommunvis, därvid varje kommun, som till följd av folkmängdens storlek, samfärdsförhållandena eller andra orsaker finnes icke lämpligen böra utgöra ett enda valdistrikt, må delas i två eller flera. Höra på landet delar av samma kommun till olika valkretsar, bildar varje del ett valdistrikt. — Valkrets, som består av en stad eller del av stad, bildar ett valdistrikt; dock må, där så finnes lämpligt sådan valkrets delas i två eller flera valdistrikt. —

Vallagsförslaget, som i propositionen inte närmare motiverades, föranledde i nu ifrågakvarande hänseende inte något särskilt yttrande från utskottet.⁹ Emellertid yppades i riksdagen skiljaktigheter vad gällde utformningen av vissa bestämmelser i RF och RO och utskottet utarbetade i anledning därav ett sammanjämningsförslag,¹⁰ vilket vann riksdagens gillande. Vallagsförslaget antogs av riksdagen under förutsättning att de samtidigt som vilande antagna grundlagsändringarna blev slutligt godkända.¹¹

Grundlagsändringarna antogs slutligt vid 1909 års riksdag¹² och vallagen utfärdades den 26 maj detta år.¹³

2. Kommunalvalen

(tiden fram till år 1921).

I samband med införandet av bestämmelser om proportionellt valsätt vid val av landstingsmän och stadsfullmäktige, föreskrevs år 1909 i förordningarna om landsting och om kommunalstyrelse i

stad (2 § resp. 22 §) att länen och städer med mer än 10 000 invånare skulle indelas i valkretsar.¹⁴

I riksdagen hade år 1909 krav rests att åtgärder skulle vidtas för att underlätta de röstberättigades möjligheter att — främst i kommuner av större utsträckning — delta i de kommunala avgörandena. Under åren därefter upprepades motionsvis dessa krav.¹⁵ Vad sålunda förekommit föranledde år 1912 riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära en utredning¹⁶ om i vad mån särskilda åtgärder borde vidtas för att bereda befolkningen i de till arealen större kommunerna möjlighet att delta i de kommunala avgörandena i större omfattning än vad då kunde äga rum. Riksdagen erinrade i sin skrivelse om att vederbörande departementschef i proposition till 1912 års riksdag angående vissa ändringar i förordningen om landsting uttalat, att de större kommunernas indelade valdistrikt för landstingsvalens förrättande var en reform att eftersträva. Denna uppfattning hade delats av utskottet. Riksdagen anförde vidare:

— Den av utskottet hävdade principiella uppfattningen beträffande behövligheten av distriktsindelning vid landstingsmannavalen synes emellertid Riksdagen med lika rätt kunna göras gällande även i fråga om andra kommunala val i de större kommunerna — — —

Över riksdagens skrivelse infortrade Kungl. Maj:t yttranden. Vad därvid framkom lades till grund för en proposition avseende bl. a. det spörsmål som aktualiserats i riksdagens skrivelse.¹⁷

⁸ Prop. 1907: 28.

⁹ SäU 1907: 3.

¹⁰ SäU 1907: mem. nr 5.

¹¹ Rskr 1907: 147.

¹² KU mem. nr 1.

¹³ SFS 1909: 36.

¹⁴ Se Prop. 1907: 29, 30, SU 1907: 4 och SFS 1909: 41.

¹⁵ Se t. ex. 1909: II: 4 och 1912: II: 224.

¹⁶ Rskr 1912: 116.

¹⁷ Prop. 1913: 185.

I propositionen anförde departementschefen i huvudsak följande:

Vad gällde frågan om en kommun borde indelas i valdistrikt för *val av kommunalfullmäktige* var naturligen beroende av om fullmäktige fanns i kommunen eller ej.¹⁸ Att föreskriva att fullmäktigeinstitutionen skulle göras obligatorisk i samtliga kommuner ville departementschefen inte förordas. I de kommuner där fullmäktige fanns, borde emellertid den proportionella valmetoden utsträckas till valen av dessa, vilken metod redan var införd för landstings- och stadsfullmäktigvalens vidkommande. I analogi med vad som gällde för sistnämnda val borde därvid, om en landskommuns invånarantal översteg 10 000, kommunen indelas i valkretsar. Indelades kommunen i valkretsar, borde varje valkrets utgöra ett röstningsområde eller valdistrikt, inom vilket särskild förrättning för ifrågavarande val skulle äga rum. Rörande valdistriktsindelningen anfördes vidare:

— Emellertid finnes ett flertal kommuner, vilkas invånarantal — — — ej är så stort, att valkretsindelning erfordras, men vilkas areal och kommunikationsförhållanden äro sådana, att det för underlättandet av valdeltagandet måste anses önskvärt, att tillfälle beredes de valberättigade att utöva sin valrätt vid förrättningar inom särskilda röstningsområden. Sådana kommuner böra kunna uppdelas i valdistrikt. Det kan vidare tänkas, att en valkrets inom en kommun måste givas en sådan utsträckning, att en indelning av densamma i valdistrikt är påkallad. —

Infördes kommunalfullmäktigeinstitutionen i kommun som var indelad i valdistrikt för val av landstingsmän, borde valen av kommunalfullmäktige utan särskild framställning äga rum inom samma valdistrikt.

I departementschefens förslag kom 29 § i KF om kommunalstyrelse på landet att lyda:

— Är kommun delad i valkretsar, bildar

varje valkrets ett valdistrikt. Därest det till följd av samfärdselförhållanden eller andra orsaker finnes lämpligt må kommun, som ej är delad i valkretsar, ävensom valkrets, delas i två eller flera valdistrikt. —

Den år 1909 införda ordningen, enligt vilken *val av landstingsmän* i valkrets *på landet* skulle förrättas kommunvis på kommunalstämma, medförde att de röstberättigade i kommuner med stor areal endast med betydande svårigheter kunde inställa sig vid landstingsvalen. För att råda bot härpå borde i kommuner, som indelats i valdistrikt, landstingsvalen utsättas att hållas samma dag å särskilda stämmor i de olika distrikten, oavsett om det gällde kommuner, i vilka det fanns fullmäktige och som för val av dessa indelats i valdistrikt eller inte. Härigenom skulle den fördelen vinnas, att valen skulle kunna äga rum på samma dag och att valdagen kunde så bestämmas att så stort antal röstberättigade som möjligt bereddes tillfälle att delta. Gällde det kommuner, där fullmäktige fanns och som för dessa val var indelad i två eller flera distrikt, borde valen av landstingsmän utan särskild framställning äga rum vid särskilda förrättningar inom dessa distrikt. I andra fall borde framställning om kommuns uppdelning i valdistrikt kunna göras av envar inom kommunen boende. Beslutanderätten borde tillkomma länsstyrelsen.

De ofta betydande avstånd som i landskommunerna medförde behov av distriktsindelning saknade visserligen sin motsvarighet *vid val av landstingsmän i städerna*, men särskilda förrättningar kunde stundom vara önskvärda

¹⁸ Erinras må, att den kommunala representationsrätten som regel utövades av kommunalstämman. Om emellertid en kommun ville överlåta åt fullmäktige att med kommunalstämmans rätt handlägga och avgöra de till stämmans behandling hörande ärendena, skulle detta vara tillåtet (KF om kommunalstyrelse på landet, 29 §).

för att undvika anhopning av väljare med trängsel och dröjsmål vid röstavgivningen som följd. Dessa olägenheter ansågs dock kunna undvikas utan stadgande om indelning av stad i valdistrikt för landstingsvalen. Behov av föreskrifter om indelning i valdistrikt för landstingsval bedömdes inte föreligga för städernas del.

I de städer, som enligt de år 1909 införda bestämmelserna skulle indelas i valkretsar för *val av stadsfullmäktige*, hade förekommit att magistraten indelat valkretsarna i röstningsområden (valdistrikt). Även i städer som inte indelats i valkretsar hade magistraten förordnat om distriktsindelning. De anordningar magistraten således verkställt hade varit i stort sett tillfredsställande. På grund härav och då avståndet i städerna — i motsats till vad förhållandena ofta var på landet — inte var sådana, att de medförde hinder och svårigheter vid rösträttens utövande, ansåg departementschefen några bestämmelser om rätt att påkalla indelning av stad i valdistrikt inte vara erforderliga.

Vad departementschefen i propositionen anfört föranledde inte någon erinran eller yttrande av utskottet, som alltså tillstyrkte de föreslagna ändringarna.¹⁹ Inte heller riksdagen hade några invändningar att göra utan följde i allt utskottet.²⁰

III. 1921 års ändringar

År 1919 bemyndigades chefen för inrikesdepartementet att tillkalla sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning och förslag rörande vissa spörsmål på kommunalförvaltningens område. Enligt direktiven hade de sakkunniga, som sedermera antog namnet kommunalförfattningssakkunniga, att utreda bl. a. »huruvida genom för-

ändrade bestämmelser i avseende på distriktsindelning och därmed i samband stående anordningar vid kommunala val de röstberättigade må kunna beredas ökade möjligheter att begagna sig av sin rätt att deltaga i valen». I samband härmed borde de sakkunniga även överväga möjligheterna att uppnå överensstämmelse mellan valdistriktsindelningarna vid val till kommunalfullmäktige, landsting och riksdagens andra kammare.

De sakkunniga redovisade resultatet av sitt arbete i ett år 1920 avgivet betänkande.²¹ I det hänseende, som nu närmast är av intresse, konstaterades att valdistrikten vid kommunalfullmäktige och landstingsvalen redan enligt gällande bestämmelser sammanföll,²² men att distriktsindelningen i vad angick dessa val å ena samt andrakammarvalen å andra sidan uppvisade olikheter i tre hänseenden:

a) vid de kommunala valen måste kommun med mer än 10 000 invånare vara uppdelad i valdistrikt, medan så inte behövde vara fallet vid de politiska valen;

b) vid de politiska valen måste i vissa fall delar av kommun (dvs. då de hörde till olika valkretsar) bilda särskilda valdistrikt, något som inte behövde vara fallet vid de kommunala valen;

c) på grund av samfärdsförhållanden kunde kommun komma att delas i valdistrikt vid de politiska valen men inte vid de kommunala och tvärtom. Distriktsindelningen kunde ske på ett sätt vid de förra och på ett annat sätt vid de senare valen.

I betänkandet erinrade de sakkunni-

¹⁹ KU 1913: 25 jfr mem. nr 33.

²⁰ Rskr 1913: 244.

²¹ SOU 1920: 61.

²² Som av det ovan anförda framgick saknades bestämmelse om valdistrikt i reglerna om val av stadsfullmäktige och landstingsmän i stad.

ga vidare om de år 1919 införda provisoriska bestämmelserna,²³ enligt vilka landstings- och fullmäktigvalen i kommuner eller valdistrikt, vilkas invånarantal översteg 3 000 skulle äga rum under två — i undantagsfall tre — dagar.

De sakkunniga fann övervägande skäl tala för att valdistriktsindelningarna vid politiska och kommunala val på landsbygden borde bringas i överensstämmelse med varandra. För att planerna på att sammanföra den politiska och kommunala röstlängden till en handling skulle kunna förverkligas, var f. ö. en sådan överensstämmelse praktiskt taget ofrånkomlig. Vad städerna beträffade behöfde uppdelningen av dessa för röstmottagning vid de olika valen inte sammanfalla, eftersom de särskilda röstmottagningsställena inte förutsatte vare sig röstlängdens upp rättande i särskilda delar eller särskild myndighetsprövning av varje del. De sakkunniga fortsatte:

— Hittills framförda yrkanden på ytterligare uppdelning av förefintliga valdistrikt hava alltid avsett ett underlättande av rösträttsutövningen. Man har med en sådan uppdelning velat dels minska det besvär och den tidsutdräkt som, synnerligast för de i kommunens utkanter boende, varit förenade med själva framkomsten till vallokalen, dels minska den trängsel och den tidsutdräkt som i en kommun med ett stort antal röstberättigade alltid äro förenade med själva valet, till olägenhet för rösträttsutövarna — — — Avhjälpan av besväret och tidsutdräkten beträffande såväl framkomsten till vallokalen som själva avgivandet av röstsedel i vallokalen sker naturligtast genom en ökning av vallokallernas antal. —

Den önskvärda ökningen av vallokallernas antal kunde — enligt de sakkunniga — uppnås genom antingen en mera genomförd valkretsindelning eller en mera genomförd valdistriktsindelning. För egen del förordade de sakkunniga det senare alternativet och uttalade sig för att en ytterligare uppdel-

ning i valdistrikt borde komma till stånd:

— En annan fråga är, huruvida detta lämpligen skall åstadkommas genom en ändring av bestämmelserna om valdistriktsindelning på sådant sätt att en kommun eller ett valdistrikt med ett visst invånarantal ovillkorligen skall uppdelas i två eller flera valdistrikt. —

Under hänvisning till av dem införskaffat statistiskt material uttalade de sakkunniga, att det hittills

— icke enbart eller kanske icke ens i första hand varit invånarantalet som avgjort, huruvida en kommun uppdelats i valdistrikt eller ej. Kommunens areal, dess natur-, klimat- och samfärdsförhållanden torde därvid ha spelat en betydande roll. — Å andra sidan har emellertid — — — just i samband med den kommunala rösträttsreformen antalet invånare blivit ett alltmera avgörande moment för frågan om indelning i valdistrikt. — Med hänsyn härtill hava de sakkunniga, ehuru fullt medvetna om att icke folkmängden enbart är bestämmande för behovet av ytterligare valdistriktsindelning, ansett att, då invånarna i en kommun eller ett distrikt uppgå till ett visst antal, en uppdelning i valdistrikt bör obligatoriskt företagas. Var denna folkmängdsgräns bör sättas kan naturligen bli föremål för delade meningar. I enlighet med den uppfattning, som gjort sig gällande i Kungl. Maj:ts proposition nr 36 till 1919 års riksdag — — — hava de sakkunniga ansett att sagda gräns bör sättas vid 3 000 och att följaktligen kommuner på landet med mer än 3 000 invånare obligatoriskt skall delas i två eller flera valdistrikt.²⁴ — Då emellertid förhållandena i en landskommun med över 3 000 invånare givetvis kunna vara sådana, att en valdistriktsindelning icke är av behovet påkallad men däremot förenad med besvär eller extra kostnad för kommunen, hava de sakkunniga ansett, att Konung-

²³ Prop. 1919: 76, KU 1919: 9.

²⁴ Någon närmare motivering för valet av angiven invånargräns gavs inte i den nämnda prop. Där sades endast att »det invånarantal som bör föranleda ovillkorlig tillämpning av nämnda ordning (dvs. att hålla val under två dagar) synes ej lämpligen böra sättas lägre än 3 000». KU konstaterade vid sin behandling av propositionen endast att invånarantalet syntes böra sättas till 3 000.

ens Befallningshavande på framställning av kommunalstämma må medgiva undantag från ovan föreslagna bestämmelse. —

Vad städerna angick uttalade de sakkunniga att det kunde ifrågasättas att även för dem meddela föreskrifter om uppdelning i valdistrikt, när invånarantalet översteg en viss siffra. De sakkunniga fortsatte:

— Då emellertid de lokala förhållandena i städerna äro synnerligen växlande, torde det knappast vara lämpligt att för dem, likasom för landskommunerna, föreskriva obligatorisk valdistriktsindelning vid viss folkmängd. Under sådant förhållande och då klagomål över uraktlåtenhet från magistratens sida att i angivna hänseende vidtagna erforderliga åtgärder, såvitt de sakkunniga hava sig bekant, icke förekommit, synes man utan olägenhet kunna likasom hittills överlämna saken till självständig prövning av magistraten, som i egenskap av valförrättare har intresse av att icke alltför stor anhopning av röstande uppkommer i vallokalerna. —

I de sakkunnigas förslag angående ändrad lydelse av vissa delar av lagen om val till riksdagen den 26 maj 1909²⁵ stadgades i 19 § (31 § i den nya vallagen) sålunda som huvudregel att landskommun, vars invånarantal översteg 3 000 skulle indelas i två eller flera valdistrikt. Länsstyrelsen skulle dock äga att på framställning av kommunalstämma medge undantag härifrån, om särskilda förhållanden inom kommunen ansågs göra en sådan indelning obehörlig eller olämplig.

I förordningarna om kommunalstyrelse på landet och om landsting hänvisades ifråga om valdistriktsindelning till lagen om val till riksdagen.

Vad de sakkunniga i nu behandlat hänseende anfört vann departements-

chefens gillande. Proposition förelades 1921 års riksdag.²⁶ Inte heller KU hade några sakliga erinringar att göra, utan uttalade att »de förändrade bestämmelser beträffande den politiska och kommunala valdistriktsindelningen som i förevarande Kungl. proposition föreslås och av de sakkunniga förordats, anser sig utskottet likaledes i allt väsentligt kunna tillstyrka».²⁷ Riksdagen följde vid sin behandling utskottets mening.²⁸ De beslutade ändringarna trädde i kraft år 1921.

IV. Tiden efter 1921

När kommunalförordningarna och landstingslagen år 1930 reviderades, sammanfördes föreskrifterna om val till en särskild lag, kommunala vallagen av den 6 juni 1930. I lagarna om kommunalstyrelse på landet (35 §) och i stad (16 §) samt i landstingslagen (15 §) hänvisades till denna vallag. I vallagens 2 § gavs regler om valdistriktsindelningen, enligt vilka val av landstingsmän, kommunal- och stadsfullmäktige varje kommun eller del av kommun som enligt lagen om val till riksdagen utgjorde valdistrikt vid val till riksdagen, skulle bilda ett valdistrikt. Vid val av municipal- och kyrkofullmäktige gällde vissa särbestämmelser.²⁹ I samband härmed ändrades 31 och 32 §§ ValL.³⁰

²⁵ 1919 års riksdag hade villkorligt antagit en ny vallag, se K. Prop. 1919: 358, S U 1919: 1 och rskr 1919: 268.

²⁶ Prop. 1920: 286.

²⁷ KU 1920: 52 och 64. Viss redaktionell ändring föreslogs nämligen av utskottet.

²⁸ Rskr 1920: 462.

²⁹ Se Prop. 1930: 99, KU 1930: 30.

³⁰ Se Prop. 1930: 101.

KAPITEL 3

Utredningen

De nuvarande bestämmelserna i 31 § Vall gör i fråga om indelning i valdistrikt skillnad mellan städer och landskommuner. För städerna har inte uppställts några bestämda regler om när och hur valdistriktsindelning skall ske, medan för landskommunerna gäller den föreskriften, att sådan indelning *skall* företas när invånarantalet i kommunen överstiger 3 000, om särskilda förhållanden ej föranleder till annat.

Av redogörelsen för rättsutvecklingen på detta område har framgått, vilka skäl som föranlett föreskriften om obligatorisk valdistriktsindelning i landskommunerna och varför städerna inte omfattas av bestämmelsen. På detta likasom på övriga områden inom valrätten är det naturligtvis önskvärt att erhålla enhetliga bestämmelser, såvida ej de faktiska förhållandena är alltför skiftande. Det är därför angeläget att undersöka om de skäl, varpå den nuvarande lagstiftningen bygger, alltjämt är bärkraftiga och om det sålunda kan vara motiverat att bibehålla nämnda åtskillnad mellan städer och landskommuner i vad gäller reglerna om valdistriktsindelningen. Anledning torde saknas till en ny normgivning för städernas indelning i valdistrikt. Det alternativ till den bestående ordningen som främst kommer i fråga är alltså huruvida valdistriktsindelningen i landskommunerna kan frigöras från obligatoriska föreskrifter på samma sätt som nu gäller för städernas vidkommande.

En analys av det sätt varpå valdistriktsindelningen i landskommunerna hittills genomförts, synes ge vid handen, att antalet invånare inte fått den bestämmande betydelse som i 1920 års betänkande antogs. Anmärkningsvärt många valdistrikt omfattar endast ett ringa antal invånare. Statistiken från 1964 års andrakammarval beträffande ett antal slumpvis utvalda valkretsar visar följande angående antalet *röstberättigade* i de utom städerna befintliga valdistrikten. I Stockholms läns valkrets, där antalet valdistrikt utanför städerna uppgick till 224, omfattade 11 (eller 4,8 procent) mindre än 100 röstberättigade; 80 (35,7 procent) hade inom sitt område mellan 100 och 499 röstberättigade och 52 (23,2 procent) mellan 500 och 999 röstberättigade. I Skaraborgs län, där antalet inom landskommuner belägna valdistrikt var 274, var motsvarande siffror 24 (eller 8,7 procent), 187 (68,3 procent) och 44 (16,1 procent) samt i Västerbottens län, som hade 393 i landskommuner belägna valdistrikt inom sitt område, 103 (eller 26,2 procent), 244 (62,0 procent) och 22 (5,6 procent). I Kristianstads län, där utom städerna fanns 187 valdistrikt, hade inte något valdistrikt mindre än 100 röstberättigade; 70 (eller 37,4 procent) hade mellan 100 och 499 röstberättigade och 76 (40,7 procent) mellan 500 och 499 röstberättigade.

Om det antas att av landskommunernas folkmängd genomsnittligen omkring

65 procent är röstberättigade¹, innebär regeln i 31 § 6 mom. ValL, att valdistrikten som regel får omfatta högst cirka 2 000 röstberättigade. Så folkrika valdistrikt är emellertid sällsynta på landsbygden. Med hänsyn till att en uppdelning i flera valdistrikt drar med sig såväl kostnader för kommunerna som problem när det gäller att rekrytera lämplig och villig personal, kunde man ha väntat, att valdistrikten i högre grad än vad fallet är, skulle ha legat närmare den högsta tillåtna invånarsiffran. I stället har — såsom av det anförda framgått — valdistrikten i allmänhet gjorts betydligt mindre. I åtskilliga fall är de nuvarande valdistrikten snarast alltför små. Om det nuvarande obligatoriet upphäves och landskommunerna jämställes med städerna i det hänseende det här gäller, torde det med hänsyn till det anförda inte behöva befaras att valdistrikten generellt sett skulle få alltför stor omfattning.

Kommunförbundet har i sin skrivelse påpekat, att den pågående urbaniseringsprocessen lett till en betydande koncentration av befolkning till landskommunernas olika tätorter. Denna utveckling är av allt att döma långt ifrån avslutad. Bestämmelsen i 31 § 6 mom. leder därför till att valdistriktsindelningen i dessa tätorter måste överses nära nog varje år och i många fall ändras, om inte länsstyrelsen medger undantag. En indelningsändring är emellertid en ganska omständlig procedur och de lokala myndigheterna föredrar därför ofta enligt förbundet att begära undantag från tvånget att företa en sådan ändring.

Den på många håll förekommande tätortsbildningen utanför städerna — liksom för övrigt även den omfattande införlivningen av rena glesbygdsområden med åtskilliga städer — har otvivelaktigt bidragit till att i olika avseen-

den undanröja grunderna för en särbehandling av lands- och stadskommuner i förhållande till varandra. Vad det föreliggande spörsmålet angår kan sålunda sägas att synpunkter av det slag som vid den gällande lagens tillkomst föranledde att städerna undantogs från den obligatoriska delningsbestämmelsen bör kunna återopas även för andra tätorter och att det numera över huvud taget framstår som föga rationellt med en gränsdragning i förevarande hänseende mellan städer och landskommuner. Med anledning av vad avslutningsvis anförts i kommunförbundets återgivna uttalande kan emellertid erinras om att även inflyttningen till många städer är högst betydande och i samband därmed tillkomsten av nya och utvidgade bostadsområden inom dem livlig. Sådana ändrade befolkningsförhållanden måste givetvis — oavsett om det gäller städer eller landskommuner — föranleda en återkommande översyn av valdistriktsindelningen, så att denna jämkas efter vad som vid den aktuella tiden befinnes ändamålsenligt för valprocedurens behöriga genomförande. En annan sak är att — som framgått redan av vad utredningen ovan anført — det inte synes erforderligt, knappast heller lämpligt, att för landskommunerna bibehålla en mer eller mindre tvingande regel knuten till ett visst befolkningstal för att åvägbringa en önskvärd indelning i valdistriktet.

Uppmärksammas bör också att de nuvarande bestämmelserna på hithörande område tillkom, när väljarnas möjligheter att delta i valen på grund av de yttre betingelserna var helt annorlunda än vad de är idag. Utvecklingen av kommunikationerna och väljarnas ökade

¹ Riksgenomsnittet vid 1964 års andrakammarval var 61,3 procent. För landskommunernas del varierade nämnda procenttal mellan 50,5 (Korpilombolo) och 76,0 (Annerstad i Kronobergs län och Norra Ny i Värmlands län).

rörlighet gör att situationen i dessa hänseenden radikalt förändrats, framförallt på landsbygden. Bedömningen av behovet av valdistriktsindelning kan inte undgå att röna inflytande härav.

Erinras må vidare om den i vallagarna år 1964 införda bestämmelsen, att valnämnden bör dra försorg om att de väljare som bor avlägset eller isolerat och som saknar möjlighet att på valdagen färdas med allmänt samfärdsmedel, kan inställa sig i vallokalen (60 a § ValL och 26 a § KVL). Även denna bestämmelse har betydelse i förevarande sammanhang.

Då det sålunda enligt utredningens bedömning inte kan anses motiverat att bibehålla den nu gällande skillnaden mellan landskommuner och städer såvitt rör valdistriktsindelningen, föreslår utredningen, att nuvarande 31 § 6 mom. ValL — till vilken 3 § 1 mom. KVL hänvisar såvitt rör val av landstingsmän och kommunal- samt stadsfullmäktige — ändras så att de regler som gäller för valdistriktsindelningen i städerna blir tillämpliga även i landskommunerna. Det bör alltså ankomma på länsstyrelsen att obunden av obligatoriska föreskrifter bedöma hur valdistriktsindelningen lämpligen bör utformas för att underlätta valdeltagandet för väljarna.

Vid bedömningen av frågan om och hur valdistriktsindelning i såväl städer som landskommuner bör göras måste i främsta rummet hänsyn tas till väljarna så att de kan utöva sin rösträtt utan alltför stora uppoffringar av tid och bekvämlighet. Denna synpunkt kräver än större beaktande vid införande av ordningen att riksdagsvalen skall förrättas samtidigt med valen till landsting och stads- samt kommunalfullmäktige. Valproceduren för varje väljare kommer med en sådan ordning att kräva något längre tid än vad f. n. är fallet. För att undvika köbildning och därav förorsaka-

kad tidsutdräkt för väljarna torde det därför bli nödvändigt att dela upp bestående, till antalet röstberättigade stora distrikt. I områden med ökande folkmängd måste tillses att valdistrikten befolkningsmässigt hålls på en lämplig nivå. Å andra sidan kan en alltför långt gående valdistriktsindelning inte förordas. En sådan ställer stora anspråk på de personella resurserna och blir dessutom mera kostnadskrävande. Med större valdistrikt kan det vara lättare att för uppdraget som valförrättare finna fullt lämpliga personer. Kraven på dessa kommer i viss mån att skärpas vid genomförande av utredningens förslag att förtidsrösterna skall ingå i den av valförrättarna utförda preliminära sammanräkningen. Det är — med hänsyn till vikten av den därmed sammanhängande granskningen — ytterst angeläget att kompetenta personer utses till valförrättare. Det kan inte heller förbises att om antalet röster inom ett distrikt är litet detta innebär vissa risker för valhemligheten. Anförda omständigheter torde i många fall göra det erforderligt eller åtminstone lämpligt att slå samman små distrikt till större av passande storlek.

Som utredningen anfört i den avdelning av betänkandet som behandlar valsedlarnas utformning vid samtidiga val, låter det sig svårligen göra att generellt ange den för ett valdistrikt lämpligaste storleken. Befolkningstäthet och samfärdsförhållanden jämte tillgången på möjliga vallokaler måste tillsammans med andra faktorer bli avgörande för frågan hur valdistriktsindelningen lämpligast bör ske. Om — som nyss anförts — införande av gemensam valdag för flera val bör föranleda delning av de till folkmängden största valdistrikten, minskas å andra sidan i viss mån behovet av en uppdelning vid genomförande av utredningens förslag att tiden för vals

förrättande skall utsträckas till två dagar, då därigenom kan väntas en spridning av röstavgivningen.

Angivna allmänna påpekanden torde — i förening med den erfarenhet som samlats hos länsstyrelserna och de lokala organen i fråga om verkningarna

av valdistriktsindelningen — utgöra tillräckligt underlag för dessa myndigheters prövning i syfte att tillse att indelningen genomförs så att väljarnas röstavgivning i största möjliga utsträckning underlättas.

SVENSKT ARKIV

1900

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header.

Main body of handwritten text, appearing to be a list or index of entries.

1877

De föreläsningarna

Riksdagsordningen (RO)

13 §.

I denna paragraf, vars motsvarighet i gällande lag är 17 §, ges regler om bl. a. när val till riksdagen skall äga rum.

Utredningens förslag (se avdelning I, s. 110) att riksdagsvalen skall förrättas under två dagar föranleder ändring i 1 mom.

Angående övriga i paragrafen företagna ändringar hänvisas till grundlagberedningens betänkande, SOU 1967: 26.

24 §.

Paragrafen reglerar sättet för röstrettens utövande.

Utredningen föreslår att den röstavgivning som inte äger rum vid valförrättningen skall ske före valet. Möjligheten att rösta inför särskilt förordnad röstmottagare på valdagen föreslås borttagen. I samband härmed utvidgas kretsen av dem som skall äga rösta före valet. Utredningen har i annat sammanhang (se avdelning I, s. 116) motiverat sitt förslag i denna del.

Lagen om val till riksdagen (Vall)

Bland ändringarna i denna lag behandlas de som rör 30, 33, 54, 81, 83—89, 92—93 och 97 §§ av grundlagberedningen i dess betänkande SOU 1967: 26, vartill hänvisas. I det följande upptas sålunda endast de paragrafer, vari valtekniska utredningen föreslår ändringar.

31 §.

Denna paragraf innehåller föreskrifter om valdistriktsindelningen.

Utredningen föreslår, att de för stad gällande bestämmelserna om valdistriktsindelning skall tillämpas även på landet. (Se avdelning III.)

Huvudregeln i nuvarande 31 § 1 mom. gäller redan nu i alla kommuner. Nuvarande 2 och 4 mom. är i sak identiska och föreslås sammanslagna till ett nytt 2 mom. 5 mom. i gällande lag torde sakna tillämpning f. n. och föreslås upphävd, eftersom det inte heller framledes bör vara möjligt att föra en kommun till olika valkretsar för riksdags- eller landstingsval. Nuvarande 6 och 7 mom. utgår och 3 mom. utvidgas att gälla alla kommuner.

32 §.

I denna paragraf, som innehåller föreskrifter om förfarandet vid indelning i valdistrikt, föranleder upphävandet av nuvarande 31 § 7 mom. formell ändring av 32 § 1 mom. *första stycket*. I *andra stycket* har den gällande skyldigheten för länsstyrelsen att förordna om valdistriktsindelning i fall, som avses i nuvarande 6 mom., utgått.

Besvär över länsstyrelsernas beslut om valdistriktsindelning förs som kommunalbesvär. Den gällande lagtexten (32 § 2 mom.) hänvisar emellertid alljämt till tidigare förordningar om kommunalstyrelse. Hänvisningen har ändrats till att avse kommunallagen och den särskilda kommunallagen för Stockholm.

55 §.

Paragrafen innehåller föreskrifter om när val till riksdagen skall hållas.

Som framgår av den allmänna motiveringen (avdelning I, s. 110) föreslår utredningen, att val till riksdagen skall förrättas under två dagar. Valdagar skall vid ordinarie sådant val vara den tredje söndagen i september månad och den efterföljande måndagen. Den möjlighet att anordna om- och nyval till riksdagen på annan allmän helgdag än söndag, som den nuvarande lagen erbjuder, utgår.

Att de ordinarie valen till riksdagen och de allmänna valen av landstingsmän, kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige skall förrättas samtidigt framgår av grundlagberedningens förslag till ny lydelse av 11 § KVL.

Utredningens förslag föranleder i övrigt endast formella ändringar. Hänvisningarna till RO har sålunda ändrats i enlighet med grundlagberedningens förslag. Beteckningen generalpoststyrelsen har vidare ersatts med »poststyrelsen», som numera är styrelsens officiella beteckning.

55 a §.

I denna paragraf ges bestämmelser om röstkort.

Enligt 19 § 1 mom. KVL får röstkort upprättas gemensamt för flera kommunalval. F. n. upprättas gemensamma röstkort för landstingsmannaval samt val av stads-, kommunal-, municipal- och kyrkofullmäktige. Rösträttsvillkoren för borgerliga kommunalval och riksdagsval är numera identiska. Det ligger därför i linje med bestämmelserna i KVL att röstkort skall kunna upprättas gemensamt även vid dessa slag av val. Utredningen föreslår således att röstkort skall få upprättas gemensamt för riksdagsval och kommunalval. Är en väljare inte röstberättigad vid alla de val som angivits på röstkortet, skall enligt förslaget av röstkortet otvetydigt

framgå, vid vilket eller vilka val han saknar rösträtt.

Utredningens förslag om förtidsröstning (70—75 §§) innebär att de inför röstmottagare avgivna rösterna skall sändas till valnämnden i den kommun i vars röstlängd väljaren är uppförd. Det har inte ansetts nödvändigt att bland de uppgifter röstkortet skall innehålla intaga även denna uppgift. Det torde vara tillräckligt att röstkortet innehåller uppgift om valdistriktet (*första stycket*).

Utredningen föreslår även andra ändringar med avseende på röstkortens utformning och avfattning. Förslaget går i korthet ut på att röstkortet skall göras tvådelade. Den ena delen — det »egentliga» röstkortet — skall i första hand användas vid den ordinarie förrättningen, medan den andra — »adressdelen» — avses skola begagnas vid förtidsröstningen. I likhet med vad f. n. gäller har föreskrifter om röstkortens upprättande inte upptagits i lagen, utan det föreslås att dessa skall utfärdas i administrativ ordning (*sjätte stycket*).

Föreskriften att röstkortet skall över-sändas till väljarna senast 35 dagar före valet har m. h. t. förslaget om två valdagar satts i relation till den första av dessa (*andra stycket*). Bestämmelsen i *femte stycket* när röstkortet senast får utlämnas har ändrats med hänsyn till att val skall äga rum under två dagar.

Bestämmelserna om när röstkort senast skall utsändas har utformats med tanke på det fallet, att röstkort är avsett för ett eller flera val som förrättas samtidigt under två dagar. Avser röstkortet flera på varandra följande val, som hålls olika dagar, avses med tidsbestämningen givetvis den 35:e dagen före den första valdagen för de av dessa val som förrättas först.

Hänvisningen i *tredje stycket* har änd-

rats på grund av utredningens förslag till ny lydelse av 70 §.

56 §.

Utredningens förslag medför ändringar i 2 mom. och 5 mom. b) och e). Ändringarna i 2 mom. och 5 mom. b) är formella, medan ändringen i 5 mom.

e) är föranledd av att utredningen föreslår att förtidsröstning i viss utsträckning skall kunna ske även inför valnämnd.

I 5 mom. har i nytt *tredje stycke* föreskrivits att kungörelse skall utfärdas gemensamt i fråga om val som hålls samtidigt.

57 §.

I 1 mom. *andra stycket* av denna paragraf har införts tillägg motsvarande det i 56 § 5 mom. e).

58 §.

I denna paragraf ges bestämmelser om de tider under vilka valförrättningen skall pågå.

Utredningens förslag att valen till riksdagen (ävensom landstingsvalen, stadsfullmäktig- och kommunalfullmäktigvalen) skall förrättas under två dagar, har föranlett utredningen att i *första stycket* föreslå vissa smärre ändringar av tiderna på söndagen. Förrättningen denna dag skall enligt förslaget som regel pågå klockan 9—11, 13—16 och 18—21. Beträffande måndagen föreslås förrättningen börja klockan 10 och pågå till klockan 14 för att fortsätta klockan 16 och avslutas klockan 19. Bestämmelserna härom har intagits i ett tillägg till första stycket. Tiderna under måndagen har valts för att möjliggöra för yrkesverksamma att utöva rösträtten i samband med måltidsuppehåll eller efter arbetets slut för dagen. Önskvärdheten att erhålla det

preliminära resultatet så tidigt på kvällen som möjligt den andra dagen, har föranlett utredningen att föreslå klockan 19 som den tidpunkt, då röstningen denna dag skall avslutas.

Bestämmelserna i *andra stycket* är i sak oförändrade. De angivna minimitiderna för vallokalernas öppethållande har dock anpassats till de i första stycket föreslagna nya tidsbestämmelserna.

Redan i 1909 års vallag (46 § *andra stycket*) fanns bestämmelser motsvarande de nu gällande, vilka tillkom på första särskilda utskottets initiativ (utl. 3/1907). Utskottet anförde, att det dels kunde inträffa att andra tider för valets förrättande kunde finnas mera lämpliga än de som föreskrevs i första stycket, dels kunde finnas valdistrikt där en så utsträckt valtid inte var betingad av vare sig valdistriktets storlek eller valmännens antal. Det framstod därför som lämpligt att länsstyrelsen erhöll rättighet att i förekommande fall på framställning av vederbörande valförrättare fastställa andra tider för valets förrättande.

De anförda synpunkterna förtjänar alltså beaktande. Utredningen finner det dock angeläget understryka, att andra tider för valförrättning än de i första stycket föreskrivna inte bör medges utan starka skäl. Befinns sådana föreligga bör i huvudsak samma valtider bestämmas att gälla inom hela länet eller sammanhängande eller slutna delar därav. Varierande valtider för olika distrikt medför olägenheter för väljarna och motverkar strävandena att underlätta valdeltagandet och göra röstningen så bekväm som möjligt för väljarna.

59 §.

Denna paragraf behandlar valsedels utseende.

I avdelning II av betänkandet har utredningen närmare redogjort för de överväganden som ligger bakom de ändringar som föreslås. I *första stycket* anges att riksdagsvalsedlarna skall framställas av enfärgat gult papper. I ett nytt *tredje stycke* har intagits bestämmelser om valbeteckning. För att bästa möjliga särskiljande verkan skall uppnås föreslås valbeteckningen placerad överst på valsedel. Utredningen har emellertid inte velat binda valsedelsframställarna vid en viss bestämd avfattning av den klartext, som bör ingå i valbeteckningen. Används, som i den allmänna motiveringen ifrågasatts, klichéer framställda genom statsverkets försorg synes termen »riksdagsval» lämpligen böra komma till användning.

Det förutsätts vidare att valbeteckningen utformas under iakttagande av att den lämpligen bör innehålla, förutom valets namn i klartext (förslagsvis »riksdagsval»), även bokstaven »R» utförd i negativt tryck på svart botten.

Liksom hittills bör möjlighet finnas att förse valsedel med beteckning för den valkrets sedeln avser. Bestämmelsen härom i det nuvarande tredje stycket föreslås intagen i ett nytt *fjärde stycke*. För att ernå språklig överensstämmelse med förslaget tredje stycke har bestämmelsen omformulerats.

Med bestämningen »enfärgat gult papper» avser utredningen papper med kodbeteckningen 646 (gäller olifantpapper med 52 grams vikt) eller 546 (sådan papper med vikten 90 gram).

Utredningen har emellertid inte ansett att kodbeteckningarna bör intagas i lagtexten. Inför varje val bör Konungen i kungörelse ange de erforderliga bestämmelserna i detta hänseende. I nämnda kungörelse bör ock anges hur valbeteckningen bör utformas. I ett nytt *åttonde stycke* har därför föreskrivits att de närmare föreskrifterna om val-

sedels utseende meddelas av Kungl. Maj:t.

Övriga ändringar i paragrafen är för-
anledda av grundlagberedningens för-
slag, vartill hänvisas (SOU 1967: 26).

60 a §.

Ändringarna i förevarande paragraf är betingade av ordningen med tvådagarsval. Vad valnämnden kan göra för att underlätta för de avlägset boende att komma tillstädes vid valförrättningen, är att ställa lämpliga fortskaffningsmedel (bil, buss, båt o. l.) till väljarnas förfogande. Där de lokala förhållandena det motiverar, bör sådana åtgärder för ett visst område kunna begränsas till endast den ena av de två valdagarna.

61 §.

Då riksdagsval regelmässigt skall förättas samtidigt med annat slags val, har — i analogi med gällande bestämmelser i 27 § KVL — det tillägget gjorts i *första stycket* att valkuvertet skall vara försett med valbeteckning för valet. Valbeteckningen bör i utformningen motsvara den som kan anbringas på valsedel (se 69 §).

I *andra stycket* har tillagts att väljaren skall vara upptagen i röstlängden som röstberättigad »*vid valet*».

64 §.

I paragrafens *andra stycke* har gjorts samma tillägg som i 61 § andra stycket.

65 §.

Angående det gjorda tillägget, jämför 56 §.

66 §.

Paragrafen ger bestämmelser om handhavandet av valurnan när uppehåll görs i förrättningen.

Det förhållandet att valen enligt för-

slaget skall förrättas under två dagar i stället för som nu under en dag, medför att bestämmelser måste ges om hur valurnorna skall förvaras under natten mellan den första och andra valdagen. Dessa bestämmelser återfinnes i *ett nytt andra moment* i förevarande paragraf.

Föreskrifterna i den nuvarande 66 § har intagits i *första momentet*, som alltså reglerar hur det skall förfaras, vid uppehåll i valförrättningen under valdagarna.

Vad gäller de i andra momentet upptagna reglerna, har utredningen i den allmänna motiveringen dragit upp riktlinjerna för hur problemen med valurnans förvaring bör lösas. Som där nämnts bör de i Norge gällande reglerna på detta område kunna tjäna som förebild. I lov om stortingsvalg (27 §) stadgas, att »valgstyret» (valnämnden) äger besluta huruvida de vid den första valdagen begagnade urnorna samt all övrig valmateriel skall förvaras i »stemmestyrets» (valdeputerades) lokaler under natten mellan de två valdagarna eller om ett överförande till »valgstyret» skall ske. Avgörande härvidlag är om betryggande förvaring kan anordnas i vallokalen. Enligt den norska lagen skall sammanräkningen av valen verkställas av »valgstyret», varför de urnor som dit överförts, kvarblir hos »valgstyret» i avbidan på sammanräkningens början. Har överförande skett, skall alltså nya valurnor användas ute i valdistrikten den andra valdagen. Övrig valmateriel — röstlängder, protokoll o. l. — åligger det »stemmestyret» att före valförrättningens början den andra dagen avhämta hos »valgstyret» och återföra till vallokalen.

Bestämmelserna i andra momentet har utformats i principiell överensstämmelse med de norska reglerna. Att märka är, att reglerna tar sikte på normalfallet eller att en kommun är delad

i flera valdistrikt. I det fåtal kommuner, där detta ej är fallet, omhänderhar valnämnden urnan och övrig materiel redan som valförrättare och har alltså odelat ansvar för att förvaringsfrågan löses.

Före valet skall således valnämnden låta undersöka om vallokalen eller angränsande utrymmen erbjuder från säkerhetssynpunkt betryggande förvaringsmöjligheter. Är detta fallet, bestäms att valurnan och övrig valmateriel skall förvaras där under natten. I motsatt fall beslutar nämnden, att urnan skall överlämnas till nämnden för att av den förvaras. Detta innebär dock inte att överlämnade urnor nödvändigtvis behöver förvaras i valnämndens egna lokaler. Om valnämnden disponerar andra lämpliga utrymmen bör urnorna kunna förvaras där. Vid överlämnande till valnämnden skall minst två av deputerade ombesörja transporten till valnämnden eller till av den anvisad plats. Överlämnade urnor skall förtecknas hos nämnden. Utan särskild föreskrift bör det ankomma på valnämnden att tillse att överlämnade urnor är så märkta att någon förväxling av dem ej kan ske.

I frågor rörande valurnans förvaring torde det ofta förefalla naturligt att samråd sker med deputerades ordförande.

Vid bedömningen bör viss hänsyn tas till avståndet mellan vallokalen och valnämndens sammanträdesort, dvs. vanligen kommunens centralort. Är detta betydande bör undersökas om man inte genom att vidtaga förhållandevis enkla åtgärder kan ordna betryggande förvaring i vallokalen.

Medan de norska bestämmelserna föreskriver att i förekommande fall *all* valmateriel skall överföras till valgstyret efter förrättningens slut den första valdagen, avser utredningens förslag endast valurnan. Utredningen har övervägt om inte även röstlängden o. a.

handlingar borde, när skäl till överförande föreligger, omhänderhas av valnämnden under natten mellan den första och andra valdagen. Utredningen har dock funnit, att en sådan föreskrift skulle, i vart fall då avståndet mellan valnämndens lokaler och vallokalen inte är alltför obetydligt, kunna medföra praktiska svårigheter. Ifrågavarande materiel måste ju vara tillgängligt för valförrättarna, när valförrättningen börjar den andra dagen. För den föreslagna lösningen talar också att betryggande förvaring av den ofta utrymmeskrävande valurnan är svårare att ordna än sådan av röstlängd och övrig valmateriel.

Som utredningen föreslår att valförrättarna skall verkställa den preliminära sammanräkningen, måste av valnämnden förvarade urnor vara åter i vederbörande valdistrikts vallokal, när sammanräkningen där skall börja. Utredningen föreslår att det skall åligga valnämnden att ombesörja att så sker. Lämpligen kan detta återförande ske samtidigt med att de förtidsröster som anlant till eller avgivits inför valnämnden, befordras till valdistriktet (se 75 § fjärde stycket).

67 §.

När 58 § år 1966 ändrades utgick bl. a. ordet högmässogudstjänst ur lagtexten. Förevarande paragraf, som korresponderar med 58 §, ändrades dock inte. Den upptager sålunda alltjämt som exempel på uppehåll sådant som görs för »gudstjänst». Utredningen föreslår att orden »för gudstjänst eller eljest» utgår ur texten, som därigenom kommer att motsvara lydelsen av 58 §.

68 §.

Denna paragraf innehåller bestämmelser om vilka åtgärder det åligger valförrättarna att vidtaga sedan röst-

ningen avslutats (*den preliminära sammanräkningen*).

För att åstadkomma att även de röster som avges inför röstmottagare kommer med i den preliminära sammanräkningen, vilken företas omedelbart efter röstningens slut, föreslår utredningen, att sådan röstavgivning skall vara avslutad före valet samt att avgivna röster skall — via valnämnden i väljarens hemortskommun — tillställas valförrättarna i det valdistrikt, där väljaren är uppförd i röstlängden, att vara valförrättarna tillhanda innan röstningen där avslutas den andra valdagen. Förslaget innebär alltså, att granskningen av de inför röstmottagare avgivna rösterna — i förslaget benämnda förtidsröster — överflyttas från länsstyrelserna till valförrättarna i de olika valdistrikten. I redaktionellt hänseende får förslaget den följden, att bestämmelserna om hur granskningen av de i särskild ordning avgivna rösterna skall tillgå flyttas från den nuvarande 77 § till förevarande paragraf, som rör valförrättarnas gransknings- och sammanräkningsarbete. Enär granskningen av förtidsrösterna med avseende på kuverten bör vara avslutad innan vid förrättningen avgivna valkuvert räknas och granskas har — med KVL som förebild — materialet i formellt hänseende disponerats sålunda, att förslagets 68 § innehåller de regler som nu återfinnes i 68 § 1 och 2 mom. samt 77 § 2 och 3 mom., medan reglerna i nuvarande 68 § 3—5 mom. upptagits i en ny 68 a §.

I den allmänna motiveringen har (s. 143) lämnats en kortfattad redogörelse för gången av valförrättarnas gransknings- och sammanräkningsarbete. I avslutning till föreliggande lagtext är därutöver följande att anföra.

När röstningen förklarats avslutad den andra valdagen (1 mom.) blir valförrättarnas första uppgift att granska

de till valdistriktet i fråga hörande förtidsröster som, inneslutna i föreskrivna ytterkuvert (*förtidsröstkuvert*), från valnämnden översänts till valförrättarna. Bestämmelserna härom har intagits i 2 mom. I 3 mom. ges de närmare reglerna om hur denna granskning skall tillgå. Innehållet i dessa två mom. avsluter sig i huvudsak till reglerna i gällande 77 § 2 och 3 mom. Ett fall som inte uttryckligen omnämnts i det föreslagna 3 mom. är det, då ett ytterkuvert befinns vara tomt eller innehålla annat än röstkortets adressdel och valkuvert eller valedelsförsändelses ytterkuvert. En sådan situation bör visserligen inte kunna uppkomma, då det ankommer på tjänstgörande röstmottagare enligt bestämmelserna i 73—74 §§ att inlägga adressdel och valkuvert eller nyssnämnda ytterkuvert i förtidsröstkuvertet. Om det oaktat nämnda situation inträffar skall givetvis ett sådant förtidsröstkuvert läggas åt sidan. Anteckning härom bör i så fall ske i den förteckning, som omtalas i 4 mom. *sista stycket* av förevarande paragraf.

I förslaget 4 mom. *första stycket a) och b)* ges bestämmelser om hur det skall förfaras med sådana förtidsröster, som jämlikt reglerna i 3 mom. ej kan godtagas. Har valedelsförsändelses innerkuvert lagts åsido enligt 3 mom. andra stycket är förutsatt att innerkuvertet skall återinläggas i valedelsförsändelses ytterkuvert och detta i sin tur i förtidsröstkuvertet. Den förteckning, som i *sista stycket* omnämnas, har upprättats av valnämnden i samband med mottagandet av förtidsrösterna (se 75 §, fjärde stycket) och skall senare bifogas protokollet över valförrättningen, när detta insändes till sammanräkningsmyndigheten.

5 mom. *första stycket* är identiskt med 2 mom. i gällande 68 §. Som riksdagsval i regel skall kunna förrättas

samtidigt med borgerliga kommunalval, har i momentets *andra stycke* föreskrivits, att anteckning härom i sådant fall skall göras i protokollet. Anteckningen får betydelse för frågan om valedlars giltighet (jfr 33 § 2 mom. KVL i gällande lydelse).

68 a §.

I paragrafen ges bestämmelser om det fortsatta gransknings- och sammanräkningsarbetet inför valförrättarna. De ändringar som gjorts i förhållande till vad nu gäller (68 § 3 och 4 mom.) är av redaktionell natur, därvid 34 § KVL i den gällande lydelsen stått som förebild. I ett hänseende innehåller paragrafen dock en nyhet. Vid punkten g) föreskrivs nämligen att förrättningen utan avbrott *skall* bringas till slut. Motsvarande bestämmelse i gällande lag (68 § 5 mom.) är fakultativ, i det att den ger valförrättarna möjlighet att — om särskilda skäl det föranleder — avbryta förrättningen i ett visst, i lagen angivet skede och fortsätta samt slutföra den påföljande dag. I praktiken torde det visserligen numera inte förekomma att avbrott görs, men utredningen har funnit skäl föreligga att införa ett förbud mot avbrott i sammanräkningsförrättningen. Utredningens förslag bör ses mot bakgrund av att riksdagsval i fortsättningen i regel skall förrättas samtidigt med borgerliga kommunalval. Sker detta talar starka skäl för att riksdagsvalet bör räknas först. Intresset knyter sig otvivelaktigt i första hand till utgången av riksdagsvalet. Härtill kommer att tendensen i detta val regelmässigt torde gå igen i de andra, samtidigt förrättade valen. Reglerna för den ordning i vilken samtidigt förrättade val skall sammanräknas, bör lämpligen intas i KVL. Om valedlar avseende två eller flera val skall sammanräknas vid samma tillfälle, kommer detta

arbete otvivelaktigt att kräva lång tid. Ett avbrott kan till följd härav eller av annan särskild anledning framstå som nödvändigt. Ett sådant avbrott bör dock — på grund av det nyss anförda — inte göras förrän riksdagsvalet räknats. Genom den nu föreslagna regeln har utredningen velat förhindra att avbrott görs dessförinnan.

69 §.

Utredningens förslag i det föregående har föranlett vissa hänvisningsändringar i det förutvarande andra stycket (1 mom. andra stycket i förslaget). Övriga ändringar är betingade av grundlagberedningens förslag (SOU 1967: 26).

70—75 §§.

(Förtidsröstningen)

Utredningen föreslår, att den nuvarande ordningen, enligt vilken vissa i lagen angivna väljarkategorier medges rätt att avlämna valsedel till särskilt förordnade röstmottagare antingen på eller före valdagen (*poströstning*), ersätts med en ny ordning, enligt vilken all röstavgivning inför röstmottagare skall ske före valet (*förtidsröstning*).

Förslaget innehåller vidare den nyheten, att röstmottagning under en viss kortare tid före valet skall ske även inför valnämnd för dem inom kommunen bosatta.

Utredningen har i avdelning I redogjort för de principiella överväganden varpå det föreliggande lagförslaget grundas. De nya bestämmelserna har kodifierats under bibehållande av den nuvarande paragrafindelningen i stort.

70 § 1 mom. innehåller bestämmelser om vilka röstberättigade som äga begagna sig av förtidsröstningsinstitutet (se vidare avdelning I s. 116). Var förtidsröstning skall äga rum anges i 2 mom. Förslaget härom bygger på de överväganden som redovisats i avdel-

ning. I (s. 121). 3 mom. första stycket ger bestämmelser om vilka röstberättigade som äger förtidsrösta inför valnämnd samt öppnar möjlighet för valnämnden att anordna röstmottagning på mer än ett ställe inom kommunen. Bestämmelserna i andra stycket när röstmottagning skall kunna anordnas ombord på svenskt fartyg är identiska med dem i gällande lag (70 § 3 mom. andra stycket) intagna. Tredje stycket, som anger för vilka röstmottagning på fartyg är avsedd, motsvarar gällande 70 § 3 mom. första stycket sista punkten.

72 § innehåller i 1 och 2 mom. regler om vem som skall fungera som röstmottagare och när röstmottagning skall ske. I 3 mom. ges föreskrifterna om när inom de i 2 mom. stadgade fristerna röstmottagning skall äga rum samt — vad gäller röstmottagning inför valnämnd och sådan mottagning utom riket — hur de sålunda bestämda tiderna skall bringas till de röstberättigades kännedom. 4 mom. innehåller samma ordningsföreskrifter som nu återfinns i 72 § fjärde, femte och sjätte styckena.

Enligt utredningens förslag kommer i normalfallet en förtidsröstande väljare inte att behöva ifylla röstkortets uppgifter på det ytterkuvert som skall användas. Den föreslagna nya delen av röstkortet — adressdelen — skall innehålla de erforderliga uppgifterna och inläggas i det med fönster försedda ytterkuvertet. 73 § 1 mom. har ändrats i konsekvens härmed. För det ytterkuvert, som skall begagnas vid förtidsröstning föreslås som redan omtalats, benämningen *förtidsröstkuvert*. Benämningen har valts för att skilja detta ytterkuvert från det som skall användas i samband med röstning genom valsefelsförsändelse. — I 2 mom. regleras förfarandet vid röstavgivningen. I 3 mom. föreskrivs att om riksdagsval för-

rättas samtidigt med annat eller andra val inför samma röstmottagare så skall samtliga de valkuvert som väljaren avlämnar inläggas i ett och samma ytterkuvert. Bestämmelsen har närmare motiverats i avdelning I, s. 132.

I en ny 73 a §, vartill hänvisning intagits i 73 § 4 mom., ges regler för hur röstavgivningen skall tillgå, i de fall då väljaren jämlikt bestämmelserna i 71 § får avlämna förtidsröst utan att inneha röstkort (1 mom.), eller då väljarens röstkort på grund av att han med begagnande av samma röstkort förtidsröstat vid ett tidigare val, saknar den s. k. adressdelen (2 mom.). I dessa fall kan alltså inte förtidsröstkuvert med fönster begagnas. Väljaren måste i stället med ledning av röstkortet ifylla de för hans identifiering erforderliga uppgifterna på förtidsröstkuvertet, vars utformning blir densamma som den nuvarande. Även i dessa fall skall emellertid väljaren inlägga samtliga valkuvert, som avges av honom, i ett och samma ytterkuvert. Erinran härom har intagits i 1 mom. sista stycket.

74 § behandlar förfarandet vid förtidsröstning genom äkta make. Det i 1 mom. gjorda tillägget har föranletts av att riksdagsval och kommunalval som regel skall förrättas samtidigt. Valsedel från äkta make bör alltså kunna avse riksdagsvalet eller annat val som äger rum samtidigt. 2 och 3 mom. innehåller reglerna om själva förfarandet och motsvarar i sak 73 och 73 a §§.

Rörande förtidsröstning genom valsedelsförsändelse, se vidare avdelning I s. 138.

75 § första och andra styckena ger bestämmelser om vart röstmottagare skall sända av honom mottagna förtidsröster. De skäl som föranlett den föreslagna lösningen har redovisats i avdelning I (s. 127). Tredje stycket är oförändrat i sak. Fjärde stycket inne-

håller föreskrifter om hur valnämnden skall förfara med till den anlända (eller inför den avgivna) förtidsröster. Detta regelkomplex finnes närmare behandlat i avdelning I, s. 140.

I en ny 75 a § har upptagits föreskrifter om hur valnämnden skall förfara med sådana förtidsröster som inkommer till valnämnden så sent, att de inte hinner vidarebefordras till vederbörande valförrättare innan förrättningen där avslutats. (Se härtill avdelning I, s. 141.)

76 §.

I avdelning I, s. 144, har utredningen behandlat de konsekvenser för den definitiva sammanräkningen som ett genomförande av utredningens förslag om förtidsröstning skulle medföra. Det konstaterades där att nämnda sammanräkning skulle kunna börja tidigare än vad som är möjligt enligt den nuvarande ordningen. Det är ytterst angeläget att länsstyrelsernas sammanräkning föreligger klar så snabbt som möjligt. När sammanräkningen börjar blir således av stor betydelse. Utredningen föreslår därför att i bestämmelsen i första stycket det fastställs en viss bestämd dag när sammanräkningen skall börja. Denna dag föreslår utredningen skall vara den tredje dagen efter andra valdagen.

Vid det förhållandet att riksdagsval och allmänna borgerliga kommunalval som regel skall förrättas samtidigt, kommer länsstyrelsernas sammanräkning att omfatta flera val. Så är f. ö. redan fallet efter allmänna kommunalval. För att reglera turordningen mellan sammanräkningarna, har — i överensstämmelse med KVL — i pragrafens andra stycke den bestämmelsen upptagits, att kungörelsen om sammanräkningen i förekommande fall skall innehålla uppgift om den ordningsföljd, vari sammanräkningen, om hinder inte möter,

kommer att företas för olika samtidiga val. Ifrågavarande kungörelse föreslås skall införas i en eller flera av ortens tidningar, senast dagen före förrättningens början, dvs. senast två dagar efter andra valdagen.

77 §.

Då utredningens förslag förutsätter att sammanräkningsmyndigheten kan få ta befattning med förtidsröster som inte granskats av de lokala valmyndigheterna (se 75 a §), har i denna paragraf föreskrivits att sammanräkningen skall inledas med nämnda granskning. Denna skall då tillgå på det sätt som beskrivits i 68 § 3 mom. (2 och 3 mom.). Ändringen i 2 mom. *andra stycket* är formell och föranledd av den i 73 § 1 mom. gjorda begreppsbestämningen.

78 §.

Tillägget har ansetts motiverat av hänsyn till tydligheten.

79 §.

Denna paragraf innehåller bestämmelserna valedels ogiltighet.

Det förhållandet att de ordinarie valen till riksdagen skall förrättas samtidigt med ordinarie allmänna borgerliga kommunalval föranleder omfattande ändringar i paragrafen.

Första stycket.

Som av avdelning II framgår, föreslår utredningen att de för riksdagsvalet avsedda valedlarna skall framställas av enfärgat gult papper, medan valedlarna för landstingsvalet skall vara blå och valedlarna för stads- respektive kommunalfullmäktigvalen skall vara vita. Utredningens förslag till 59 §, som behandlar valedels utseende, innehåller inte någon närmare bestämning av begreppet »gult». Det är i stället förutsatt

att Kungl. Maj:t i särskild ordning skall — genom användande av vedertagna, för kulört papper gällande kodbeteckningar — inför varje val bestämma hur det gula papper bör se ut, som skall begagnas för riksdagsvaledlarna. Det bör betonas, att kraven på färgöverensstämmelse mellan olika, vid ett val begagnade gula valedlar inte får sättas alltför högt. Endast i de fall, då en valedels färg på ett markant sätt avviker från andra, vid samma val avgivna valedlar, bör det komma i fråga att anse sedeln ogill på grund av bestämmelsen om att valedel inte får innehålla kännetecken, som med avsikt där anbragts.

Om en väljare av misstag vid riksdagsvalet använt valedel avsedd för landstingsvalet eller stads- eller kommunalfullmäktigvalet, skall den omständigheten att valedeln alltså är av fel färg inte föranleda att sedeln ogillas. Bestämmelsen härom, som motiverats i avdelning II, har intagits som ett tillägg till *första punkten*. Har väljaren använt papper av annan färg än gult, blått eller vitt skall valedeln givetvis ogillas.

Av *tredje punkten* framgår att en valedel måste vara försedd med partibeteckning och att denna måste vara placerad ovanför namnen. Mer än en partibeteckning får inte heller förekomma. Avvikelse i något av dessa hänseenden medför valedels kassering. (Ang. partibeteckning, se grundlagberedningens förslag, SOU 1967: 26).

Utredningens förslag innebär vidare att riksdagsvaledel — liksom f. n. valedel vid kommunala val — skall få förseas med beteckning utvisande för vilket val den är avsedd. Denna *valbeteckning* föreslås placerad *ovanför* partibeteckningen och alltså överst på sedeln. I analogi med vad nu gäller, medför felaktigt placerad valbeteckning valedels kassering. Enligt utredning-

ens förslag bör valbeteckning utföras på ett visst sätt (se bilaga 3), varom Kungl. Maj:t ger närmare föreskrifter. Bestämmelsen om valbeteckningens placering har intagits i *fjärde punkten*. Har en valsedel försetts med en annorlunda utformad valbeteckning skall den ändock godtagas, förutsatt att valsedeln i övrigt är giltig.

Liksom f. n. är en valsedel som upp- tar valkrets-beteckningen på annat ställe än nedanför namnen ogill (*femte punkten*). Även *andra punkten* är oförändrad.

Andra stycket.

Enligt 25 § andra stycket KVL för- anleder inte den omständigheten, att valsedel försetts med valkrets-beteckning för annan valkrets än den väljaren tillhör, att sedeln ogillas. Det hänger sam- man med att valbarheten inte är in- skränkt till valkrets. Hittills har mot- satsen gällt i fråga om valen till andra kammaren, varför VaLL saknar mot- svarighet till 25 § KVL andra stycket. Om, som grundlagberedningen före- slår, bostadsbandet tas bort i fråga om riksdagsvalen, utgör detta inte längre hinder för att vid dessa val godkänna valsedlar med beteckning för annan valkrets än den väljaren tillhör. Upptar sedeln registrerad partibeteckning, måste emellertid enligt 80 § andra stycket det första kandidatnamnet på sedeln avse person, som partiet anmält för den valkretsen enligt föreskrifterna i 56 § 1 mom. Valsedel för annan val- krets torde därför av denna anledning komma att bli ogiltig. Slopas bostads- bandet synes möjligheter emellertid stå öppna att anmäla samma kandidat i flera valkretsar. Förekommer sådan kandidat först på valsedlar i flera val- kretsar skulle sedlarna bli giltiga i alla dessa valkretsar. Dessutom måste man räkna med att även inte registrerade

partier deltar i valet. Sådant partis val- sedlar skulle bli giltiga i alla valkretsar. En regel motsvarande den i 25 § andra stycket KVL har därför en funktion att fylla.

Tredje stycket.

Stycket har oförändrat överflyttats från sin nuvarande plats som första punkt av andra stycket i 79 §. Valsedlar torde böra anses likalydande när de helt överensstämmer i fråga om den text, varigenom den röstande uttrycker sin vilja vid valet, nämligen såvitt gäller partibeteckning och kandidatnamn.

Fjärde stycket.

I 25 § fjärde stycket KVL stadgas, som tidigare nämnts, att den omstän- digheten att en väljare vid val som förrättats i samband med ett eller två andra val, avgett en valsedel eller två likalydande valsedlar med valbeteck- ning för det andra valet, inte skall för- anleda att sedeln ogillas. Bara en sedel skall självfallet räknas. Då nu riksdags- valen skall förrättas samtidigt med and- ra val synes motsvarande regel böra in- föras även i VaLL. Visserligen kan p. g. a. regeln att valsedel för registrerat parti måste uppta anmäld kandidat som förs- ta namn, samtliga namn på sedeln kom- ma att anses som obefintliga. Är detta fallet skall dock sedeln tillgodoräknas det parti, vars partibeteckning den bär. Dessutom kan ett icke registrerat parti delta i valet. Med hänsyn härtill och i anslutning till bestämmelsen om att val- sedel av fel färg i vissa fall skall godtas är det alltså motiverat att införa en regel i VaLL motsvarande den i 25 § fjärde stycket KVL intagna.

Femte stycket.

Bestämmelsen i 25 § femte stycket KVL avser det fall, att ett valkuvert innehåller två olika valsedlar, av vilka

en har beteckning för det val det är fråga om och den andra beteckning för det val eller något av de val som ägt rum samtidigt med förstnämnda val. I detta fall skall valsedeln med »rätt» valbeteckning och endast den räknas. Denna situation har inte förutsetts i VaL. Efter införandet av en ordning med gemensam valdag finns det emellertid anledning att uppmärksamma detta förhållande. Motsvarande regler som i 25 § femte stycket KVL torde, inte minst med hänsyn till att valförrättningarna måste äga rum i samma lokal, böra införas. Utredningen har vidare övervägt om man inte borde godtaga också tre valsedlar i samma kuvert. Om väljare, som röstar vid såväl riksdagsvalet som vid landstingsval och stads- eller kommunalfullmäktigval, gör misstaget att lägga alla tre valsedlarna i samma kuvert, så skulle i vart fall en gälla. Emellertid har utredningen inte funnit sig böra i detta sammanhang föreslå en sådan nyhet, som säkerligen skulle komplicera sammanräkningsarbetet och även i övrigt vålla svårigheter av praktisk art.

Sjätte och sjunde styckena.

Dessa motsvarar 79 § andra stycket. Uppdelningen på stycken och dessas placering har skett för att uppnå överensstämmelse med redigeringen av 25 § KVL.

Kommunala vallagen (KVL)

Bland ändringarna i kommunala vallagen har de som gäller 3, 5 och 11 §§ behandlats av grundlagberedningen i dess betänkande SOU 1967: 26, vartill hänvisas.

Flertalet av de ändringar, vilka utredningen föreslår till införande i KVL, har sin motsvarighet i VaL och torde därför inte behöva kommenteras när-

mare i detta sammanhang. Så är fallet vad gäller ändringarna i 4 §, 19 §, 20 §, 26 a §, 30—41 a §§ och 44 §. I fråga om 22—23 §§, 25 §, 34 § och 43 § anförs i det följande de ytterligare synpunkter som utredningen anser påkallade.

Grundlagberedningen föreslår i sitt nämnda betänkande att nuvarande bestämmelser i VaL skall definitivt ersättas med den provisoriska regleringen i lagarna den 30 maj 1952 (nr 257) och den 13 mars 1964 (nr 58). Det synes naturligt att motsvarande ändring genomförs i KVL. 46 §, 47 §, 52 § 2 mom. och 53 § skall alltså ändras i enlighet med den lydelse dessa paragrafer erhållit genom de provisoriska lagarna den 12 mars 1954 (nr 79) och den 15 april 1966 (nr 92). Som en följd härav kommer vidare 45 § att upphöra att gälla.

22 §.

Paragrafen ger bestämmelser om de tider varunder val skall förrättas.

Vad gäller de val som skall förrättas under två dagar har utredningen tidigare närmare motiverat sitt förslag i detta hänseende. Beträffande municipal- och kyrkofullmäktigvalen, vilka liksom hittills skall förrättas under en dag, föreslår utredningen att de inte skall pågå längre än till klockan 19 valdagen. Härför talar inte blott önskvärdheten av att erhålla enhetliga bestämmelser utan även att valdeltagandet vid dessa val regelmässigt är så ringa, att det framstår som onödigt betungande att hålla vallokaler öppna ända till klockan 21.

23 §.

Paragrafen föreskriver hur valsedel skall utformas.

Utredningen föreslår att valsedlarna vid de val som förrättas samtidigt skall vara olikfärgade. Som framgår av den

allmänna motiveringen (se avdelning II, skall riksdagsvalsedlarna framställas av gult papper, medan de valsedlar som begagnas vid landstings- och fullmäktigval skall vara enfärgat blå respektive vita. Med bestämningen »enfärgat blått papper» avses papper med kodbeteckningen 656 (i fråga om elefantpapper med 52 grams vikt) eller 556 (om sådant papper med vikten 90 gram kommer till användning).

Bestämmelserna om parti- och fraktionsbeteckningar är satta ur kraft genom 1954 och 1966 års lagstiftning (SFS 1954: 79 och 1966: 92). Enligt de provisoriska bestämmelserna i dessa lagar får endast en beteckning användas, nämligen partibeteckning, och den skall stå ovanför namnen på valsedeln. I paragrafen skall därför föreskrivas att på valsedel skall ovanför namnen utsättas partibeteckning.

Redan nu får valbeteckning anbringas på valsedel vid kommunala val. Den skall dock placeras nedanför namnen. Utredningen föreslår nu dels att valbeteckningen, om sådan används, skall placeras ovanför partibeteckningen, dvs. överst på valsedeln, dels ock att bestämmelsen härom redaktionellt ändras. Rörande valbetecknings avfattning och övriga i paragrafen föreslagna ändringar hänvisas till vad anförts vid 59 § ValL.

25 §.

Denna paragraf upptar bestämmelserna om valsedels ogiltighet. Paragrafen är f. n. utformad från förutsättningen att valsedel skall kunna uppta inte bara partibeteckning utan också kartell- och fraktionsbeteckning. Den har dock i detta hänseende varit satt ur kraft genom de provisoriska bestämmelserna i 1954 och 1966 års lagar enligt vilka frågan om valsedels giltighet reglerats med utgångspunkt att endast

partibeteckning får förekomma ovanför namnen på valsedel. Den provisoriska regleringen i detta hänseende föreslås nu överförd till 25 §.

I fråga om de ändringar, som i övrigt föreslås i paragrafen, hänvisas till vad anförts vid 79 § ValL.

34 §.

Paragrafen behandlar hur den preliminära sammanräkningen skall fortgå sedan de i 33 § föreskrivna, förberedande åtgärderna vidtagits.

Bestämmelserna vid a)–f) samt h) är i sak identiska med dem som behandlas i 68 a § ValL, vartill hänvisas.

Förrättas allmänt kommunalval samtidigt med val till riksdagen skall den preliminära sammanräkningen av riksdagsvalet vara klar innan valförrättarna griper sig an med sammanräkningen av kommunalvalen. Bestämmelsen här om, vilken utförligare motiverats vid 68 a § ValL, har intagits i en ny punkt i). Vid nyssnämnda paragraf i ValL har påpekats, att den preliminära sammanräkningen av tre val kan komma att kräva lång tid. Ett avbrott kan bl. a. till följd härav bli nödvändigt. För att möjliggöra detta har punkten g) i paragrafen bibehållits i sak oförändrad.

43 §.

Paragrafen ger regler om när länsstyrelsen skall påbörja sitt sammanräkningsarbete samt om den kungörelse som skall utfärdas härom.

I 76 § ValL har föreskrivits att sammanräkning av riksdagsval skall börja den tredje dagen efter andra valdagen. Har allmänna kommunalval förrättats samtidigt med val till riksdagen skall även länsstyrelsen först sammanräkna riksdagsvalet (se 34 § i) i förslaget). När detta arbete slutförts kommer turerna till kommunalvalen. Detta torde

framgå av den i förhållande till 76 § Vall avvikande formulering som första stycket i förevarande paragraf erhållit.

Då gemensam kungörelse skall utfärdas angående sammanräkningen av flera samtidigt förrättade val, motsvarar paragrafens *andra stycke* 76 § andra

stycket Vall. Vid det förhållandet att kommunalvalen skall sammanräknas efter det att riksdagsvalet räknats, kommer helt naturligt längre tid än en dag att förflyta mellan kungörelsens offentliggörande och sammanräkningen av kommunalvalen.

Sammanfattning

Betänkandet innehåller förslag till ändringar i vallagstiftningen i tre särskilda hänseenden. Sålunda föreslås att det nuvarande systemet för röstavgivning i särskild ordning — s. k. poströstning, vilken i allmänhet sker på valdagen — ersätts med regler för *förtidsröstning*. Vidare framläggas förslag till ändringar av valteknisk natur betingade av grundlagberedningens förslag om *en gemensam valdag* för riksdagsval och allmänna borgerliga kommunalval. Slutligen föreslås ändrade bestämmelser för *valdistriktsindelningen* i landskommunerna. Mellan förslagen om förtidsröstning och om gemensam valdag, råder det sambandet att vad utredningen förordar i sistnämnda del bygger på den förutsättningen att även förslaget om förtidsröstning kommer till genomförande.

a. Förtidströstningen

Målet har varit att skapa en ordning, enligt vilken redan den *preliminära* sammanräkningen skall omfatta inte blott de röster som i vanlig ordning avges vid valförrättningarna i de olika valdistrikten utan även dem som avges inför särskilt förordnade röstmottagare (poströsterna). I samband därmed har utredningen enligt direktiven haft att beakta om inte införandet av en sådan ordning kan underlättas och valdeltagandet överhuvud främjas om tiden för vals förrättande utsträcker till två dagar.

Utredningen föreslår nu — i anslut-

ning till det senast anförda — att ordinarie val till riksdagen samt till lands-**ting, kommunalfullmäktige och stadsfullmäktigval** skall förrättas den tredje söndagen i september och den efterföljande måndagen. Val som inte är ordinarie skall även de förrättas på en söndag och efterföljande måndag. Undantag görs dock för municipal- och kyrkofullmäktigvalen, som även i fortsättningen skall förrättas under en dag. Röstningen skall vid samtliga val sluta klockan 19 den andra valdagen eller — vid endagsvalen — samma tid valdagen.

Liksom hittills skall enligt förslaget väljare som är förhindrade att inställa sig personligen vid valförrättningen på valdagarna (valdagen) få möjlighet att avlämna valsedel till särskilt förordnad röstmottagare. Sådan röstavgivning skall dock inte ske på valdagarna (valdagen) utan skall förläggas till tiden *före* valet så att dessa röster hinner distribueras till valförrättarna i väljarnas hemorter i tid för den preliminära sammanräkningen. Berättigade att förtidsrösta är väljare som på valdagarna (valdagen) 1) vistas utom riket, 2) uppehåller sig på annan ort inom riket, 3) vårdas på sjukhus eller 4) utövar yrke eller tjänst, förutsatt att det med skäl kan antas, att han till följd av någon av de angivna omständigheterna är förhindrad att inställa sig vid valförrättningen. På sätt gäller i fråga om den nuvarande poströstningen är enligt förslaget äkta

make, som har rätt att förtidsrösta, berättigad att avge valsedel för andra maken. Den möjlighet att rösta med valsedelsförsändelse genom anförvant eller vårdare som nyligen införts för sjuka och därmed likställda är däremot begränsad till röstning vid den egentliga valförrättningen på valdagarna (valdagen) i väljarnas valdistrikt och i detta hänseende föreslås, i avbidan på ytterligare erfarenheter, ingen ändring.

Röstmottagning skall liksom hittills inom riket i allmänhet ske på postanstalt och utom riket på beskickning, konsulat eller fartyg. Förslaget innehåller därutöver den nyheten att röstmottagning i viss begränsad utsträckning skall anordnas inför valnämnd. Berättigad att förtidsrösta inför valnämnd är endast den väljare, som är mantalsskriven i kommunen.

Beträffande den tid, under vilken förtidsröstning skall kunna ske, föreslår utredningen att sådan röstning på postanstalt inom riket skall börja den 18:e dagen före (den första) valdagen. Utom riket skall förtidsröstningen påbörjas den 30:e dagen före nämnda dag. I båda fallen skall röstningen pågå t. o. m. torsdagen före valet. Förtidsröstning inför valnämnd, som är avsedd att komplettera postanstaltsröstningen, föreslås pågå fr. o. m. torsdagen t. o. m. lördagen före valet.

Av praktiska skäl skall vid förtidsröstningen begagnas ett särskilt ytterkuvert (*förtidsröstkuvert*), i vilket inlägges samtliga de valkuvert som väljaren avger. Förtidsröstkuverten är försedd med »fönster» och tillsammans med valkuverten inläggs en adressdel av röstkortet, som för ändamålet görs tvådelat.

Från röstmottagaren översänds mottagna förtidsröstkuvert till *valnämnden* i väljarens hemortskommun. Det åligger nämnden att i sin tur överlämna

de sålunda mottagna jämte de inför nämnden avgivna förtidsrösterna till *valförrättarna* i det valdistrikt, där väljaren är upptagen i röstlängden. Förtidsrösterna skall vara valförrättarna till handa innan röstningen i distriktet slutar den andra valdagen (valdagen), dvs. klockan 19.

Omedelbart efter röstningens slut skall valförrättarna granska förtidsrösterna. Godkända förtidsröster blandas med de vid förrättningen avgivna, varefter *samtliga vid valet avgivna röster räknas preliminärt*. Den preliminära sammanräkningen av riksdagsvalet skall ovillkorligen slutföras i omedelbar anslutning till valet. Det förutsätts att även den preliminära sammanräkningen av kommunalvalen i allmänhet verkställs utan avbrott men i denna del kan sammanräkningen, om särskilda skäl föranleder därtill, anstå till följande dag.

Den *slutliga sammanräkningen* skall, liksom hittills, verkställas av länsstyrelsen. Det sätt varpå förtidsröstningen utformats har gjort det möjligt att låta sammanräkningen hos länsstyrelsen börja tidigare än hittills. Sålunda förordas att sammanräkningen av riksdagsvalet skall börja tredje dagen efter valet i stället för enligt gällande bestämmelser tidigast åttonde dagen därefter. Sammanräkningen av de kommunalval som förrättats samtidigt med riksdagsvalet vidtar inte förrän riksdagsvalet räknats.

b. Valsedlarnas utformning vid samtida val

De ändringar som erfordras i anledning av grundlagberedningens förslag att riksdagsval och allmänna borgerliga kommunalval skall förrättas vid ett och samma tillfälle blir — under förutsättning att förtidsröstningsreformen genomförs — av begränsad omfattning. Särskilt har gällt att utforma valsedlar

och tillhörande kuvert så att riskerna att förväxla materiel till de olika valen reduceras i största möjliga utsträckning. I samband därmed har framstått som angeläget att såvitt möjligt undvika att därigenom skapas nya grunder för valsefels ogiltighet.

För att underlätta för väljarna att hålla i sär valseffel och kuvert för de samtidigt förrättade valen, föreslår utredningen att valseffellarna skall framställas av färgat papper, olika för varje slag av val. Sålunda förordas att till de valseffellor som gäller *riksdagsvalet* skall användas *gult* papper och till *landstingsvalseffellarna blått* papper, medan stads- och kommunalfullmäktigsedellarna liksom hittills, skall framställas av *vitt* papper. Närmare föreskrifter förutses beträffande färgernas ton och mättnad i syfte att underlätta ett särskiljande även för personer med defekt färgsinne (färgblinda). Vidare föreslås att inte endast — som nu — valseffellarna för de olika kommunalvalen utan även riksdagsvalseffellarna skall få förses med *valbeteckning*, dvs. beteckning i ord för det val sedeln avser. För att öka valbeteckningens särskiljande verkan rekommenderar utredningen — förutom valets namn i klartext — även en bokstavs-beteckning (R, L och K eller S för riksdags-, landstings-, kommunalfullmäktig- respektive stadsfullmäktig-val) utförd i s. k. negativt tryck, varvid bokstaven framträder i papperets färg. På valkuverten skall förekomma samma färg och valbeteckning som på valseffellarna. Enligt förslaget skall valbeteckningen — om sådan utsättes på valseffeln — placeras överst på denna och således ovanför den *partibeteckning*, vilken liksom hittills alltid skall finnas. På sätt nu gäller kan valseffeln vidare kompletteras med uppgift om den valkrets för vilken sedeln är av-

sedd. Sådan *valkrets-beteckning* sättes nederst på valseffeln.

Dessa regler föreslås införda i vallagarna, varför den under senare år gällande provisoriska lagstiftningen föreslås skola upphöra.

Förslaget om färgade valseffellor motsvaras av en huvudregel att en valseffel skall ogiltigförklaras, om till den använts papper av annan färg än den som föreskrivits för det val, vid vilket sedeln avgivits. Härifrån görs dock det viktiga undantaget att valseffel av färg som föreskrivits för ett annat, samtidigt förrättat val inte skall kasseras av denna anledning. Har alltså väljaren vid riksdagsvalet kommit att begagna en blå för landstingsvalet avsedd sedel, skall denna sedel godtagas förutsatt att den i övrigt är giltig. I övrigt har de kassationsanledningar som angivits i den gällande provisoriska lagstiftningen oförändrade överförts till vallagarna.

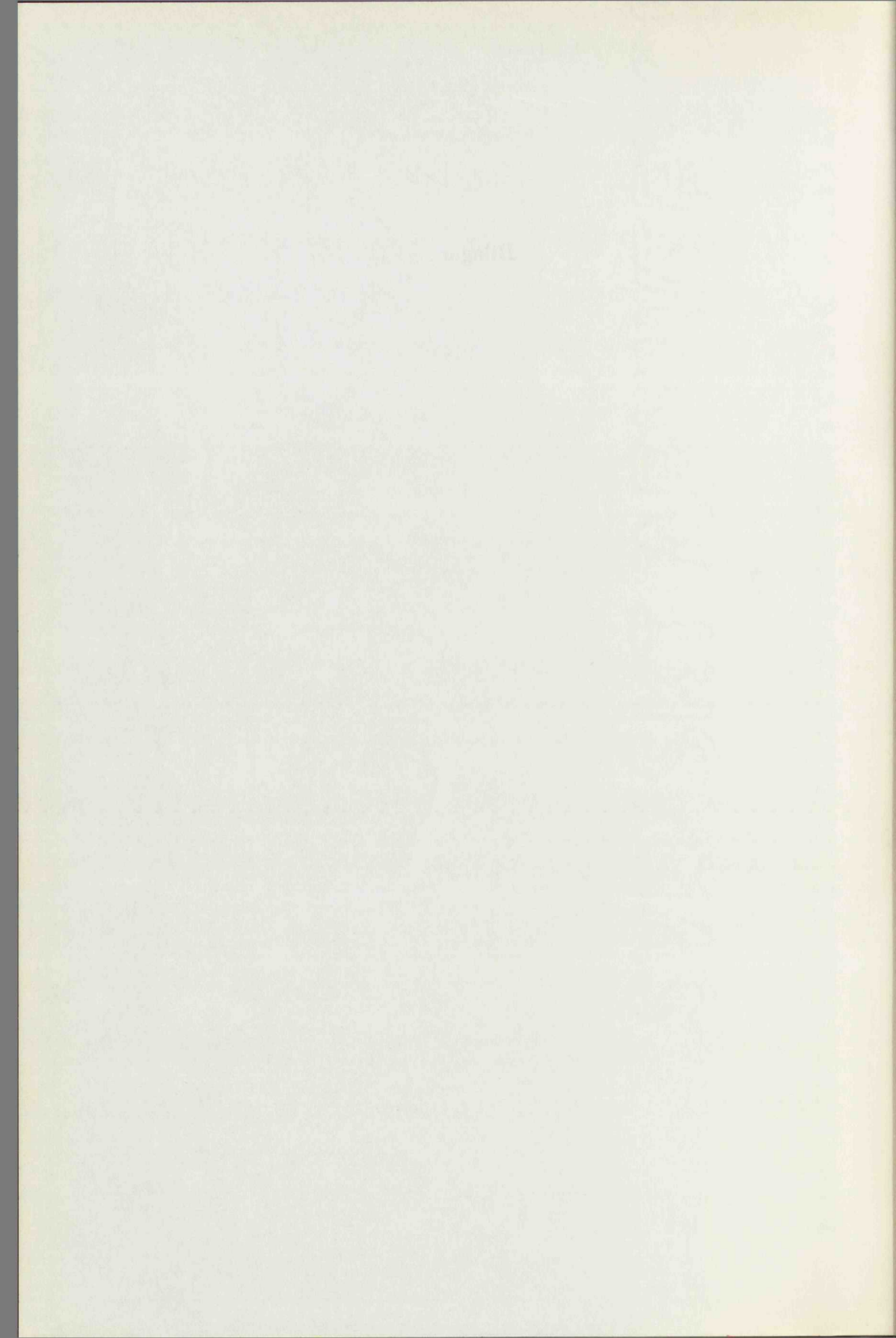
I ValL har vidare införts bestämmelser för de fall då en väljare begagnat valseffel med felaktig valkrets-beteckning eller i valkuvertet inlagt två valseffellor med lika eller olika valbeteckning. Dessa bestämmelser är identiska med dem som redan nu gäller för kommunalvalens vidkommande. 79 § ValL och 25 § KVL bli alltså enligt förslaget likalydande.

c. Valdistriktsindelningen

Utredningen föreslår att regleringen angående indelningen i valdistrikt görs likformig för städer och landskommuner. Detta skall enligt förslaget ske genom att de nu för landskommunerna gällande särbestämmelserna upphävs och de mera allmänna riktlinjer som föreskrivits för valdistriktsindelningen i städerna utsträcks att omfatta övriga kommuner.

Bilagor

BILAGA 1

Utländsk rätt

I utredningens tidigare betänkande (SOU 1965: 74, s. 54 ff) finns redogörelser för de delar av den danska, norska och västtyska valrätten som i förevarande sammanhang är av intresse. I korthet beskrivs där även den finska rätten.

I det följande lämnas en utförligare redogörelse för den finska rätten. Dessutom behandlas engelsk och fransk rätt.

*Finland*¹

Valindelning och valmyndigheter

För val av riksdagsmän indelas Finland i 15 *valkretsar*.

I dessa valkretsar väljas 199 riksdagsmän. Mandaten fördelas på valkretsarna enligt antalet mantalsskrivna invånare. I Ålands valkrets väljes en riksdagsman. Fördelningen av riksdagsmandaten på de olika valkretsarna görs av statsrådet på grundval av mantalsslängderna.

I varje valkrets skall finnas en *centralnämnd* om fem ledamöter. Ordföranden och två ledamöter utses av statsrådet, medan två ledamöter utses av kommunalfullmäktige i den kommun, där centralnämnden sammanträder eller regelmässigt i residensstaden i respektive län.

Riksdagsvalen förrättas kommunvis. Landskommun, som har mer än 1 500 invånare, skall av fullmäktige indelas i *röstningsområden*; motsvarande gäller

för städer och köpingar med högre invånarantal än 3 000. Även mindre kommuner kan — om fullmäktige anser det nödigt — indelas i röstningsområden. Från skyldigheten att företa en sådan indelning kan kommun befrias genom beslut av justitieministeriet.

I varje landskommun/röstningsområde skall finnas en, av kommunalfullmäktige tillsatt valnämnd om ordförande och fyra ledamöter. I städer och köpingar är magistraten eller ordningsrätten valnämnd. Är stad eller köping delad i röstningsområden »fördelar sig magistraten eller ordningsrätten för valförrättningen i motsvarande antal avdelningar och kallar nödigt antal extra medlemmar för avdelningarna».

När valnämnd utses skall tillses att »åtminstone de största vid föregående val inom röstningsområdet företrädda grupperna av röstande såvitt möjligt bliva representerade i nämnden.»

Vallängd (röstlängd)

Vallängden för ettvarrt röstningsområde uppgörs av områdets valnämnd. Vallängden baseras på förteckningar, som mantalsskrivarna uppställer med ledning av mantalsskrivningarna året före valet. Färdigställandet av längden ankommer i stad på magistraten eller ordningsrätten, i köping på ordningsrät-

¹ Framställningen avser valen till riksdagen. I huvudsak gäller samma regler vid de kommunala valen.

ten och i landskommun på valnämnden i varje röstningsområde.

För att underlätta vallängdens användning skall mantalsskrivarna vidare uppgöra och tillstålla valnämnden ett *alfabetiskt register*, som skall fullständigt överensstämma med längden.

Valmansföreningar och valförbund

De röstberättigade äger inför kandidatomineringen rätt att bilda s. k. valmansföreningar. För att en sådan förening skall kunna bildas fordras att minst 30 röstberättigade går samman och undertecknar en stiftelseurkund. Sådan förening äger hos centralnämnden, om medlemmarna enats om en kandidat och dennes namn intagits i urkunden, anhålla »om offentliggörande av föreningens kandidatlista och om dennas införande i sammanställningen av kandidatlistor för valkretsen». Sådan anhållan skall göras senast 40:e dagen före valdagen.

Två eller flera valmansföreningar äger rätt att inom samma valkrets sammansluta sig till ett s. k. valförbund. Sammanlagda antalet föreslagna kandidater i ett valförbund får inte överstiga det antal riksdagsmän kretsen får välja.

Centralnämnds förberedande åtgärder

Centralnämnden sammanträder 39:e dagen före valdagen, numrerar och granskar ansökningarna från valmansföreningarna och inforrar erforderliga kompletterande uppgifter. Ny granskning hålles 36:e dagen före valdagen. Slutlig justering sker 28:e dagen före nyssnämnda dag.

Centralnämnden skall därefter förse de godkända kandidatlistorna med nya löpande ordningsnummer. Alla kandidatlistor, envar jämte ordningsnummer,

trycks därefter tillsammans på ett papper. Sammanställningen tillställs samtliga valmansföreningar inom kretsen, vilka har möjlighet att göra ändringar däri. Sedan nämnden granskat och godkänt gjorda ändringar — något som skall ske vid sammanträde den 24:e dagen före valdagen — skall den slutliga sammanställningen av kandidatlistorna »mångfaldigas genom tryckning», och i tillräckligt antal tillställas, dels valnämnden i varje röstningsområde, dels samtliga valmansföreningar, kommunstyrelser, magistrater och dels »i övrigt hållas tillgänglig för allmänheten».

Centralnämnden skall låta trycka *valsedlar* för hela valkretsen och tillstålla valnämnderna nödigt antal därav. I vallagen anges i detalj hur valsedeln skall se ut.

Valförrättningen

1. Allmänt

Riksdagsvalen förrättas tredje söndagen i mars månad och den efterföljande måndagen det år, under vilket valperioden räknat från näst föregående riksdagsmannaval utgår.

Det ankommer på valnämnden att vidta alla för valets förrättande erforderliga åtgärder. I vallokalen skall bl. a. finnas dels vallängden och det därtill hörande alfabetiska registret, dels valkretsens valstämpel, dels de från centralnämnden erhållna röstsedlarna, dels slutliga sammanställningar av såväl den egna valkretsens som de övriga valkretsarnas kandidatlistor. De förstnämnda skall finnas anslagna i lokalen (eller i »väntrummet») och ovillkorligen i varje valbås; de sistnämnda skall finnas till påseende i vallokalen. — Valnämnden skall vidare utse ett *valbiträde*, som på begäran av den röstande skall biträda denne vid införandet av erforderliga

anteckningar på valsedeln. Väljare äger jämväl påkalla biträde av medlem av valnämnden.

Valförrättningen börjar i varje röstningsområde kl. 12 och följande dag kl. 9 samt fortgår båda dagarna utan avbrott till kl. 20.

2. Röstningsförfarandet i allmänhet

Röstberättigad utövar sin rösträtt i det röstningsområde, i vars vallängd han är upptagen. Den röstande äger rätt att rösta antingen på kandidatlista i den slutliga sammanställningen av kandidatlistor för valkretsen eller på person.

En av valnämndens ledamöter skall ombesörja utdelningen av valsedlar. När väljaren kommer fram till denne ledamot, skall denne uppsöka den röstandes namn i det *alfabetiska registret* och när väljarens namn påträffats, därinvid göra en anteckning om att valsedel utgivits. Först då anteckningen är gjord erhåller väljaren valsedeln och uppmanas att i valbåset anteckna numret på »sin» kandidatlista eller namnet på den person han önskar vald.² Kandidatlistenumret skall antecknas i en på valsedeln befintlig cirkel. När den röstande gjort sin anteckning, skall han vika valsedeln en gång samt gå fram till valnämndens ordförande. Valsedeln överräckes för avstämpling till en ledamot av nämnden, medan det ankommer på valnämndens ordförande att uppsöka den röstande i vallängden. När den röstandes namn återfunnits där, avstämpelar vederbörande ledamot sedeln. Den röstande uppmanas att efter avstämplingen själv nedlägga valsedeln i urnan, varefter ordföranden i vallängden antecknar, att den röstande utövat sin rösträtt.

3. Röstning med utdrag

a. Inom landet i allmänhet

Röstberättigad, som vid tiden för valet

vistas inom annat röstningsområde än det, där han är upptagen i vallängden kan utöva sin rösträtt även inom det främmande röstningsområdet. För detta ändamål skall han inneha ett utdrag ur vallängden för sitt eget röstningsområde, som utvisar att han där är upptagen som röstberättigad.

Vallängdsutdrag utfärdas av valnämnden efter muntlig eller skriftlig anhållan. Till vallängdsutdraget finnes fogad en valsedel som är skild från utdraget genom perforering. På baksidan av valsedeln antecknas namnet på den valkrets, till vilken den röstande enligt vallängden hör. Utdrag i dess helhet utskrivs på *kulört* papper och förses med ett ordningsnummer. Även *valsedeln* är således färgad. Då utdrag utges, skall utdragets nummer antecknas i en särskild kolumn i vallängden. Motsvarande anteckning görs i det alfabetiska registret. Valnämnden kan *inte* utge nytt utdrag, även om bevis skulle företes, att utdraget inte kommit fram till den röstande eller eljest förkommit. Över utfärdade vallängdsutdrag skall föras en särskild förteckning.

Vid valförrättningen överlämnar den röstande vallängdsutdraget med därvid fogad valsedel till valnämnden. Om utdraget gjorts från vallängd gällande röstningsområde i samma valkrets som det, där röstningen sker, till valsedeln inte lösgöras från utdraget utan skall väljaren erhålla en ny valsedel, av det slag som användes inom kretsen. Om utdraget utfärdats i röstningsområde, som tillhör annan valkrets, skall den färgade valsedeln lösgöras från utdraget och överlämnas till väljaren. Röstningen sker därefter i båda nu behandlade fall på samma sätt som ovan be-

² Endast *en* valsedel får utges till den röstande, dock att han äger erhålla ytterligare en sedel som den först erhållna p. g. a. felskrivning eller eljest blivit obrukbar för sitt ändamål.

skrivits. När röstning skett antecknas detta på utdraget, som också omhändertas av valnämnden. Det åligger valnämnden att utse en ledamot att i protokollet anteckna de personer som röstat med utdrag och vilka av dessa som tillhör annan valkrets.

Om väljare som erhållit vallängdsutdrag, ändock vill rösta i det egna området, får så ske endast om han till valnämnden överlämnar det tidigare erhållna utdraget.

b. På sjukhus inom landet.

Röstberättigad, som vårdas (således ej sådan som tjänstgör) på sjukhus äger på valdagarna rösta på sjukhuset. Röstningen, som sker inför en valkommission, förutsätter att vederbörande väljare försett sig med ett vallängdsutdrag.

c. Utom landet

Väljare, som vistas utom Finland, får utöva sin rösträtt på vissa, i särskild förordning angivna finska representationer utomlands, samt på fartyg, om fartyget befinner sig utanför finskt territorialvatten under den tid, varunder här avsedd förrättning pågår. På representation börjar valförrättningen den 13:e dagen före första valdagen och avslutas den tredje dagen före valdagen. På fartyg äger förrättningen rum under *två dagar* under nämnda tid. Valförrättare av representationens chef eller av honom förordnad tjänsteman respektive fartygets befälhavare eller något dess befäl.

Här avsedd väljare måste — för att få utöva sin rösträtt — inneha vederbörligt vallängdsutdrag.

Åtgärder efter förrättningens avslutande

1. Röster avgivna vid valförrättningen.

När förrättningen förklarats avslutad

den andra dagen, skall urnan öppnas och antalet valsedlar, liksom också antalet personer, som enligt vallängden utövat sin rösträtt, räknas och jämföras med varandra. Sedlarna räknas oöppnade. De valsedlar, som på baksidan bär namnet på annan valkrets avskiljes från de övriga. Valsedlar, hänförliga till det egna distriktet öppnas och granskas. Godkända sedlar grupperas efter de kandidatlistor, vars nummer de bär och antalet sedlar i varje grupp räknas och protokollföras. Inte godkända sedlar räknas och inlägges i särskilt omslag. De olika valsedelsgrupperna inläggas i omslag och sändes ofördröjligen med posten till centralnämnden.

2. Röster avgivna på sjukhus

När förrättningen avslutats räknas antalet avgivna sedlar oöppnade och jämföres det erhållna antalet med antalet röstande enligt protokollet. Rösterna ordnas valkretsvis och sändes omgående — inneslutna i omslag — till vederbörande centralnämnd.

3 Utomlands avgivna röster.

När förrättningen avslutats förfares på röstningsstället på samma sätt som angivits vid 2 ovan. Representationerna sänder omslagen till UD, som vidarebefordrar dem till centralnämnden i Helsingfors som — i förekommande fall — sänder omslagen oöppnade till rätt centralnämnd.

Valförrättare på fartyg sänder omslagen till finsk representation i det land där fartyget befinner sig eller dit det efter förrättningens slut anländer. Representationen sänder omslagen till UD varefter förfarandet är detsamma som ovan angivits. Finns inte representation i nyssnämnt land, sändes omslagen direkt till vederbörande centralnämnd.

På grundval av de enligt 1—3 gjorda sammanräkningarna meddelas den pre-

liminära utgången av valet, i enlighet med av justitieministeriet meddelade anvisningar.

Förfarandet i centralnämnden

Centralnämnden skall dagen efter valet börja granskningen av valhandlingarna och av den räkning av valsedlarna, som valnämnden verkställt ävensom avgöra, vilka valsedlar som ska kasseras. Härefter framräknas slutresultatet och platsfördelningen bestämmes.

Vid sammanträde, som hålls den 15:e dagen efter andra valdagen med början kl. 19 fastställer centralnämnden valets utgång och tillkännager omedelbart genom kungörelse detta.

Storbritannien¹

Valkretsar, valdistrikt m. m.

För val av ledamöter i parlamentet indelas Storbritannien i valkretsar (constituencies).² Varje valkrets indelas i sin tur i valdistrikt (polling districts) med ett röstavgivningsställe (polling place) i varje distrikt. I England och Wales ankommer det på »the local authority» (torde närmast motsvara den svenska länsstyrelsen), vars sekreterare i dessa ärenden benämnes *registerförare* (registration officer) att föranstalta om valkretsens indelning i valdistrikt och bestämma röstavgivningsställen. Motsvarande uppgifter åvilar i Skottland valförrätaren (the returning officer) i valkretsen.

Över de röstberättigade i varje valkrets skall årligen uppläggas och publiceras »a register», närmast motsvarande den svenska röst- eller mantalslängden. Ansvararet för att så sker åvilar registerföraren och registret baseras på uppgifter som denne inhämtar från ägare av fastigheter inom valkretsen. Vid

uppläggandet av registret skall iakttas att röstberättigade som tillhör krigsmakten eller som till följd av statlig tjänst uppehåller sig utanför Storbritannien eller är maka till sådan tjänsteman — s. k. service voters — särskilt utmärkas genom att ett »S» antecknas vid vederbörandes namn. En sådan markering göres emellertid inte ex officio utan det åligger varje röstberättigade, som vill bli registrerad på detta sätt, att avge en särskild förklaring (a service declaration) till registerföraren. En sådan förklaring är gällande så länge vederbörande uppfyller förutsättningarna för att vara på angivet sätt registrerad eller den eljest återkallas. De röstberättigade skall i registret upptas efter sina gatadresser eller — om detta befinnes lämpligare — i alfabetisk ordning. Möjlighet finns också att kombinera båda dessa metoder.

Rörande registret gäller vidare att det avfattas i särskilda avsnitt, ett för varje valdistrikt i valkretsen.

Uppgifterna i registret hänför sig till förhållandena den 10 oktober året före det registret i princip skall gälla (the qualifying date). Tillsammans med förteckningar över dem som efter kvalifikationsdagen blivit röstberättigade eller förlorat sin rösträtt eller som där-efter blivit eller upphört att vara registrerade som service voters eller som till följd av flyttning blivit eller upphört att vara röstberättigad inom valkretsen — vilka förteckningar jämte registret bildar de s. k. electoral lists — skall registret publiceras för granskning den 28 november. Besvär däröver får redan föras under tiden den 28 no-

¹ Den följande redogörelsen avser valen till parlamentet enligt »Representation of the People Act» av år 1949 (ändrad 1950 och 1953). I huvudsak samma regler gäller emellertid även vid de kommunala valen.

² Rörande valkretsindelningen kan hänvisas till SOU 1961: 21 s. 183 ff.

vember—den 16 december. Den 15 februari året efter kvalifikationsåret skall det register, som skall lända till efterrättelse, föreligga klart för att användas vid de val som kan komma att äga rum under det år som börjar den 16 februari.

Sättet för rösträttens utövning

A. Väljare i allmänhet

Envar röstberättigad skall avge sin röst vid personlig inställelse i den, för det valdistrikt den röstberättigade tillhör bestämda vallokalen.

B. Särbestämmelser avseende s. k. absent voters

Från kravet att röstavgivning skall ske vid personlig inställelse i vallokalen kan följande röstberättigade undantas:

1. den som är registrerad som »service voter»;

2. den som är eller med skäl kan antas komma att vara ur stånd att iaktta personlig inställelse på grund av

a) yrke eller tjänst (the general nature of the occupation, service or employment of the person in question),

b) fysisk oförmåga, däri inbegripet blindhet,

c) nödvändighet att företa en sjö- eller flygresa för att nå vallokalen från den i registret angivna adressen (the qualifying address),

d) att vederbörande inte längre bor kvar på den i registret angivna adressen.

Angivna undantag från kravet att iaktta personlig inställelse vid valförrättningen gäller vid val i allmänhet. Vid ett visst bestämt val kan dessutom följande kategorier röstberättigade befrias från skyldigheten att inställa sig personligen, nämligen

a) den som är medlem av reserv- eller

hjälptrupperna (Her Majesty's reserve or auxiliary forces),

b) den som tillhör valorganisationen eller som själv kandiderar vid valet eller vars maka eller make kandiderar vid valet.

De röstberättigade som medges befrielse från skyldigheten att iaktta personlig inställelse vid valförrättningen betecknas som *absent voters*. Dessa *absent voters* rösta antingen per post eller genom fullmakt. Fullmaktsröstning kommer vid val i allmänhet endast i fråga för dem som registrerats som *service voters*. Vid ett visst bestämt val kan dessutom den som tillhör reserven eller hjälptrupperna och som med skäl kan antas komma att på valdagen uppehålla sig utanför Storbritannien eller till sjöss få rösta genom fullmakt. Vidare kan en röstberättigad som på grund av att han på valdagen kommer att vistas utom Storbritannien eller till sjöss är eller kan antas komma att vara förhindrad att inställa sig personligen vid valförrättningen få rösta genom fullmakt. Tillstånd till sistnämnda typ av fullmaktsröstning meddelas för en obestämd tid.

Sammanfattningsvis kan sägas att rätten att rösta per post är begränsad till sådana *absent voters*, vilka kan uppges en adress i Storbritannien dit rösthandlingar kan sändas. För övriga röstberättigade som av i lagen angivna skäl inte kan inställa sig personligen vid valförrättningen — d. v. s. i huvudsak de som registrerats som *service voters* — står endast utvägen att rösta genom fullmakt till buds.

För att bli betraktad som en *absent voter* och alltså få rösta antingen per post eller genom fullmakt, fordras emellertid att vederbörande röstberättigad inger en ansökan därom till registerföraren. En sådan ansökan kan göras när som helst och således innan det regis-

ter, i vilken han skall införas, träder i kraft. För att vinna beaktande vid ett visst bestämt val måste emellertid ansökan vara registerföraren tillhanda senast den tolfte dagen före den för ifrågavarande val bestämda valdagen. Ansökan skall göras på ett fastställt formulär, där den röstberättigade skall uppge, dels sin postadress dels ock det skäl som åberopas som stöd för ansökan. Görs ansökan av röstberättigad som tillhör krigsmakten eller eljest är eller skall vara registrerad som service voter, skall tjänstgöringsadressen anges. Om den röstberättigade önskar rösta genom fullmakt, skall ansökan dessutom innehålla namnen på och adressen till två personer som den röstberättigade önskar begagna som fullmäktige. Registerföraren skall underrätta den i första hand föreslagne om att en fullmakt kommer att översändas till honom inom fem dagar om ej vägran att mottaga uppdraget dessförinnan kommer registerföraren till handa. Vägrar den föreslagne att uppträda som fullmäktige, vänder sig registerföraren till den i andra hand föreslagne. Om här avsedd vägran skall den röstberättigade underrättas.

Om ansökan är vederbörligen ifylld skall registerföraren bifalla densamma under förutsättning att den röstberättigade redan är eller på grund av det för ansökan åberopade skälet bör registreras som absent voter. Vare sig en ansökan bifalles eller avslås skall registerföraren underrätta den sökande. Vid avslag skall sökanden dessutom underrättas om vad han — i de fall där talan får föras — har att iaktta, om han vill överklaga registerförarens beslut.³

Om ansökan bifallits skall registerföraren göra vederbörlig anteckning i registret vid den röstberättigades namn. Om vederbörande får rösta genom fullmakt som service voter markeras detta

genom ett »S» vid namnet; »A» betecknar att vederbörande äger poströsta och »P» att den ifrågavarande väljaren — utan att vara service voter — får rösta genom fullmakt.

Det åligger registerföraren att upprätta en förteckning över samtliga absent voters med angivande av de adresser till vilka valet rörande handlingar (postal ballot papers) skall sändas. Vidare skall han uppgöra en förteckning över dem som äga rätt att rösta genom fullmakt, upptagande fullmäktigens namn och adress ävensom en sådan över de fullmäktige som berättigats rösta per post. Nu angivna listor skall — i huvudskrift eller avskrift — finnas tillgängliga för granskning på registerförarens kontor.

Att observera i sammanhanget är att den som förklarats som absent voter inte får rösta, om han personligen skulle inställa sig i vallokalen på valdagen. Registerföraren skall till valförrättaren i valkretsen (the returning officer) översända minst två exemplar av envar av de förteckningar det åligger honom att upprätta. Valförrättaren skall därefter så snart som möjligt tillställa dem som berättigats rösta per post dels en valedel (postal ballot paper),⁴ dels ett formulär upptagande en identitetsförsäkran (declaration of identity), dels ett kuvert vari valedeln skall inläggas, dels ock ett frankerat kuvert, vari nyssnämnda handlingar skall inläggas och återsändas till valförrättaren. Före avsändandet skall valedeln förses med en officiell stämpel samt med väljarens nummer i registret. Detta nummer skall vidare antecknas på identitetsförsäk-

³ Besvär upptas av den lokala domstolen (the county court) där förhör (hearing) anordnas. Avser ansökan ett visst angivet val kan ett avslag på en anhållan att få bli betraktad som absent voter inte överklagas.

⁴ Denna valedel är identisk med den som används vid den »ordinarie» valförrättningen.

ran. Om översändandet av nu nämnda handlingar skall anteckning göras i förteckningen.⁵

Till väljarens ledning anges på baksidan av identitetsförsäkran hur väljaren skall förfara vid röstningen och vad han därefter har att iaktta.

Väljaren röstar genom att sätta ett »x» vid namnet på den på valsekeln upptagna kandidaten han vill stödja. Därefter skall han inlägga valsekeln i det därför avsedda kuvertet samt med sin underskrift på identitetsförsäkran vidgå att han är den person, till vilken den valsekel blivit översänd, som bär det nummer nämnda försäkran utvisar. Väljaren skall underteckna försäkran i närvaro av ett vittne, som med sin namnteckning bekräftar, att väljaren förfarit på föreskrivet sätt. Därefter lägger väljaren in såväl valkuvert som identitetsförsäkran i det av honom mottagna frankerade kuvertet och avsänder det med posten till valförrättaren.

För att vinna beaktande måste valsekeln vara valförrättaren till handa senast när valförrättningarna i vallokalerna avslutas.⁶

När valförrättaren mottar en poströst skall han omedelbart nedlägga den i därför avsedd urna. Under förutsättning att det alltid finns en förseglad urna, i vilken de poströster som anländer fram till valförrättningens avslutande kan nedläggas, äger valförrättaren före sistnämnda tidpunkt öppna de ytterligare urnor han har om hand ävensom de däri förvarade ytter- och valkuverten. Han skall — om så sker — granska såväl identitetsförsäkran som valsekeln samt avgöra om rösten skall godkännas. Giltiga röster skall han nedlägga i en särskild urna, vars innehåll efter valförrättningens slut i valkretsen skall nedläggas i den urna, i vilken de vid förrättningen avgivna rösterna förvaras. Sammanräkningen av *samtliga*

i valkretsen avgivna röster sker så efter valförrättningens slut på valdagen. Där est valförrättaren avser att företaga nu nämnda åtgärder, skall han emellertid skriftligen och minst 24 timmar därför ut underrätta samtliga kandidater i kretsen därom för att bereda dessa och/eller deras »agents» tillfälle att närvara vid dessa åtgärders vidtagande.

Ovan beskrivet förfaringssätt skall tillämpas även när öppnandet av urnan eller urnorna med poströsterna sker efter valförrättningens slut, dock att någon särskild underrättelse i sådant fall inte behöver tillställas kandidaterna.

En poströst skall kasseras om den inte är översänd till valförrättaren på föreskrivet sätt, d. v. s. innesluten i det till väljaren översända kuvertet eller om den inte kommer valförrättaren till handa före valförrättningens slut. Poströsten skall vidare underkännas om den inte är åtföljd av vederbörlig identitetsförsäkran eller om väljaren inte undertecknat denna eller om bevitning saknas. Vid granskningen av poströsterna skall vidare beaktas, att valseklar måste såväl vara stämplade med den officiella stämpeln som bära samma nummer som identitetsförsäkran; brister härutinnan föranleder valsekelns kassering.

⁵ Utsändandet av angivna handlingar äger rum på en viss, av valförrättaren bestämd dag och tidpunkt och äger de olika kandidaterna och deras »agents» därvid närvara. Kallelse skall därför utgå till dessa. Vid detta tillfälle skall valförrättaren förete de urnor, i vilka inkomna poströster skall nedläggas, samt där: efter försegla dessa.

⁶ Valförrättningen, som pågår mellan kl. 7 och kl. 21, äger rum på 9:e dagen efter den dag då kandidatnomineringarna senast skall vara klar. Nomineringarna skall ha avslutats senast den 8:e dagen efter den då parlamentet beslutat att val skall hållas.

Närmare om förfarandet vid fullmaktsröstning.

Som ovan nämnts skall registerföraren underrätta den person, genom vilken den till fullmaktsröstning berättigade förklarar sig vilja utöva sin rösträtt, om det uppdrag som den röstberättigade önskar anförtro honom. Om den föreslagne fullmäktigen inte skriftligen och inom viss tid förklarar sig inte vilja motta uppdraget, skall registerföraren till honom översända en fullmakt, varå uppgifter om valkrets, vallokal samt fullmäktigens och väljarens namn finns angivna. Fullmakten undertecknas av registerföraren. Den röstberättigade skall underrättas om att fullmakt översänts till den föreslagne fullmäktigen.

Den röstberättigade kan när som helst återkalla en utfärdad fullmakt genom underrättelse till registerföraren. Denne skall omedelbart underrätta fullmäktigen och stryka fullmäktiges namn i förteckningen över fullmaktsröstande. En återkallelse beaktas emellertid inte om den kommer registerföraren till handa senare än den tolfte dagen före valdagen.

När fullmäktigen skall fullgöra sitt uppdrag skall han på valdagen uppsöka den vallokal, i vilken väljaren, om han röstat personligen, skulle ha avgett sin röst. Dock äger en fullmäktig för en service voter rösta per post om han

a) själv är berättigad att rösta på detta sätt eller

b) inte är bosatt inom samma område som den ifrågavarande väljaren (if his address is not in the same area as the service voter's qualifying address).

Om fullmäktigen önskar rösta per post måste han göra särskild ansökan därom på föreskrivet formulär. Ansökan behandlas på samma sätt som varje annan ansökan om rätt att få rösta per post.

Frankrike¹

Den franska vallagen medger två former för röstning utan personlig inställelse, nämligen dels röstning genom ombud (vote par procuration) och dels röstning genom insändande av valsedel (vote par correspondance).

1. Röstning genom ombud

Röstning genom ombud är enligt inrikesdepartementets officiella beskrivning »une procedure exceptionnelle» tillskapad för att möjliggöra för sådana väljare, som befinna sig utom den kommun, i vars röstlängd de är uppförda, att utöva sin rösträtt genom en av dem utsedd person. I princip tillämpas denna form av röstning endast för sådana väljare, som vistas utanför Frankrike. Berättigade att rösta genom ombud är väljare som tillhör någon av följande, i vallagen (artikel 71) angivna kategorier.

1. sjömän i handelsflottan samt fiskare;

2. statsanställda sjömän;

3. utomlandsstationerade militärer och tjänstemän och deras familjer;

4. personer vid statliga fyrar, kabel- och sjömärkningsfartyg o. l.;

5. tjänstemän och övrig personal inom civilflyget, vilka i tjänsten vistas utomlands; samt

6. övriga franska medborgare, som vistas utomlands.

Vidare har vissa möjligheter öppnats för röstning genom ombud även i fall där väljaren uppehåller sig inom Frankrike, nämligen dels för militär personal och polismän, som på valdagen kan bli tvingade att förflyttas, dels för väljare som av »imperieuses raisons pro-

¹ En redogörelse för det franska valsystemet lämnas i SOU 1961: 21, s. 190 ff.

fessionelles ou familiales»² ej kan inställa sig vid valförrättningen och som inte tillhör någon av de ovan nämnda kategorierna.

Ombud kan endast den vara som är bosatt i den kommun, i vars röstlängd uppdragsgivaren är uppförd. Ombudet skall vidare inneha en fullmakt. Denna upprättas i närvaro av två vittnen inför antingen konsulär eller militär myndighet eller vederbörande fartygschef och enligt fastställt formulär. Ombudet behöver inte vara närvarande när fullmakten upprättas. Den som önskar rösta genom fullmakt skall kunna styrka sin identitet genom företeende av någon av i vallagen uppräknade identitetshandlingar. På sistnämnda handling antecknas att fullmakt upprättats. Fullmakten består av tre delar. På baksidan av envar av dessa skall ifyllas uppgifter rörande väljarens person. Den ena delen (le talon) överlämnas till väljaren, medan de två andra (les volets) översändes till borgmästaren (le maire) i den kommun där väljaren är uppförd i röstlängden.

När borgmästaren erhåller nyssnämnda fullmaktsdelar skall han tillse att såväl väljaren som ombudet finns upptagna i röstlängden och att ombudet inte kommer att uppträda som sådant för mer än två väljare. Är dessa villkor uppfyllda och fullmakten giltig skall borgmästaren komplettera delarnas baksida med uppgifter rörande valet och översända den ena av dessa till ombudet. Det åligger vidare borgmästaren att föra en särskild förteckning över ombuden (la liste d'emargement).

Vid valförrättningen uppvisar ombudet dels sitt eget röstkort (carte d'electeur) dels ock den till honom översända fullmaktsdelen. Sedan valförrättarna konstaterat, att ombudet finns upptaget i listan över ombud, erhåller ombudet ett, två eller tre valkuvert, bero-

ende på om han själv skall rösta och antalet uppdrag han fått. I avskildhet lägges ombudet in en valsedel i kuvertet eller kuverten.

En fullmakt, som kan avse antingen ett visst val eller gälla ett år, kan av väljaren när som helst återkallas i samma ordning som den, i vilken den tillkommit.

Det har från det franska inrikesministeriets sida betonats, att riskerna för valfusk är små vid röstning genom fullmakt, men man är å andra sidan medveten om att vissa nackdelar vidlåder denna röstningsform. Först och främst tvingas den röstberättigade att för sitt ombud avslöja hur han önskar rösta och han har heller ingen som helst garanti för att hans önskemål beaktas eller att ombudet ens röstar för hans räkning. Vidare — och detta har visat sig särskilt besvärande för fransmän som varit borta från hemlandet en längre tid — uppstår ibland svårigheter att i den kommun, i vars röstlängd de är uppförda hitta ett lämpligt och pålitligt ombud.

2. Röstning genom insändande av valsedel

Vid sidan av möjligheten att rösta genom ombud tillåter vallagen vissa väljarkategorier att rösta genom insändande av valsedel. Enligt uttryckligt stadgande kan denna röstningsmetod begagnas endast inom landet; väljare som befinner sig utom Frankrike är hänvisade till att rösta genom ombud.³

² Exempelvis en viktig affärsresa eller en familjemedlems frånfalle.

³ Till ordningen med två olika system för röstning utan personlig inställelse har anförts, att ingetdera systemet kunde helt ersätta det andra. Vid de val, som förrättades år 1958, sökte man begränsa sig till enbart poströstning. Ett antal stater protesterade därvid mot att franska medborgare utövade sin rösträtt på deras territorium, och vägrade att vidarebefordra poströsterna. Efter överläggningar med franska UD, avskaffades helt poströstning från utländskt territorium.

Vallagen definierar genom en limitativ uppräknig de väljare som får utöva sin rösträtt genom poströstning. Dessa väljare indelas i två huvudgrupper, av vilka en (grupp A) omfattar de väljare som på valdagen måste befinna sig *utom* den kommuns gränser, i vars röstlängd de är uppförda för att få poströsta. Till den andra gruppen (grupp B) hänförs väljare som får rösta på detta sätt, oavsett om de den nämnda dagen befinner sig inom eller utom sagda kommun. Grupp A omfattar militärer, statstjänstemän, sjöfolk och deras familjer, flygpersonal, journalister, resande, studerande, artister m. fl. (totalt 19 i vallagen angivna yrkes- och andra kategorier). För att till någon av dessa kategorier hörande väljare skall få poströsta krävs ett intyg, att vederbörande kommer att vistas utom i hemortskommunen på valdagen. Intyg kan endast utfärdas av vissa, särskilt angivna personer i chefsställning inom den kategori, varom fråga är. Grupp B omfattar bl. a. invalider (med en invaliditetsgrad av minst 85 %), pensionärer och sjuka. En sådan väljare behöver som regel endast försäkra, att han tillhör någon av de nämnda kategorierna för att han skall medges rätt att poströsta.

Den väljare som önskar begagna sig av rätten att poströsta, skall som regel senast en vecka före valdagen hos borgmästaren i hemkommunen anmäla detta. Anmälan, som skall avfattas på fastställt formulär, kan göras antingen vid personligt besök eller per post. I sistnämnda fall skall försändelsen rekommenderas. Anmälan skall vara åtföljd av föreskrivet intyg (gäller väljare tillhörande grupp A) eller försäkran (om väljaren tillhör grupp B).

Det åligger borgmästaren att upprätta två förteckningar för varje »bureau de vote» (vallokal, valdistrikt) över in-

komna anmälningar och alla godkända sådana. Om anmälan uppfyller föreskrifterna översänder borgmästaren till väljaren i rekommenderat brev, röstkort (om väljaren inte uppgivit sig redan inneha sådant), valkuvert, ytterkuvert och instruktion. Kan anmälan inte godtas skall borgmästaren — likaledes i rekommenderat brev — underrätta väljaren härom med angivande av de skäl, på vilka beslutet om avslag grundats.

Inkommer en anmälan för sent för att kunna beaktas vid den första valomgången skall den likväl granskas med hänsyn till att en andra valomgång kan bli aktuell.⁴

Allteftersom förteckningen över poströstande upprättas, underrättar borgmästaren kommunens propagandakommission (la commission de propagande) för att denna skall kunna förse väljaren med valmateriel. I de fall då någon sådan kommission ej finns, översänder borgmästaren — tillsammans med röstkortet etc. — valsedlar till väljaren.

När väljaren mottagit de nämnda handlingarna från borgmästaren, lägger han in valsedeln i valkuvertet. Detta, som är blått, tillslutes ej och läggs sedan tillsammans med röstkortet i ytterkuvertet, som tillslutes och avsändes till valförrättaren i det valdistrikt (bureau de vote), på vars lista vederbörande är inskriven. Det åligger borgmästaren att innan ytterkuvertet tillställs väljaren, införa namnet på distriktet på ytterkuvertet, vars avfattning i övrigt är officiellt bestämd.

Avsändandet bör ske i så god tid att försändelsen »anländer till adressaten

⁴ En anmälan avseende den första valomgången gäller även en eventuell andra omgång. En väljare som röstat vid personlig inställelse i första omgången kan begära att få rösta per post vid den andra (se SOU 1961: 21, s. 192).

senast lördag kväll före valdagen». Ytterkuvertet befordras avgiftsfritt. Anlända försändelser förvaras på postanstalten till valdagens morgon, för att då vallokalerna öppnas överlämnas till valförrättaren. Ytterkuvert som anlända senare beaktas ej. Finnes inom en kommun flera valdistrikt åligger det posten att sortera anlända ytterkuvert på de olika distrikten.

I varje vallokal skall finnas anslagen en avskrift av den av borgmästaren gjorda förteckningen över alla som begärt att få rösta per post. På valförrättarens bord skall likaledes finnas en kopia av denna lista, liksom ock alla skrivelser med dylika anmälningar ävensom en av borgmästaren upprättad förteckning över de rekommenderade svarsförsändelser han avsänt.

Valförrättaren kvitterar mottagandet av ytterkuverten varefter det undersöks om antalet mottagna ytterkuvert motsvarar antalet väljare som medgivits rätt att poströsta. Skiljaktigheter i detta hänseende protokollförs. Ytterkuverten öppnas och valförrättarna kontrollerar att väljaren erhållit tillstånd att poströsta. Röstkortet tillvaratas för att senare via kommunens sekretariat återvändas till väljaren. Valkuvertet nedläggs därefter oöppnat i valurnan och blandas med de valkuvert som avgivits vid förrättningen. I samband med att valkuvertet nedläggs i urnan, anteck-

nas på röstkortet och i röstlängden att rösträtten utövats. Samma anteckning görs i förteckningen över de väljare, som anmält sig vilja rösta per post.

Ytterkuvertet bevaras och bifogas övrigt valmaterial när detta efter valets avslutande överlämnas till sekretariatet. Detta material skall sedan bevaras till valet vunnit laga kraft.

Anländer ytterkuvert till kommunen efter valförrättningens slut, skall dessa genom postens försorg tillställas kommunens sekretariat, där de förvaras öppnade. I närvaro av valförrättarna i kommunen (eller dess första distrikt om kommunen är uppdelad i sådana) öppnar borgmästaren ytterkuverten, tillvaratar röstkortet för att sedermera återsända dem till vederbörande samt tillser att valkuverten oöppnade uppbränns.

Från franska inrikesministeriets sida har understrukits, att poströstandet särskilt vid lokala val, där borgmästaren är mer eller mindre personligt engagerad och i mindre kommuner, där de röstades politiska hållning är känd för denne, medför större risker för valfusk än röstning genom ombud. Därför har poströstningen omgärdats med relativt rigorösa bestämmelser och föreskrifter om upprättande och anslag av förteckningar över inkommande ansökningar, rekommenderande av svarsskrivelser etc.

1917

Annual report of the...

Year	Description	Amount
1917	...	...
1918	...	...
1919	...	...
1920	...	...
1921	...	...
1922	...	...
1923	...	...
1924	...	...
1925	...	...
1926	...	...
1927	...	...
1928	...	...
1929	...	...
1930	...	...
1931	...	...
1932	...	...
1933	...	...
1934	...	...
1935	...	...
1936	...	...
1937	...	...
1938	...	...
1939	...	...
1940	...	...
1941	...	...
1942	...	...
1943	...	...
1944	...	...
1945	...	...
1946	...	...
1947	...	...
1948	...	...
1949	...	...
1950	...	...
1951	...	...
1952	...	...
1953	...	...
1954	...	...
1955	...	...
1956	...	...
1957	...	...
1958	...	...
1959	...	...
1960	...	...
1961	...	...
1962	...	...
1963	...	...
1964	...	...
1965	...	...
1966	...	...
1967	...	...
1968	...	...
1969	...	...
1970	...	...
1971	...	...
1972	...	...
1973	...	...
1974	...	...
1975	...	...
1976	...	...
1977	...	...
1978	...	...
1979	...	...
1980	...	...
1981	...	...
1982	...	...
1983	...	...
1984	...	...
1985	...	...
1986	...	...
1987	...	...
1988	...	...
1989	...	...
1990	...	...
1991	...	...
1992	...	...
1993	...	...
1994	...	...
1995	...	...
1996	...	...
1997	...	...
1998	...	...
1999	...	...
2000	...	...
2001	...	...
2002	...	...
2003	...	...
2004	...	...
2005	...	...
2006	...	...
2007	...	...
2008	...	...
2009	...	...
2010	...	...
2011	...	...
2012	...	...
2013	...	...
2014	...	...
2015	...	...
2016	...	...
2017	...	...
2018	...	...
2019	...	...
2020	...	...
2021	...	...
2022	...	...
2023	...	...
2024	...	...
2025	...	...
2026	...	...
2027	...	...
2028	...	...
2029	...	...
2030	...	...

BILAGA 2

Förslag till ny utformning av röstkort

Röstkortsdel

<p>RÖSTKORT</p> <p>Ni är röstberättigad vid nedan angivna val</p> <p>Behåll röstkortet!</p> <p>Det kan användas vid omval och andra val av nedan angivet slag som äger rum före den 25 juli 19</p> <hr/> <p>Uppslag i Rad på röstlängden uppslaget</p>	<p>(Stämplas ej)</p>
<p>TJÄNSTE Valnämnden</p>	<p>Vänd</p>
<p>Val¹</p> <p>Valtider²</p> <p>Vallokal²</p> <p>Kommun; municipalsamhälle; församling; kyrklig samfällighet³</p> <p>Valdistrikt</p> <p>Sammanräkningsmyndighet</p>	

*Adressdel***ANVISNINGAR:** Se baksidan

Nilsson 320208-851
 Tore Alfred g 601010-330212
 Montör

63 Haparanda BD Städet 8
 65 Umeå AC Loke 4
 Björkstigen 12
 Umeå

Valdistrikt: Umeå stads 12: e

Uppslag i röstlängden: 35

Rad på uppslaget: 13

Mottagande myndighet:

Valnämnden i Umeå stad

Umeå

Vid utsändandet till de röstberättigade skall de båda delarna vara sammanfogade på sådant sätt att de lätt kunna skiljas från varandra (t. ex. genom perforering)

Vid röstningen avriver röstmottagaren adressdelen och lägger in denna i förtidsröstkuvertet (se 73 § 2 mom. Val och 38 § 2 mom. KVL).

BILAGA 3

Förslag till valsedlar

RIKSDAGSVAL

R

PARTIBETECKNING

VALKRETSBETECKNING

Verbal färgbeteckning: Gult
Kodbeteckning: 646 (= 52 gr), 546 (= 90 gr)
Papperstyp: Olifantpapper

BILAGA 4

Förslag till utformning av de ytterkuvert som skall begagnas vid
förtidsröstning (förtidsröstkuvert)
(Se 73 § ValL och 38 § KVL)

(Framsida)

YTTERKUVERT

Formulär nr

för
FÖRTIDSRÖSTNING

Strecket område markerar kuverts fönster

Härmed förklarar jag att jag är äkta make till ovan angiven väljare.
(intygas av den som avlämnar vasedelsförsändelse för äkta make)

Namn-teckning _____

Vänd

15 cm

12 cm

(Baksida)

Väljaren tecknar *inför röstmottagaren* egenhändigt sitt namn under följande förklaring (erfordras ej när röstavlämnning sker genom äkta make)

Härmed förklarar jag att det med skäl kan antagas att jag är förhindrad att rösta på valdagarna inom riket av följande anledning

(Sätt × i tillämplig ruta)

- Jag kommer att vistas utom riket
- Jag kommer att vistas å annan ort inom riket
- Jag kommer att vistas på sjukvårdsanstalt
- Jag kommer att utöva yrke eller tjänst

Namnteckning

Ifylles av röstmottagaren vid röstning på postanstalt. Inneliggande kuvert är avlämnade på ort och dag som stämpelavtrycken utvisar

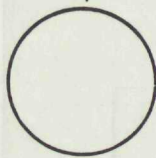
Signatur

Ifylles av röstmottagaren vid röstning på beskickning, konsulat eller inför valnämnd. Inneliggande kuvert är avlämnade i

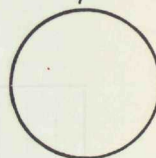
ort

Datum

Signatur

(stämpel)

(stämpel)

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1967

1. Nordiskt institut för samhällsplanering.
2. Nordiskt samarbete inom forskningens och den högre undervisningens område.
3. Mellanriksväg Kiruna—Nordnorge.
4. Internordisk verkställighet med anledning av beslut rörande vårdnad om barn m. m.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckning(en))

Justitiedepartementet

Allmänna arvsfonden. [2]
Utsökningsrätt VI. [3]
Ny domkretsindelning för underrätterna. [4]
Partiell författningsreform. [26]
Förtidsröstning och gemensamma tvådagarsval. [27]

Försvarsdepartementet

Tjänsteställning inom krigsmakten. Esselte. [15]

Socialdepartementet

Barnstugor. Barnavårdsmannaskap. Barnolycksfall. [8]
Narkotikaproblemet. Del I. [25]

Kommunikationsdepartementet

Länsförvaltningsutredningen. 1. Den statliga länsförvaltningen. I. [20] 2. Den statliga länsförvaltningen. II. Bilagor. [21]
Skatteförvaltningen. [22]
Länsindelningsutredningen. [23]

Finansdepartementet

Statlig publicering. [5]
Finansiella långtidsperspektiv. [6]
Statskontorets programbudgetutredning. 1. Programbudgetering. Del I. [11] 2. Programbudgetering. Del II — Studier och försök. [12] 3. Programbudgetering. Del III — En sammanfattning. [13]
Lag om Skatterätt. [24]

Ecklesiastikdepartementet

Rikskonserter. [9]
Linköpings högskola. Del I. [10]
Skolans arbetstider. [14]
1958 års utredning kyrka—stat: VII. Folkbokföringen. [16] VIII. De teologiska fakulteterna. [17]
1962 års ungdomsutredning. Statens stöd till ungdomsverksamhet V. [19]

Jordbruksdepartementet

Den framtida jordbrukspolitiken. [7]

Inrikesdepartementet

Kommunal bostadsförmedling. [1]
Invandringen. [18]

ESSELTE AB, STOCKHOLM 1967

